

**ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
“УНІВЕРСУМ”**
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

II Всеукраїнської студентської
науково-практичної онлайн-конференції

**“Перші кроки у науці:
науковий пошук студентів
фахових коледжів”**

15 травня 2024 року

Київ

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
II Всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції
**«ПЕРШІ КРОКИ У НАУЦІ: НАУКОВИЙ
ПОШУК СТУДЕНТІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ»**

15 травня 2024 року

місто Київ
2024 рік

Рекомендовано до друку Педагогічною радою Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол від 30.05.2024 року № 12)

Редакційна колегія

Зоя ГЕЙХМАН, директор Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Оксана КАЛАШНИК, заступник директора навчальної роботи

Юлія ШЕМЕНЬОВА, доктор філософії, заступник директора з виховної роботи

Олександр КАЗАКОВ, кандидат історичних наук, доцент, викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства

Вікторія КАЗАКОВА, кандидат економічних наук, викладач циклової комісії економіко-математичних дисциплін і менеджменту

Наталія КАШУБА, кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії з видавничої справи, культури та української філології

Дана СОПОВА, доктор філософії, викладач циклової комісії з педагогічної освіти

Анастасія ПАНДАЗІ, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Наталія КОРОЛЬ, викладач циклової комісії з видавничої справи, культури та української філології

Збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Перші кроки у науці: науковий пошук студентів фахових коледжів» (м. Київ, Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 15 травня 2024 року) / А. Пандазі. 2024. 252 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Перші кроки у науці: науковий пошук студентів фахових коледжів» (м. Київ, Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 15 травня 2024 року). Матеріали подано за загальною редакцією наукових керівників. Доповіді авторів висвітлюють актуальні проблеми розвитку педагогіки та сучасної освіти, роль культури і мистецтва у формуванні ціннісних орієнтирів особистості, проблеми прав і свобод людини в умовах воєнного часу, пріоритетні завдання соціальної роботи з різними категоріями населення в умовах сьогодення та повоєнного часу, проблеми менеджменту та фінансової системи в контексті нових економічних реалій.

Відповідальність за зміст і достовірність поданої інформації несуть автори.

Рецензенти

Наталія ДІДЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національної академії статистики, обліку та аудиту

Ольга СОСІК, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавства і мистецької освіти Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

© Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2024

Зміст

РОЗДІЛ 1.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ ТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	8
Ольга БАБЕНКО	
ОСОБЛИВОСТІ ЛІВОРУКОЇ ДИТИНИ ТА НЕБЕЗПЕКА ЇЇ ПЕРЕУЧУВАННЯ	8
Наталія БАБІНЕЦЬ	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В 1 КЛАСІ	11
Анастасія БАДУЛІНА	
МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	13
Максим БАЛАКАН	
ІНСТРУМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ В КОМАНДАХ.....	16
Вікторія БОЙКО	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ	19
Анна ВАКУН	
ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ КИРИЛА СТЕЦЕНКА В ПЕРЕБІГУ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗЗСО	22
Єлизавета ГАВРИЛЮК, Таїсія НІКІТЮК	
ВІРТУАЛЬНИЙ ХОР	25
Ірина ГАПОНЕНКО	
НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ	28
Дарина ГАРАЩЕНКО	
ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНОГО ОНЛАЙН-КАЛЬКУЛЯТОРА DESMOS ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ ЗАДАЧ	31
Ксенія ГРИЦЮТА	
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ	34
Наталія ГУРОВСЬКА	
КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЯК ПОКАЗНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	37
Вероніка ЖАДАН	
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	39
Вікторія ЗАГНІЙ	
ЗАКЛАД ОСВІТИ – ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	42
Анна ЗАХЛЄБІНА	
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	44
Катерина ІВАЩЕНКО	
ВПРОВАДЖЕННЯ РОБОТИ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	45
Дар'я ІГНАТЕНКО	
ВИХОВНИЙ ВПЛИВ СПІВУ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ..	48
Катерина КЛЕСТОВА	
РОЗВИТОК КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	50
Катерина КЛЕСТОВА	
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ.....	52

Надія КРАВЧЕНКО ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ В ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАННЯХ	55
Олександра КРАПІВА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ	57
Тетяна МАРТЕНЮК ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	60
Тетяна МАРТЕНЮК ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ « Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	62
Роман МАРЧУК З ПРАКТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	65
Елліна МЕЛЬНИК ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК РАНЬОГО РОЗВИТКУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ У НИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	68
Юлія НАДУРАК «ЩОДЕННІ 3» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	71
Олександра НОЗДРАЧОВА ЛІДЕРСТВО – ШЛЯХ ДО УСПІХУ ПЕДАГОГА.....	73
Анна ПЕТРИЧУК УМОВИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Діана ПЛІХТЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	78
Єлизавета САХАРОВА НЕТРАДИЦІЙНИЙ УРОК ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	81
Софія СКРИПКА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	84
Сніжана СМОЛІНА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	87
Анастасія СМОЛЯНСЬКА ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОГО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ	89
Дар'я СТАВИЦЬКА ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩА GEOGEBRA В ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСІ	92
Марія СТРИЖАКОВСЬКА РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ У ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА ГУМАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ОСВІТИ (за матеріалами педагогічної спадщини Мирослава Стельмаховича).....	94
Ольга СУПРЯГА ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	96
Крістіна ТОРОНІ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	99
Вікторія ЧАЙКА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ВИМОГ	101

Дар'я ШАРАПОВА	
ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	104
Софія ШЕЙКО	
ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	107
Софія ШЕЙКО	
СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ В УМОВАХ НУШ.....	110
РОЗДІЛ 2.	
РОЛЬ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ.....	115
Ярина АНДРІЙКІВ	
СУЧАСНА ПОШТОВА ЛИСТІВКА ЯК МОТИВАТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	115
Дар'я БЕЛІКОВА	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЗЛА У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЖОНА МІЛЬТОНА, ЙОГАНА ВОЛЬФГАНГА ГЕТЕ ТА БРЕМА СТОКЕРА	118
Лілія БІЛОКРИНИЦЬКА	
РОМАН ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	121
Поліна ВЛАСЕНКО	
БУККРОСИНГ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПАПЕРОВИХ КНИГ	123
Поліна ВЛАСЕНКО	
ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ ЗА КОРДОНОМ.....	126
Дарія ГОРДІЄНКО	
ВПЛИВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ.....	129
Євгенія ЖАДАН	
РОЛЬ ПИСАНКАРСТВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	131
Тетяна ЖДАНОВА	
ЗНАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ.....	134
Юлія ЗЕЛЕНКО	
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕЙЗАЖУ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ КРИМУ	137
Юлія КОБРИН	
ВПЛИВ ЛІТЕРАТУРНИХ ПРЕМІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ. АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ	140
Кирило КОЛОМІЄЦЬ	
ПОЛІТИЧНИЙ СКАНДАЛ ТА ЗАБОРОНА ФІЛЬМУ «НА ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ БЕЗ ЗМІН»	143
Анастасія КУПРІЄНКО	
ОСОБЛИВОСТІ ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ ВІЙНИ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ.....	148
Валентина ЛИТУС	
ВПЛИВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА НА ОСОБИСТІСНІ ОРІЄНТИРИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	151
Ксенія МОСКАЛЕНКО	
ТВОРЧИСТЬ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ» І СУЧАСНІСТЬ.....	154

Ксенія МОСКАЛЕНКО	
ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ.....	157
Марина ОСАДЧЕНКО	
РОЛЬ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЦІННОСТЕЙ ТА ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ	160
Дарина ПАЛАМАРЧУК	
ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОСТІ ФУТУРИСТІВ ПІД ЧАС ПРОЄКТУВАННЯ ПЛАКАТІВ	162
Анастасія САЛТАНОВА	
ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ КРОСМЕДІЙНОГО ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ...	165
Анастасія СВЯТЕЦЬ	
ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО – ЧУТТЕВОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ.....	167
Ульвіє СЕЇТОСМАНОВА	
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ГРЕЦІЇ.....	170
Софія-Богдана ТАТАРЧУК	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ВІЗУАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ДИТЯЧОЇ КНИГИ	172
Анастасія ТКАЧ	
ЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЛЮДИНИ Й ЛЮДСТВА ХХІ СТОЛІТТЯ.....	175
Олександра ХАЛЬЗІНА	
АНАЛІЗ ІМІДЖУ ЛОРДА БАЙРОНА В СВІТЛІ ЕПОХИ РОМАНТИЗМУ	178
Аліна ЧЕРЕПИНСЬКА	
РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ	181
Олександра ШАПОВАЛ	
ТЕМА ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	183
Олександра ШПАК	
ВИКОРИСТАННЯ СТИЛЮ ШКОЛИ БАУГАУЗ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЛАКАТІВ З АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТІ.....	187
Анастасія ШУТЕНКО	
ВПЛИВ КІНО ТА КІНОМИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА	190
РОЗДІЛ 3.	
ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	193
Антоніна ДМІТРІЄВА	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	193
Анна КАТЕЛЬНИЦЬКА	
ЗАХИСТ СВОБОДИ ЛЮДИНИ: БОРОТЬБА З НЕЗАКОННИМ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ВИКРАДЕННЯМ ТА ВЗЯТТЯМ ЗАРУЧНИКІВ	196
Ірина КУЛЬБАБО	
КОНЦЕПЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	199
Федір МАНЛОВ	
ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ.....	201
Денис ПАУТОВ	
ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	203
Марія ПИЛИПЕНКО	
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ	206

Олена ШЕТЕЛА ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	209
РОЗДІЛ 4.	
ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	212
Юлія БОРИСОВА ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ ЗІ СТРЕСОМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	212
Ольга ВЛАСЕНКО АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ	214
Микола МИКИТЮК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ЧИСЛА СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	216
РОЗДІЛ 5.	
ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ	219
Яна ВАКУЛЕНКО АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	219
Анастасія ВЕРЕЩАКА ЛІДЕРСТВО В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	222
Ірина ДУПЕЩУК РЕЄСТРАТОРИ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ. ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	225
Ярослав ЗАКРАВЕЦЬ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХХІ СТОЛІТТІ	229
Христина ІФТІМІЧУК ЕЛЕМЕНТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	231
Артем МАЛАЙ КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	234
Аліна ОЛЕКСІЄНКО ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ	236
Марія РОМАНЕНКО АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	239
Дарина СКОРОПЛЯС ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	242
Віталій УНГУРЯН ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВОЄННОГО ЧАСУ	245
Дарина ФЕДОРЕНКО ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	249

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ ТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

*Ольга БАБЕНКО,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Олена ПОЛІНОК,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ЛІВОРУКОЇ ДИТИНИ ТА НЕБЕЗПЕКА ЇЇ ПЕРЕУЧУВАННЯ

За радянських часів панував колективізм, де кожна людина повинна бути схожа на іншу, тому всі мали бути однаковими. Через це в сім'ях, школах та садочках переучували ліворуких дітей писати на праву руку. Вдавалися до різних методів, починаючи від зауваження, закінчуючи биттям по руках. Також у сім'ях могли забороняти дітям робити щось лівою рукою через релігійні погляди або забобони. Лише у 80-х роках почали ставитися до таких дітей, як і до всіх інших через те, що потроху почали з'являтися в педагогіці нові думки та ідеї про те, що кожна дитина індивідуальна і не повинна бути такою, як усі.

Якщо дитина пише лівою рукою, то це не особливість рук. Усі рухи, які ми робимо руками і ногами, напряму залежать від роботи мозку. Людям властивий протилежний зв'язок півкуль. Наприклад, за праве око відповідає ліва частина мозку, за ліве око – права. Теж саме – і з руками: за ліву руку відповідає права півкуля, за праву – ліва півкуля. Та ж права півкуля, окрім лівої руки, ніг та ока відповідає ще за такі функції: абстрактне мислення, почуття ритму, сприйняття інтонації голосу, звуків та музики, сферу емоційного сприйняття, образне мислення та уяву. У ліворуких дітей більше розвинена права півкуля мозку, тому в таких дітей спостерігається краще почуття ритму та сприйняття звуків і музики. Звісно, це не означає, що в ліворуких дітей працює тільки права півкуля, бо інакше такі діти не навчилися б писати та читати, за що відповідає ліва півкуля, але певні особливості спостерігаються.

Цікаво, що ліворукість може бути, як вродженою, так і набутою. Вроджена ліворукість зумовлена генетичними особливостями, тобто коли в сім'ї хтось був шульгою, то цілком імовірно, що може народитися дитина, яка буде ліворукою. Набута ліворукість з'являється, коли дитина починає

копіювати когось ліворукого зі свого оточення. Це може бути дитина в садочку, вихователька, батьки, бабуся з дідусем та інші. Набута ліворукість є нормою, бо дитина користується цією рукою за своєю волею, що теж дуже важливо. Те ж саме стосується і тих дітей, які спочатку послуговувалися лівою рукою, але згодом самостійно почали послуговуватися правою.

Є діти, які можуть вільно користуватися, як однією рукою, так і другою, однак є й ті, хто може все робити тільки лівою рукою, або тільки правою. Варто не заважати дитині брати речі або щось робити так, як їй зручно. Навпаки варто заохочувати дитину самостійно обирати, що і якою рукою вона буде робити. Дитина буде робити все тією рукою, якою їй зручніше, завдання батьків посприяти вивченню власних можливостей.

Можна допомагати дитині розвиватися, але не перевчати ліворуку дитину. Дослідження засвідчили, що ліворукі діти більш впertі. Коли ми не перевчаємо таких дітей, то ця впertість переростає у рішучість, наполегливість, бажання доводити все до кінця. Однак якщо намагатися перевчити таку дитину на іншу руку, то це для такої дитини стане неабияким тиском, це викличе в неї природний супротив, що пізніше може позначитися на її вмінні контактувати з навколишнім світом. Також шульги за своєю вдачею більш відкриті, довірливі та безпосередні у спілкуванні, переучування для них неабиякий психологічний тиск, насильство над ними. Раніше переучування доходило до абсурду, сьогодні навіть лагідні способи переучування є насильством та спробою утиску.

Дитячі психологи наголошують на тому, що ліворукість це не проблема, а особливість, тому не варто переучувати, бо це природа дитини та її норма.

Крім цього, можуть бути і фізичні наслідки переучування. Діти можуть страждати неврозом, дитячим енурезом, бути схильними до істерик та до неконтрольованих змін настрою. Можуть виникнути проблеми зі сном, унаслідок чого дитина буде постійно ходити млявою та невиспаюю, буде зниження імунітету, тому дитина стане вразливою до хвороб. Іноді спостерігаються болі у животі та погіршення зору, але таких випадків мало. Найгірший наслідок який може бути – заїкання. Цю проблему розв'язати буде набагато складніше, у таких випадках дитині потрібна допомога фахівця.

Батькам ліворукої дитини необхідно звернути увагу, що вона може пізніше навчитися говорити, ніж її однолітки, у такому разі дитині потрібні заняття з логопедом. Це проблема не критична та її швидко можна вирішити. Такі діти є творчими й талановитими, тому варто розвивати ці якості ще змалечку.

У підлітковому віці дитини-шульги можуть з'явитися й інші цікаві особливості. Таким дітям притаманно заглиблюватися в поставлене завдання, уміння бачити всю ситуацію повністю та легко виокремлювати основне для себе. Також ліворукість дуже корисна у спорті, такому, як бокс і фехтування. Тому ліворукість у жодному разі не вада.

Дитині варто допомагати в навчанні, бо, зазвичай, шульгам складно вивчати такі предмети, як математика й письмо. У таких дітей абстрактне мислення, тому написання букв і цифр вони запам'ятовують через асоціації.

Також варто зважати на інший нахил зошита під час письма, особливу канцелярію: ручки, лінійки, ножиці. Варто попросити вчителя спостерігати за дитиною, щоб їй було зручно писати, їсти лівою рукою і щоб це не завдавало дискомфорту, як самій дитині і тим, хто сидить поруч із нею.

Підсумуємо, що ліворукість – не вада і не проблема, яку варто якомога швидше розв'язати. Це особливість людини, яку варто поважати та враховувати під час виховання, розвитку й навчання. Батькам варто стежити, щоб учителі, вихователі не перевчали таку дитину з лівої руки на праву, бо це може надалі призвести до негативних наслідків, описаних вище. Також учителям варто зважати, що дитина лівша і треба підлаштовувати освітнє середовище під неї та допомагати в складних для неї предметах.

Сьогодні для ліворуких людей з'являється все більше пристосувань, з'являються різні предмети, які враховують можливу ліворукість свого власника, з'являється все більше рекомендацій і досліджень. Однак через те, що раніше було багато забобонів і заборон щодо ліворукості, є люди, що до сих пір до шульги ставляться не дуже добре, також є педагоги, які вбачають у ліворукості проблему. Проте вже багато зроблено, і в майбутньому ліворукість стане особливістю, якої не варто соромитися.

Список використаних джерел

1. <https://doshkilly.at.ua/navchamo-pisma-lvorykix-dteyi.pdf>
2. <https://learning.ua/blog/201703/chomu-ne-mozhna-zavazhaty-dytyni-shulzi-vykorystovuvaty-livu-ruku/>
3. <http://ipro.com.ua/library/attachments/article/59/%D0%9B%D1%96%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>
4. https://gazeta.ua/articles/events-journal/_viroso-pershe-pokolinnya-talanovitih-ukrayinciv-iz-1985-roku-livorukih-lyudej-ne-perevchayut/344786
5. <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29019/>

*Наталія БАБІНЕЦЬ,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Марина ТРАКУН,
викладач циклової комісії філологічних
та соціально-економічних дисциплін
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В 1 КЛАСІ

Вивчення іноземної мови давно стало невід'ємною частиною життя сучасної людини. Вивчаючи щось нове ми не тільки розвиваємося, а й будемо для себе перспективи на життя, тому рішення вивчати іноземну мову з дитинства є справді розумним та далекоглядним. У разі раннього початку правильного вивчення іноземної мови, ця навичка закріпиться за дитиною на все життя.

Дослідження неодноразово показували, що діти, які володіють двома мовами, мають краще розвинене критичне мислення, вони є більш креативними, мають краще розвинену пам'ять та, якщо оцінювати в загальному, значно розвиненішу пластичність мозку, ніж їх однолітки, які спілкуються лише однією мовою [1, с.45].

Підхід до викладання іноземної мови у першому класі мусить бути детально продуманим. Перший клас – початок латентної стадії формування особистості і саме у цьому періоді зароджуються сталі моделі поведінки, які залишаються з дитиною впродовж життя. Саме тому у діяльності вчителя слід ставити за мету не лише суто навчити дітей іноземної мови, але й налагоджувати міжособистісні стосунки з ними. Це сильно впливає на сприйняття вчителя дітьми, а відповідно і матеріалу, який він викладає. Варто бути авторитетом для дітей, дотримуючись демократичного спілкування у взаємодії з ними.

Важливо зазначити, що для справді якісного викладання іноземної мови потрібно прагнути до більш інклюзивного підходу до навчання. Кожна дитина унікальна: вона має своє неповторне бачення світу, свої переконання, по-різному сприймає отриману інформацію та має відмінні від інших манери поведінки. Завжди варто звертати увагу на певні особливості дітей, наприклад такі, як дислексія (розлад навчання з порушенням читання) або РДУГ (розлад дефіциту уваги з гіперактивністю), його синдроми (що є досить поширеним серед сучасних дітей) та інші розлади, які можуть ускладнити процес навчання. Саме тому одним з ключових завдань вчителя у цьому спектрі є знайти такі підходи викладання матеріалу, які будуть найбільш комфортні для сприйняття всіма учнями та найбільш ефективними.

Також одним з не менш важливих аспектів на шляху до вивчення іноземної мови є впровадження спілкування у її викладання. Люди за своєю природою є істотами соціальними і особливо гостро постає це питання у дитячому віці, коли діти лише вчаться вибудовувати соціальні зв'язки у суспільстві, зберігати їх, вчаться висловлювати свої думки та аналізувати сказане оточуючими. Тому вагому роль у навчанні дітей іноземної мови повинні посідати роботи в парах та групах. Це впливає не тільки на розвиток соціально-психологічних навичок дітей, такий підхід певною мірою вчить дітей застосовувати мову, що вивчається, практично.

Одним з головних завдань, що постають перед вчителем, є якраз таки навчати дітей певним умінням та давати змогу розвивати вже отримані. У випадку вивчення іноземної мови – це її практичне використання, формування думок цією мовою та якісна взаємодія з іншою мовою, що вивчається.

Важливим у викладанні та безпосередньо у вивченні іноземної мови є правильно побудовані асоціації та логічні зв'язки. Це ключова деталь у формуванні образу будь-якого матеріалу, що вивчається. Важливо розуміти, що діти першого класу тільки знайомляться з поняттям «іноземна мова» і основним завданням є зробити цей процес якомога комфортнішим для сприйняття дітьми. Буде неправильно, якщо дати дітям для вивчення слова, які не є для них знайомими навіть на рідній мові. Також не слід вимагати від дітей зразкового вивчення, для прикладу, назв екзотичних фруктів Індії, якщо навчання дитини проходить в регіоні, де до таких фруктів немає прямого доступу. Такий підхід є неефективним, звісно, дитина може бути в певній мірі знайома з, наприклад, поняттям цих фруктів, але важливо розуміти, що кожен елемент вивчення необхідно підкріплювати вже знайомими для дітей предметами, явищами, поняттями тощо.

Логічні зв'язки, застосовані у викладанні та вивченні іноземної мови, допомагають краще та ефективніше закріпити її в пам'яті. У дітей часто виникають труднощі з написанням та читанням слів, особливо довгих, і це нормально. Вчитель має ділитися з дітьми певними порадами щодо того, як краще розуміти такі слова та не боятися їх, а іноді навіть розробляти такі формули разом з дітьми. Наприклад: здебільшого слова в англійській мові, які мають закінчення *-tion*, означають певний термін, або поняття. При вивченні подібних слів можна провести паралель з українською мовою – здебільшого у перекладі ці слова будуть звучати дещо схоже з англійським варіантом та закінчуються на *-ція (-ія)*.

Останньою, але не менш важливою особливістю викладання іноземної мови для дітей є впровадження ігрової діяльності та інтерактиву. Слід завжди пам'ятати, що діти – це не дорослі люди, які, за потреби, зможуть вислухати матеріал у лекційній формі впродовж 40-ка хвилин уроку. Відмінною рисою дітей є нестійка увага, і завдання вчителя – тримати її фокус.

На уроках можна використовувати різні вправи з перевагою на ігрову діяльність. Наприклад: мовні настільні ігри, вправи з картками, де потрібно знайти відповідну пару (слово – зображення, слово – його переклад).

Зацікавити до вивчення можуть також рольові ігри. Наприклад зіграти тематичну сценку магазину або лікарні, де діти будуть взаємодіяти за допомогою мови, яку вони вивчають.

Також дієвим способом заохочення дітей до вивчення мови є різноманітні конкурси та вікторини. Така діяльність стимулює мозок дітей працювати швидше та ефективніше, адже при такій роботі значно задіюється лімбічна система, що відповідає за емоції, формування мотивації, пам'яті.

Отже, навчання іноземної мови – дуже важлива та складна річ, що потребує плідної колективної співпраці вчителя та дітей. Перший клас – це початок сходинки до подальших знань, це фундамент, від якого залежать всі наступні уявлення дитини про іноземну мову та процес її вивчення, тому приділити достатню кількість уваги та сил цьому періоду є справді необхідним.

Список використаних джерел

1. Barac, R. Cognitive development of bilingual children. *Language Teaching*, 44 (1), 2017. P. 36-54.
2. Ann M. Lassen An overview of foreign language instruction in the elementary school. University of Northern Iowa, P. 28.

*Анастасія БАДУЛІНА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – НАТАЛІЯ КАШУБА,
кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії
з видавничої справи, культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Динамічні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві, реформування в Новій українській школі актуалізують проблему підвищення якості навчання здобувачів освіти. У Типових освітніх програмах для початкових класів вивчення частин мови займає особливе місце. Цей матеріал є базовим для свідомого опанування мовою в середніх класах. Ознайомлення здобувачів освіти з дієсловами та граматичними ознаками цієї частини мови відбувається ще в початковій школі. Ця частина мови вивчається наскрізно з 1 по 4 клас. Робота спрямована на розвиток у молодших школярів умінь правильно користуватися формами дієслів під час спілкування, на вдосконалення граматичної будови їх мовлення.

Дієслово як частина мови характеризується розмаїттям значень, форм і функцій і є однією з найскладніших для засвоєння учнями початкових класів з

методичного боку і вимагає особливої уваги. Процес усвідомлення молодшими школярами лінгвістичної сутності дієслів, їх істотних ознак і особливостей функціонування в мовленні необхідно будувати на функціональній основі.

Система вивчення дієслова передбачає ознайомлення молодших школярів із граматичними ознаками цієї частини мови та формування навичок уживання дієслів у мовленні. Зазначимо очікувані результати навчання при вивченні дієслова:

1 клас: упізнає і розрізняє слова-назви дій, ставить до слів питання що робить? що роблять?;

2 клас: впізнає слова-назви дій, ставить до них питання; добирає влучно дієслова для висловлення власних думок; розрізняє слова, що називають дії, ставить до них питання; добирає самостійно 4 - 6 слів, які відповідають на питання що робить? що роблять? розподіляє слова на групи за значенням та питаннями (за частинами мови);

3 клас: розпізнає дієслова в тексті, ставить до них питання; розрізняє часові форми дієслів; змінює дієслова за часами; правильно записує не з дієсловами; добирає дієслова-синоніми, антоніми, з прямим і переносним значеннями і доречно вживає їх у власних висловленнях;

4 клас: розпізнає неозначену форму дієслів, доречно використовує її в мовленні; вживає дієслова у відповідних часових формах; правильно вимовляє і записує дієслова на -ся; добирає дієслова, що найбільше відповідають мовленнєвій ситуації [3].

Робота над словами-назвами дій уже в 1 – 2 класах є підготовкою до формування в учнів поняття про дієслово як частину мови, яка істотно відрізняється від іменника, прикметника і займенника не тільки своїм лексичним значенням, а й формально-граматичними ознаками (категоріями). Тому, навчаючи школярів знаходити в тексті дієслова, слід спиратися як на їх лексичне значення, так і на властиві їм граматичні ознаки (закінчення, суфікси, вказівку на час виконання дії, зв'язок з іменниками). У зарахуванні слова до категорії дієслів не можна орієнтуватися виключно на позначення ним дії чи стану, оскільки це може призводити до помилок: до дієслів може бути віднесено і багато віддієслівних іменників, що також є назвами опредмечених дій (біг, крик, ходіння, плавання, читання, штурм) [1, С. 213].

Працюючи у 3 класі над темою «Змінювання дієслів за часами», учні мають навчитися: розрізнявати часові форми дієслів; ставити питання до дієслів різних часових форм; змінювати дієслова за часами у формах доконаного і недоконаного виду (без уживання термінів) за допомогою питань що робить? що зробить? що робив? що зробив?; розрізнявати часові форми дієслів у тексті, використовувати їх у власних висловлюваннях.

Вивчення морфологічного матеріалу буде ефективним за умови використання евристичного методу, використання різноманітних творчих робіт (перекази, творчі диктанти, диктанти із завданням, твори), спрямовані на засвоєння категорії часу. У процесі вивчення розділу «Дієслово» граматичні,

орфографічні та лексичні вправи поєднуються з логічними, стилістичними, що позитивно впливає на розвиток загальних мовленнєвих умінь здобувачів освіти.

У 3 – 4 класах школярі вчать змінювати дієслова минулого часу за родами з опорою на навчальну таблицю та за зразком, ставити дієслова минулого часу в потрібну родову форму за питанням що робив (-ла, -ло)?, що зробив (-ла, -ло)?. Ознайомлення з цим матеріалом у 3 класі доцільно розпочати з аналізу тексту.

Відповідно до вимог програми учні 4 класу мають знати: 1) дієслова теперішнього і майбутнього часу змінюються за особами і числами (є 1-ша, 2-га, 3-тя особа однини і множини); 2) усі дієслова поділяються на дві дієвідміни.

Для закріплення і перевірки засвоєння правопису ненаголошених особових закінчень дієслів доцільно застосовувати усні вправи ігрового характеру з використанням сигнальних карток.

На уроках української мови в початкових класах під час вивчення розділу «Частини мови. Дієслово» передбачає виконання різних видів вправ:

- спостереження за вживанням дієслів у текстах,
- складання речень з дієсловами,
- використання дієслів у побудові текстів,
- вправлення в моделюванні і побудові записів різних часових форм дієслів [2].

Варто зробити висновок, що правильно організована робота на уроках української мови з учнями початкових класів сприяє формуванню різних умінь та навичок. Великою перевагою дієслова є його описова функція за рахунок якої молодші школярі формують навичку текстотворення та розвивають свої практичні вміння створювати тексти різних стилів залежно від мети, місця та умови спілкування. У методиці навчання української мови саме дієслово може відображати чітку послідовність дій особи чи предмета та сприятиме логічному завершенню дії, що призведе до передбачуваного вчителем результату.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови у початковій школі: навч. методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ЛТД, 2010. 364 с.

2. Науково-методична робота «Вправи як важливий практичний метод навчання української мови» автор Пачковська Олеся. Система неперервної освіти вчителів початкової освіти. URL:

<https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/94-vseukrainska-studentska-internet-konferentsiia-dlia-mahistrantiv-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-11-12-lystopada-2019/393-vpravi-yak-vazhliivij-praktichnij-metod-navchannya-ukrajinskoji-movi> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 02.05.2024).

*Максим БАЛАКАН,
студент спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія
Науковий керівник – Ірина ОСТРОВСЬКА,
голова циклової комісії комп'ютерних технологій
Відокремлений структурний підрозділ
«Первомайський фаховий коледж
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова»
(м. Первомайськ, Україна)*

ІНСТРУМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ В КОМАНДАХ

Десять років війни та епідемія ковіду змінили українську освіту назавжди і повернення до попереднього її стану практично неможливе. Викладачі циклової комісії Комп'ютерних технологій останні роки знаходяться в стані пошуку, опрацювання та впровадження нових активних та інтерактивних технологій навчання, які здатні забезпечити компетентнісний підхід організації освітнього процесу. Залучення студентів до перегляду освітніх програм надало нам можливість впливати на формування навчальних планів та якість надання освітніх послуг у навчальному закладі.

Стандарт фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія [1] галузі знань 12 Інформаційні технології затверджений і введений у дію наказом № 366 Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 р., серед інших вимагає формування такої загальної компетентності як здатність працювати в команді. Який освітній компонент повинен забезпечити її? Висновок студентської спільноти спеціальності – кожен!

Для цього необхідно організувати роботу в групах. І якщо при організації аудиторного навчання це вимагало певних зусиль для облаштування освітнього середовища, то онлайн формат має суттєві переваги.

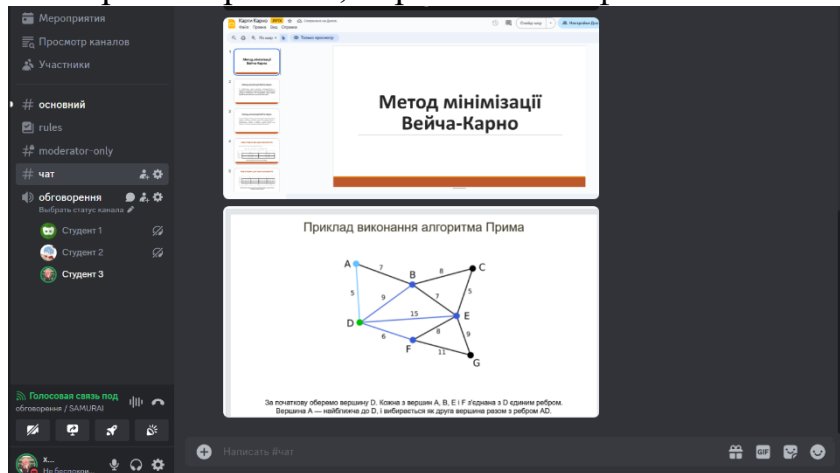
Викладачі відділення Інформаційних технологій практикують організацію групової роботи на платформі Zoom, яка забезпечує як автоматичний, так і поіменний відбір складу команд, об'єднання студентів у визначену кількість робочих груп, надає інструменти особистої комунікації з кімнатами, приєднання до команд для надання консультативної допомоги чи з функцією контролю. Підготовка презентації напрацьованого матеріалу здійснюється засобами організації спільної роботи у безкоштовному онлайн-інструменті графічного дизайну Canva.

Натомість вибір інструментарію для командної організації самостійної роботи студентів не обмежується засобами Zoom, Canva чи Google сервісами. Студенти, які працюють над спільним проектом, повинні ефективно спілкуватися та обмінюватися ідеями. Для цього вони можуть використовувати різні інструменти.

1. Discord

Discord - це платформа для текстового, голосового та відеоспілкування. Дуже популярний у молоді, він дозволяє створювати сервери, на яких можна розробити окремі канали для обговорення проєкту, розподілу завдань та здійснення спільної роботи.

За допомогою Discord [2] можна обговорювати і розподіляти ролі, щоб визначити виконавців та обсяги завдань між учасниками команди та здійснювати обговорення проблем, вирішення конфліктів та обмін ідеями.

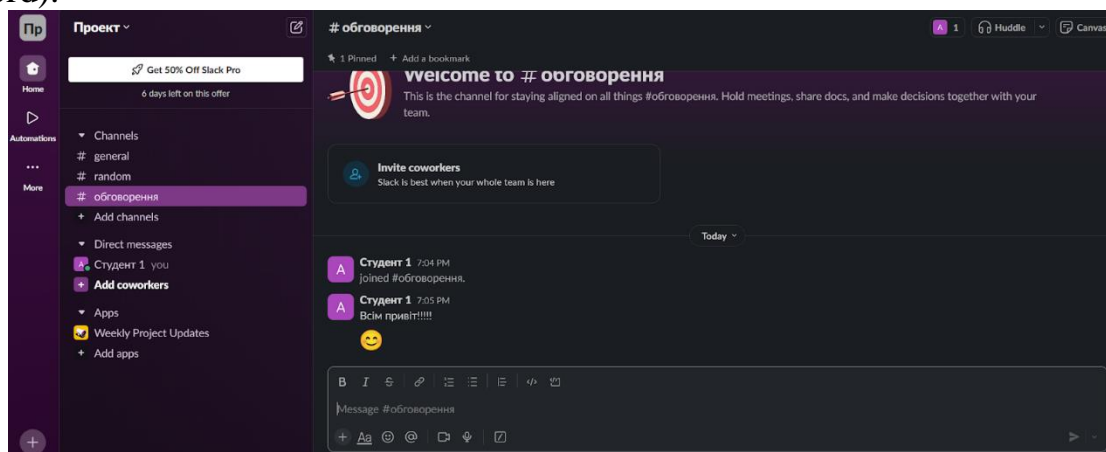

2. Telegram

Telegram [3] – це популярний месенджер, яким користується велика кількість людей по всьому світу. Хоча користування цим сервісом для отримання новин та актуальної інформації є дискусійним, у ньому можна створити груповий чат для обговорення проєкту та обміну посиланнями на корисні ресурси. Телеграм підтримує сервіс згадки (відмітки) про користувача, що дозволяє нагадувати про дедлайни або надіслати повідомлення учаснику команди.

3. Slack

Slack - це інструмент для комунікації в реальному часі (він схожий з Discord).

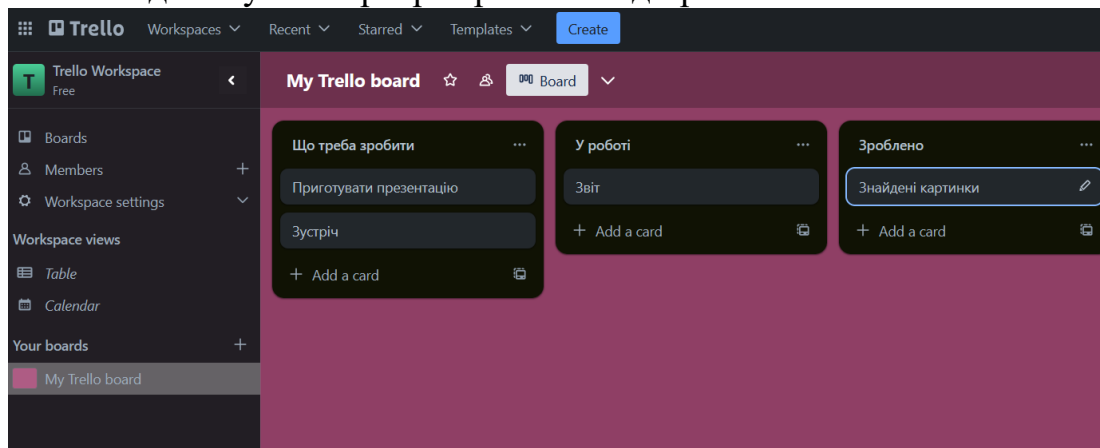

Платформа дозволяє створювати канали для обговорення проєкту, обміну файлами та спільної роботи. Slack [4] реалізує створення окремих каналів для різних аспектів проєкту (наприклад, розробка, дизайн, тестування). Slack може бути інтегрований з GitHub, Trello, Google Drive та іншими сервісами, які забезпечують зручне користування для командної роботи.

4. Trello

Trello [5] - це інструмент для управління завданнями та проектами. Він дозволяє створювати дошки, списки та картки для організації спільної роботи.

Дуже зручно створювати список завдань та розподіляти їх між учасниками команди. Оптимальну роботу команди забезпечує базовий список («Що треба зробити», «У роботі», «Готово»...). Є також підтримка прогресу, що дозволяє відстежувати прогрес роботи над проектом.

Для спільної роботи над документами, презентаціями та звітами студенти можуть використовувати Google Docs [6]. Це дозволить їм одночасно редагувати документи та вносити зміни.

Напрацювання навичок роботи в команді є важливим аспектом підготовки студентів до подальшої професійної реалізації і повинно отримати чільне місце в організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2022/04/20/123-Kompyuterna.inzheneriya-366-20.04.2022.pdf>
2. <https://discord.com/>
3. <https://web.telegram.org/k/>
4. <https://slack.com/>
5. <https://trello.com/uk>
6. https://www.google.com/intl/uk_ua/docs/about/

Вікторія БОЙКО,
студентка спеціальності 073 «Менеджмент»
Науковий керівник – Ганна КВІТКО,
викладач циклової комісії іноземної мови,
Криворізький фаховий коледж
Національного авіаційного університету
(м. Кривий Ріг, Україна)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ

У світі глобалізації міжнародна комунікація стає все важливішою. Іншомовна комунікативна компетентність дозволяє спілкуватись з людьми з різних держав, а це відкриває можливості для бізнесу, обміну досвідом та співпраці. Знання іноземної мови підвищує конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

В сучасному науковому дискурсі проблему формування іншомовної комунікативної компетентності у своїх роботах досліджують: Н. Бідюк, Л. Біркун, М. Кенела, С. Козак, С. Савіньона, М. Свейна, Д. Хаймза та ін. Узагальнивши їх досвід, під формуванням іншомовної комунікативної компетентності розуміємо багатоетапний процес отримання знань, умінь та навичок для використання іноземної мови у різних сферах життя.

Вивчення англійської мови у сфері менеджменту потребує специфічного підходу, який базується на теоретичних та методичних засадах, що враховують специфіку цієї галузі. Важливу роль в сучасній підготовці майбутніх фахівців відіграє взаємодія та співпраця освіти з бізнесом і державними підприємствами. Така співпраця задає потрібний вектор підготовки фахівців у світі, де швидко змінюються вимоги до вмінь і навичок, допоможе скорегувати освітні програми для кращої адаптації майбутніх спеціалістів на підприємстві.

На підприємствах та в бізнес компаніях випускники закладів освіти продовжують своє навчання для якісного і успішного виконання своїх обов'язків, досягнення стратегічних цілей компанії, міжнародної співпраці. Тому головна задача закладу освіти полягає у формуванні відповідного базису знань, умінь і навичок для подальшого формування кваліфікованого працівника.

Кожна компанія або підприємство має систему навчання персоналу і виділяє її як одну з ключових складових успішного управління та конкурентоспроможності на державному і міжнародному ринку. Ця система є не лише засобом вдосконалення професійних навичок працівників, але й інструментом, спрямованим на досягнення стратегічних цілей компанії та підвищення її результативності.

Зарубіжні та вітчизняні науковці, серед яких В. Савченко, В. Гриньова, І. Грибик, Г. Копець, О. Крушельницька Д. Мельничук, досліджували суть розвитку та навчання персоналу. За визначенням останніх «професійний

розвиток як процес набуття працівником нових компетенцій, знань, умінь і навиків, які він використовує чи буде використовувати у своїй професійній діяльності. Це процес підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників з метою виконання нових виробничих функцій, завдань і обов'язків нових посад». [3]

Для вдосконалення комунікативної іншомовної компетентності на підприємствах також є певні стратегії, які дозволяють удосконалити знання англійської мови у працівників і підготувати їх для співпраці із зарубіжними партнерами. Оволодівши базою знань з дисципліни «Професійна іноземна мова» та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» працівники можуть проходити курси вже більш специфічної направленості.

Отже, корпоративне навчання з англійської мови може включати в себе повноцінний курс, тренінги, або серію коротких воркшопів.

Метою курсу є оволодіння працівниками необхідного рівня знань іноземної мови відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти від рівня Beginner до вдосконалення рівня Advance або Proficiency [1]. Під час курсу відбувається опанування рецептивних навиків - аудіювання, читання, та репродуктивних навиків - мовний навик і письмо.

Враховуючи те, що максимальна ефективність опанування іноземної мови відбувається на практиці, така форма навчання як тренінг набула розповсюдження серед підприємств. За Т. Котенко «тренінг» - цілеспрямована і активна форма навчання, яка максимально направлена на здобуття знань та навиків для виконання конкретних завдань чи проєктів [2]. Інтерактивна форма навчання, неформальна обстановка тренінга сприятлива, щоб за короткий час засвоїти, наприклад, професійний вокабуляр, бізнес комунікацію за певною темою. Це можуть бути теми «Ведення переговорів», «Написання ділових листів», «Проведення презентацій». Такі тренінги є структурно-логічним продовженням курсу англійська мова для професійного спілкування - English for Specific Purposes.

Наступною сходинкою є Professional Communication Training, тобто вдосконалення бізнес комунікації в своєму професійному середовищі та soft skills, такі як критичне мислення, креативний підхід, когнітивна гнучкість, управління талантами, взаємодія з людьми, емоційне сприйняття, орієнтація на послуги. Це може бути англійська для менеджера по проєктам, по роботі з клієнтами або персоналом, з розвитку або логістики, з реклами, маркетингу, тощо.

Корпоративне навчання найчастіше реалізується такими шляхами, як дистанційне навчання (e-learning), аудиторне навчання, навчання на робочому місці, відвідування підприємств-партнерів, зарубіжні поїздки, самонавчання.

На жаль, в реалізації співробітництва освіти та бізнесу можуть виникати певні труднощі та проблеми. Такі дослідники, як В. Покідіна, В. Бугас, визначили наступні складнощі на шляху цієї співпраці: низька конкурентоздатність освітніх закладів на міжнародному ринку, застаріла інформаційно-технічна база, недостатньо інформації про перспективи

співпраці, нерозуміння реалій і умов співпраці, відсутність законодавчої підтримки для реалізації співпраці, відсутність ресурсів для реалізації цієї взаємодії.

Таким чином, взаємодія освітніх закладів, підприємств та бізнесу важлива, адже вона допомагає безперервно впливати за допомогою різних форм і засобів на формування високого рівня іншомовної комунікативної компетентності персоналу, що, в свою чергу, збільшує його конкурентоздатність на світовому ринку праці, що може забезпечити вихід нашої країни на новий економічний рівень на світовому ринку. Базову основу іншомовної комунікативної компетентності формують заклади освіти, в яких вивчення англійської мови планується з урахуванням конкретних професійних потреб: вивчення відповідної термінології, фраз, виразів для переговорів, презентацій, телефонних розмов, тощо. Підготовка фахівця для міжнародної співпраці через постійне вдосконалення знань з англійської мови є ключовим завданням для компаній у сучасному світі, де міжнародна співпраця та комунікація стають все більше важливими.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва] К.: Ленвіт, 2003. 273 с. URL: http://www.khotiv-nvk.edu.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf

2. Котенко Т. Тренінг як засіб активізації навчання у вищій школі / Т. М. Котенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2009. Вип. 16(2). С. 143-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2009_16%282%29__25

3. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навчальний посібник. К. : Кондор, 2003. 296 с.

4. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України [Електронний ресурс] / В. Покідіна// Ціна держави. 2016. URL: http://old.cost.ua/files/Universities%20and%20business_report.pdf

*Анна ВАКУН,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво)
Науковий керівник – Тетяна РОМАНОВА,
голова циклової комісії музики та хореографії
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ КИРИЛА СТЕЦЕНКА В ПЕРЕБІГУ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗЗСО

У сучасному освітньому середовищі питання якісної та ефективної підготовки школярів на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти набуває особливої актуальності. Одним із важливих внесків у сферу музичної педагогіки є методика, розроблена видатним українським композитором, педагогом Кирилом Стеценком. В історію музичної педагогіки видатний майстер увійшов як автор педагогічної системи комплексного музичного навчання і виховання. Однією з ключових характеристик методики К. Стеценка є цілісний підхід до навчання музики. Він враховує не лише технічні аспекти гри на інструменті чи співу, але й прагне виховати учнів гармонійними особистостями. Мета педагогічної системи Кирила Стеценка полягала у поступовому оволодінні школярами музичною грамотою у комплексі з практикою сольного та хорового виконання пісень і розумінням музичних творів. Педагог наголошував, що навчання усвідомленого співу з нотного аркуша повинно відбуватися одночасно з розвитком музичних здібностей, вихованням слуху, голосу, пам'яті, відчуття ритму, формуванням вокально-хорових навичок, пов'язуючи всі аспекти навчання й виховання в єдиний педагогічний процес.

Кирило Стеценко розробив педагогічну програму для шкіл, що містить два основних напрямки: практичний спів та вивчення музично-теоретичних наук. Ці напрямки були розподілені відповідно до різних ступенів школи. На *першому ступені* значна увага була приділена організації дитячих музично-рухових ігор, в яких використовувалися співи. В шкільних програмах Кирила Стеценка представлено «Зразковий список пісень, якими можна користуватись, та їх класифікацію», що включає такі групи:

- 1) пісні з елементарними рухами, такі як маршові, пісні з рухами руками в такт і іншими рухами;
- 2) пісні з іграми, таночками та більш складними рухами;
- 3) драматизація зі співами;
- 4) пісні настрою та пов'язані з розмовами: колискові, родинні, історичні;
- 5) пісні, пов'язані з етнографічними календарями: колядки та щедрівки, веснянки, купальські;

б) інші пісні з гарною мелодією, цікаві за змістом (за вибором учителя).

Важливою була роль дії, руху та розвитку сюжетної лінії у творах для дітей. Кирило Стеценко групував пісенний репертуар у своїх програмах залежно від ускладнення рухів та драматизації. Його обробки народних пісень, зокрема колядок та щедрівок, мали особливе місце, особливо колядки-сцени, які передавали яскраві картини побуту. На *другому ступені* передбачалося глибоке вивчення теорії музики. На *третьому ступені* вивчали гармонію, короткі відомості з енциклопедії музики, історії всесвітньої слов'янської та української музики, а також хорові твори й солоспіви. Підвищена увага до музично-теоретичних дисциплін на третьому ступені школи пояснюється педагогом бажанням надати учням закінчену середню освіту в галузі музичного мистецтва.

Методика Кирила Стеценка акцентує на розвитку слуху та відчутті ритму. Учні вивчають не лише ноти, але й навчаються розпізнавати звуки, розуміти їх музичне значення. Це сприяє формуванню високого рівня музичної чутливості, розвитку музично-творчих здібностей та естетичного почуття школярів.. Однією з найважливіших характеристик системи К. Стеценка є твердження, що спів сприяє розумовому, психічному, фізичному розвитку дітей. є важливим засобом патріотичного виховання. Дотримуючись традицій українського народного виконавства, Кирило Стеценко майже весь освітній процес будував на співі без супроводу

Окремо, важливою частиною методики є розвиток різноманітних музичних навичок. Стеценко К. підкреслював важливість навчання дітей співу по нотах, вбачаючи у цьому не тільки суто технічний процес формування навичок читання з аркуша різних ритмічних та звуковисотних комбінацій, а й ефективний засіб розвитку музично-творчих здібностей вихованців, завдяки якому спів як вид діяльності перетворюється на справжнє мистецтво.

Навчання співу з нот автор музично-педагогічної системи поділяв на два етапи:

1) початковий етап – на якому кожний ступінь звукоряду записується схематичними «сходінками» («драбинка»);

2) вивчення запису нот на нотоносці.

«Сходінки» («драбинка») використовувалися педагогом для координації зорових уявлень зі слуховими та вокально-руховою моторикою.

Кирило Стеценко пропагував спосіб свідомого засвоєння звуків за допомогою їх порівняння. Для кращого засвоєння нотної грамоти в поєднанні зі співом педагог розробив методичний прийом «наочний диктант», застосування якого, безумовно, сприяло швидкому та усвідомленому засвоєнню школярами особливостей музичної мови (зокрема, виражених у нотному записі).

Педагогічний досвід К. Стеценка також виявився у написанні методичних посібників, виданні хрестоматійних збірок для школи, які включали як власні твори композитора, так і народні пісні та дитячі пісні інших авторів.

Твори українських композиторів використовувалися і використовуються в сучасній українській школі для вивчення музики, практичні завдання,

запропоновані в підручниках. допомагають учням легше засвоювати складні аспекти музичної грамоти. Застосування методики К. Стеценка на уроках музичного мистецтва сприяє індивідуалізації навчання, оскільки вона дозволяє вчителю враховувати особливості розвитку кожного учня. Вивчення музики стає захопливим процесом, адже учні не лише опановують нотну грамоту як частину музичної грамоти, поєднуючи цей захоплюючий процес зі співом та рухами, але й розкривають свої творчі здібності, формують власний музичний стиль.

Методика К. Стеценка сприяє формуванню глибокого розуміння музичних творів, розвиває креативність учнів та вміння мислити, самостійно творити музику. Застосування методичних прийомів музично-педагогічної системи Кирила Стеценка сприяє вихованню не лише усвідомлених виконавців, а творчих особистостей.

Кирило Стеценко – один з перших композиторів-педагогів, діяльність і творчість яких тісно пов'язана зі школою. Твори композитора справедливо займають важливе місце в програмах з «Мистецтва» в сучасній українській школі. Розроблені композитором-педагогом теоретичні засади системи музичної освіти, такі як доступність і обов'язковість музичного виховання для всіх дітей, науковість знань, відповідність дидактичних матеріалів віковим та психологічним особливостям розвитку дітей, виховання юного покоління на українознавчих засадах є важливими і актуальними у сьогоденні.

Список використаних джерел

1. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання: навч.-метод. Посібник / Людмила Аристова. Миколаїв: Іліон, 2018. 404 с.
2. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання ч.2: навч.-метод. Посібник / Людмила Аристова. Миколаїв: Іліон, 2021. 444 с.
3. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах: навч.-метод. посібник / Л.М.Масол, К.: Київ, Генеза, 2017. 208 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Карамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна - 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк., 2014. 422 с.
5. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. / В.Ф. Черкасов. К.: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.

*Єлизавета ГАВРИЛЮК,
студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво
Таїсія НІКІТЮК,
студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво
Науковий керівник – Анна КИФЕНКО,
кандидат педагогічних наук
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВІРТУАЛЬНИЙ ХОР

Останні роки були і залишаються складними для українців. На цей час припала епідемія Covid-19 та повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. У мистецькій спільноті постала нагальна потреба в набутті й апробації досвіду організації культурно-дозвілєвої діяльності за допомогою цифрових засобів та комп'ютерних технологій. Безпосередньо хоролий диригент опинився перед потребою подолання проблеми проведення практичних групових занять (репетицій) в умовах дистанційного навчання, що зумовило виявлення цікавих педагогічних знахідок, зокрема створення віртуального хору.

Хор як колектив співаків, хоролий спів як вид колективної виконавської діяльності, хорова музика як наймасовіший вид музичного мистецтва, хорова практика як мотивація до здійснення професійної діяльності, хорознавство як наука про хорове мистецтво – ці об'єкти наукових розвідок давно досліджені в колі науковців, серед яких К. Пігров, О. Єгоров, В. Соколов, В. Живов, П. Левандо, Ю. Кузнєцов, О. Коломосьць, Т. Смирнова, Ю. Іванова та ін. Технічна комп'ютеризація ХХІ ст. принесла оновлення для світу хорової музики. Віртуальний хор – поняття нове та маловивчене. Щоб пояснити появу віртуального хору, ми звернемося до багатої спадковості віртуального мистецтва. Д.Іванов зазначав: «Віртуалізація – це будь-яке заміщення реальності її симуляцією, образом» [3, с.58].

Віртуальність (від лат. *virtus* – «потенційний», «можливий») – вигаданий, уявний (можливо, для визначених цілей) об'єкт, суб'єкт, категорія, ставлення, дія тощо, не присутній у цей час у реальному світі, а створений лише грою уяви людської думки, або зімітований за допомогою інших об'єктів.

Вперше експліковано концепт «віртуальний хор» було Оксаною Сухецькою. Вчена здійснювала дослідження в процесі спостереження та аналізу всіх етапів створення віртуальних проектів із позиції керівника, а також — з точки зору артиста віртуальних хорів під керівництвом різних диригентів (міжнародний досвід) [5].

Віртуальний хор ми визначаємо як нову форму побутування уявного хорового колективу з необмеженою кількістю співаків, що імітує та створює за

допомогою доступних мультимедійних ресурсів враження особистої присутності в режимі реального часу у стереоскопічно поданому екранному середовищі. Створення віртуального хору передбачає запис своїх партій та відео виконання для подальшого об'єднання у єдине хорове виконання засобами відеомонтажу [5].

Для створення відео музичного твору треба пройти певні етапи:

1. Вивчення твору, ознайомлення зі звучанням твору.
2. Створення окремого аудіозапису диригентом усіх партій.
3. Кожен член колективу записує свою партію.
4. Зведення всіх партій за допомогою інноваційних технологій.

Основоположником віртуального хору вважається найпопулярніший американський сучасний композитор Ерік Вітакер. Поняття віртуального хору з'явилося ще в 2009 році, хоч і набуло популярності близько 2020 року. На сьогодні Ерік Вітакер має вже шість таких проєктів. Його хор відрізнявся від традиційного своїм виконанням. Кожен з 185 виконавців з 12 країн світу записував своє виконання заздалегіть та надсилав його композитору. Учасники хору одягали навушники щоб слухати музичний супровід та спостерігали за дерегенськими знаками Вітакера.

Віртуальний хор є одним із найбільш амбітних, незвичайних і цікавих проєктів Еріка Вітакера. Надихнула композитора на створення віртуального хору дівчина Брітлін Лозі, котра записала звернення до Еріка, в якому виконала партію сопрано до композиції «Sleep» [2, с.395].

В Україні також є практика віртуального хору. Так, найбільш популярний віртуальний хор заснували подружжя Слобідських Ігора та Олени. До хору доєдналося 111 виконавців із п'ятнадцяти областей України, а також, деякі із співаків на момент запису пісні «Не стій, вербо, над водою» перебували в Англії, Польщі, Італії. За своє дебютне відео, створене в червні 2020 року, команда проєкту отримала диплом від «Книги рекордів України» як найбільший віртуальний хор України. Згодом до хору доєдналася методист І. Буйденко, вона детально описувала особливості роботи хору та творчу співпрацю музикантів з різних куточків світу.

У листопаді 2020 року, в межах того ж експериментального проєкту, організатори здійснили новий запис, в якому взяли участь вже 200 українців з 6 країн світу. Віртуальний хор на цей раз виконував пісню Т. Петриненка «Україна» в аранжуванні Ігоря Слободиського. «Virtual choir in Ukraine» отримав дипломи за участь у Міжнародному багатожанровому конкурсі «JISKRA» м. Прага, Чехія (Перша премія) та Всеукраїнському фестивалі-конкурсі, який схвалений Міністерством культури України – «Сузір'я Україна-Європа», 1 місце, м. Київ, Україна (листопад 2020).

Також гарно й милозвучно була записана пісня «Ой у лузі червона калина». У цій пісні взяли участь відомі українські співаки та співачки, щоб підтримати українців у нелегкий час. Ця пісня була представлена на благодійному концерті на підтримку України «Доброго вечора! Ми з України!».

Отже, створення віртуального хору - це складний та багатогранний процес, який вимагає широкої компетентності керівника хорового колективу з залученням спеціалістів із галузі інформаційних технологій.

Підсумовуючи вищесказане, можемо констатувати, що швидкі зміни умов і «правил» життя в сучасному світі викликають зміщення акцентів у формі існування та розвитку мистецтва й освіти, що спричиняє все більше і ширше використання різноманітних технічних інновацій у практичній мистецькій діяльності. Як альтернативний спосіб реалізації хорового мистецтва з'явився новий мистецький продукт, як віртуальний хор. Важливо розвивати цей напрямок в Україні та створювати курси, програми навчання для підвищення компетентності хорових диригентів для покращення даного виду мистецтва в Україні.

Список використаних джерел

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 388 с.
2. Волинець В. О. Віртуальна реальність: поняття та сутність. Питання культурології. 2014. Вип. 30. С. 35-41.
3. Іванов Ю. В. Особливості розвитку дистанційних технологій у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Інформація вищого навчального закладу». 2017. № 879.
4. Лащенко А. П. Новітні тенденції сучасного хорового мистецтва України. Музичне виконавство. Книга сьома. Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Київ, 2011. Вип. 18. С. 8-25.
5. Сухецька О. В. Віртуальний хор: сутність явища та поняття. Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство, 46, 138-144 с.

*Ірина ГАПОНЕНКО,
студентка спеціальності «Право»
Науковий керівник – Наталія ПАСІЧНИК,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

Освіта, як підсистема економіки, є компонентом виробництва, розподілу, обміну, споживання та відтворення економічних вартостей. У той же час освіта продукує освітню послугу, що перетворює пересічну людину на рідкісний трудовий ресурс в умовах неймовірно щільної спеціалізації економічної діяльності.

Вагому роль у цьому процесі відіграє вища освіта, що забезпечує фундаментальну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх інтересів, покликань і здібностей. З огляду на це, актуальним є дослідження сучасних тенденцій розвитку вищої освіти та освіти протягом життя.

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації дозволяє дійти висновку, що професійна школа, має зробити крок до розв'язання складних сучасних проблем. ВНЗ і науково-дослідні інститути України мають достатній науковий та інтелектуальний потенціал, щоб упродовж 10 - 15 років перебудувати систему професійної підготовки фахівців у світлі нових соціальних і економічних потреб та новітніх тенденцій. Тому освітня діяльність у ВНЗ в основі повинна мати такі постулати:

- 1) відповідність освіти потребам соціально-економічного розвитку суспільства;
- 2) забезпечення інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності;
- 3) формування у молодих поколінь високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей;
- 4) розвиток високої екологічної культури й відповідальності за збереження довкілля.

Розв'язання цих завдань залежить насамперед від цілеспрямованої, науково обґрунтованої діяльності педагогів вищої школи, які володіють науковими знаннями з теорії та методики професійної освіти [1, с. 3].

Сучасний стан вищої освіти у світі провідні вчені та експерти міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, а також урядовці майже всіх країн, визначають як кризовий. Так, доповідь, яку

підготувала в 1994 році спеціальна група міжнародних експертів Світового банку на чолі з А. Гамільтоном та А. Верспуром, містила окремий розділ під назвою «Криза вищої освіти», в якому, зокрема, констатовано, що «в усьому світі ця галузь перебуває в кризовому стані».

Криза вищої освіти найпомітніше проявилась у певному відставанні наукових розробок вищої школи від потреб і запитів життя; повільній переорієнтації на підготовку нових, дефіцитних для ринку праці фахівців; різкому зниженні рівня знань випускників; зростанні нерівності шансів на вступ до вищих навчальних закладів і успішного їх закінчення для представників різних соціальних верств; зростаючому незадоволенні умовами навчання з боку студентів, їх батьків та ін.

Основними причинами кризи передусім є надмірне втручання держав у функціонування національних освітніх систем, скорочення державного фінансування, недосконалість системи управління вищою школою, швидке зростання плати за навчання тощо.

Сучасні вчені виділяють щонайменше п'ять причин кризових тенденцій системи вищої освіти: 1) криза вищої освіти має глобальний характер; 2) кризові явища спостерігають переважно в державному секторі вищої освіти; 3) криза є загальною, оскільки охоплює усі сфери і напрями функціонування державної вищої школи, зокрема її фінансування, менеджмент, якість навчального процесу та ін.; 4) криза вищої освіти є перманентною; 5) кризові явища мають циклічний характер.

На думку фахівців, вивести вищу освіту з кризового стану або значно поліпшити її стан може ґрунтовна реформа галузі, яка передбачає:

- заохочення та урізноманітнення типів закладів вищої освіти, зокрема активний розвиток приватних освітніх установ;
- спонукання державних вищих навчальних закладів до розширення кола джерел фінансування;
- перегляд ролі держави й уряду в розвитку вищої освіти, зокрема істотне обмеження її втручання в освітні справи;
- здійснення цілеспрямованої політики на надання пріоритетів якісним і справедливим цілям освіти.

Швидкий розвиток інформаційних технологій, їх тотальне входження в життя людини з неминучістю створює нові виклики і, у той же час, відкриває горизонти нових можливостей перед освітньою галуззю. Відповідно, сьогодні перед Україною постає необхідність освоєння нових підходів до організації освітньої системи у світлі вимог, обумовлених сучасним станом розвитку людства: глобалізацією, інформатизацією, прискоренням темпу життя.

Ключові тенденції розвитку вищої освіти:

1. Суспільне сприйняття університетів у якості майданчиків для інновацій.

2. Підвищення інтенсивності співробітництва університетів, яке полягає в об'єднанні їхніх ресурсів та координації дій для досягнення спільних цілей, в тому числі надання більш доступної, дешевої і якісної освіти.

3. Розвиток науки про аналіз і обробку великих масивів даних.

4. Поширення відкритих освітніх курсів, які можуть бути реалізовані в різних форматах: відеолекції, матеріали, підручники, тести, спеціальні комп'ютерні програми тощо.

5. Поєднання нових і традиційних форматів навчання, що призвело до формування і розвитку моделі «змішаного навчання».

6. Зміна підходів до планування навчальних приміщень [3].

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що модернізація системи вищої освіти в Україні за умов сучасних глобалізаційних процесів спрямовується на розвиток фундаментальної науки, українських і світових культурних цінностей, орієнтації на ідеали демократії і гуманізму, які необхідні для існування та розвитку громадянського суспільства.

Існують щонайменше три основні стратегічні напрями виходу з кризи. Швидкий розвиток інформаційних технологій, їх тотальне входження в життя людини, які з неминучістю створюють нові виклики і, у той же час, відкривають горизонти нових можливостей перед освітньою галуззю.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Розвиток вищої освіти: тенденції та перспективи // Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України: освіта, політика, економіка, культура : матер. Всеукр. конф. К.: ІОД НАПН України. 2011. С. 135-142.

2. Карпенко М. М. Новітні тенденції розвитку вищої освіти та освіти протягом життя: перспективи для українців. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/15122016-787ee.pdf> (дата звернення 30.04.2024)

3. Головань М. С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства: Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія. Збірник статей: Ялта: РВВ КГУ, 2011. Вип. 31. Ч.1. С. 203-211.

*Дарина ГАРАЩЕНКО,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Олександра ЛОКАЗЮК,
доктор філософії з математики, викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНОГО ОНЛАЙН-КАЛЬКУЛЯТОРА DESMOS ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ ЗАДАЧ

Новітні інформаційні технології навчання надають корисні інструменти та засоби для продуктивної освіти та науки. Сучасні цифрові освітні сервіси (онлайн-сервіси) є допоміжними елементами для розв'язання різних типів задач із природничих дисциплін (математика, фізика, хімія) у середніх та вищих навчальних закладах. Під час вивчення таких дисциплін зараз застосовують різноманітні ресурси для дистанційної роботи, зокрема, смартфони, планшети, інтерактивні дошки (мережеві дошки) тощо; відповідно до тематики навчальних задач системи комп'ютерної математики (СКМ), 3D моделі, сцени та графіки, платформи для створення ігор, кросвордів, відео, презентацій, тестів, лабораторій та ін. Навчання у наш час (період війни та період пандемії COVIDу) потребує нових та ефективних методів викладання та поєднання засобів і форм навчання з онлайн-сервісами. Наприклад, для вивчення та викладання математики активно використовуються графічні калькулятори Desmos, Geogebra; СКМ Maple, MathCad, Maxima, Wolfram Mathematica; ресурси Mozaik Education та Phet тощо.

У нашому дослідженні ми розглянули графічний онлайн-калькулятор Desmos [1]. Це графічний ресурс із різними цифровими навчальними засобами. Цей сервіс можна застосовувати на заняттях із математики, зокрема, для графічних, геометричних задач, моделювання тощо. Онлайн-ресурс буде ефективним у використанні як студентами (учнями), так і викладачами шкіл, коледжів та університетів.

Зазначимо нижче вкладені ресурси та продукти Desmos [1]:

- Graphing Calculator;
- Scientific Calculator;
- Four-Function Calculator;
- Matrix Calculator;
- 3D Calculator;
- Geometry Tool;
- Test Practice.

Для початку використання ресурсу користувачеві необхідно зареєструватися онлайн з ПК або завантажити додаток на смартфон. Нижче продемонструємо інтерфейс програми (Рис. 1-2):

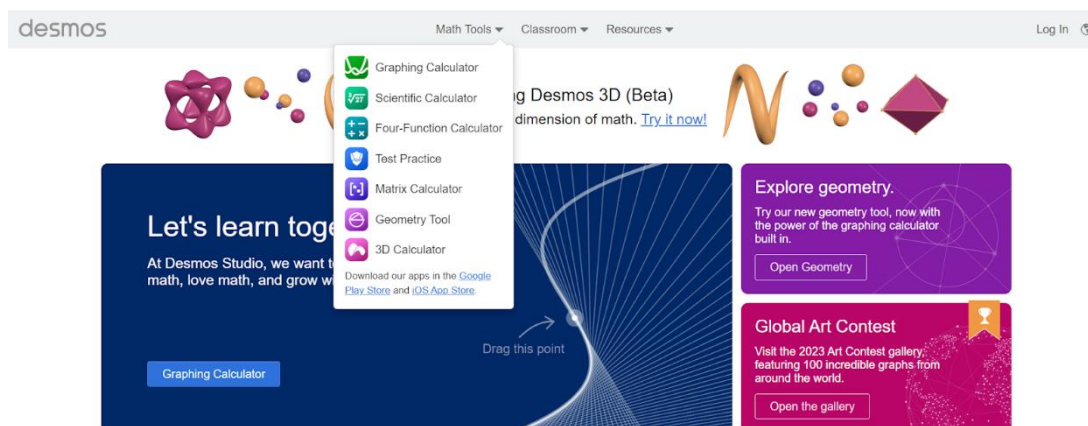

Рис. 1. Інтерфейс Desmos.

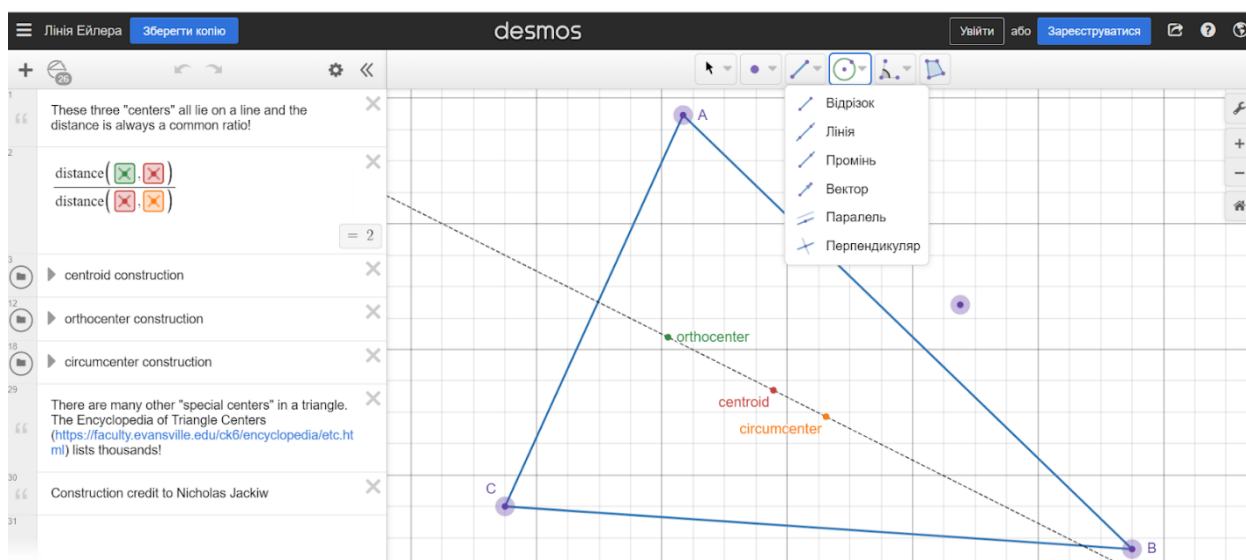

Рис. 2. Геометричні інструменти та засоби Desmos.

Продукти сервісу Desmos ефективні при вивченні математики, зокрема геометрії, після його удосконалення розробниками сайту та додатку. Цей доступний онлайн-сервіс можна застосовувати як під час виконання, так і при створенні завдань з різними елементами та змістом. Якщо говоримо про геометричні задачі, то Desmos дозволяє виконувати задачі на побудову, на знаходження розв'язків, на демонстрацію навчального матеріалу, на побудову 3D моделей та багато інших. Графічний калькулятор створює кольорові й ілюстративні зображення та рисунки до відповідних задач. Зокрема, це допомагає краще уявити ситуацію та розвинути просторове мислення.

На Рис. 3 нижче продемонстровано використання Geometry Tool Desmos до задачі з теми «Планіметрія. Поворот», а на Рис. 4 застосування 3D Calculator Desmos показує приклад до теми «Стереометрія. Вектори у просторі».

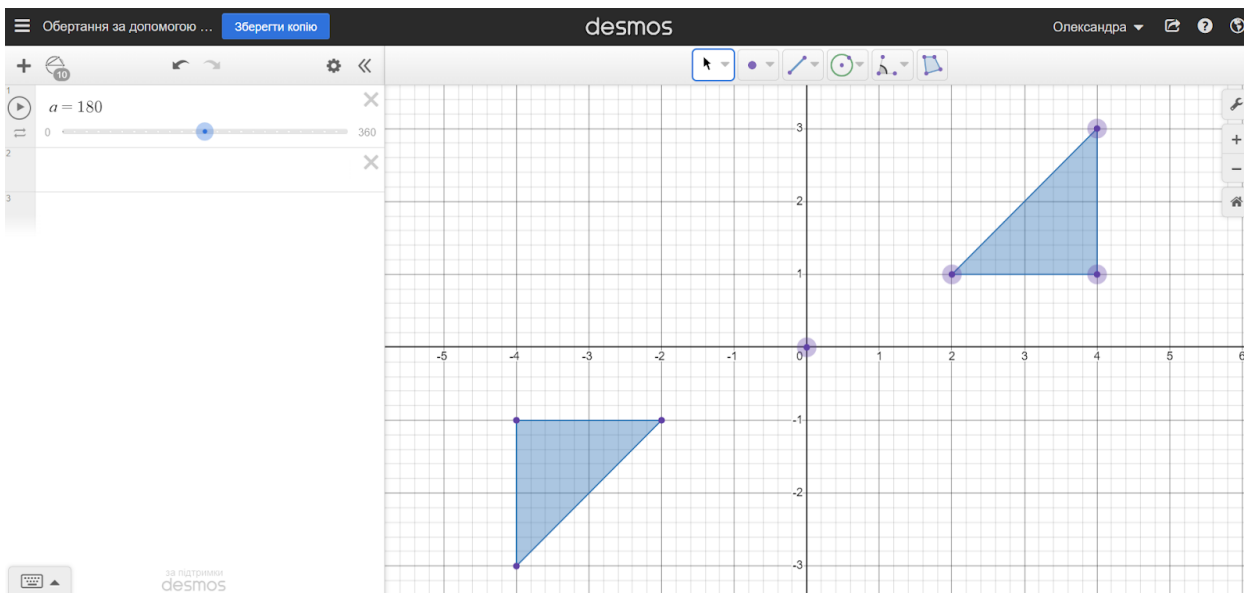

Рис. 3. Приклад з геометрії на площині. Geometry Tool Desmos.

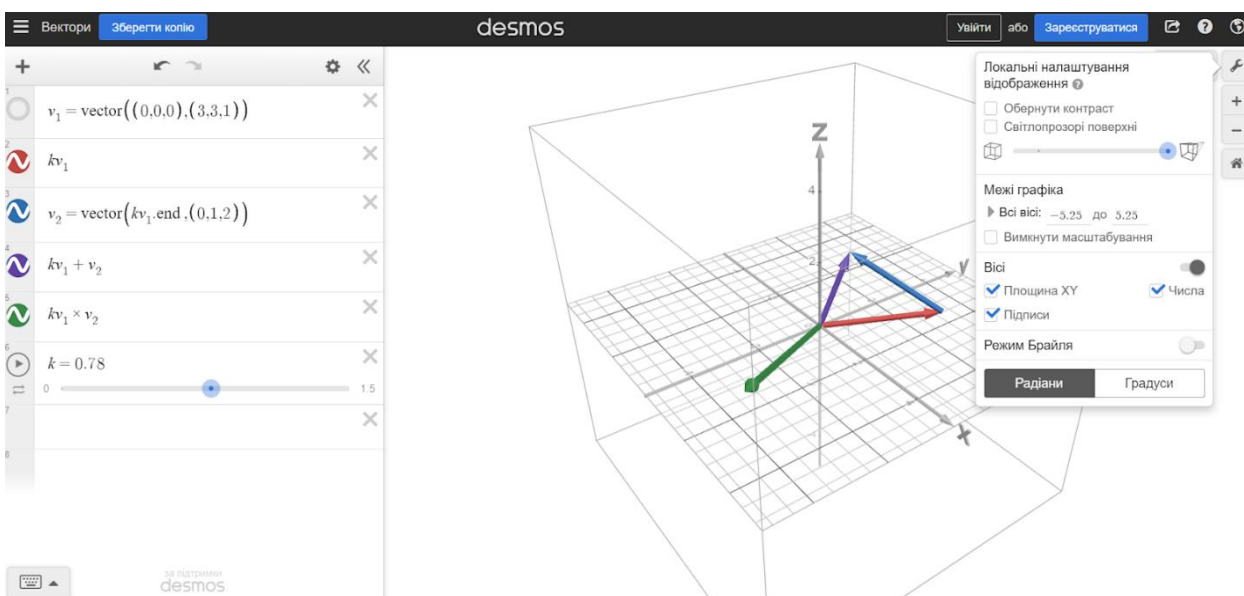

Рис. 4. Приклад з геометрії у просторі. 3D Calculator Desmos.

Висновок. Зазначений вище графічний калькулятор Desmos функціональний та ефективний при представленні та розв'язуванні геометричних задач різного типу як для учнів, студентів, так і для викладачів. Онлайн-сервіс допомагає викладачам у підготовці до занять, студентам — у формуванні необхідних умінь та навичок і сприяє розвитку критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Desmos. URL: <https://www.desmos.com/>

*Ксенія ГРИЦЮТА,
студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник – Дана СОПОВА,
доктор філософії,
викладач циклової комісії з педагогічної освіти
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ

У дошкільному віці розвивається мова - це основна форма спілкування. Шлях, який проходить дитина в перший рік свого життя, справді величезний. Мова маленької дитини формується як при спілкуванні з оточуючими його дорослими, так і на дошкільних заняттях і заняттях з розвитку мови. У процесі спілкування проявляється його пізнавальна і предметна активність. Оволодіння мовою відновлює психіку малюка, дозволяє йому більш усвідомлено і довільно сприймати явища.

Важливим надбанням дитини в дошкільному віці є знання рідної мови. Чому надбання, а тому, що мова не дається людині від народження. Проходить деякий час, і тільки потім дитина починає говорити. Дорослим доводиться докладати чимало зусиль, щоб мовлення дитини розвивалося правильно і вчасно.

Розвиток мови – це тривалий і складний, творчий процес, тому діти повинні добре володіти рідною мовою, правильно і красиво говорити. Чим раніше (залежно від віку) ми навчимо дитину правильно говорити, тим легше вона почуватиметься в колективі.

Дошкільний вік - саме в цей період дитина активно оволодіває розмовною мовою, мова розвивається і стає фонетичною, лексичною, граматичною [7, с.110]. У період дошкільного дитинства відбувається чутливий період розвитку, коли повноцінне опанування рідною мовою стає важливою передумовою для досягнення успіхів у розвитку інтелектуального, естетичного та морального потенціалу дітей. Чим раніше ми навчимо рідну мову, тим легше буде дитині користуватися нею в майбутньому.

У дошкільному віці коло спілкування дітей розширюється. За цього періоду вони набувають більшої незалежності та починають активно спілкуватися з різноманітними людьми, особливо зі своїми ровесниками. Розширюючи своє оточення, дитина повинна повністю оволодіти мовними навичками, оскільки мова є основним засобом спілкування. Дедалі складніша діяльність дитини також висуває високі вимоги до розвитку мови.

У роботі з дітьми дошкільного віку з розвитку мови дітей необхідно використовувати такі засоби:

Спілкування дорослих і дітей

- культурно-мовне середовище;
- навчання рідної мови та мови в класі;
- різні види мистецтва (образотворче, музичне, театральне);
- художня література [2, с.20].

Знайомлячи дітей з навколишнім світом, ми розширюємо їх кругозір, розвиваємо і збагачуємо мову. Велике значення загадки мають у формуванні умінь творчості: логічного мислення (уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, порівнювати), елементів евристичного мислення (уміння висувати гіпотези, асоціативність, гнучкість, критичність).

На сьогодні зросли вимоги до мовного розвитку дошкільнят. Вони мають досягти певного рівня мовної компетенції, розширити словниковий запас, оволодіти граматичною структурою мови та перейти від простого діалогу до виразного мовлення. Наше завдання - не лише стимулювати правильний розвиток мовних умінь у дітей, але й формулювати їх відповідно до такої мети, щоб мова їхнього висловлювання була живою та образною.

Розвиток мовлення дошкільників став окремою педагогічною дисципліною нещодавно, у 30-х роках минулого століття, відповідаючи суспільним потребам у системному вирішенні проблем мовного розвитку дітей. Початково методика розвитку мовлення формувалася як практична наука, побудована на досвіді роботи з дітьми. Велике значення у висвітленні та аналізі цього досвіду відіграли психологічні дослідження в області мови. При ретроспективному огляді еволюції методики можна виявити тісний зв'язок між теорією та її практичним застосуванням [7, с.110].

Потреби практики стали головним стимулом для розвитку методики як науки. З іншого боку, методологічна теорія стає корисною для педагогічної практики. Вчителю, який не володіє методичною теорією, загрожує ризик прийняття неправильних рішень і дій, і він не може бути впевненим у виборі вмісту та методів роботи з дітьми. Без знання об'єктивних моделей мовного розвитку і обмежуючись лише готовими методами, вчитель не зможе забезпечити відповідний рівень розвитку для кожного учня [4, с.50].

Метод наочного моделювання та конструювання може і має бути використаний як у системі корекційної роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, так і при роботі з дітьми у масових ясельних та молодших шкільних групах. Таким чином, старші дошкільники з добре розвиненим мовленням, правильною вимовою і нормальним слуховим сприйняттям безпомилково вирішують елементарні звукорозбірні завдання. Вони легко визначають наявність чи відсутність звуку в слові, розрізняють схожі звуки, придумують слова чи підбирають картинки до певного звуку. Водночас більшість дітей із зазначеними вадами допускають помилки [3, с.26].

Своєчасний розвиток мовлення є одним з найважливіших чинників для підготовки дітей до шкільного навчання. Діти, які мають розгорнутий словниковий запас, зустрічають значні труднощі в процесі навчання, оскільки їм складно висловлювати свої думки з відповідними словами. Педагоги

зауважують, що діти з багатим словником краще справляються з навчанням, швидше володіють навичками читання та граматики, активніше залучаються до розумових завдань під час занять[4, с.48].

Отже, значення слова як важливої одиниці мови та мовлення, його вплив на психічний розвиток дитини, визначають важливість роботи з розширення словника в загальній системі розвитку мовлення дітей у дошкільному закладі. Працюючи з дітьми, хочу підкреслити, що вони мають властивість бажати спілкуватися з іншими, ділитися своїми думками, почуттями та враженнями. Отже, розмови вихователя з дітьми визначаються як основний засіб розвитку їхнього мовлення. Важливо враховувати це при плануванні, тематиці та вимогах до таких розмов.

Розмова з дітьми вимагає вміння учителя утримувати їхню увагу на певній темі, оскільки дитячі думки швидко переходять від однієї асоціації до іншої. Однак майстерність вчителя полягає в здатності навчити дітей утримувати логічний порядок у висловлюваннях, не відхиляючись від основної теми. Розмови вихователя з дітьми стимулюють індивідуальний розвиток їхнього мовлення [3, с.26].

У наш час, розвиток образної та розкішної мови у дітей дошкільного віку є рідкісним явищем. Тому надзвичайно важливо забезпечити своєчасне формування мовлення дітей, зробивши його чистим та правильним.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса: ПНЦ АПН України, 2020. 272 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Науковий керівник: А.М. Богуш. Ї К.: Видавництво, 2022. 26 с.
3. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання. Дошкільне виховання. 2023.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: [наук. - метод. посіб. / наук. ред.О.Л. Кононко]. К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2021.
5. Кононко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2022.

*Наталія ГУРОВСЬКА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Оксана ВІНТОНЯК,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)*

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЯК ПОКАЗНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Свідченням розвинутого інтелекту, високої загальної культури особистості правомірно вважається її культура мовлення. На сучасному етапі розвитку освіти зростають вимоги до формування активної, творчої, самостійно мислячої особистості з високим рівнем комунікативної компетентності, яка здатна до самовдосконалення й навчання впродовж життя. Однією з головних умов цього процесу є набуття здобувачами освіти практичних умінь і навичок вільно та грамотно володіти мовою як засобом спілкування і пізнання навколишнього світу. Комунікативна компетентність є втіленням комунікативної культури, яка, своєю чергою, стає запорукою самореалізації та самовизначення, засобом формування та збагачення внутрішнього світу людини, умовою її життя в гармонії з собою та навколишньою дійсністю.

Формування культури слова, мислення починається з раннього дитинства і відіграє важливу роль у загальному розвитку особистості. Академік Мирослав Стельмахович зазначав, що мовний розвиток, як і звичка вміло й до речі користуватися словом, є істотною ознакою загальної культури кожної людини, показником її морального обличчя, ділових якостей, характеру. Культура мовлення як невід'ємна складова загальної культури особистості – один із найважливіших показників освіченості та цивілізованості суспільства. Вона характеризує духовний світ людини й рівень її особистісного розвитку. Метою навчання рідної мови є формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє відповідними вміннями й навичками, вільно користується засобами рідної мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) [4].

Значну увагу вчитель початкових класів повинен приділяти мовному етикету – правилам ефективного мовленнєвого спілкування, що вироблені в живій мовленнєвій практиці українського народу впродовж тривалого часу. Академік М.Стельмахович зазначає, що народна педагогіка розглядає етикет як ознаку людської краси. Мовний етикет – це важлива складова культури спілкування, яка відображає наші соціальні та культурні цінності. Уміння виразно та правильно висловлювати свої думки, а також слухати та розуміти інших, є ключовими для успішного спілкування в сучасному суспільстві [3].

Виховання та навчання культури спілкування (мовлення) на уроках української мови має, на нашу думку, три рівні: 1) правильність мовлення, тобто володіння нормами усної й писемної літературної мови (правила вимови, наголосу, слововживання, лексики, граматики, стилістики); 2) мовленнєву майстерність, виражену в дотриманні норм літературної мови й умінні вибрати з переліку варіантів найбільш точний у смисловому відношенні, стилістично й ситуативно доречний; 3) уміння використовувати комунікативні засоби, володіти науковою термінологією [1]. Особливу увагу при цьому треба приділяти українознавчій спрямованості навчання рідної мови школяра й розвитку його інтелектуально розвиненої особистості. За словами Мирослава Стельмаховича, піднесення культури мовлення кожної окремої людини відбувається значно успішніше, якщо вона постійно займається самовихованням, тобто послідовно збагачує свою активну лексику, засвоює інтонаційні барви живого мовлення, виробляє в собі вміння висловлюватися змістовно й логічно, самостійно знаходячи найбільш вдалу форму для передачі своїх думок шляхом якнайкращого використання всіх мовних багатств. Джерелами мовленнєвого розвитку слугують: спілкування в повсякденному житті з ровесниками та дорослими, спостереження за навколишньою дійсністю, художня література та література для дітей, усна народна творчість, дитячі програми, телебачення, інтернет, ігрова діяльність та ін. Суспільству потрібні творчі люди, які здатні мислити, мають власну думку, можуть аргументовано переконувати, заперечувати, дискутувати. Тому необхідною умовою реалізації такої потреби в школі є навчання дітей мовленнєвого етикету, і ця робота повинна мати неперервний характер. Уже в початковій школі мають закладатися основи культури мовлення та формування комунікативних умінь учнів.

Список використаних джерел

1. Андрієць О. М. Виховання культури мовлення учнів старших класів на уроках української мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2015. Вип. 57. С.166-169. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_57_39
2. Стельмахович М. Вибрані твори: у 2-х т. Івано-Франківськ-Коломия, 2011. Т.2. 546 с.
3. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. Дивослово. 1998. № 3. С.20-21.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ. 1997. 232 с.

Вероніка ЖАДАН,
*студентка спеціальності Середня освіта
(Образотворче мистецтво)*
Науковий керівник – Людмила СОЧЕНКО,
*викладач циклової комісії
образотворчого мистецтва та дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Робота ІРЦ під час війни. До початку повномасштабного вторгнення в Україні мережа ІРЦ (інклюзивно-ресурсні центри) складалася із 682 установ. Наразі 43 центри перебувають на тимчасово окупованих територіях. Фахівцям деяких із них вдалося виїхати, тож вони продовжили роботу онлайн. Однак навантаження на решту центрів на підконтрольній Україні території посилюється.

Дітям з ООП важливо продовжувати навчатися, незалежно від місця їхнього перебування. Адже припинення занять для таких учнів може негативно вплинути на попередній результат і повернути їх до початкового рівня.

До роботи ІРЦ додалися і нові завдання:

- робота з дітьми з ООП із числа внутрішньо переміщених осіб;
- надання послуг дітям, які зазнали психологічної травми внаслідок воєнних дій, визначення необхідного рівня підтримки.

Зокрема, у межах співпраці Міжнародного інституту освіти Макгілл (Канада) та Національної психологічної асоціації України спільно з МОН України було проведено серію семінарів – “Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки”.

Виклики воєнного часу. Створити безпечне освітнє середовище – одне з першочергових завдань закладу освіти під час війни. Попри те, що ІРЦ продовжують свою роботу, працівники зіштовхнулися із дуже значною проблемою – облаштуванням укриттів з урахуванням безбар’єрності для маломобільних дітей. У багатьох спорудах захисту не передбачені спуски, тож в окремих випадках під час повітряних тривог переміщення з такими дітьми до укриття ускладнене й займає багато часу.

Водночас прямої вказівки до обов’язкового облаштування всіх укриттів елементами спуску для маломобільних груп населення немає. Натомість ДСНС розробила рекомендації щодо облаштування укриттів.

Зокрема, там йдеться і про забезпечення вільного доступу до захисних споруд для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Якщо ж у школі не було маломобільних категорій дітей, але в якийсь час вони

з'явилися, то заклад освіти в термін до 24 годин має облаштувати для них доступ до укриття.

Що чекає на заклади освіти на практиці

Якщо говорити про те, від чого залежить успіх впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти, то тут необхідно враховувати

- ✓ безбар'єрність,
- ✓ якісний менеджмент і стратегічне планування,
- ✓ матеріально-технічне забезпечення,
- ✓ фінансування, яке забезпечує потреби,
- ✓ співпрацю з батьками, вчителями та учнями.

Стратегія враховує такі моменти й в ідеалі це буде налагоджена співпраця між усіма органами виконавчої влади, на регіональному й місцевому рівнях, бо лише спільними зусиллями всіх дотичних інституцій можна досягти формування інклюзивного суспільства.

Водночас необхідно сформувані в людей розуміння: хто вони – діти з особливими освітніми потребами. Адже найчастіше дитина з ООП викликає в навколишніх почуття жалю, що заважає такій дитині бути активною і зменшує спілкування. Тож велике значення для соціалізації таких дітей має те, як їх сприймають дорослі та освітній колектив.

Також запорукою якісного впровадження інклюзивного навчання є висококваліфіковані та відповідальні педагоги. Наразі не всі вчителі мають уявлення про те, як працювати з учнями з ООП, також не вистачає знань щодо роботи з дітьми, які мають психологічну травму. Тому педагоги мають постійно вдосконалювати свої знання, підвищувати рівень професійності, формувати нові уміння.

В Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання в Україні на період до 2030 року визначені завдання щодо кадрового забезпечення та підготовки персоналу, зокрема, це:

- ✓ перепідготовка кадрів;
- ✓ впровадження методичного й супервізійного супроводу;
- ✓ розроблення рекомендацій та національної платформи для розвитку;
- ✓ проведення тренінгів.

Також в умовах війни варто звертати особливу увагу й на психоемоційний аспект і враховувати, що в класах є діти, які втратили через війну домівок чи близьких. Тому варто адаптувати навчальний матеріал так, аби він не травмував дитину, наприклад, коли вивчають теми «Моя сім'я», «Моя квартира», влаштовуючи сімейні свята з батьками. Адже згадки про свій будинок, кімнату, рідних теж можуть травмувати.

Звісно, усі учні школи навчаються за певною освітньою програмою. Однак освітній процес важливо організовувати, зважаючи на кожну дитину

окремо. Вчителям тут варто аналізувати зміст навчальних матеріалів, домашніх завдань, дискусій під час занять, аби не створювати додаткових травматичних для учнів ситуацій. Для досягнення позитивних результатів у роботі з дітьми з ООП дуже важливо використовувати гнучкі види корекції. Одним із таких є саме образотворча арттерапія. Творча діяльність гармонійно поєднує виховний, розвивальний, діагностичний і корекційний процеси, створюючи підґрунтя для налагодження довірливих емоційних стосунків із дитиною, ефективної соціальної взаємодії та емоційної підтримки під час воєнного стану.

Варто пам'ятати й про те, що безбар'єрність це не лише про інфраструктуру, а також і про зміст освіти. Мають бути підручники та сайти, адаптовані, наприклад, для людей із порушеннями слуху й зору. І тут мова не лише про учнів, а і про вчителів та батьків.

Загалом у закладі освіти повинна бути сформована культура інклюзивності – середовище в якому сповідується повага до різноманітності. Адже повага до особистості культивується в середовищі, у якому проблемою є не дитина з особливими освітніми потребами, яка не може, наприклад, пересуватися школою на кріслі колісному, а навпаки – проблемою є непристосованість школи. Не дитина має прилаштуватися до шкільних умов, а школа має створити умови, необхідні для дитини, аби він чи вона відчували себе комфортно й реалізовувалися як особистості.

Список використаних джерел

1. Що з інклюзивною освітою в Україні під час війни. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-z-inklyuzyvnoyu-osvitoyu-v-ukrayini-pid-chas-vijny/>

2. «Не дитина має прилаштуватися до шкільних умов, а школа має створити умови, необхідні для дитини»: які зміни чекають на інклюзивне навчання в Україні. URL: https://znayshov.com/News/Details/Yaki_zminy_chekaiut_na_inkliuzyvne_navchannia_v_ukraini

3. Інклюзивна освіта в НУШ: виклики воєнного часу. URL: https://znayshov.com/News/Details/inkliuzyvna_osvita_v_nush_vyklyky_voiennoho_chasu#google_vignette

4. З якими викликами зіштовхнулася спеціальна освіта в Україні: що кажуть вчителі та які плани змін є в МОН. URL: <https://nus.org.ua/articles/z-yakumu-vyklykamy-zishtovhnulasya-spetsialna-osvita-v-ukrayini-shho-kazhut-vchyteli-ta-yaki-plany-zmin-ye-v-mon/>

5. Відбулося засідання ради безбар'єрності. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbulosya-zasidannya-radi-bezbaryernosti0104>

6. «Раніше нашвидкоруч облаштовували сховища, а зараз уже варто думати про безбар'єрність»: як працюють ІРЦ під час війни. URL: <https://nus.org.ua/articles/ranishe-nashvydkoruch-oblashtovuvaly-shovyshha-a-zaraz-uzhe-varto-dumaty-pro-bezbar-yernist-yak-pratsyuyut-irts-pid-chas-vijny/>

*Вікторія ЗАГНІЙ,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Олена МОНАСТИРСЬКА,
викладач циклової комісії спеціальності «Дошкільна освіта»,
педагогіки та окремих методик
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)*

ЗАКЛАД ОСВІТИ – ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Україна на сучасному етапі переживає складні часи. Події, які відбуваються у країні переконливо доводять необхідність здійснення національно-патріотичного виховання молодого покоління. Неабияка роль в цьому процесі відводиться закладу загальної середньої освіти, який є осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку, підвищення добробуту людей, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві [1].

Проблема патріотичного виховання молодого покоління особливої актуальності набула сьогодні, коли в українському суспільстві спостерігаємо загострення питання розуміння значення для людини рідної мови, Батьківщини та її символів. В умовах сьогодення досягнення цілі патріотичного виховання передбачається шляхом формування та утвердження патріотичної свідомості, поваги до державних символів, суспільно-державних та національних цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави, української мови як національної цінності та важливого атрибута ідентичності.

Заклад загальної середньої освіти – це життєвий простір дитини. Тут вона не просто готується до життя, а живе. Виходячи з цього, виховна робота планується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між здобувачами освіти й педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. На сьогодні заклад освіти є маленьким тест-драйвом дорослого життя особистості, у якому формується сучасне суспільство. Починаючи з початкової школи, ми вчимо дітей механізмам, які працюють у державі, формуємо цінності особистості [2].

Одним із напрямків виховної роботи є патріотичне виховання. Патріотичне виховання в закладах загальної середньої освіти спрямовується на залучення здобувачів освіти до глибинних пластів національної культури й духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової

культури. Мета патріотичного виховання – це виховання свідомого громадянина, набуття соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування у здобувачів освіти потреби та уміння жити у суспільстві.

Патріотичне виховання здійснюється на всіх етапах навчання в закладі загальної середньої освіти, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України [1].

Слід вказати на те, що у змісті патріотичного виховання здобувачів початкової освіти є такі складові: розвиток патріотизму, національної самосвідомості, культури міжетнічних відносин, закладення основ правосвідомості, політичної культури, планетарної свідомості. Важливими елементами виховання є дбайливе ставлення до природи рідного краю, розвиток моральних якостей особистості дитини, формування культури поведінки, працьовитості. Патріотичний компонент змісту навчання і виховання молодших школярів має стати пріоритетним у роботі кожного вчителя початкової школи. Для патріотичного виховання слід користуватися методами формування патріотичної свідомості: активна робота органів самоврядування, проєктна діяльність, робота у команді. Патріотичне виховання здобувачів початкової освіти буде ефективним за певних умов: здійснювати ненав'язливо; поступово і дозовано впливати на почуття, переконання та діяльність вихованців; давати зразки кращого прояву патріотичних почуттів; залучати до співпраці, педагогічної взаємодії батьків та громадськість; систематично використовувати елементи народної педагогіки, традиції національного виховання.

Отже, важливе місце в освітньому процесі сучасної початкової школи належить патріотичному вихованню як основі національного виховання молоді. Майбутній вчитель, випускник педагогічного коледжу, повинен мати власний сучасний погляд на патріотичне виховання. Володіти методичними інструментами щодо якісної реалізації програми національно-патріотичного виховання, вдало організувати шкільне середовище, яке впливає на формування світогляду здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Денисенко Н. Науково-дослідницька робота студентів педагогічного коледжу як один зі стратегічних напрямів фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. URL:

https://uu.edu.ua/upload/Osvita/Naskrizne_navchannya/Serednya_osvita_Fizichne_vihovannya/Denysenko.pdf (дата звернення 14.03.2024).

2. Марковська М. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/> (дата звернення 14.03.2024).

*Анна ЗАХЛЄБІНА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Марина ТРАКУН,
викладач циклової комісії філологічних
та соціально-економічних дисциплін
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У сучасному світі англійська мова є найпоширенішою у світі. Нею говорить 1,132 млрд людей. Це державна мова в США, Великобританії, Австралії, Канаді. Велика частина людства прагне вивчити англійську мову, але мало хто знає, які методики та підходи до викладання сприяють найкращим результатам здобувачів освіти, беручи до уваги умови навчання, мотивацію та кінцеву мету.

Найбільш поширений та дієвий метод викладання іноземної мови – комунікативна методика (Communicative Language Teaching). Навчання, пояснення, розмови проходить лише англійською мовою. Практика зв'язного мовлення передбачає використання аудіовізуальних засобів, цікавих активностей : ігри, обмін думками (дискусії), діалоги та інше.

Метод для мотивування здобувачів освіти до мислення та спілкування іноземною мовою – прямий метод (Direct Method). Викладання здійснюється усно, повністю відсутня рідна мова, лише іноземна. Здобувачі освіти сприймають все на слух; індуктивне вивчення граматики виконується викладачем без перекладу правил та пояснення структур.

Test-teach-test (ТТТ) – техніка, яка спрямована на виявлення у студентів недоліків у вивченому матеріалі. Такий підхід має 3 етапи: Test, Teach, Test. На першому етапі здобувачі освіти виконують тест без допомоги викладача, проводять аналіз та знаходять помилки. На другому етапі розглядають той матеріал, який вони не засвоїли, визначивши це на першому етапі. На останньому етапі цієї техніки здобувачі освіти знову виконують тест на перевірку засвоєння матеріалу. Тест на цьому етапі повинен бути складнішим за перший.

Task-based Language Teaching Approach. Цей метод полягає у вивченні іноземної мови через виконання практичних робіт, які базуються на реальних цікавих подіях в житті здобувачів освіти: обговорення серіалу чи фільму, розмова телефоном та інше.

Підхід має три етапи: Pre-task phase, Doing of the task, Post-task phase. Саме ця техніка спрямована на комунікацію, спілкування в групі; ґрунтується

на інтересах студентів, що зацікавлює їх до практичного вивчення матеріалу за допомогою розмови.

Отже, для досягнення успішного результату навчання доцільно в освітньому процесі застосовувати різноманітні сучасні інтерактивні методики викладання іноземних мов. Інтерактивні методи навчання дають можливість здобувачам освіти виявляти проблеми, збирати й аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення, а також вибирати оптимальний шлях вирішення завдань у процесі роботи на заняттях.

Список використаних джерел

1. Методики викладання англійської мови: досліджуємо найпопулярніші з них. URL: <https://grade.ua/uk/blog/metodiki-prepodavaniya-anglijskogo-yazyka/> (дата звернення 30.04.2024).

2. Сучасні методи викладання англійської мови та методики. URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/yak-i-chomu-pratsyuuyut-nashi-metodi-vikladannya-anglijskoyi-movi/> (дата звернення 01.05.2024).

***Катерина ІВАЩЕНКО,**
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Наталія КАШУБА,
кандидат філологічних наук,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ РОБОТИ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ця тема наразі є достатньо актуальною, адже штучний інтелект застосовується у різних аспектах життя кожної людини. Його використання не тільки дає змогу звільнити час виконання певної роботи або завдання, також його можна застосовувати в професійній діяльності вчителя та здобувачів освіти.

Штучний інтелект або скорочено ШІ — це галузь комп'ютерних наук, яка фокусується на розробці машин і систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як навчання, розв'язання проблем і прийняття рішень. В основі ШІ лежить ідея створення машин, які можуть мислити й міркувати, як люди, і можуть вчитися на власному досвіді, щоб з часом покращувати свою продуктивність [1].

Можливостей у використанні штучного інтелекту на уроках української мови в початковій школі може бути досить багато, а також вони здатні мати значний і позитивний вплив на сам процес та розвиток навчальних здібностей здобувачів освіти.

Таким чином, можемо навести приклади подібних переваг, які можуть з'являтися, під час впровадження різноманітних методів використання ШІ на уроках.

Напевно, найголовнішим і найпершим пунктом слід зазначити, що штучний інтелект може допомогти вчителям створити індивідуальну атмосферу для навчання та розвитку кожного учня, відбувається певна адаптація завдань, пояснень та вправ до індивідуальних рівнів знань кожної дитини класу, їх потреб та темпу навчання. Це власне і призводить до кращого засвоєння матеріалу та підвищення мотивації учнів.

Також ШІ може автоматизувати етап оцінювання завдань, звільняючи час вчителів для того, щоб могли зосередитися на більш конкретній та ґрунтовній підтримці дітей. До того він може надавати детальну інформацію про те, як учень виконав завдання, що може допомогти визначити матеріал, який потребує додаткової уваги.

Ось декілька прикладів того, як штучний інтелект можна використовувати на уроках української мови: ШІ може автоматично знаходити та виправляти помилки в текстах, написаних здобувачами освіти, даючи їм змогу вчитися на власних помилках. Чат-боти на основі ШІ можуть автоматизувати перевірку домашніх завдань, тестів та інших письмових робіт, надаючи учням миттєвий зворотний зв'язок, а системи автоматичного оцінювання можуть аналізувати есе та інші тексти, щоб оцінити граматику, орфографію, словниковий запас та стиль [2].

ШІ може використовуватися для перекладу текстів та аудіо з української мови на рідну мову учня. Відповідно діти можуть грати в ігри, які використовують ШІ для навчання їм граматичних правил та нових слів.

Важливим є те, що штучний інтелект не повинен замінювати вчителя, а натомість використовуватися як інструмент для його підтримки. Не варто спиратися тільки на згенеровані ним матеріали, адже їх краще використовувати як додаткові вправи до уроку.

На уроках української мови в початковій школі варто звернути увагу на такі сайти штучного інтелекту:

- **Gemini (Bard)** Вчителі можуть використовувати його для створення завдань, які потребують від учнів пошуку та аналізу інформації з різних джерел. Також ці завдання можуть мати творчий характер, вправи на розвиток логічних умінь, ці вправи можуть бути підібрані під індивідуальні особливості і знання дитини, також усе це супроводжується змістовними поясненнями виконання кожного завдання.

- **Bing.** Може допомогти учням навчитися досліджувати теми самостійно та критично оцінювати інформацію. Пропонує широкий спектр функцій пошуку, які допоможуть учням знайти інформацію для своїх проєктів,

досліджень та завдань. Можна використовувати фільтри та розширений пошук, щоб звузити результати та знайти найточнішу інформацію. Bing також пропонує зображення, відео, карти та інші мультимедійні ресурси, які можуть зробити навчання більш візуально привабливим.

• **Microsoft Designer.** Чудовий сайт для створення унікальних зображень кожною дитиною, ці картинки можуть бути створеними на будь-яку тему, і завжди можна щось виправити, записавши більш конкретне пояснення ШІ. Також учні можуть разом з педагогом створити власного героя, який буде навчатись разом із ними, таким чином можна підняти мотивацію дітей до навчання. Для вчителя подібний штучний інтелект може бути досить зручним засобом створення наочних та дидактичних матеріалів або згенерувати зображення для презентації з певної теми.

Застосування штучного інтелекту (ШІ) на уроках української мови в початковій школі має значний потенціал для поліпшення освітнього процесу. ШІ може бути корисним у персоналізації навчання, покращенні навичок читання та письма, розвитку творчого мислення, звільненні часу для вчителів та підвищенні доступності освіти.

Треба зауважити, що ШІ не повинен заміщати вчителів, а використовуватися як інструмент, що доповнює та підсилює їхню роботу. Впровадження ШІ може стати потужним засобом для поліпшення вивчення української мови в початковій школі. При ретельному плануванні та впровадженні ШІ може сприяти кращому засвоєнню матеріалу учнями, розвитку їх навичок та посиленню впевненості у їх власних здібностях.

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен. *Termin.in.ua*. URL: <https://termin.in.ua/shtuchnyy-intelekt/>

2. Використання штучного інтелекту на уроках української мови та літератури. *Vseosvita*. URL: <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-na-urokakh-ukrainskoi-movy-ta-literatury-797003.html>.

3. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. *GigaCloud: Хмарні Технології та Хмарний Сервіс для Бізнесу*. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi>

4. Освіта.ua. Штучний інтелект в освіті: три аспекти. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/method/91077/>

*Дар'я ІГНАТЕНКО,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
Науковий керівник – Анна КИФЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
викладач циклової комісії музики і хореографії
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ СПІВУ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна музична педагогіка успадкувала і творчо розвинула на новій соціально-естетичній основі реалістичні традиції української музичної культури. Музична педагогіка зорієнтована на вирішення низки важливих питань стосовно професійної підготовки фахівців різних мистецьких напрямків, пов'язаних із художньою творчістю, інтерпретацією мистецьких творів, репрезентацією творів перед слухачами.

Аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури на предмет естетичного впливу засобів музичного мистецтва на формування особистості, розвитку позитивних якостей, висвітлено у дослідженнях (А. Алексюк, О. Апраксіної, Л. Баренбойма, М. Євтух, Д. Кабалевського, А. Кифенко, Б. Кобзар, О. Олексюк С. Шацького, Б. Яворського та ін.). Вчені підкреслюють важливу роль музики в естетичному розвитку й вихованні дітей різних вікових категорій й акцентують на тому, що спілкування з музикою формує в особистості активне творче естетичне сприйняття, музичний смак, виховує естетичне почуття, залучає до світу музичних культурних цінностей.

У своїх дослідженнях О. Олексюк вказує на те, що зміст сучасної музичної освіти зорієнтований на виховання педагогічно виправданої системи музичних знань, навичок та умінь, яка виступає в єдності з досвідом музично-творчої діяльності [5, с. 212]. Тому у змісті навчального матеріалу дітей молодшого шкільного віку реалізується одна з найважливіших і обов'язкових умов будь-якого навчального процесу – взаємозв'язок теорії й практики.

Головною метою музичного виховання дітей молодшого шкільного віку – формування інтересу до музики та створення гедоністичної атмосфери. Вплив музики на формування особистості дитини дуже велика. Вагому роль відіграє музика у період молодшого шкільного віку дитини, коли закладається духовно-моральний фундамент майбутнього спеціаліста. Як показує практика, в іншому випадку «надолужити» прогалини у вихованні й змінити духовний світ і світовідчуття людини, буває вкрай важко або навіть неможливо. Це обумовлено тим, що у свідомості дитини не сформоване уявлення про справжню красу в музиці та інших видах мистецтва, його духовно-моральний стан виявляється не

здатним сприймати високохудожні твори, що змушують думати, співпереживати, аналізувати.

За М. Маріо, виховна сутність музики полягає у формуванні морального, естетичного, громадянсько-патріотичного виховання молоді, має позитивний комплексний вплив на особистість людини, її психофізіологічну, емоційну, інтелектуальну та фізіологічну сфери [4, с. 10].

О. Медведева зазначала, що через мистецтво дитина засвоює навколишню дійсність, виражену в музично-художніх образах, пізнає загальнолюдські цінності, пов'язані з природою, людиною, предметами навколишнього світу. Гуманістичні цінності, засвоєні через музику, активізують почуття, емоції, переживання дитини, створюють умови для усвідомлення красивого й потворного, доброго та злого.

В. Сухомлинський зазначав, що музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального виховання людини, джерело шляхетності серця й чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних відносин. Вона збуджує думки й почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже «музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [6, с. 111].

Музичний досвід дітей ще дуже простий, але він може бути досить різноманітним. Майже всі види музичної діяльності у первинних засадах доступні дітям і з правильною постановкою виховання забезпечують різнобічність їх музичного та загального розвитку на особистість.

За А. Кифенко, вагому роль у формуванні особистості дітей молодшого шкільного віку відіграє хоровий спів, що активізує і формує у молодого покоління почуття згуртованості, відповідальності. Хоровий спів є джерелом позитивних емоцій [1, с. 15]. У процесі співу розвивається не тільки музикальний слух, але й співочий голос, уява, почуття ритму, музична пам'ять, увага. Музично ритмічні рухи спонукають до правильної постави, координації рухів, їх гнучкості й пластичності.

Отже, музика, як і будь-яке мистецтво здатне впливати на всебічний розвиток особистості дитини, спонукати до морально-естетичних переживань, активного мислення. Всебічність музичного виховання виступає як один з ефективних шляхів морального збагачення формування особистості дитини. У процесі систематичного музичного навчання й виховання дітей молодшого шкільного віку закладається фундамент художньо-естетичного розвитку особистості. Відчуття школярами краси музичного мистецтва не тільки сприяє розвитку подальшого інтересу до музики, але й виховує покоління людей активних, творчо розвинених, з високим рівнем естетичної ерудиції.

Список використаних джерел

1. Кифенко А. М., Голян, Х. В. Акустично-фізіологічні особливості академічного співу в хоровому колективі. Інноваційні наукові дослідження:

теорія, методологія, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 14–16

2. Кремінь В. Г. Духовність людини і цінності буття людини. *Горизонт духовності виховання: колективна монографія / The Horizon of Spirituality of Education: collective monograph*. Уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 8 – 10.

3. Майба О. К. Вокально-хоровий спів як засіб формування духовних цінностей у молодших школярів. Міжнародні науково-практичні читання пам'яті Анатолія Авдієвського: матеріали (Київ, 23 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 53–56.

4. Маріо М. Д. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2000. 19 с.

5. Олексюк О. М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті : монографія / Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 268 с.

6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Василь Сухомлинський. Харків : Акта, 2012. 538 с.

Катерина КЛЕСТОВА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Наталія КАШУБА,
кандидат філологічних наук,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Каліграфія – це мистецтво, яке люди народів всього світу розвивають протягом життя. Серед вчених, які вивчали вплив каліграфії на здоров'я людей, є і китайські дослідники: вони порівнювали рівень розвитку когнітивних здібностей у студентів, які займалися каліграфією, і в тих, які не отримували уроків красного письма. Як наслідок, студенти, які вчилися писати каліграфічно швидше засвоювали нову інформацію, виявляли кращі навички спілкування і виділялись більшою кмітливістю.

Для дітей шкільного віку неабияку роль відіграє дрібна моторика – розвиток кісток і м'язів на руках. Здібність каліграфічно писати також розвиває цей аспект, тому що дитина замислюється над кожним крихітним рухом руки і

взаємодії ручки і подушечок пальців. Рука дитини, яка займається каліграфією, рухається у строгому ритмі, тим самим забезпечуючи напис літер однакового розміру, ширини і однаковим нахилом; діти, які пишуть вільно і не спираються на правила, гірше володіють м'язами долонь і пальців і, відповідно, не так вправо керують своїми діями.

Заняття каліграфією також дозволяють педагогу краще зрозуміти дітей: дослідження практикуючих вчителів [2] виявили, що за допомогою уроків каліграфії можна дізнатись про такі особливості дитини:

- присутність/відсутність мотивації до навчання;
- можливості слухового/зорового/дотикового сприймання матеріалу;
- нестійкість/стійкість уваги;
- гіперактивність або гіперповільність;
- темперамент і характер;
- індивідуальні особливості (ліво- праворукість; мовленнєві вади / їх відсутність; звичка тримати ручку).

Вашуленко Микола Самійлович [3] зазначав: «Належну увагу вчитель має приділити організації перевірки виконаних учнями записів. Учні повинні навчитися зіставляти зі зразком свої записи, виконані в процесі як списування, так і інших видів роботи з письма. Учитель показує, як треба здійснювати самоконтроль, промовляючи слова складами, звіряючи їх зі зразком у підручнику, на картці чи на дошці». Належне проведення уроків української мови з дотриманням написання каліграфічним почерком дозволяє вчителю виховувати в дітях звичку перевіряти себе, спостерігати за закономірностями між звучанням слова і його написанням, а також запам'ятовувати різні способи каліграфічного зображення літер на письмі.

Навчання каліграфії також допомагає розвивати такі вміння: 1) усне та писемне мовлення; 2) використання в мовленні більшого запасу активної лексики; 3) постійне бажання вдосконалювати себе, дисципліну. Методичні рекомендації щодо проведення каліграфічних хвилин у школах також часто зазначають, що, окрім звичайного запису букв, їх поєднань або слів та цілих речень, варто застосовувати ще звуко-буквенний аналіз, розбір деяких слів за будовою, визначення основи і встановлення зв'язку слів у реченні, визначити тип речення за інтонацією та/або метою висловлювання і так далі. Як можна побачити, за допомогою таких прийомів можна перетворити звичайну каліграфічну хвилину в спосіб нагадувати учням будову і основні характеристики слів, їх роль у реченні, що буде потрібно дітям у подальшому навчанні [1].

Всього декілька років тому було прийнято вважати, що каліграфія – це галузь образотворчого мистецтва, яка поступово зникає. Така думка сформувалась внаслідок зміни матеріального забезпечення шкіл, яке з кожним роком стає все гірше – купляти спеціальні робочі зошити, ручки з м'якою гумкою для комфортного писання і окремі зошити в косу лінію вже не є обов'язковою умовою в кожній школі, тому, заради збереження коштів, від уроків каліграфії поступово відмовляються.

В 2024 році Типові освітні програми вже включають списки підручників, в яких є окремі уроки каліграфії. Досвід сучасних вчителів показує, що уроки каліграфії також сприяють всебічному розвитку дітей і допомагають здобувачам базової середньої освіти; тому каліграфічне мистецтво ще не скоро буде повністю прибрано з навчальної програми в школах.

Список використаних джерел:

1. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр / М. І. Чабайовська // навч. посібник: вид. 2-е, доповн. і переробл., гриф «Схвалено Міністерством освіти і науки України» (лист №14.1/12-Г-194 від 01.04.2015 р.). Тернопіль: Мальва. ОСО, 2016. – 116 с.

2. Формування каліграфічного письма учнів на уроках каліграфії - <https://oin.in.ua/formuvannya-kalihrafichnoho-pysma-uchniv-na-urokah-kalihrafiji/>

3. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова в 1 - 2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. К. Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

***Катерина КЛЕСТОВА,**
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Тетяна МАРЧЕНКО,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ

Розвиток цифрових технологій досягає все більших успіхів у наш час, що призводить до зростаючих вимог суспільства. Дані вимоги стосуються роботи вчителів у тому числі: люди потребують якісного навчання молодого покоління за менші терміни часу, що здавалося неможливим, допоки вчителі не почали використовувати цифрові інструменти у своїй праці.

Цифрові інструменти – це засіб, який вчитель може використовувати на будь-якому уроці через об'єм нових цифрових інструментів.

Використання цифрових інструментів є корисним методом не тільки для вчителів, але і для учнів. Вчителі-практики експериментують з цифровими інструментами і отримують цікаві результати, як, наприклад Т.П. Слюсарчук [1, с. 59]: у своєму дослідженні педагогиня теоретично обґрунтувала проблему

формування цифрової компетентності молодших школярів та практично застосувала авторську експериментальну методичку її розв'язання на уроках англійської мови. Як зазначала вчителька, використання електронного ресурсу Mentimeter крім впливу на формування навиків роботи з цифровими пристроями також розвиває вміння оперувати інформацією, визначати істинні та хибні твердження і працювати з цифровими інструментами. Звичайні хмари слів в ресурсі Mentimeter, які полегшили процес викладу матеріалу для вчителя і не зайняли багато часу, допомогли учням краще засвоїти знання з уроку англійської мови, а також активізували знання учнів про роботу з цифровими інструментами і роботу з інформацією.

Найвищим пріоритетом в освітньому процесі є задоволення індивідуальних інтересів кожного учня завдяки гнучкій та адаптивній навчальній програмі й накопичення ним якісного досвіду навчання [2, с. 11]. Одним з прикладів найбільш уживаного цифрового інструменту є інтерактивна дошка Miro, за допомогою якої вчителі розробляють цікаві квести і інтерактивні завдання. За словами вчителів, які практикували введення на уроках інтегрованого завдання на дошці Miro, результати неймовірні: ті учні, які раніше дотримували нейтральної або «мовчазної» позиції на уроках проявили інтерес і з задоволенням вирішували запропоновані завдання, по черзі виходячи до дошки. Сприймання інформації в класі складає вже набагато більший відсоток, ніж до використання цифрового інструменту дошки Miro.

Наявність різноманіття серед цифрових інструментів для вчителів вражає, але далеко не всі цифрові інструменти можна вільно використовувати у своїй роботі. Експерти пропонують звертати увагу на такі критерії [3]:

- наявність декількох функцій в інструмента при роботі у групах;
- зрозуміле і доступне формулювання правил користування інструментом;
- Параметри конфіденційності. Іноді потрібно, щоб учасники команди мали приватні розмови або працювали над мініпроєктами.

Зважаючи на подані критерії й зіставлення їх з віковими особливостями учнів та темою і завданнями уроку, вчитель може варіювати використання декількох цифрових інструментів і вибирати найкращий саме для цього уроку.

Використання цифрових інструментів не обмежується груповою роботою – вчитель може застосовувати різні ресурси, щоб працювати з учнями в індивідуальному порядку. Цифровим інструментом, який дозволяє працювати з дітьми індивідуально, є платформа Lumio. Через відсутність на платформі української мови, Lumio рекомендують використовувати у старших класах. Завдання в Lumio можна налаштовувати у формі мініпроєктів у групах дітей, пізнавальних вікторин та тестів; також платформа дозволяє використовувати презентацію з Google Slides, відео з YouTube, документи у форматі PDF і інструменти на кшталт маркерів на одному сайті, без непотрібних переходів, що значно полегшує роботу вчителя.

Дидактичні ігри, які були б доступні для дітей молодшого шкільного віку, також створюються вчителями на платформі LearningApps. Поширення даної

платформи відбулось шляхом легкого управління і можливості задіяти до роботи весь клас, що значно полегшує роботу вчителя. LearningApps має вже готові матеріали з більшості тем, які проходять молодші школярі, і в доступній формі запропоновані вчителям дидактичні ігри з сайту дозволяють узагальнити і систематизувати інформацію з одного або декількох уроків.

Як можна зрозуміти, використання цифрових інструментів не тільки поліпшує роботу для вчителя, але й вмотивовує учнів активніше відповідати на уроках і засвоювати інформацію швидше. Застосування різних платформ для навчання і їх поєднання між собою для досягнення кращого результату є метою, яку сучасний вчитель ставить перед собою, а також предметом, який сучасний вчитель вивчає протягом свого життя.

Список використаних джерел:

1. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання, навчально-методичний посібник Тетяна Близнюк. URL: https://ciot.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/144/2021/05/4-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA-%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-edited-ISBN_%D0%905.pdf
2. Кінах Н. В. Цифрові інструменти для керування іт проєктами в роботі вчителя URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6648/6683>.
3. Ковбасюк Т. Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога НУШ. URL: <http://surl.li/tmxyf>.

*Надія КРАВЧЕНКО,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Тетяна ФОКІНА,
кандидат педагогічних наук,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ В ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАННЯХ

Сьогодні літературно-художні видання мають велику кількість прихильників, поезію читають у всьому світі. Актуальність збірок віршів визначається кількома факторами. По-перше, це вміння автора відобразити сучасний світ і висловити актуальні теми, що цікавлять читачів. По-друге, важливою є мистецька цінність віршів, що привертає увагу аудиторії. Крім того, збірка віршів може бути актуальною, якщо вона віддзеркалює соціокультурні, політичні або емоційні реалії сучасності.

Головною функцією будь-якого видання є збереження й ефективно передавання текстової інформації, що визначає його комунікативну функцію. Графічні елементи виконують ключову роль у відтворенні структурно-сміслових аспектів тексту, надають йому художньої виразності та композиційної гармонії [1]. Поширене використання інфографіки у сучасних друкованих творах пов'язана з підвищенням акценту на візуально-комунікативні та цифрові тенденції. Від оформлення видання залежить сприйняття читачем тексту. У контексті видання текст, графіка, шрифт та конструкція взаємодіють, об'єднуючись в одну цілісну художню структуру з метою досягнення єдності та гармонії [1].

Шрифтове оформлення тексту впливає на кінцевий результат видання. Шрифт книг — один з основних елементів видання, ключовий вектор вираження писемної інформації, який єдиним чином передає знаковий початок тексту. Використання шрифту в тексті викликає необхідність інтерпретації, розшифрування та розтлумачення значень, які не виявляються безпосередньо і зрозуміло, на відміну від візуальних образів, таких як малюнки.

Для зручності читання технічний редактор має підібрати відповідну гарнітуру, кегль, накреслення та шрифт. За нормами стандарту найчастіше використовують шрифт із засічками: він краще сприймається візуально. Як самостійна форма шрифт має власні закони, принципи, конструкції, еволюції та історію. Нині вивчення шрифтів належить до сфери спеціальної науки — палеографії, що вивчає системи книжкового почерку [1].

Шрифти можна поділити за способом застосування:

- основний;
- додатковий;
- видільний (акцидентний);
- технічний;
- службовий [2].

Шрифтова форма надає тексту різноманітної смислової відмінності; поєднання його стилів та просторових властивостей фокусують увагу на конкретному слові чи фрагменті тексту, що дозволяє інтерпретувати текст за допомогою засобів верстки [2].

Одночасно з роботою над текстом редактор редагує авторські оригінали ілюстрацій. Ілюстрація покликана допомогти читачеві краще зрозуміти текст, доповнити його.

За допомогою ілюстрації виражається зміст, який або неможливо, або складно передати в текстовій формі. З цих позицій редактор і оцінює ілюстративний матеріал. Ілюстрування частини тексту відбувається не випадково, зазвичай, малюнки ми можемо побачити в тих місцях, які потребують додаткової інформації або уточнення. Інколи текст розкриває тему гірше, ніж зображення, адже через ілюстрації інформація опрацьовується в 15 разів швидше. Малюнки творчого характеру редактор повинен оцінити щодо точності передачі зображення та його відповідності тексту.

Редактор і художник, співпрацюючи, перетворюють текст на потрібні ілюстрації. Звичайно, видавець не займається вибором художніх засобів, а лише наголошує на варіантах ілюстрування окремих частин тексту, виходячи з потреб читацької аудиторії.

Ілюстрування літературно-художнього видання потребує не лише творчого підходу редактора, але й передбачає вміння створювати якісний візуальний ряд. Крім того, фахівець повинен розуміти художника і специфіку його сприйняття тексту.

Варто зазначити, що графічні елементи у літературно-художніх виданнях виконують ключову роль для відтворення структурно-смислових аспектів тексту, підсилюючи його художню виразність та композиційну гармонію. Графіка сприяє підвищенню візуально-комунікативних та цифрових тенденцій у виданнях, а врахування естетичних функцій видання підкреслює його характер як художнього твору. Важливо враховувати, що графічне оформлення є не лише елементом прикраси, але й інструментом, що впливає на сприйняття тексту читачем, сприяє кращому розумінню та візуалізації матеріалу.

Отже, головна функція будь-якого видання полягає в комунікації та ефективному передаванні текстової інформації. Графічні елементи, такі як ілюстрації, оформлення тексту, обкладинка та інші візуальні складові, використовуються для підкреслення настрою твору та створення унікального стилю. Шрифтове оформлення тексту визначає його зручність для читання. Таким чином, редактор, співпрацюючи з ілюстраціями, впливає на якість та ефективність видання, робить його більш доступним та привабливим для

читача. Графічні елементи стають не лише засобом виразності, але й інструментом, що допомагає досягти єдності та гармонії у художньому творі.

Список використаних джерел

1. Графічна організація друкованого тексту та його художня інтерпретація засобами складання: вебсайт. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1008> (дата звернення 01.04.2024).

2. Шрифтове оформлення видань: вебсайт. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1663> (дата звернення 01.04.2024).

Олександра КРАПІВА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Дана СОПОВА,
доктор філософії,
викладач циклової комісії з педагогічної освіти
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Головна задача сучасної початкової освіти – збалансований розвиток школярів, зважаючи на вікові та індивідуальні особливості, повністю задовольняючи їхні потреби [2].

Проблема збереження здоров'я учнів та формування ними навичок здорового способу життя в наш час є дуже актуальною. Школярі мають розуміти важливість дотримання правил здорового способу життя і розуміти всі можливі наслідки неактивності, нездорового харчування, шкідливих звичок та інших факторів. Вони повинні усвідомлювати, що при нездоровому способі життя організм витрачає велику кількість життєвих сил, що в результаті може призвести до постійних хвороб та розладів у стані здоров'я [1].

Відношення дитини до її здоров'я повністю залежить тільки від неї самої: чи буде вона про нього дбати та зміцнювати? Завдання вчителя в цьому процесі полягає в тому, щоб привчити своїх школярів дбати про власне здоров'я. Це можна зробити, по-перше, підкреслюючи важливість здорового способу життя, що включає правильне харчування, фізичну активність, відсутність шкідливих звичок. По-друге, важливо пояснювати дітям наслідки недбалого ставлення до себе і свого організму, такі як ризик виникнення різних захворювань і зниження

якості життя. Такий підхід сприяє формуванню у школярів свідомого ставлення до власного здоров'я [3].

Щоб здійснити діяльність, яка спрямована на збереження та зміцнення здоров'я дітей, учитель початкової школи має спочатку розуміти важливість власного здоров'я та здоров'я своїх учнів і відчувати себе активним учасником здоров'язбережувальної діяльності [4].

Основним видом активності школяра, що зосереджений на зміну особистості в якості суб'єкта навчання прийнято вважати навчальною діяльністю. Навчальну діяльність можна розглядати в якості двох ключових компонентів: мотиваційний та виконавчий [3].

Мотивація виникає внаслідок складної взаємодії різних мотивів, таких як поставлення цілі, інтерес у пізнанні нового, соціальні, моральні, практичні тощо [2].

При застосовуванні різноманітних методів задля формування пізнавальних мотивів, для одержання певного результату, слід додержуватися перелічених принципів:

1. мотивація навчальної діяльності під час бесіди.

Учитель має заохотити учнів поширювати набуті знання та особистий досвід. Задля стимулювання інтересу дітей, йому також варто видумувати різні креативні асоціації та несподівані ситуації. Такий підхід вчителя до проведення бесіди допомагає учням краще розуміти матеріал, бачити його в контексті попередніх знань і уявляти його практичне застосування. Це може стимулювати їхній інтерес і розуміння предмету.

2. стимуляція навчальної діяльності під час створення проблемної ситуації.

Проблемна ситуація чи запитання, демонстрація експерименту чи досвіду, або ж пропозиція учням логічних протиріч у тих аспектах, які вимагають роз'яснень, що перевищують їхні поточні знання та розвивають їх.

3. мотивація навчальної діяльності шляхом використання технології «мозковий штурм».

Ця діяльність передбачає сумісну творчу роботу, де учні спільно працюють над знаходженням рішення складної ситуації. Вони роблять аналіз проблеми, поширюють свої ідеї, розглядають та розвивають різні концепції, при цьому ігноруючи ті, що не стосуються завдання.

4. мотивація навчальної діяльності за технологією «незакінчене речення».

Учні мають виконати наступне завдання: самостійно завершити перераховані вчителем речення, що стосуються теми уроку. Школярі можуть застосовувати набуті знання, при цьому використовуючи власний досвід, щоб описати емоції та пропозиції.

5. мотивація навчальної діяльності шляхом виготовлення саморобних наочних посібників.

Під час етапу «вивчення нової теми» діти одержують список можливих наочних посібників для вироблення. Вони розробляють власні матеріали: самостійно виготовляють прилади, моделі, схеми, ілюстрації. Під час уроку

учні демонструють свої роботи, обговорюючи їхню основну ідею та властивості.

б. мотивація навчальної діяльності, використовуючи творчі завдання.

Заохочення активності учнів під час навчання за допомогою творчих завдань, які спонукають до розгляду ситуацій з парадоксальними наслідками. Наприклад, учні можуть розглядати запитання типу: «Які наслідки можуть виникнути, якщо...?» Ці завдання можуть бути обговорені під час уроку [4].

Таким чином, потрібно виділити такі шляхи формування мотивації на уроках «ЯДС» в початковій школі: бесіда, створення проблемних ситуацій, технології «Мозковий штурм, «незакінчене речення», виготовлення саморобних наочних посібників, використання творчих завдань, тощо [2].

Кожен учень повинен усвідомлювати, що відповідальність за власне життя та здоров'я лежить на ньому самому. Водночас, вчитель має забезпечити дітей всіма необхідними знаннями та навичками щодо догляду за своїм здоров'ям. Ці знання та навички включають у себе методи догляду за здоров'ям, конкретні дії, які сприяють міцному здоров'ю, та пояснення важливості піклування про стан свого організму.

Список використаних джерел

1. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини. Навчальний посібник. О. І. Міхеєнко. 2023. С. 31-37.

2. Доповідь «Навчання за різними видами мовленнєвої діяльності як один із пріоритетних напрямків перебудови технології навчання». Сідун. Т. І. 2018. Джерело: <https://naurok.com.ua/navchannya-za-riznimi-vidami-movlennevo-diyalnosti-yak-odin-iz-prioritetnih-napryamkiv-perebudovi-tehnologi-navchannya-32527.html>

3. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засаді компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. Київ. Генеза. 2019. С. 4-13.

4. Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 3-4 класах ЗЗСО на засаді компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. Київ. Генеза. 2020. С. 79-92.

Тетяна МАРТЕНЮК,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Тетяна МАРЧЕНКО
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Найпершою ланкою в загальноосвітньої підготовки була і залишається саме початкова освіта. Варто зазначити, що початкова освіта розвиває в учнів багато корисних вмінь, починаючи з початкових вмінь як користування книжкою, перших так званих трудових умінь, а також вміння писати та читати, закінчуючи основами математики, формувань основних уявлень про світ, засвоєння норм загальнолюдської моралі. Тому на нашу думку у початковій школі і закладається певні емоційно-волові та духовні якості учнів, також варто наголосити, що і навчальний потенціал дитини вибудовується у початковій школі.

Хоча прийнято вважати, що творчі навички розвиваються у продовж життя, дослідження таких видатних людей, як Т. Байбари, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, Л. Лозової показують нам саме те, що творчий розвиток дітей найкращим чином розвивається в молодшому шкільному віці. Тому що, у цей період активно розвиваються фантазія, творчість, мислення.

Наприклад Петухова Л. Є. у своєму дослідженні зазначає, що в системі підготовки майбутнього вчителя початкової школи значне місце мають посідати знання про інформаційні процеси. Використання ІКТ передбачає розвиток мотиваційної сфери вчителя щодо самоосвіти і творчої активності, сформованості науково дослідних умінь. [2, с. 9]

А також і те, що ІКТ звільняють учителя від повсякденної рутини, тим самим розширюють можливості для творчої діяльності, індивідуального спілкування з учнями. [2, с. 8]

Головне завдання вчителя – створити умови для розвитку учня, його здібностей, творчого сприйняття знань, мотивувати до вивчення предметів. Сучасний педагог має досконало знати теорію і практику компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного підходів; керуватися в своїй роботі вимогами Державного стандарту. [1, с. 403] Інноваційні технології навчання є найефективнішим методом розвитку творчих здібностей у молодших школярів. Інноваційний підхід сприяє розвитку творчої особистості завдяки позитивній мотивації до здобуття знань. Це також сприяє активному функціонуванню інтелектуальних і вольових сфер.

У сучасному світі, де інформаційні технології проникають в усі сфери, важливим є розвиток творчих здібностей учнів. У двадцять першому столітті творчість є важливою здатністю, яка необхідна для успішного життя та навчання.

Саме використання інформаційно комунікаційних технологій, у початковій школі може бути поштовхом розвитку творчого потенціалу учнів. Це допоможе учням висловлювати свої ідеї, досліджувати, співпрацювати з однокласниками та розвивати навички критичного мислення та вирішення проблем.

Використання комп'ютерних технологій в початковій школі розвиває логічне мислення учнів, а також їхню здатність самостійно висловлювати свої думки, підвищує емоційний рівень уроку та створює нові стосунки «учень-учень» та «учень-педагог». Наприклад Коваль Л. В. у своєму дослідженні наголошує на тому, що використання комп'ютерних мультимедійних програм як елемента сучасного уроку підвищує його ефективність, відбувається врахування індивідуальних особливостей учнів [3, с. 79].

Існує багато творчих програм, які можна використовувати з учнями 1-4 класів, але є одна про яку ми сьогодні розповімо. А саме Tux Paint, це простий безкоштовний графічний редактор з зрозумілим та легким інтерфейсом, який ідеально підходить для учнів початкових класів. За допомогою Tux Paint дитина розкриває свій творчий потенціал, вони можуть малювати, розфарбовувати, використовувати штампи. Графіка містить фони та найпоширеніші інструменти для малювання.

Діти можуть вибрати фон, корабля, капелюха або рибки та розфарбувати, додавати геометричні фігури, лінії. Використовувати пензлі для вільного малювання та забарвлення, а також обрати розміри. Кожна дитина може вибрати вкладку «Магія», де може вибрати різні символи, які змінять його малюнок. Іншим популярним інструментом для дітей, крім інструменту «Магія», є «Штамп». Він містить безліч малюнків і картинок, які можна «штампувати» на полотні, наприклад, рослини, квіти, тварини, планети, святкові обкладинки та багато іншого. Уява дитина безмежна і варто це розвивати, та допомогти дитині у розвитку цих навичок.

Це лише одна із багатьох творчих програм для початкових класів, завдяки якій учні реалізують себе, придумуючи малюнки з персонажами. Ця програма відповідає віку та інтересам учнів, а також сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу.

Отже ми хочемо підвести підсумки та підкреслити те, що початкова освіта має вирішальне значення для формування особистості дитини, оскільки вона закладає основу для подальшого розвитку. Розвиток творчого потенціалу учнів є важливою частиною цього процесу. Дослідження показують, що фантазія, творчість і мислення активно розвиваються в молодшому шкільному віці. Тому, необхідно створити умови, які сприяють цьому прогресу.

Інноваційні технології можуть досягти важливого завдання розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи. Одним із багатьох інструментів,

які можна використовувати для цього, є Tux Paint. Щоб допомогти учням розкрити свій творчий потенціал і досягти успіху в навчанні, вчителі повинні використовувати ІКТ творчо та цілеспрямовано.

ІКТ у початкових класах можуть допомогти розвинути творчі здібності учнів. Висловлення ідей, дослідження та розвиток критичного мислення можуть бути підтримані за самою допомогою інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Педагог як суб'єкт впровадження концепції Нової української школи, 2021. 404. URL: <https://znayshov.com/FR/11513/2021-401-404.pdf>

2. Петухова Л. Є., Співаковський О. В. // Актуальні питання формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів/ Комп'ютер у школі та сім'ї. 2011. № 1. С. 7-11.

3. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: навч.-метод. посіб. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 226 с.

*Тетяна МАРТЕНЮК,
студентки спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Людмила ГЛУХЕНЬКА,
викладач природничих дисциплін
Фахового коледжу «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Сучасна освіта сьогодні в Україні орієнтована саме на всебічний розвиток дітей, їх здатність адаптуватися та навчатися в різних умовах. Це підштовхує на те, що необхідно вдосконалювати методи та форми навчання у школі. Саме впровадження інноваційних технологій, і є великим кроком для розвитку ключових компетентностей учнів.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1, с. 4].

Одним із завдань досягнення цієї мети є: формування дослідницьких умінь, опанування доступних способів пізнання предметів і явищ природи і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, встановлення логічної та часової послідовності подій, критична оцінка побаченого (почутого), встановлення

зв'язків і залежностей в природі і суспільстві; між станом довкілля і діяльністю людини, вплив поведінки на здоров'я та безпеку, залежність результату роботи від докладених зусиль) [2, с. 28].

Завдання вчителя в НУШ є саме спосіб навчання школярів самостійно здобувати знання, та що саме головне, це вміти застосовувати їх для розв'язання практичних завдань. Саме для реалізації цих потреб необхідний метод навчальних проєктів. Виходячи із цього варто наголосити ще й на тому, що використання проєктів в початковій школі стає дедалі досконалим та популярним методом, так як він дозволяє учням розвивати креативність, розширювати горизонти знань досліджуючи теми які цікавлять. Проєктна діяльність одна з найперспективніших складовий освітнього процесу. Вона включає в себе створення умов для творчого розвитку, навчання для самореалізації та сприяє формуванню необхідних життєвих компетентностей. Тому саме уроки «Я досліджую світ» ідеально підходять для проєктного навчання. На уроках з ЯДС учні навчаються працювати в колективі, розділяти відповідальність, аналізувати результати, вчаться захищати свої думки колективно, а також набувають здатність адекватної самооцінки.

Під час проєктного навчання вчитель має виступає у ролі консультанта, координатора, основними завданнями якого є формування в учнів навичок самостійної діяльності, застосування знань у нестандартних ситуаціях; формування комунікативних умінь та навичок, навичок науково-дослідної роботи.

У проєктній діяльності важливим є вибір тем. Вони мають бути близькими світосприйняттю учнів, актуальними, такими, що базуються на опанованому програмовому матеріалі і водночас забезпечують розширення уявлень учнів з теми, що вивчається, сприяти розвитку творчості, зумовлювати досяжність очікуваного результату [3, с 36].

Є безліч видів проєктів, які використовують на уроках ЯДС наприклад таких як дослідницькі, інформаційні, творчі, ігрові, практичні (практично орієнтовані). Кожен із цих характеристик провідної діяльності можна проводити як індивідуально, коли дитина сама знаходить та представляє тему, групова, близько 2-6 осіб, а також колективна. Варто наголосити ще й на тому, що учням необхідно вказати час витраченого на саме реалізацію проєкту, він може бути короткотривалим, тобто учням дається 1-3 уроки, середньотривалим, до місяця, а також довготривалим, на його реалізацію може піти кілька місяців.

Також хочемо представити загальний приклад алгоритму навчального проєкту: перший етап це організаційний, на першому етапі вчителю необхідно повідомити тему, мету, план роботи, завдання та кінцевий результат. Всі необхідні організаційні моменти необхідно обговорювати в класі, для того, щоб учні вносили свої корективи. Другий етап - підготовчий, учні збирають матеріал, виконують тренувальні вправи. Третій проєктна робота, учні проєктують макети, опрацьовують зібрану інформацію. Четвертий оформлювальний, учні остаточно оформлюють кінцевий продукт це може бути як малювання, складання, так і розфарбовування, оформлення презентації.

П'ятий презентація проєкту. Та шостий підсумковий, вчитель з учнями аналізують виконану роботу, виявляють її переваги та недоліки, оцінюють свою участь у проєкті.

Як вважає Т.Гільберг, з погляду учня проєкт- це можливість цікаво, самостійно, в групі або самому, максимально використовуючи свої можливості; це діяльність, що дозволяє проявити себе, спробувати свої сили, докласти свої знання, принести користь і показати публічно досягнутий результат; вона спрямована на вирішення цікавої проблеми, визначеної самими учнями у вигляді мети і завдань, а результат цієї діяльності- знайдений спосіб розв'язання проблеми- має практичний характер[4, с.190] Також варто зазначити і те, що в проєктній технології є певні недоліки, до них відносяться небезпека переоцінити результати учнів, недостатня розробленість методики проєктної діяльності, а також надмірне використання «методу проєктів», за рахунок інших не менш важливих методик.

Виходячи із переліченого нами в статті, ми бачимо, що освітній процес в початковій школі відповідно до концепції НУШ, передбачає в собі використання інтегративного підходу до навчання кожної дитини. І саме для якісної реалізації цього є саме метод проєктів. Завдяки методу проєктів, учні удосконалюють свої знання, розвивають ефективні засоби самостійної навчальної діяльності. Для хорошою організації роботи, варто дотримуватися принципів активності, продуктивності, урахування набутого учнем досвіду, та співробітництва, партнерства. Тому проєктна діяльність сприяє розвитку учнів, формуванню в них предметних та ключових компетентностей.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
3. Гільберг Т. Навчально- методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу \" Я досліджую світ\" у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич. Київ: Генеза, 2020. 256 с.
4. Методичні рекомендації щодо викладання у початковій школі у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.2.pochatkova.osvita.20.08.2022.pdf>

Роман МАРЧУК,
студент спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Ігор ВІНТОНЯК,
керівник фізичного виховання
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)

З ПРАКТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Принцип індивідуального підходу до учнів дає змогу в умовах колективної навчальної роботи кожному учневі йти до володіння навчальним матеріалом своїм шляхом. Реалізуючи цей принцип, потрібно враховувати рівень розумового розвитку дітей, їх знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, вольового розвитку, працездатності. Щоб врахувати учнів, учитель повинен уважно вивчити кожного з них, знати їх індивідуальні інтереси та схильності, розвиток і домашні умови.

У ході відповідного фізичного виховання здійснюється індивідуальний підхід до кожної дитини, щоб у всіх дітей формувалися культурно-гігієнічні навички, інтерес до прогулянок на свіжому повітрі та до занять фізичною культурою. Отже, заняття фізичною культурою здатні охороняти і зміцнювати здоров'я, розвивати моторику, культурно-гігієнічні навички, розвивати фізичну форму, любов до чистоти й охайності, привчати дітей до праці й відпочинку, підвищувати працездатність, знижувати втому.

Розвиток і становлення дітей проходять кілька етапів, кожен з яких має свої особливості та закономірності. Педагог може успішно виконувати завдання фізичного виховання, виховання і навчання, якщо його діяльність ґрунтується на глибокому розумінні вікових етапів розвитку людини, баченні її внутрішнього світу.

Природа індивідуальних особливостей обумовлена:

- а) біологічними чинниками (вік, стать, генетичні особливості особистості, працездатність тощо);
- б) соціальними чинниками (сім'я, школа, оточення);
- в) психічними процесами та властивостями (сприймання, пам'ять, мислення, воля, характер, схильності);
- г) фізичним розвитком.

Індивідуальний темп навчання – природно задана властивість, обумовлена швидкістю утворення тимчасових зв'язків у ЦНС, яка в різних дітей неоднакова, тому їм необхідний різний час та різна кількість повторень для засвоєння знань, формування рухових умінь і навичок. У процесі роботи з дітьми на уроці вчителю необхідно звертати серйозну увагу на індивідуальні особливості сприймання, мислення, пам'яті, уваги, уяви, мови, характеру, темпераменту, волі своїх вихованців.

Вчитель повинен добре знати стан здоров'я й фізичного розвитку кожного учня. Для цього він знайомиться з даними, які є в особистій справі учня. В кожному класі є діти, які відрізняються за фізичною підготовленістю від більшості своїх однокласників. Нерідко зустрічаються діти, які невпевнено роблять вправи, що вимагають рішучості і сміливості. Це пояснюється відсутністю у них упевненості в своїх силах. Щоб усунути це, треба робити вправи в полегшених умовах (менша висота снаряду, полегшений схил), з допомогою і страховкою. Іноді зустрічаються діти, які не виявляють цікавості до фізичної культури, неохоче займаються, а у фізичному розвитку не відрізняються від більшості однокласників. Тут вчитель перш за все прагне виявити причини подібних явищ (у бесіді з учнем, його товаришами і батьками), прагне виховати інтерес учня до фізкультури, дає йому окремі доручення з навчальної або позакласної роботи.

При індивідуальному підході до дітей треба обов'язково враховувати стан їхнього здоров'я.

Практика роботи показує, що дітей, віднесених до спеціальної медичної групи в школі, не дуже багато. Там, де організуються окремі заняття для таких дітей, їх звільняють від занять фізичними вправами в класі і вони знаходяться під регулярним спостереженням медичного персоналу школи.

Діти, віднесені до підготовчої групи, займаються разом зі всіма дітьми. Проте вчитель зобов'язаний особливо уважно підходити до підбору вправ і дозування. У кожному конкретному випадку вчитель застосовує певні засоби для залучення вправ, що таких вчать до виконання, і до участі в іграх або, навпаки, вживає заходи з обмеження їх в заняттях. Наприклад, якщо учень віднесений до підготовчої групи в результаті перенесеного захворювання і організм його ще недостатньо окріпнув, то такого учня слід обмежувати у виконанні фізичних вправ і ігор, особливо таких, які дають значне навантаження на організм. Якщо ж учень віднесений до підготовчої групи через слабкий фізичний розвиток, то такого учня треба постійно привертати до систематичних занять фізичними вправами й іграми.

Отже, внаслідок різної підготовленості й зацікавленості, різних здібностей, інтелектуальних і фізичних можливостей учнів, темпи засвоєння ними навчального матеріалу не можуть бути однаковими. Заняття фізичними вправами будуть ефективними в тому випадку, коли при їхньому проведенні дотримуються оптимальних для кожного учня темпів.

Професійний обов'язок кожного вчителя бачити насамперед особистість дитини, якомога точніше знати її пізнавальні здібності, щоб індивідуалізувати навчання.

Принцип індивідуального підходу перебуває у нерозривному зв'язку з принципом диференціації навчання.

Диференційоване навчання – давно відомий і ефективний засіб здійснення індивідуального підходу до організації навчальної діяльності. Його застосування має бути систематичним і гнучким, відповідати змінам, які відбуваються у підготовці учнів.

Диференціація не тільки враховує індивідуальні особливості учнів, а й організовує для типологічних груп навчання за різними планами і програмами.

Тобто, якщо індивідуалізація враховує індивідуальні особливості дітей в умовах групових форм навчання, то диференціація передбачає спеціальну організацію навчання (різні плани, програми, темп, трудність тощо) з відповідними відносно гомогенними типологічними групами учнів.

Індивідуалізоване навчання у практичній діяльності вчителя може виражатися у тому, що всі учні отримують завдання однакової складності, але слабшим з них під час їх виконання надають індивідуальну допомогу, або слабшим учням дають окремі, посилені для них завдання. Інколи учням пропонують легкі завдання, згодом ускладнюють додатковим завданням, яке вони виконують відповідно до своїх можливостей.

Для здійснення диференційованого навчання вчителю необхідно вивчати загальну готовність дітей до навчальної діяльності та сприйняття конкретного матеріалу, зокрема:

- передбачати труднощі, які можуть виникнути в дітей під час засвоєння нового матеріалу;
- застосовувати в системі уроків диференційовані індивідуальні та групові завдання;
- здійснювати перспективний аналіз: з якою метою плануються завдання, чому їх треба використовувати саме на цьому етапі уроку, як продовжити роботу на наступних уроках.

Індивідуальний підхід розглядається в педагогіці як один з найважливіших принципів навчання й виховання і визначається як діяльність викладача, що передбачає зміну засобів і організаційних форм навчально-виховної роботи з урахуванням індивідуальних особливостей особистості.

Отже, у процесі фізичного виховання для підвищення ефективності освітнього процесу і розвитку рухових можливостей учнів, учитель повинен враховувати індивідуальні властивості й здатності фізичних якостей школярів.

Список використаних джерел

1. Андрухів Людмила. Індивідуальний підхід на уроках фізичної культури– URL: <https://vseosvita.ua/library/individualnij-pidhid-na-urokah-fizicnoi-kulturi-243406.html> (дата звернення 14.03.2024).

2. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти: навчально-методичний посібник / О.А. Качан. Слов'янськ: Витоки, 2017. 138 с.

3. Линок Анатолій. Особливості індивідуального підходу до учнів на уроках фізичної культури. – URL: <https://naurok.com.ua/z-dosviduroboti-osoblivosti-individualnogo-pidhodu-do-uchniv-na-urokah-fizichno-kulturi-320485.html> (дата звернення 04.03.2024).

4. Межуєв В. Б. Основа основ – бажання вчитися //Фізична культура у школі, № 2. 2002 р. С. 24-26.

5. Фролова Л.С. Організація та методика підготовчої частини уроку з спортивних ігор: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2015. 121 с.

*Елліна МЕЛЬНИК,
студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник – Людмила ПЛУГАТАР,
завідувачка педагогічного відділення, викладач
циклової комісії з педагогічної освіти
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК РАНЬОГО РОЗВИТКУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ У НИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Наразі вже є досить багато наукових праць (І. Бежа, О. Богініч, А. Богуш, Л. Братанової, С. Васильєвої, Е. Вільчковського, Н. Гавриш, В. Гальченко, А. Грищенко, О. Долинної, М. Ібука, О. Кононко, К. Крутій, І. Лебедевої, Г. Лисенко, Т. Мігрин, М. Монтессорі, Т. Панасюк, Т. Поніманської, І. Резніченко, О. Рейпольської, І. Рогальської, Н. Рогальської, С. Сисоєвої, Т. Ухіної, А. Шевчук, О. Яковенко та інших), присвячених розвитку і вихованню дітей раннього віку.

Ранній вік характеризується надзвичайно швидким темпом фізичного та психічного розвитку, що відбувається внаслідок інтенсивного дозрівання нервової системи, органів чуття, вдосконалення функцій організму внаслідок взаємодії організму з довкіллям і під впливом умов життя. Саме тому робота з дітьми цього віку має бути побудована з урахуванням таких правил: 1) не потрібно вселяти дитині думку, що дорослі розумніші дітей, тільки тому, що вони старші; 2) не вчити дітей, а спонукати у них інтерес до навчання, щоб вони змогли навчитися цьому самі; 3) не змушувати дітей займатися чимось без їх бажання, намагатися не використовувати заходи примусу по відношенню до них, за винятком тих випадків, коли без цього ніяк не обійтися; 4) дорослі мають рахуватися з вибором дитини і погоджуватися з ним, тільки якщо він (вибір) не здатний зашкодити їхньому здоров'ю; 5) процес отримання знань важливіший за результат.

Для гармонійного раннього розвитку дітей слід застосовувати такі методи: навіювання (вплив на волю і розум дитини через її емоції та почуття), переконання (підведення дитини до певних логічних висновків на основі отриманої інформації), вправляння (формування навичок і звичок шляхом багаторазових повторень певних дій), заохочення (позитивна оцінка дій дитини).

Про можливість раннього розвитку дитини слід подбати заздалегідь: вже на першому році життя необхідно створити розвиваючу атмосферу – наявність функціональних іграшок; спільні прогулянки, які передбачають вивчення дитиною всього, що її оточує; носити дитину на руках, бо у безпосередній близькості від матері дитина відчувається у цілковитій безпеці і росте психологічно стійкою і спокійною; багато розмовляти з дитиною; не порівнювати свою дитину з іншими дітьми.

Для успішного раннього розвитку дітей слід створити такі умови: наявність дорослого поруч; дотримання однакових принципів виховання всіма членами сім'ї; розвиток дитини в грі; помірні навантаження; наявність позитивного прикладу для наслідування; наявність недоторканого особистого простору.

Кожна методика раннього розвитку дітей призначена розвивати їх всебічно, не оминаючи жодного з вікових етапів.

Найвідомішими методиками раннього розвитку є Вальдорфська система, методика В. Воскобовича, М. Гмошинської, «Добрі казки» О. Лопатіна та М. Скребцової, Г. Домана, О. Зайцева, Л. Китаєва та М. Трунова, С. Лупан, М. Монтессорі, Б. та О. Нікітіних, методика «Метод інтелектуального розвитку» П. Тюленєва, Н. Щетиніна, методика розвитку навичок KUMON.

Вальдорфська система – фізичний, «поведінковий», емоційний, пізнавальний, соціальний та духовний розвиток за допомогою регулярних щоденних занять (вільної гри, малювання фарбами та пастельними олівцями, кола – пісні, пальчикові ігри та казки, ігор на свіжому повітрі та практичних занять з ритмічними змінами відповідно до пори року). Методика В. Воскобовича – використання авторських головоломок, що розвивають дрібну моторику, просторове та логічне мислення, увагу, пам'ять, уяву.

Методика М. Гмошинської – навчання малювання дітей з 6 міс.

Методика «Добрі казки» О. Лопатіна та М. Скребцової – використання для розвитку дітей літературних творів українських та зарубіжних класиків, фольклору понад 100 народів світу.

Методика Г. Домана передбачає показ дітям, починаючи з 6-ти міс., карток зі словами з одночасним їх промовлянням уголос.

Методика О. Зайцева – проведення занять у вигляді гри; під час занять можна пустувати, розмовляти, сміятися, тупати ногами, плескати в долоні; використання кубиків Зайцева для раннього навчання дітей читати.

Методика Л. Китаєва та М. Трунова – розвиток вроджених рефлексів за допомогою авторської динамічної гімнастики.

Методика С. Лупан – проведення комплексу занять, що враховують індивідуальність кожної дитини, її інтереси та здібності.

Методика М. Монтессорі – проведення занять у вільній формі, за якої діти самостійно обирають собі вид діяльності, а розвиток відбувається за допомогою спеціально створеного розвивального середовища.

Методика Б. та О. Нікітіних – фізичне виховання і загартування, починаючи з раннього віку. Методика «Метод інтелектуального розвитку»

П. Тюленєва (1-2 міс. – показ на аркуші паперу простих геометричних фігур, 2-4 міс – ознайомлення з тваринним та рослинним світом, літерами, цифрами тощо; з 4-го міс. – «Іграшкобол» – дитина викидає з ліжка чи манежа іграшки чи кубики, з 5-го міс. – ознайомлення з музичними інструментами, навчання способів вилучення з них звуків і, як наслідок, розвиток музичного слуху, з 6-и міс. – вивчення букв, з 1,5 року – навчання грати в шахи та шашки, з 2-х років – складання слів з літер і друкування їх на клавіатурі, у 3 роки дитина починає вести щоденник на комп'ютері),

Методика Н. Щетиніна – навчання і виховання дітей у ізольованій школі в горах, де немає класів та одновікових груп, уроків, програм та підручників у звичному для всіх вигляді.

Методика розвитку навичок KUMON – японська методика розвитку навичок (тримати олівець, вирізати, наклеювати фігури, рахувати, писати та малювати фігури) за допомогою серії спеціально створених зошитів).

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. В. Освіта і виховання дітей раннього віку – пріоритетний напрям освітньої політики : наукова доповідь загальним зборам НАПН України 19 листопада 2021 р. – Режим доступу : <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-9>

2. Воронов В. А., Гавриш Н. В., Канішевська Л. В., Піроженко Т. О., Рейпольська О. Д., Сисоєва С. О. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (проект). Київ : НАПНУ, 2020. – Режим доступу : <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1763/>

3. Каньоса Н. Г., Олійник О. М. Методика виховання та розвитку дітей раннього віку : навч.-метод. посібник / авт.-упор. Н. Г. Каньоса, О. М. Олійник. Київ : Міленіум, 2019. 156 с.

4. Рогальська Н. В. Педагогіка дітей раннього віку : навч.-методич. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 150 с.

5. Максименко С. Д., Піроженко Т. О., Пророк Н. В., Папуча М. В. Психологічний портрет особистості дитини: вікові періоди : посібник. Київ: Видавництво «Людмила», 2021.

6. Панасюк Т., Грищенко Г. Методики раннього розвитку й виховання дитини раннього віку. Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячим садком. №8 (20). 2014. С. 72-95.

7. Сисоєва С.О., Рейпольська О.Д. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд. Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 27 лютого 2020 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2020. №2(1). – Режим доступу : <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-2>

8. Тельчарова О. Педагогіка раннього дитинства : навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво І. Іванченка. 2017.

Юлія НАДУРАК,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Ірина ФІЛІЙОВИЧ
викладач математики
та методики навчання математичної освітньої галузі,
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)

«ЩОДЕННІ 3» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Пріоритетним завданням Нової української школи є реалізація компетентнісного підходу до організації освітнього процесу. Серед ключових компетентностей, якими мають оволодіти молодші школярі, особливе місце займає математична компетентність, яку визначають як особистісне утворення, що характеризує здатність учня створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних та практико-орієнтованих завдань, адекватно вирішувати проблеми реального життя [2].

«Концепція Нової української школи» зумовила пошук нових методів навчання учнів початкових класів, актуальних до сучасної мети і завдань, які окреслені в концепції. Одним із таких методів, що використовують на уроках математики, є технологія «Щоденні 3» (Daily 3).

Педагогічна модель «Щоденні 3» - це набір щоденних видів діяльності, завдяки яким учні вчаться бути самостійними під час вивчення математики, а вчитель має змогу працювати зі школярами індивідуально чи в малих групах [5].

Педагогічну технологію навчання математики «Щоденні 3» розробили Гейл Боші та Джоан Мозер, дві вчительки початкових класів з міста Сіетл (США). Запропонована модель ґрунтується на діяльнісному підході і передбачає щоденне виконання учнями трьох видів діяльності: «математика самостійно», «математика з другом» та «математика письмово».

«Математика самостійно». В основі цієї діяльності лежать математичні ігри та кінестетичні вправи, при виконанні яких діти самостійно закріплюють вивчене за допомогою дій із різними предметами. Зазвичай, це використання наочності та роздаткового матеріалу для розв'язування завдань. Важливим моментом під час виконання цієї роботи є те, що учень самостійно вибирає математичний матеріал, з яким він має бажання працювати. Наприклад, палички Кюїзенера, настільні ігри, конструктор Lego, ребуси та головоломки, кубики та картки із завданнями, грошові знаки, математичні розмальовки тощо. [4].

«Математика письмово». У процесі виконання цієї діяльності учні відпрацьовують навички написання цифр, числових рядів, розв'язування задач, рівнянь, обчислення прикладів та інших видів діяльності. Учитель готує необхідні завдання, які школярі мають виконувати впродовж відведеного часу. Це можуть бути завдання на окремих аркушах, наприклад: домалюй, обведи правильні числа, знайди правильну відповідь, пройди лабіринтом, знайди відмінності тощо. Також діти можуть працювати над створенням власних завдань. Працюючи над математикою письмово, учні відпрацьовують вміння самостійно, зосереджено та уважно працювати упродовж відведеного часу [4].

«Математика з другом». Цей вид діяльності вводиться лише тоді, коли учні впевнено виконують два попередні. При цьому дитина може самостійно обирати партнера, долучитися до малої групи або працювати з усім класом, виконуючи завдання, підготовлені вчителем. Завдяки «Математиці з другом» діти вчаться комунікувати. Основою такої колективної діяльності найчастіше є математичні ігри: математичне доміно, утворення фігурок із паличок, лабіринти, математичне лото, пошук закономірностей, завдання на конструювання та моделювання, танграм [4].

Існує своєрідний алгоритм проведення «Щоденних 3»

I етап. Базовий міні-урок «Вибираємо та прибираємо матеріали». Діти вчаться самостійно вибирати та повертати на місце матеріали для математичних ігор і вправ.

II етап. Запуск діяльності. Щоб запустити «Щоденні 3», необхідно використати «10 кроків до самостійності». Можна запропонувати учням заповнити бланк самооцінювання.

III етап. Практикування діяльності щодня як під час уроку, так і впродовж дня.

IV етап. Починають вводити «Математику письмово» та «Математику разом з другом» [1].

Аналізуючи діючі підручники з математики для початкових класів і робочі зошити до них, можна зробити висновки, що всі вони містять завдання для роботи за технологією «Щоденні 3».

Таким чином, педагогічна технологія «Щоденні 3» є ефективним інструментом для формування математичної компетентності учнів початкової школи. Вона заснована на педагогіці партнерства та особистісно орієнтованому підході до навчання, де вчитель виступає помічником та модератором, допомагаючи дітям стати самостійними, креативними та успішними у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Впровадження технології «Щоденні 3 у формуванні творчої особистості молодшого школяра». URL: http://zosh12.kupyansk.info/files/docs/2020/26084_4__Vprovadzhennya_teknologii_Shchodenni_5.pdf

2. Гринчак В. І. Формування математичної компетентності в учнів початкових класів засобами діяльнісного підходу: URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-matematichno-kompetentnosti-v-uchniv-rochatkovih-klasiv-zasobami-diyalnisnogo-pidhodu-79477.html>

3. Логачевська С. Особливості уроку математики Нової української школи. Початкова школа. 2018. № 4. С. 8–11.

4. Степура І. Особливості впровадження педагогічної технології НУШ «Щоденні 3» в практику освітньої діяльності. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/72>

5. Берлін В. Формування компетенцій учнів на уроках математики: технологія «Щоденні 3» URL: <https://cusu.edu.ua/ua/oholoshennia/15262-ii-vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-uprovadzhennia-suchasnykh-tekhnologii-dlia-realizatsii-zavdan-osvitnikh-haluzei-nush> (с. 19-21)

Олександра НОЗДРАЧОВА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Сергій РЯБОКІНЬ,
викладач циклової комісії філологічних та
соціально-економічних дисциплін
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)

ЛІДЕРСТВО – ШЛЯХ ДО УСПІХУ ПЕДАГОГА

Сучасний світ швидко змінюється і вимагає від молоді, крім фахової підготовки, володіння певними особистісними якостями: відповідальністю, комунікабельністю, націленістю на результат, вміння працювати в команді, приймати рішення тощо. Враховуючи цей фактор, актуалізується потреба вивчення феномену лідерства та зацікавленості особистості у розвитку лідерських якостей.

Розкриваючи сутність поняття «лідер», розглядають особистість, яка володіє лідерськими якостями, має стійку лідерську позицію, що реалізується через потреби, мотиви, цінності, внутрішні переконання і виявляється у поведінці. Під лідерськими якостями розуміють сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, знання, вміння та поведінкові компетенції, наявність яких дозволяє людині виконувати роль лідера. Як правило, це здатність створювати нове бачення розв'язання проблеми, успішно впливати на інших для досягнення успіху команди чи колективу. Умовно лідерські якості можна поділити на три групи:

- управлінські (фахова компетентність, працелюбність, комунікативність, організаторські здібності, стресостійкість тощо);
- власне лідерські (харизматичність, ініціативність, емоційний інтелект, моральність);
- специфічні (характерні для певної галузі) [1].

В управлінському контексті можна виокремити різні види лідерства. Найчастіше зустрічається лідер-організатор. Він вміє зібрати команду, активно діяти, мотивувати, переконувати й надихати, знаходить індивідуальний підхід до кожного. З таким лідером колектив працює із задоволенням, досягає успіху. З усіма вміє домовитись лідер-дипломат. Він не виставляє свою роботу напоказ, однак детально вивчає ситуацію, деталі, уміло володіє важелями впливу. Сміливим і впевненим є лідер-борець. Він швидко аналізує ситуацію, наполегливо долає перешкоди й досягає мети. Команду націлює відстоювати власні позиції у будь-яких ситуаціях. Лідер-творець діє сміливо, виявляє особистий творчий потенціал, враховуючи інтереси команди, співпрацю будує на засадах партнерства, взаємоповаги. Величезною харизмою володіє лідер-розрадік. Йому вірять, до нього прислуховуються, з ним радяться. Такий лідер вміє мотивувати, з ним легко переживати невдачі. Залежно від потреб особистості й команди види лідерства можуть поєднуватись в одній людині [2].

Ідентифікувати лідера у команді, колективі можна за такими ознаками:

- активність, енергійність, ініціативність у вирішенні завдань;
- відчуття ситуації, розуміння можливості команди;
- уміння впливати на інших; особистісні ціннісні орієнтири узгоджуються з ціннісно-моральним аспектом власної практичної діяльності, баченням групи;
- виявлення креативу у діяльності.

Розвиток лідерських якостей у майбутнього педагога має особливе значення, оскільки саме він має бути взірцем, прикладом успішної особистості, він розвиватиме потенціал кожного здобувача освіти. Взаємини з людьми визначають зміст професійної діяльності педагога. Взаємодія спрямована на задоволення запитів учасників освітнього процесу, налагодження конструктивно співпраці, розуміння цілей і спрямування зусиль на досягнення успіху. Лідерський стиль фахівця допомагає педагогові стати конкурентоспроможним, створювати команду для досягнення цілей, запобігати професійним та особистим невдачам.

Підготовка майбутніх педагогів у закладі фахової передвищої освіти спрямовується на формування базових лідерських якостей, а саме таких умінь:

- визначати мету (мати чітке уявлення про кінцеві результати освітньої діяльності, здійснювати стратегічне планування для досягнення поставленої цілі);
- приймати рішення (бути впевненим у собі й у своїх можливостях щодо вирішення будь-яких педагогічних ситуацій);
- ризикувати (мати мужність діяти у ситуаціях, коли позитивний результат не гарантований, особливо у суб'єкт-суб'єктній взаємодії);

- мотивації (переконувати здобувачів освіти у цінності своїх ідей, баченні мети та способів її досягнення);
- створювати колектив (розвивати співробітництво, взаємодопомогу в освітньому процесі, формувати вміння легко вирішувати конфлікти в учнівському колективі, бачити й використовувати найкращі якості кожного учня);
- прагнути до самопізнання (знати свої сильні й слабкі сторони, об'єктивно оцінювати свою поведінку, бути готовим вносити зміни у свої особистісні якості, якщо у цьому є необхідність);
- бути цілісною особистістю (чесним у стосунках, контролювати свої емоції, передбачати реакції);
- постійно вдосконалюватись (підвищувати свій професійний рівень, бути відкритими для нових ідей);
- ефективно спілкуватися (вміти коригувати стиль спілкування для того, щоб знайти підхід і взаєморозуміння з кожним здобувачем освіти);
- допомагати здобувачам освіти у досягненні успіху (допомогти реалізувати свій потенціал) [1].

Сучасна українська освіта характеризується високим рівнем інтеграційних процесів. Освітня реформа, що базується на засадах лідерства, передбачає успішність професійної діяльності педагога, котра безпосередньо залежить не тільки від його фахової підготовки, а й від лідерської активності й мотивації до самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Хомич Л. Пріоритети у формуванні лідерських якостей майбутніх учителів. URL : <http://surl.li/rckjn> (дата звернення: 12.03.2024).
2. Що таке лідерство, хто такий лідер і як ним стати? URL : <https://blog.agrokebety.com/shcho-take-liderstvo-khto-takyy-lider-i-yak-nym-staty> (дата звернення: 12.03.2024).

Анна ПЕТРИЧУК,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Юлія ПАНЕНКОВА,
кандидат психологічних наук, викладач циклової комісії
психолого-педагогічних дисциплін
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)

УМОВИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема розумового розвитку дітей дошкільного віку є важливою психолого-педагогічною проблемою сьогодення. Її актуальність зумовлена необхідністю формування пізнавальної активності як необхідної передумови готовності до навчання в школі.

У дошкільному віці дитина оволодіває основами уявлень і понять, які і визначатимуть успішність її розумового розвитку. Діти пізнають не лише зовнішні ознаки предметів і явищ, а й їхні внутрішні, суттєві зв'язки та відношення. У них розвивається зв'язне мовлення, абстрактне мислення, словесно-логічна пам'ять, здатність до узагальнень.

Протягом перших років життя особливе значення має чуттєвий досвід дитини та прагнення до діяльності, без чого неможливий подальший розвиток її інтелекту.

Ж. Піаже описує інтелект в дитинстві як сенсомоторний або заснований на прямому фізичному контакті.

Сенсомоторний інтелект, за О.Білер, – це «... уміння здійснювати конкретні безпосередні матеріальні дії із предметами. Через дії з предметами молодші дошкільники переходять до внутрішніх, розумових дій» [1, с. 60].

«Прагнення до діяльності, – зазначає О.Білер, – одна з характеристик психофізичних особливостей дітей молодшого шкільного віку, і завдання дорослих, спираючись на цю особливість, спрямувати природну активність дитини у потрібному напрямі, а саме створити відповідне якісне розвивальне середовище» [1, с. 61-62].

Усі компоненти розвивального середовища (соціальний, просторово-предметний, психодидактичний) та принципи, на яких воно будується (активності, взаємодії, індивідуальної комфортності, емоційного благополуччя та ін.), покликані забезпечити й стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. Для цього вони повинні бути інформативними, емоційними, втілювати в собі пізнавальну та емоційну новизну [1].

М. Монтесорі вважала оточення дитини не просто поєднанням предметів для ігор чи якогось їхнього застосування. Оточення повинно мати цілісну форму й орієнтуватися на цілісне сприймання дитини.

«Головним питанням розумового розвитку дитини, – на думку О. Савченко, – є її сприйняття й мислення. Цей розвиток спирається на формування різних видів розумових дій, які дають змогу дитині орієнтуватися в навколишньому світі, засвоювати знання, вирішувати різноманітні завдання, які виникають у її діяльності» [4, с. 223].

К. Ушинський створив теорію розумового розвитку дитини, поєднуючи її з розвитком мовлення. Бо, як він вважав, розвивати мовлення окремо від думки неможливо. Самостійні думки витікають лише з самостійно здобутих знань про ті предмети і явища, які оточують дитину.

С. Русова вважала за необхідне розвивати природну дитячу допитливість і наполегливо працювати над формуванням інтересів дошкільнят. На її думку, важливо уникати диктату у явищах, які пропонуються дітям для спостереження, розвивати самостійність мислення та швидкість їхньої думки. З цією метою потрібно вивчати особливості розвитку кожної дитини, сприяти розквіту її індивідуальності, оскільки виховання повинно дати змогу виявитися самостійним творчим силам дитини. Вона радила поєднувати роботу з розвитку мовлення із сенсорним, оскільки в основі розумового розвитку лежить єдність відчуття і слова [3].

Проблему формування пізнавальних здібностей досліджувала і О. Проскура, відзначаючи, що у розумовому розвитку важливі не стільки конкретні знання, скільки розумові дії, які здійснює дитина, і зрозумілі їй способи вирішення завдань [2].

Тому для повноцінного розумового розвитку дітей дошкільного віку необхідні певні умови, серед яких: відповідне розвивальне середовище, розвиток когнітивних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уявлення), стимулювання пізнавальної активності й допитливості та організація дитячої діяльності.

Список використаних джерел

1. Білер О., Данько Н., Павлушенко Н. Вплив розвивального середовища на сенсомоторний інтелект молодших дошкільників // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Сумський держ. пед. ун-т імені А.С.Макаренка / за заг. ред. А.А.Сбруєва, 2019. С. 56 - 68.
2. Проскура О. Розвиток пізнавальних здібностей дошкільника. Київ, 2010. 323с.
3. Русова С.Ф. Дошкільне виховання. Вибр. пед. твори. Київ: Освіта, 1996. 304 с.
4. Савченко Л.Л. Інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку як складник розумового розвитку: наук. часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 71, 2019. С. 221 – 224.

*Діана ПЛІХТЯК,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Роман ГЛИНЯНЮК,
викладач фізичної культури
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)*

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Індивідуальний підхід – один з провідних принципів педагогіки, за допомогою якого можна знайти «ключ» до кожного учня.

Існування індивідуальних відмінностей між людьми – факт очевидний. Відповідно, необхідність індивідуального підходу викликана тією обставиною, що будь-який вплив на дитину обумовлений її індивідуальними особливостями, без урахування яких неможливий по-справжньому дієвий освітній процес.

Індивідуальний підхід це не разовий захід. Він повинен пронизувати всю систему впливу на дитину, бути націленим у першу чергу на зміцнення позитивних якостей і усунення недоліків.

Проблемі індивідуального підходу до дітей в освітній галузі приділяють багато уваги власне на заняттях фізичної культури.

Першою ланкою цієї системи роботи є вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини. Знання фізичного стану й розвитку дітей має дуже велике значення при проведенні процедур загартування.

В процесі правильного фізичного виховання за умови індивідуального підходу до кожної дитини у всіх дітей формується інтерес до виконання культурно-гігієнічних навичок, до прогулянок на свіжому повітрі, занять фізкультурою.

Таким чином, фізичне виховання забезпечує охорону й зміцнення здоров'я, розвитку рухових умінь, культурно-гігієнічних навичок, гартування організму, любов до чистоти, охайності, привчає дитину до режиму, підвищує працездатність, знижує стомленість.

Розвиток і формування дитини проходить ряд етапів, кожний з яких характеризується своїми особливостями й закономірностями. Педагог успішно виконує завдання фізичного виховання, освіти, навчання, якщо його діяльність заснована на глибокому розумінні вікових етапів розвитку людини, на баченні її внутрішнього світу.

При вивченні індивідуальних особливостей дітей слід звертати увагу на вивчення їхнього фізичного стану й здоров'я, від яких багато в чому залежить їхня увага на уроці під час занять і загальна працездатність.

Індивідуальні особливості людини – це складний феномен, який визначається комплексом факторів, а саме:

- біологічні фактори;

- соціальні фактори;
- психологічні фактори;
- інші фактори.

Важливо зазначити, що всі ці фактори взаємопов'язані та впливо взаємодіють один з одним.

Індивідуальний темп навчання – природна властивість, яка в кожній дитини різна, тому їм необхідний різний за тривалістю час та різна кількість повторень для засвоєння знань, формування умінь і навичок.

У взаємодії з дітьми ключове значення має глибоке розуміння вчителем індивідуальних рис своїх учнів, оскільки в кожному класі зустрічаються учні з різними характерами.

Вчителю необхідно мати глибоке розуміння стану здоров'я і фізичного розвитку кожного учня. Для цього він ознайомлюється з інформацією, що міститься в особистій справі учня, а також з результатами останнього медичного огляду. В кожному класі зустрічаються учні, які відрізняються за фізичною готовністю від більшості своїх однокласників. Деякі з них відстають, тоді як інші, навпаки, досягають високих результатів у виконанні фізичних вправ.

Діти, які відстають у виконанні вправ на уроках фізичної культури часто соромляться і утримуються від виконання вправ перед своїми однокласниками, боячись виявити своє відставання у фізичному розвитку. Діти з високою підготовкою також потребують індивідуального підходу. На уроці вони можуть відчувати нудьгу від легкості вправ, які виконуються з усіма учнями, і тому виконують їх недбало.

Багато дітей відчувають невпевненість при виконанні вправ, які потребують рішучості та сміливості. Це особливо помітно при вправах на рівновагу, стрибках з висоти та в висоту (особливо через планку), а також під час спуску з гори на лижах.

Причинами такої невпевненості можуть бути: відсутність віри у власні сили, страх невдачі, недостатній досвід. Щоб допомогти дітям подолати ці страхи та невпевненість, можна: запропонувати їм виконати вправу в полегшених умовах, заохочувати та підтримувати дітей, зосередитися на позитивних результатах, створювати атмосферу безпеки та позитиву.

Важливо пам'ятати, що кожна дитина розвивається у своєму темпі. Не варто очікувати, що всі діти зможуть одразу виконувати складні вправи. За допомогою розуміння, підтримки та створення позитивного середовища ви можете допомогти дітям побороти невпевненість та відчути впевненість у власних можливостях.

Створити сприятливі умови для виконання вправи, наприклад, знизити висоту снаряду, використовувати додаткові опори або запропонувати допомогу друга чи вчителя. При роботі з дітьми важливо завжди зважати на їхній стан здоров'я. Це стосується як групових, так і індивідуальних занять. З практики відомо, що кількість дітей, які належать до спеціальної медичної групи в школі, зазвичай невелика. У тих навчальних закладах, де організовуються окремі

заняття для таких учнів, їх звільняють від уроків фізичної культури в загальному класі, і вони перебувають під постійним наглядом медичних працівників школи. Діти, які віднесені до підготовчої групи, беруть участь у заняттях разом з іншими дітьми, але вчитель має особливо уважно підходити до вибору вправ і дозування навантажень.

При застосуванні індивідуального підходу вчитель може використовувати такі методи: зменшувати кількість вправ і кількість повторень, спрощувати умови виконання завдань, включати спеціальні вправи на уроках, рекомендовані лікарем, надавати належну увагу техніці виконання і кількісним показникам. Для досягнення найкращих результатів у роботі з дітьми зі спеціальними потребами або тими, які відвідують підготовчі групи, вкрай важлива постійна співпраця вчителя фізкультури з лікарем.

Вважаємо, що доречними при розгляді питання врахування індивідуального підходу на уроках фізичної культури для педагогів, будуть такі методичні рекомендації:

1. Перш за все, враховуються різні підходи відношення дітей до навчання та їхніх результатів. Учні, які виявляють безвідповідальне ставлення і мають негативний підхід до навчання і результатів, потребують особливої уваги вчителя

2. У кожного учня різна потреба щодо кількості та обсягу вправ, необхідних для успішного засвоєння та закріплення навчального матеріалу.

3. Під час навчання руховим діям важливо підібрати вправи, які відповідають рівню підготовки та індивідуальним особливостям учнів. Для складних вправ існує декілька відповідних вправ, кожна з яких має своє конкретне завдання.

4. Можливості учнів у витримці фізичних та психічних навантажень значно відрізняються. Це змушує вчителя забезпечити різний рівень складності навчальних завдань для кожного учня.

5. Щоб допомогти вчителю організувати диференціацію фізичних навантажень, можна використовувати спеціально розроблені таблиці, які відображають кількість повторень завдань у відсотках від максимального результату учнів.

Отже, у процесі фізичного виховання для підвищення ефективності освітнього процесу і розвитку рухових можливостей учнів, учитель повинен враховувати індивідуальні властивості й здатності фізичних якостей школярів. Успішність вирішення цих завдань залежить від того, наскільки добір засобів і методів доступний для здобувачів освіти з урахуванням їхніх індивідуальних відмінностей.

Список використаних джерел

1. Демерков С.В., Полтавський А.Ф. Виховання рухових якостей учнів, які не займаються спортом. – Луганськ, 2002.

*Єлизавета САХАРОВА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Наталія МИХАЙЛЕНКО,
голова циклової комісії шкільної педагогіки і психології,
інформатики та окремих методик
КЗСОР «Лебединський педагогічний
фаховий коледж імені А.С. Макаренка»
(м. Лебедин, Україна)*

НЕТРАДИЦІЙНИЙ УРОК ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У процесі навчання сучасних молодших школярів спостерігається тенденція до зростання негативних проявів у їх поведінці під час уроку: невміння зосередитися на роботі, втрата мотивації та інтересу до засвоєння нових знань, відсутність допитливості, переважання негативних емоцій. Значною мірою це зумовлено ситуацією в суспільстві: спочатку пандемія, потім військовий час. Як допомогти дитині уникнути цих негативних проявів? Як захопити дитину навчанням, зацікавити, викликати інтерес, зробити урок захоплюючим?

Одним із важливих аспектів організації освітнього простору початкової школи, який допоможе усунути ці негативні прояви, на нашу думку, може бути використання учителем нетрадиційних уроків.

Актуалізація питання нестандартних уроків у початковій школі та їхній вплив на всебічний розвиток молодшого школяра пов'язана із загальноновизнаним фактом низького рівня об'єктивної та суб'єктивної готовності дітей до життя за межами школи, важливістю організації у багатьох закладах освіти системи роботи, спрямованої на формування важливих компетентностей Нової української школи, зокрема навчання впродовж життя, громадянських та соціальних компетентностей, що включають такі якості: уміння приймати рішення та робити вибір, опанування уміннями і навичками, які є необхідними для подальшого навчання, організації власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі.

Поняття «нестандартний урок», «нетрадиційний урок» введені в методику педагогами-новаторами 80-х років ХХ століття.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість з'ясувати сутність даного поняття. На думку О. Антипової, В. Паламарчука, Д. Рум'янцевої, сутність нестандартного уроку полягає у структуруванні змісту і форми навчання, яке б викликало б насамперед інтерес учнів і сприяло їхньому оптимальному розвитку і вихованню 4, с.10. О. Митник і В. Шпак наголошують на тому, що нестандартний урок народжується завдяки нетрадиційній педагогічній теорії, поміркованому самоаналізу діяльності вчителя, психологічному передбаченню

перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [3, с. 16]. Н. Мойсеюк визначає нестандартний урок як імпровізоване навчальне заняття, що має нестандартну структуру [2, с. 343]. На думку І.В. Малафіїка, доктора педагогічних наук, професора нетрадиційний урок – це розвиток, рух структури традиційного уроку; це такий урок, у якого його традиційні елементи виконуються нетрадиційними способами і на цій основі структура цього уроку істотно відрізняється від структури традиційного уроку. [1, с. 414]

Спільним у цих визначеннях є те, що педагоги, науковці вважають нестандартний урок, чимось новим, особливим, тим що дасть поштовх до кращого розуміння учнями навчального матеріалу, спонукання дітей до співпраці та активної участі в навчальному процесі. Нетрадиційний урок передбачає мистецтво педагога та концентрацію зусиль учнів, їх творчість. А отже, і учитель, і учень під час нетрадиційного уроку мають знайти своє місце і взаємодіяти на принципах партнерства, осмислити мету уроку і відшукати ефективні способи її досягнення.

Нетрадиційні уроки класифікують за різними критеріями і основами. Наприклад, одним із критеріїв може бути форма організації уроку, яка вказує на те, чи учні працюють індивідуально, в парах, у малих групах або всією класною групою. Цей критерій допомагає визначити, наскільки активно залучені учні до процесу навчання та взаємодії між ними. Адже інтерес до навчальної діяльності має здатність підвищувати працездатність, зосереджуючи увагу. Підтримання бажання вчитися вимагає зміни способів і форм сприйняття нового, створення різних ситуацій для застосування вивченого. Виховання ж інтересу передбачає реалізацію багатьох методичних прийомів, пошук і застосування різних технологій навчання, а головне — невтомну вчительську працю, самовдосконалення і самоосвіту.

Тому інший критерій може стосуватися методів навчання, які використовуються на уроці, наприклад, ігрові методи, інтерактивні методи, особистісно-орієнтовані, проектна діяльність тощо. Цей критерій дозволяє оцінити ступінь використання різноманітних педагогічних методів і прийомів та їх вплив на залучення учнів до навчання.

Щодо того, коли краще проводити такі уроки залежить від кількох факторів, включаючи рівень підготовки учнів, їхню мотивацію та індивідуальні особливості. Однак, обираючи час для проведення нетрадиційних уроків, вчителі повинні враховувати різноманітні аспекти, такі як ранкова активність учнів, їхнє психологічне налаштування та специфіку навчального матеріалу, щоб забезпечити максимальну ефективність та результативність навчального процесу. Та у будь-якому випадку, нетрадиційний урок має бути органічною частиною системи уроків з теми, що вивчається.

Як бачимо, класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але, як показує досвід учителів-практиків, широко використовуються уроки - мандрівки, уроки - лото, уроки - казки, уроки - турніри, уроки - КВК, уроки -

аукціони, уроки - композиції, уроки - вікторини, уроки - подорожі, уроки - розслідування та ін..

Отже, нетрадиційні уроки, які проводять учителі у початкових класах, в перспективі дають можливість спрямувати дитину до усвідомленої потреби мислити, порівнювати, аналізувати, обирати головне і другорядне, осмислювати, робити висновки, прогнозувати, пропонувати нові ідеї, використовувати вже набуті знання на практиці. Вчителю слід дуже обережно та розумно підходити до вибору теми та підготовки нетрадиційних уроків. Усвідомлювати, що перш ніж запропонувати дітям взяти участь у нестандартному уроці, потрібно створити своєрідний «архів» чи «банк ідей», у якому була б зібрана велика кількість матеріалів, які допоможуть учням швидко освоїтися та пристосуватися до неklasичних способів праці, розвиватимуть цікавість, покращуватимуть успішність. Роль, час та кількість нетрадиційної інформації має визначати тільки вчитель певним чином в залежності від ситуації, від виучуваної теми, змісту матеріалу, який вивчається, але й залежить від особистих та індивідуальних можливостей вчителя, тієї людини, яка веде за собою підростаюче покоління.

Список використаних джерел

1. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи: навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. с.414.
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Неля Євтихіївна Мойсеюк. К.: 2007. 656 с.
3. Розвиток освітніх систем і технологій / За ред.. Л.Д. Покроєвої. – Харків: НМПЦ, 2000. С.16.
4. Чекіна О. Ю. нестандартні уроки у початковій школі: Методичний посібник для вчителів. Х.: «Скорпіон, 2005, с.10.

*Софія СКРИПКА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник - Дана СОПОВА,
доктор філософії,
викладач циклової комісії з педагогічної освіти
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна розвивальна освіта – це модель, що спрямована на поліпшення психологічних процесів учнів з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей. Вона базується на принципі гармонії, а не єдності, де навчальний процес не обмежується простим «учитель-навчає, учень-навчається», а намагається стимулювати пізнавальну самостійність дітей, створюючи для цього відповідні умови [1, с. 50].

Активність, яку виявляє дитина у своїй пізнавальній діяльності, є ключовим аспектом її психологічного розвитку та формування особистості. Ефективність навчання значною мірою залежить від якісно організованих процесів. Пізнавальна активність визначається як особистісна риса, яка проявляється у ставленні до пізнавальної діяльності, спонукаючи до самостійних зусиль та бажання досягти розумового зростання через осмислення індивідуального та соціального досвіду, а також засвоєння накопичених знань і методів дії [2, с. 120].

Останнім часом вчителі спостерігають зниження зацікавленості молодших школярів у навчальному процесі, тому важливо підібрати такі навчальні матеріали, що відповідають рівню їхнього інтелекту, будуть цікавими та збережуть їхній інтерес до вивчення предметів та процесу навчання. Причинами цього явища можуть бути:

- 1) недостатні навички самостійного навчання та вирішення завдань більш високого рівня складності;
- 2) недооцінка вчителем індивідуальних побажань та уподобань дітей при підготовці навчального матеріалу;
- 3) обсяг та складність матеріалу для запам'ятовування;
- 4) використання застарілих методик навчання;
- 5) традиційна структура уроку, де більшість учнів працюють у пасивному режимі, просто відтворюючи готові знання, які передав їм вчитель або які містяться у підручнику тощо [3, с. 204].

Умови, що виникають у зв'язку з дистанційним навчанням, ускладнюють навчальний процес, оскільки вони потребують від учнів вміння самостійно керувати тривалістю завдань, частіше за допомогою батьків або дорослих.

Формування розуміння часових рамок у навчальній діяльності є складним та тривалим процесом, який потребує від учителя вибору конкретних методик навчання та використання наочних засобів. Умови дистанційного навчання сприяють розвитку самостійності у навчальному процесі [4, с. 90].

Вміння навчального та інформаційного характеру є надзвичайно важливими. Ми вважаємо, що здатність молодших школярів ефективно використовувати підручники (включаючи електронні підручники) є однією з найважливіших навичок у цьому комплексі вмінь. Умови дистанційного навчання збільшують значення студентів у самостійному користуванні підручниками. Без розвитку навичок аналізу тексту та розуміння додаткових матеріалів неможливе самостійне вивчення матеріалу з підручника [1, с. 48].

Між перевагами електронних книг можна виділити: їх малу вагу та розмір порівняно з набором паперових підручників; можливість, яку електронні підручники надають учням з особливими освітніми потребами у подоланні фізичних, сенсорних та когнітивних вад; а також значний зниження вартості виробництва електронних підручників. Окрім цього, електронну версію можна завантажити, не виходячи з дому [5, с. 160].

О. Савченко вказує, що для успішного самостійного навчання кожен учень повинен вміти:

- організувати свою роботу;
- виконувати завдання ефективним та розумним способом;
- перевіряти якість виконаної роботи.

Аналіз педагогічної літератури показує, що існують різні погляди на визначення терміну "дистанційне навчання" з різними способами його інтерпретації. Дистанційне навчання - це комплексна освітня програма, спрямована на підтримку навчальних стратегій, які не обмежуються щоденними зустрічами з викладачами, а ґрунтуються на оптимальному використанні автономного навчання учнів [2, с. 115].

Асинхронне навчання надає можливість учням виконувати завдання самостійно та у своєму власному темпі. Під час асинхронного навчання можна скористатися посібниками, аудіо- та відеоматеріалами, але процес навчання не повинен бути обмежений виключно цими засобами [3, с. 198].

Рекомендації:

- 1) Під час дистанційного навчання варто різноманітитувати методи та форми педагогічної діяльності;
- 2) Запроваджувати фізичні вправи та розслаблюючі техніки під час синхронних та асинхронних уроків.
- 3) Організувати тренінги та бесіди щодо підтримки здорового способу життя.
- 4) Дотримуватися та спонукати учнів до санітарно-гігієнічних та ергономічних правил використання цифрових пристроїв.
- 5) Підкреслювати важливість збереження фізичного та психічного здоров'я в умовах воєнного стану.

Під час організації навчального процесу на дистанції важливо ретельно обирати навчальні платформи, оскільки більшість з них можуть бути корисними і при очному навчанні. Зазвичай, вчителі віддають перевагу онлайн-платформам, що мають різноманітний функціонал, щоб уникнути перевантаження учасників освітнього процесу великою кількістю додатків [4, с. 75]. Серед найбільш популярних платформ є такі:

1) Moodle (<https://moodle.org>) - це безкоштовний онлайн-ресурс, який дозволяє завантажувати навчальні матеріали у різних форматах, здійснювати взаємодію учнів та вчителів, проводити тести та відстежувати успішність учнів.

2) Zoom (<https://zoom.us>) - це сервіс для проведення відео-конференцій та онлайн-зустрічей, який підходить як для індивідуальної, так і для групової роботи.

3) ClassDojo (<https://www.classdojo.com>) – інструмент, що дозволяє оцінювати роботу всього класу в режимі реального часу.

Отже, як підсумок, можемо визначити наступні особливості:

- різні ролі та рівні доступу, при цьому вчителі та учні реєструються у відповідному класі;
- кожен учень отримує персональний код доступу для свого портфоліо (батьки також можуть мати доступ до профілю своєї дитини).
- після створення вчителем запису, учні можуть залишати коментарі.
- кожному учневі призначається особистий аватар.
- вчитель виставляє оцінку за кожне завдання.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини - від родини К.: СПД Богданова А М., 2020. 220 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : [наук.-метод. посіб.]. Київ: ІЗМН, 2018. 204 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. Київ: Либідь, 2018. 818 с.
4. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ: МАУП, 2021. 96 с.
5. Бондарчук О. І. Сім'я як осередок соціалізації дитини. Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах. Київ: АЛД, 2018. 165 с.

*Сніжана СМОЛІНА,
студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник – Ірина СКРИПНИК,
викладач циклової комісії
професійно-педагогічної підготовки
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка»
(м. Глухів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Бути патріотом - означає відчувати себе невід'ємною частиною своєї Батьківщини. Це складне почуття зароджується в дошкільні роки, коли закладаються основи ціннісного ставлення до навколишнього світу, і поступово розвивається в дитині в процесі виховання любові до ближнього, дитячого садка, рідного краю, країни.

Найважливішою складовою сучасної системи освіти є національне виховання. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти і виховання, воно має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей і молоді та гарантувати всебічний розвиток особистості, гармонійність і цілісність, розвиток здібностей і талантів, зміцнення інтелектуального потенціалу нації, піднесення духовності та культури народу. Це твердження розкриває істину про те, що патріотом не стають у дорослому віці. Любов до Батьківщини, повага до свого народу та його історії, відчуття приналежності до великої і древньої нації повинні формуватися з дитинства і «всмоктуватися з молоком матері». В Україні на науковому підґрунті сформульовано Концепцію дошкільного виховання, яка визначає основні завдання дошкільної освіти. Її загальні положення відображені в Законі України «Про дошкільну освіту» (2017): «Одним з основних завдань дошкільної освіти та виховання є розвиток особистості дитини, формування у неї творчих здібностей, пізнавальної активності, ставлення до родини, Батьківщини, національних традицій і звичаїв, поваги до рідної мови та державної мови, національних цінностей українського народу, виховання цінностей Українського народу, а також до освіченості» [5].

Відповідно визначалися і завдання виховання. Зокрема, наголошується на необхідності формування особистості в контексті мови й рідної культури як емоційного природного середовища дитини, відновлення престижу української мови як державної мови суверенної держави Україна, формування творчої особистості на національній основі. Основними етапами розвитку любові дитини до Батьківщини є накопичення нею соціального досвіду у своєму місті, засвоєння певних усталених норм поведінки і стосунків, залучення дитини до світу цієї культури. Любов до Батьківщини починається з любові до малої батьківщини, місця, де ти народився.

Не можна бути громадянином, якщо ти не любиш свою Батьківщину, не готовий примножувати її багатства, захищати її честь і славу, а в разі потреби - віддати життя за її свободу і незалежність. Патріотизм як складова якість включає емоційно-моральне та дієве ставлення до себе, інших людей, Батьківщини, держави, матеріальних і духовних надбань суспільства [2, с. 22].

Патріотизм як моральна якість має важливе змістовне наповнення. У зв'язку з цим основою освітньої діяльності в наших дошкільних закладах є інформування дітей про явища суспільного життя, фольклор, мистецтво, практичну діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творчість тощо), національні та державні свята.

За даними психологів (Г. Бреслав, Л. Долинська, Т. Кулічківська, В. Мухіна, З. Огородничук, О. Скрипченко та ін.), діти у старшому дошкільному віці вже досягли вищого рівня психічного розвитку і мають більше пізнавальних резервів. Діти в цьому віці майже завершують процес засвоєння мови і розвивають її звукову сторону.

Діти цього віку можуть розповідати історії та казки, описувати картини і передавати враження від побаченого. Їхній словниковий запас також швидко збільшується. У дошкільному віці під впливом виховання і навчання відбувається сенсорний розвиток дитини (вдосконалення сенсорних, перцептивних і візуальних уявлень). Старші діти в дошкільному віці мають добре розвинену уяву. Вони починають проявляти творчі здібності. Дитина здатна створювати образи. Вже розвинені цілеспрямоване сприйняття, мимовільна пам'ять, аналіз і узагальнення об'єктів та цілепокладання [3, с.9-10]. Таким чином, дошкільний вік є дуже важливим періодом у розвитку особистості. Саме в цей період формуються базові людські якості, основа світосприйняття, ставлення до себе і свого місця у світі. Це стає можливим завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних якостей дитини (формування мови, мислення та уяви) в цей період.

Саме в дошкільний період закладаються основи свідомості та самосвідомості (діти починають усвідомлювати соціальні цінності та керуватися у своїй поведінці моральними нормами). Зокрема, цей період є найбільш сприятливим для формування основ національної ідентичності (націоналізації), що включає пробудження почуття приналежності до нації, прив'язаності та поваги до національної мови, традицій і символів, виникнення основних рис національної самосвідомості [1, с. 107].

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн.1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. Київ, 2003.

2. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. Цінності освіти і виховання особистості: Наук.-метод. зб. Київ, 1997. С. 21-25.

3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. Рідна школа. 2001. № 2. С. 9-14.

4. Жадан І. Проблеми громадянської освіти. Педагогічна газета. 1999. №11. С. 2-10.

5. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII.

*Анастасія СМОЛЯНСЬКА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Катерина КІРЮШИНА,
викладач циклової комісії іноземних мов,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОГО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ

Використання сучасних інформаційних технологій в різних сферах життя – це тренд ХХІ століття. Сучасний світ визначає необхідність опанування іноземних мов ще на ранньому етапі освітнього процесу. Раннє шкільне навчання англійської мови стає актуальним завдяки зростаючій важливості міжнародного спілкування та культурного обміну. Оптимізація вивчення мови на ранньому етапі є ключовим фактором для формування висококваліфікованих глобальних громадян.

Педагоги, такі як А. Гембарук, Л. Гусак, О. Заболотна, А. Зубрик, О. Котенко, С. Ніколаєва, А. Соломаха, зробили значний внесок у дослідження психолого-педагогічних особливостей вивчення англійської мови в початковій школі, акцентуючи увагу на персоналізованому підході та використанні сучасних методик. [2]

Основні принципи методики навчання іноземних мов в ранньому шкільному віці визначають фундаментальні підходи до формування мовних навичок. Комунікативна спрямованість, врахування особливостей рідної мови та акцент на практичних вправах є ключовими принципами. Спеціальні принципи, такі як використання типових зразків, поєднання граматичних вправ із мовленнєвою практикою, взаємодія різних видів мовленнєвої діяльності, усне випередження у навчанні читання і письма, апроксимація навчальної діяльності та інтенсивність початкового етапу навчання, є важливими для розробки ефективних стратегій.

Загалом, ефективність викладання іноземної мови в ранньому віці визначається глибоким розумінням принципів методики, використанням різноманітних методів, врахуванням індивідуальних особливостей учнів та поєднанням традиційних та інноваційних підходів. Вчителю важливо

поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом для успішного формування навчально-виховного процесу в класі. На уроках іноземної мови дуже важливим є використання творчих підходів, ігрових елементів. Інтерактивне навчання передбачає взаємодію учнів у парах та групах, що додає двобічний характер до уроків та робить їх більш цікавими та ефективними. Сьогодні методи навчання акцентують на інтерактивності та творчості, намагаючись створити стимулююче навчальне середовище. Ігрові методи, рольові ігри, створення життєвих сценаріїв уроків роблять процес вивчення цікавим та пізнавальним. [1]

Сучасні вчителі англійської мови вже мають доступ до різноманітних навчальних програм, оскільки суспільство активно розвивається в технологічному плані. Комп'ютерні навчальні програми та інтернет-ресурси вигідно виділяються порівняно з традиційними методами, оскільки дозволяють тренувати різні аспекти мовної діяльності та комбінувати їх у різних варіаціях. Крім того, вони сприяють ефективному засвоєнню мовних явищ, створюють комунікативні ситуації, автоматизують мовні дії та дозволяють враховувати ведучу репрезентативну систему. На уроках іноземної мови можливе використання наступних онлайн - ресурсів: *Mondly; DuoLingo; LearnEnglish Kids; Storyline Online; Ewa kids; English for children; Easy Peasy; English for kids; Droplets; Rosetta Stone* та інші.

«LearnEnglish Kids» – сайт створений організацією «British Council» вважається незамінним помічником для учнів при вивченні англійської мови. Інтерактивні формати та велика кількість навчальних матеріалів дають змогу ефективно навчатись та підвищувати рівень знань. На сайті представлено цікаві та зрозумілі завдання для вивчення граматики, які розподілені на підтеми. Також на сайті можна знайти завдання на розвиток читання, слухання, говоріння, присутні ігри, скоромовки та роздаткові матеріали, які доступні до друку.

«Storyline Online» – ресурс, який використовується задля покращення навичок аудіювання. На сайті представлена велика кількість аудіокниг англійською мовою для дітей. До розповіді додається відеоанімація історії, що покращує сприймання та робить його цікавішим. До кожної розповіді прикріплено додаток із завданнями, які за необхідністю вчитель може використати в процесі проведення аудіювання.

«Droplets» – інтерактивна навчальна платформа розроблена під керівництвом відомої компанії «Kahoot!». Головною метою програми є вдосконалення процесу вивчення англійської мови та створення захоплюючого навчального середовища. «Droplets» надає можливість дітям вчити алфавіт, словниковий запас та вимову слів у різних категоріях, таких як їжа, родина, предмети побуту та інші. Програма пропонує яскраві ілюстрації для кожного слова, які легко запам'ятати, що в свою чергу сприяє навчанню візуалізації. Крім того, кожне слово вимовляється професійним диктором, таким чином учні мають можливість вдосконалювати свою вимову та краще розуміти іноземну мову.

«Easy Peasy: English for Kids» – навчальна програма, розроблена з урахуванням вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку та створена задля полегшення вивчення англійської мови. У програмі пропонується доступ до різноманітних навчальних матеріалів, наприклад: інтерактивні уроки з тематичним контентом, навчальні ігри, флеш-картки та багато інших цікавих методів для навчання. Інтерфейс програми та представлені в ній матеріали одразу привертають увагу учнів своєю яскравістю, що стимулює та покращує навчальний процес. Основний акцент робиться на розвиток навичок читання, письма, аудіювання та говоріння англійською мовою. Програма використовує просту лексику та фрази, які легко засвоюються дітьми.

Отже раннє шкільне навчання англійської мови є ключовим етапом у розвитку мовної компетенції дітей. Цей процес сприяє формуванню гнучкого мислення, розвитку когнітивних навичок, покращенню сприйняття міжкультурних відмінностей та збагаченню мовного досвіду. Важливо також враховувати особливості дитячої психології та створювати сприятливу атмосферу на уроках. Раннє вивчення англійської мови надає дітям можливість розвивати вміння спілкування, створює основу для подальшого навчання і розширює їхні можливості у майбутньому. Інтерактивні методи, спільна діяльність, рольові ігри не лише забезпечують ефективне вивчення мови, а й сприяють розвитку особистості та соціальних навичок учнів. Таким чином, ефективне впровадження раннього шкільного навчання англійської мови є важливим чинником у процесі оптимізації вивчення мови, розвитку особистості кожної дитини і формування гармонійного та взаємо розуміючого суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Бичківська Т. М. «Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетентності учні на уроках англійської мови». URL: <https://naub.oa.edu.ua/vykorystannya-interaktyvnyh-metodiv/>
2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Зубрик А. Р. «Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів» // Актуальні питання гуманітарних наук. 2020.
4. Echevarria, J., Vogt, M., & Short, D. (2017). Making content comprehensible for English learners: The SIOP model. Pearson.
5. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). How languages are learned. Oxford University Press.

*Дар'я СТАВИЦЬКА,
студентка спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)
Науковий керівник – Юлія ШВАЧУНОВА,
викладач циклової комісії фізико-математичних дисциплін,
інформатики, трудового навчання, технологій і мистецтва
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩА GEOGEBRA В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Активний розвиток інформаційних технологій вимагає від педагогів розробку та впровадження активних методик, методів та технологій навчання. Виникає завдання забезпечити освітній процес якісними електронними засобами, які можна було б використовувати під час аудиторних та позааудиторних занять.

Сучасні здобувачі освіти з раннього віку починають користуватися високотехнологічними пристроями. Тому доцільно показувати здобувачам освіти, що гаджети можуть бути помічниками в отриманні знань. Застосування Інтернету розширюється від одержання навчального матеріалу до спільного виконання завдань. Ряд мобільних додатків знаходять широке використання при організації навчальної діяльності.

На заняттях з математики та вищої математики корисним додатком є GeoGebra. Програма написана Маркусом Хохенвартером мовою Java, перекладена на 39 мов, у тому числі українською. На відміну від багатьох інших програмних продуктів (математичних), цей продукт є простим у використанні, не вимагає клопіткого і довготривалого вивчення принципів роботи. Програма має широкі можливості щодо спільної роботи з об'єктами, об'єднання в групи, спільного доступу до завдань, до розробок інших користувачів [2].

GeoGebra – вільно-поширюване (GPL) динамічне геометричне середовище, яке дає можливість створювати «живі креслення» для використання в геометрії, алгебрі, планіметрії, зокрема, для побудов за допомогою циркуля і лінійки. Програма дає широкі можливості для роботи з функціями за рахунок вбудованих команд: будувати графіки, обчислювати корені, екстремуми, інтеграли тощо. Програма GeoGebra дозволяє швидко створити якісні зображення математичних об'єктів: графіки функцій, графіки рівнянь, геометричні фігури, формули, діаграми, тощо, причому їх можна зберегти у файлах для подальшої демонстрації чи використання в мультимедійних презентаціях чи дидактичних матеріалах. Завдяки тому, що в GeoGebra можна переглядати алгебраїчну та геометричну складову об'єктів,

спрощується, наприклад, пояснення диференціювання функції. Можна пояснити з позиції алгебри і одночасно показати геометричний зміст похідної. Програма дає можливість перегляду процесу побудови і виконання завдання, що дозволяє виявити правильність їх виконання [2].

GeoGebra дозволяє порівняти графіки функцій в одній системі координат, наприклад, логарифмічну з показниковою, тригонометричні, що наочно продемонструє певні властивості і залежності. Завдяки цьому знайомство з новим матеріалом стає більш захоплюючим і наочним.

Впровадження в освітній процес додатку прискорює процес навчання. Використання GeoGebra не обмежується тільки проведенням лекції, її можна використовувати самостійно під час виконання домашніх завдань.

Програма GeoGebra є універсальним засобом для організації як дистанційного так і змішаного навчання. Її можливості дозволяють організувати роботу під час заняття на будь-якому етапі й подальшого самостійного виконання завдань. Програма допоможе виконувати креслення будь-якого ступеня складності, створювати візуальне уявлення навчального матеріалу, роблячи його цікавим, більш інформативним, зрозумілим. Допомагає організувати самостійну дослідницьку роботу здобувачів освіти, підвищує різноманітність форм роботи, особливо під час дистанційного навчання, значно збільшує частку активної творчої роботи в їх навчальній діяльності, підвищує інтерес до вивчення математики та дослідницької діяльності за рахунок використання інтерактивності побудов та досліджень [1; 2].

GeoGebra – ресурс, який постійно розвивається та є потужним динамічним середовищем. Навчання сучасних здобувачів освіти потребує високого рівня візуалізації матеріалу. Інтеграція GeoGebra у навчальну діяльність покращує результати засвоєння матеріалу, підвищує рівень викладання для досягнення освітніх цілей.

Список використаних джерел:

1. Дубовик В. Використання середовища GeoGebra на практичних заняттях з лінійної алгебри під час навчання студентів педагогічних університетів. *InterConf*, (52), 167-173.

URL : <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.04.2021.018> (дата звернення: 09.04.2024).

2. Усата О. Використання GeoGebra у вивченні математики. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/97-1.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

3. GeoGebra. URL : <http://www.geogebra.org> (дата звернення: 10.04.2024).

*Марія СТРИЖАКОВСЬКА,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Оксана ВІНТОНЯК,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)*

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ У ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА ГУМАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ОСВІТИ

(за матеріалами педагогічної спадщини Мирослава Стельмаховича)

Українська мова відіграє ключову роль у демократизації сучасної школи. Вона є основою формування національної самосвідомості, зміцнення культурної ідентичності через вивчення мовних, літературних та історичних джерел. Мова є не лише засобом спілкування, а й втіленням культурної спадщини, що допомагає здобувачам освіти розуміти і оцінювати світ навколо, відчувати себе частиною національної спільноти. Головним складником гуманізації освіти є її національна спрямованість. Зауважимо, що головною метою національного виховання сучасної освіти є формування національно свідомого громадянина України, патріота свого народу, продовжувача його традицій. Лише правильно організоване національне виховання може сформувати національно свідому особистість громадянина України з характерним національним складом мислення, психікою, національним характером, світоглядом. Найдієвішим засобом національного виховання є українська мова.

Праці академіка Мирослава Стельмаховича відображають його впевненість у важливості збереження та популяризації української мови як ключового елементу національної ідентичності та культурного надбання. Адже саме мова забезпечує доступ до української наукової, технічної та культурної спадщини. Її збереження і розвиток в освітньому середовищі сприяє глибшому взаєморозумінню та толерантності між людьми, поваги до інших мов та культур у глобалізованому світі. Сучасна українська школа, має на меті виховувати українськими засобами розумну, працьовиту дитину, не відірвану від свого рідного народу, а навпаки, — пов'язану з ним пошаною до всього свого, знаннями того, серед чого вона виростає. І саме через рідне слово, материнську українську мову дитина сприймає духовні цінності народу, його світобачення та світосприймання, формується її художньо-образне мислення, засвоюється мораль та історичний досвід народу. Із словом рідним на устах, у думках і почуттях дитина народжується, зростає, розвивається і живе. Мирослав Стельмахович стверджував, що виховна сила рідної української мови колосальна. З рідною мовою зв'язане все духовне життя людини. З

материнською мовою набуває дитина не лише слова, а й спосіб думання, відчуття й бажання. З розвитком мовлення батьки справедливо пов'язують свої надії на добрий розвиток розуму дитини, бо мова і мислення нерозривні: мовлення людини свідчить про її розум, і навпаки («Який розум, така й балачка», «Що з голови, то й з мислі»). З мовою приходить свідоме осягнення дійсності. Народ високо цінить мову як основний засіб вираження самої сутності людини. Збагнувши силу і значення емоційного і мовного розвитку дитини у розумовому вихованні, народна педагогіка завжди тримає його під постійним контролем. Оволодіння мовою дає змогу дитині здобути знання про дійсність опосередковано, а не тільки шляхом безпосереднього сприймання предметів або явищ. Мова, за Мирославом Стельмаховичем, є фактором, що впливає на формування й розвиток особистості [2].

Народно-педагогічні методи виховання словом мають посісти чільне місце в роботі вчителя початкових класів. До них належать: образні розповіді, бесіда, роз'яснення, наставлення, проповідь, репродукція та імпровізація усної народної творчості, повчання, порада, приклад, народний гумор. Це також використання народних прислів'їв, приказок, загадок, скоромовок та інших творів дитячого фольклору. Вони, як і українська мова в цілому, відповідають генетичному кодові й рисам національної вдачі української дитини, а тому й сприймаються нею легко й щиро. Все це збуджує почуття любові до української мови.

«Щоб виховання стало мистецтвом, треба відточувати слово», - відзначав Мирослав Стельмахович [2]. Слово має могутній вплив на розум, душу й почуття. Без хвилюючого, правдивого слова не може бути ні школи, ні педагогіки. Саме через мову відбувається співпраця в освітньому середовищі.

Українськомовна освіта спряє формуванню громадянської свідомості, є визначальною у вихованні патріотизму, що є основою демократичного суспільства. Вона є фактором у збереженні та розвитку української мови як національного скарбу.

Список використаних джерел

1. Стельмахович М. Вибрані твори: у 2-х т. Івано-Франківськ-Коломия, 2011. Т.2. 546 с.
2. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ. 1997. 232 с.
3. Цюняк О. Педагогічна спадщина Мирослава Стельмаховича у формуванні професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти (до 80-річчя від дня народження Мирослава Стельмаховича) / Обрії. 2014. №1. С. 55-57.

*Ольга СУПРЯГА,
студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво
Науковий керівник – Анна КИФЕНКО,
кандидат педагогічних наук
викладач циклової комісії музики і хореографії
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтерес до мистецтва - є складовою частиною духовної культури особистості, яка в свою чергу виявляється в активності, інтересах, запитах, ідеалах людини. Основа духовного розвитку закладається ще з дитинства і великий внесок належить саме музичним заняттям. У процесі музичного виховання через включення дитини до різних видів музичної діяльності - виховується любов до музики, формується оцінне ставлення до музичних творів, розвиваються музичні здібності.

Наукові розвідки засвідчують, що питанню розвитку музичних здібностей присвячена значна кількість праць у галузях педагогіки, психології та філософії. Так, шляхи розвитку музично-творчих та музичних здібностей досліджували А. Арісменді, Е. Башич, П. Вейс, В. Верховинець, Д. Кабалевський, М. Леонтович, К. Орф, К. Стеценко та ін. Проблема розвитку музичних здібностей розглядалася в сучасних дослідженнях Т. Дорошенко, О. Лобової, Р. Савченко, О. Хижної та ін.

Дошкільний вік є важливим періодом у загальному розвитку дитини, який впливає на подальше формування її фізичних, розумових та творчих здібностей. Типовими психологічними особливостями дошкільників є спостережливість, пластичність, чутливість, емоційність, сприймання прекрасного. Саме з цього періоду закладається основа для підготовки дітей до творчої праці.

Термін «музичні здібності» визначається як індивідуально-психологічна особливість особистості, що включає природну слухову чутливість, яка визначає аналіз природних звуків, мовних і музичних звуків. О. Семенов поділяє музичні здібності на музичні, естетичні та спеціальні [4]. В. Семизорова пропонує поділ емоційно-естетичних здібностей на емоційно-пізнавальні та раціонально-пізнавальні, а фактично виокремлює емоційний компонент музикальності [5, с. 89]. До здібностей відносяться не всі психічні особливості людини, а лише ті, які є необхідною умовою успіху в певній діяльності. Найбільш інтенсивний розвиток здібностей відбувається у дітей дошкільного віку. Саме у цей період у них яскраво виражене бажання до нових відкриттів.

Музичні, як і інші здібності, розкриваються не тільки й не стільки в діяльності, скільки в динаміці опанування нею. Тому наявність певного фонду знань, умінь і навичок (наприклад, техніка гри на музичних інструментах), аж ніяк не достатня для характеристики здібностей [1].

Задатками називають особливості, що справляють певний вплив на розвиток музичних здібностей. Ототожнювати задатки і здібності не можна, оскільки перші є лише природною основою розвитку здібностей (наприклад для співу, будова голосового апарата – рухливість піднебіння, довжина і товщина голосових зв'язок та ін.). Варто враховувати, що на основі тих чи інших задатків музичні здібності можуть розвинутися або не розвинутися. Тут багато залежить від оточення дитини, від умов музичного навчання і виховання, повсякденної турботи про це батьків.

Коли хочуть підкреслити різноманітність музичних здібностей, їхній внутрішній зв'язок, використовують поняття «музикальність», розуміючи під ним певну властивість людини, яка, за словами Б. Теплова, необхідна для заняття саме музичною діяльністю, на відміну від будь-якої іншої, і при тому необхідна для будь-якого виду музичної діяльності.

Н. Ветлугіна зазначає, що музикальність складається з комплексу якостей, необхідних для успішного виконання музичної діяльності. На базі єдності емоційного та слухового компонентів розвиваються дві основні музичні здібності. Одна з них – це здатність переживати, розрізняти, уявляти і відтворювати ладовисотні співвідношення; друга – здатність переживати, розрізняти, уявляти і відтворювати музичний ритм. Обидві здібності необхідні для будь-якої діяльності – сприйняття, відтворення і творчості [1].

Виявлення музичних здібностей дітей середнього й старшого дошкільного віку пропонує діагностувати А. Зиміна. Автор дає кілька рекомендацій щодо організації діагностичної процедури: до початку діагностики педагог має знати особливості розвитку дитини, уточнити умови, в яких живе дитина, його індивідуальні особливості; діагностику варто проводити у звичній для дитини обстановці; педагогові важливо бути доброзичливим у спілкуванні з дитиною, допомагати їй зорієнтуватися у завданнях за допомогою простих і зрозумілих запитань, вислухувати її до кінця, не перебиваючи й не поправляючи її відповіді; у ході діагностики потрібно широко використовувати наочний матеріал; дії педагога у процесі діагностики повинні здійснюватися чітко за відповідним алгоритмом.

Багато дітей демонструють особливі музичні здібності з дитинства. Вольфганг Моцарт, Людвиг Бетховен і Жан Батіст Люллі були відомі своїми першими спробами створити музику у ранньому віці. І ось, що цікаво: загальний розумовий розвиток цих дітей не мав якихось особливостей, і абсолютно ніяк не вирізнявся, що було відзначено сучасними дослідниками [1].

У дошкільному віці на перший план виходить готовність і здатність до емоційного сприйняття, переживання і запам'ятовування. В. Сухомлинський наголошує на необхідності донести до свідомості красу музики в ранньому дитинстві: «Якщо дитина сприймає в звуці багатогранні відтінки людської

емоції, вона підіймається на такий рівень вихованості, якого не можна досягти ніякими іншими засобами. Музика, мелодія, краса музичних звуків, – важливий засіб морального виховання людини, джерело шляхетності серця й чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних відносин. Музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [3, с. 111]. Звернув увагу великий педагог на використанні фольклору, як потужного засобу пробудження і формування активності, патріотизму, емоційності.

А.Кифенко наголошує на важливості занять з хорового співу в дошкільному віці. У процесі співу розвивається не тільки музичний слух, але й співочий голос, почуття ритму, музична пам'ять, уява, увага. Музично ритмічні рухи спонукають до правильної постави, координації рухів, їх гнучкості й пластичності [2, с.15].

Тому, вирішуючи питання розвитку творчої активності в дітей дошкільного віку, вихователі та музичні керівники повинні: залучати дітей до творчого процесу; викликати реакцію дітей і розвивати її в невимушеній формі; створювати атмосферу, в якій педагоги та діти почуваються комфортно; допомагати дітям творчо реагувати. Навчаючи дітей дошкільного віку, музичні педагоги повинні враховувати, що музичні здібності на цьому етапі не завжди очевидні. Вони можуть не мати чіткого інтонування або ритмічної точності. Однак все це менш важливо, ніж потреба слухати музику і аналізувати її, навіть в її дитячому і недосконалому вигляді. Тому в дошкільні роки слухання музики займає важливе місце в освітньому процесі [5].

Отже, музичне виховання відіграє ключову роль у формуванні любові до музики та розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку. У процесі музичного виховання діти вчаться сприймати, розуміти і відчувати музику, а також розвивати свої емоційно-естетичні здібності. Важливою складовою є не лише технічне володіння музичними навичками, але й здатність до творчого сприйняття та реагування на музику. Здібності дітей можуть проявлятися по-різному, і важливо стимулювати їх емоційне сприйняття музики, навіть якщо технічні аспекти не є ідеальними. Важливим елементом є активна участь дітей у музичному процесі, створення сприятливої атмосфери для їхнього розвитку та сприяння їхньому творчому реагуванню на музику.

Список використаних джерел

1. Гриньова М. До проблеми формування творчих здібностей обдарованих школярів. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки, 2013, 11: 31-36.
2. Кифенко, А. М., Голян, Х. В. Акустично-фізіологічні особливості академічного співу в хоровому колективі. Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2018. 14–16.

3. Лісовська Т. А. Теорія і методика музичного виховання: навчально-методичний посібник. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2022. 330 с.

4. Семенов, О. С. Теоретико-методичні засади формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі. Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2017.

5. Семизорова, В. В., Шараєвська, І. Я, Степаненко, Н. В. Використання системи «елементарного музикування» Карла Орфа в освітньому процесі дошкільного навчального закладу. Тернопіль: Мандрівець, 2014.

6. Сімон О. П. Василь Сухомлинський та дошкілля Полтавщини. Полтава : ПОППО, 2008. 200 с.

*Крістіна ТОРОНІ,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – НАТАЛІЯ КАШУБА,
кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії
з видавничої справи, культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Вивчення лексико-граматичних категорій іменника є першочерговою темою для розуміння значення слів, як у початкових класах так і середній та старшій школі. Саме з іменників дитина розпочинає свій процес мовлення, відповідно й починається вивчення мови з нього. Тому дуже важливо підібрати відповідні вправи, щоб повністю задовольнити потреби початкового курсу.

Потрібно розуміти типологію вправ, щоб доцільно розподіляти їх між різними аспектами вивчення тієї чи іншої категорії іменника. З доробок учених стосовно питання типології вправ для вивчення поняття іменника, ми можемо опиратися на класифікації вправ для формування ефективного вивчення, різноманітності роботи на уроках української мови.

Вашуленко М. С. стверджує, що «іменник найбагатша з лексичного погляду частина мови серед інших, які існують у сучасній граматиці» [1, С. 198]. Саме знання про іменник – стають підґрунтям для вивчення інших частин мови.

Вивчення іменника розпочинається у 1 класі в період навчання грамоти. Тоді першокласники розпочинають вивчати інтегрований курс «Українська мова. Навчання грамоти». У процесі роботи не зазначаємо термін «іменник», а вирізняємо їх з потоку мовлення як слова-назви предметів.

Потрібно навчити учнів розрізняти предмети і слова як назви цих предметів [1, С. 199], відповідно в мовленні діти мають також їх розрізняти.

Диференціювати в потоці звичних слів іменники, показати спосіб їх використання. Продемонструвати частоту їх вживання в мовленні.

Важливою навичкою, котру мають освоїти першокласники – є підбір запитань до іменників хто? та що?. Ця робота дозволить закласти фундамент перед вивченням категорії «істоти», «неістоти».

У 2 класі за програмою вже замінюємо умовне позначення «слова-назви предметів» на безпосередній термін – «іменник». Тепер в усному або ж письмовому мовленні, вирізняючи іменники, учні мають послуговуватись терміном.

У 3 класі здобувачі освіти розпізнають в тексті і самостійно добирають іменники, ставить до них питання. Визначають рід іменників (за формально-граматичним прийомом), змінюють іменники за числами, доречно вживають іменники у власному мовленні.

У 4 класі – розпізнають іменники з абстрактним значенням, відтворюють назви відмінків і відмінкові питання, визначають відмінок іменника в реченні [3].

Метод вправ є найбільш поширеним у школі. Використання даного методу не є новим для вчителів, ним послуговуються постійно. Підручники подають вчителям різні варіанти завдань, присвячені певній тематиці або ізольовані від прив'язки, котрі можемо віднести до різних категорій. Відповідно, при вивченні будь-якої з лексико-граматичних категорій іменника, ми можемо застосувати даний метод та підібрати дієві вправи для досягнення мети та завдань уроку.

Умова вправи побудована таким чином, щоб бути зрозумілою дітям. Та досвідчений педагог поруч, завжди розтлумачить сутність завдання та умови його виконання. А різноманітність завдань та категорій дозволить розвивати різні вміння, навички та здобувати знання цікаво. Крім основного завдання уроку, під час виконання вправ розвиваються: орфографічні навички, уважність, критичне мислення, усне та писемне мовлення, творчість, самостійність, вміння працювати в групах.

Підручники допомагають вчителям з підбором вправ для певної тематики. При розгляді вправ, помітно, що запропоновані завдання відповідають очікуваним результатам Типової освітньої програми. Тобто, з підручником, вчитель має помічника у плануванні уроку, котрий підкаже, які завдання будуть доречними та краще розкриють сутність тієї чи іншої теми.

Віднесення вправ до певних категорій допоможе зрозуміти методику та специфіку роботи з цією вправою. Який саме вид роботи застосувати, яким складом учнів, де виконати роботу, який рівень самостійності, який продукт цієї праці та які саме навички розвиватимуться в процесі діяльності.

Класифікація вправ дозволить доцільно підбирати завдання до мети та цілей уроку. Розуміти вчителю, який інструментарій пропонує дана вправа, що за її допомоги можна розвивати у дітей. Знаючи свій клас, вчитель розуміє вправи яких категорій необхідні учням, які будуть доречними, які будуть найбільш ефективними та цікавими дітям.

Добірка вправ за підручником «Українська мова та читання» М.С.Вашуленка показує варіативність різних класифікацій (за характером діяльності учнів, за ступенем самостійності, за формою виконання, вправи на формування умінь та навичок).

Вправи з підручника М. С. Вашуленка демонструють широкий спектр класифікацій, відповідають Типовій освітній програмі, віковим особливостям, зацікавленості молодшого школяра у вивченні початкового курсу української мови.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови у початковій школі: навч. методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ЛТД, 2010. 364 с.

2. Вашуленко М. С. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. (у 2-х частинах) Ч. 1. / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. К. Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с.

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 30.04.2024).

Вікторія ЧАЙКА,
*студентка спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*
Науковий керівник – Лариса ВЕРЕНИЧ,
*викладач циклової комісії філологічних та
соціально-економічних дисциплін
Красноградський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Красноград, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ВИМОГ

Освіта сьогодення розвивається в умовах, що зазнають постійних змін. Змінюються пріоритети, ціннісні орієнтації, зростає інформатизація суспільства, що сприяє формуванню якісного освітнього середовища.

Мета Нової української школи – різнобічний розвиток особистості, яка прагне до самовдосконалення та навчання впродовж життя, здатна знаходити правильне рішення у конкретних життєвих ситуаціях. Школа потребує нових

нетрадиційних ідей і теорій навчання та виховання, що відповідали б оптимальному розвитку дитини й сучасним потребам суспільства.

Робота вчителя – постійний пошук, творча активність, відкриття та реалізація нових ідей і задумів. Сьогодення несе в собі потік інформації, в якому занурені як вчителі, так і здобувачі освіти. Від учителя технологій вимагається велика майстерність, щоб розвивати й підтримати стійкий інтерес до навчання. Його головне завдання – постійно розвивати логічне мислення, розумову активність учня, пропонуючи їм ті завдання, які відповідатимуть його індивідуальним нахилам, спонукають до активної співпраці, сприяють формуванню основних груп компетентностей [4].

Технологічна освітня галузь має забезпечувати реалізацію творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища, не завдаючи шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки й технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Сучасний урок трудового навчання та технологій вже неможливий без використання інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Під час вивчення предмета здобувачі знайомляться з сучасними технологіями обробки матеріалів, видами нової техніки, світом професій, залучаються до творчої праці. Урок технологій – важлива складова частина інформатизації освітнього процесу. Щодня здобувачами освіти та педагогами використовуються Інтернет, мережеві освітні ресурси, програмні засоби, освітні портали. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства мультимедійні технології є не просто необхідними, але й звичними засобами, що значно підвищують ефективність освітнього процесу.

Мультимедіа сприяє створенню умов для організації роботи шляхом сполучення навчального матеріалу і забезпечення його успішного сприйняття з підключенням різних видів пам'яті – зорової, слухової, емоційної. Мультимедійні матеріали, що використовуються у практиці початкового навчання, можна поділити на такі види:

- 1) мультимедіапрезентації;
- 2) мультимедіатренажери;
- 3) електронні навчальні комплекти (електронні підручники, хрестоматії, енциклопедії, атласи та ін.);
- 4) мультимедійні ресурси Інтернету [5].

Інформаційна культура школяра – це система знань, умінь та навичок, що дозволяють грамотно формулювати запити, здійснювати пошук інформації, відбирати, зберігати знайдену інформацію та критично її оцінювати, створювати нову інформацію, керуючись моральними та культурними цінностями [2].

Тестові технології дають змогу вчителю швидко і якісно оцінити ступінь засвоєння матеріалів предмета, розуміння понять і визначень. Це значно зацікавлює, окрім того, сприяє економії часу, що дозволяє приділити більше

уваги практичній частині. Комп'ютерні технології відкрили нові можливості для створення ілюстративного матеріалу: відеофільми, слайди, електронні підручники, презентації. Використання мультимедійних презентацій на уроках дає можливість наочного представлення матеріалу на великому екрані або моніторі замість класної дошки, зосереджує увагу учнів на яскравих, добре сприйманих ілюстраціях, даних, схемах, таблицях, дає змогу протягом уроку швидко повернутися до будь-якого матеріалу [1].

Дієвим і продуктивним є застосування проєктних технологій. Метод проєктів є перспективним інструментом удосконалення підготовки фахівців у закладах освіти, змінює її цілі й зміст, покращує якість через упровадження педагогіки співпраці, формує в студентів ефективну конкурентоспроможність [3].

Можливості сучасного уроку технологій і системи освіти загалом значно розширюються завдяки використанню мультимедійних засобів. Сьогодні перед педагогами стоїть важливе завдання – виховати та підготувати молодь, здатну активно включатися в якісно новий етап розвитку сучасного суспільства, пов'язаний з інформацією. Педагог, який прагне до самореалізації, розвиває свій внутрішній потенціал, досвід та знання, що дозволяє йому стати більш компетентним, креативним у своїй професії, більш чутливим до потреб та проблем учнів, ефективно реагувати на мінливі ситуації та вміло знаходити нестандартні рішення.

Використання інноваційних технологій дає можливість змінити зміст освіти та сприяє самоосвіті й самовдосконаленню особистості здобувача й педагога; допомагає кращому сприйняттю й засвоєнню навчального матеріалу, зростанню інтересу до пізнання нового; формує в учнів адекватну самооцінку та інформативну компетентність; створює умови для самостійної роботи; для збагачення змісту і посилення мотивації навчання тощо. [5].

У світлі реформування та цифровізації освіти урок залишається основною дидактичною одиницею освітнього процесу. Систематичне впровадження та використання сучасних педагогічних технологій сприяє підвищенню його якості та ефективності, отриманню кращого результату в навчанні, розвитку творчих здібностей здобувачів освіти, збільшенню мотивацію до набуття нових знань.

Список використаних джерел

1. Букатова О.М., Федорова О.В., Яренчук Л.Г. Застосування сучасних методів і освітніх технологій для забезпечення якості освітнього процесу в загальноосвітніх закладах у контексті трудового навчання та технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. URL: doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-1.30 (Дата звернення 27.03.2024)

2. Галаган І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах. Початкова школа. 2013. № 2. С. 33-34.

3. Ковальчук В. І. Соціально-психологічні чинники мотивації студентів до проєктної діяльності. *Діалог культур Україна – Греція: культурна політика XXI ст. в європейській ретроспективі*. 2016. С. 86-87.

4. Лідія Ляшко, Микола Ляшко Удосконалення педагогічної культури вчителя у творчій спадщині В. Сухомлинського *Інноваційні процеси в освіті: історико-педагогічний аспект* URL: dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21732/1/LIaShKO (Дата звернення 27.03.2024)

5. Старікова Н.А. Використання інформаційних технологій у початковій школі: посібник для вчителя. Кривий Ріг, 2014. 77 с.

Дар'я ШАРАПОВА,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Науковий керівник – Анастасія ГОРНИЦЬКА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Український народ переживає період інтенсивного державотворення. Надзвичайно важливо, щоб підростаюче покоління було підготовлене до активної участі у цьому процесі. Однією з основних засад виховання особистості в суспільстві в усі часи було патріотичне виховання.

Слід зазначити, що проблема формування патріотичних якостей особистості завжди була і залишається у центрі пошуку вітчизняних учених. Так, зокрема, питання патріотичного виховання дітей є сьогодні предметом досліджень І. Бега, О. Безверного, М. Боришевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Н. Косаревої, Л. Крицької, І. Підласого, В. Поплужного, О. Сухомлинської та ін. Сутність патріотизму, психолого-педагогічні та вікові особливості формування патріотичних почуттів обґрунтовано з позицій сучасності у працях А. Авраменка, О. Киричука, В. Котило, І. Мар'єнка, які розглядають патріотизм як життєву позицію особистості. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що патріотичні почуття у дітей молодшого шкільного віку є результатом цілеспрямованого виховного впливу на дитину політики, мистецтва, суспільства, виховної роботи сім'ї, школи та позашкільних закладів.

Російсько-українська війна почалася в 2014 році. До 2022 року ці події не обговорювались та навіть в Україні не всі вживали термін «війна». Багато дітей не мали уявлення і я особисто не раз чула, що це «щось незрозуміле». Та з

початку повномасштабного вторгнення російських солдатів на територію України ми не можемо уникати цього слова. Виникло безліч проблем, одна з яких – це діти, які не розуміють, що відбувається. Малеча може відчувати страх та тривогу, на додачу вони бачать емоції батьків, або інших дорослих, їх переживання. Окрім цього в наш час кожен має вільний доступ до медіа та інших засобів розповсюдження інформації. Тож дитині важливо почути правдиву інформацію від своїх близьких або людей, яким вона довіряє.

Чи треба говорити з дітьми про війну? Адже це така «доросла», складна тема, а дитинство має бути безтурботним. Коротка відповідь – так, говорити потрібно. Бо жодна дитина в Україні, як і жодна з тих, які поспіхом виїхали, не є поза контекстом. Наші діти вже в цій темі, хочемо ми чи ні. І якщо ми, їхні дорослі, про щось не говоримо, діти відчувають, що це складне для нас питання і починають «оберігати» нас – не питаючи. Але якщо дитина вас ні про що не запитує, це не означає, що в неї немає запитань. Вона або шукає відповіді в інших місцях, або дофантазує – і, повірте, в дитячій уяві все може бути значно гірше, ніж є насправді. Тому говорити з дітьми про війну потрібно. Важливо тільки уточнити, що і як говорити.

З початку повномасштабного вторгнення на книжкових полицях з'явилась велика кількість дитячих книг присвячених війні. В кожній з них розповідається про різне. Є книги, які розкривають тему смерті, деякі, легші на сприйняття книги показують, що таке війна та як слід себе поводити під час повітряної тривоги. Найголовніше, вони описують емоції і стан головних героїв, а також навчають ставитись до інших з розумінням.

Коли ви обираєте книгу для дитини потрібно розуміти, що саме ви хочете пояснити та розповісти дитині, також важливо самому прочитати її зміст перед початком читання з малечею, для того щоб передбачити можливі запитання, а також виділити для себе слова, значення яких дитина може не знати. В цьому випадку потрібно говорити на зрозумілій для дітей мові, зрозумілими словами, не використовуючи складні терміни. Але такі слова як «війна» чи «зброя» дитина повинна розуміти.

Серед книг, які рекомендуємо для читання, можна виокремити книгу Мар'яни Савки, Марти Кошулінської «Залізницею додому». В книзі розповідається про дівчинку Єву та її сім'ю, які через повномасштабне вторгнення вимушені виїхати з України до Польщі. На цьому моменті добре зображується згуртованість українців, адже всі допомагали один одному в складну годину, організовані намети у Львові, а також панувала дружня атмосфера в поїзді, під час достатньо важкої поїздки, дітям важливо знати, що люди допомагають одне одному, роблячи мужні та добрі вчинки. Їх подорож тривала три місяці. Після цього вони знову повертаються в Україну де досі триває війна. Під час подорожі Єва знайшла друзів, з якими пережила важкі години проїзду в потязі, там вона і познайомилась з провідником, який їхав з ними до Львову з Києва та через три місяці зі Львову до Києва. Він розповів дітям про правила поведінки під час повітряної тривоги, про бомбосховища та

правило двох стін. Пояснив які речі не можна чіпати і чому, та куди треба дзвонити якщо знайшли вибухонебезпечні речовини.

Найважливіше те, що в цій книзі яскраво передано настрої, емоції та почуття головної героїні. Вона, як і інші діти, переймається через військовий стан в країні. Але щиро люблять Україну та хочуть повернутися додому – «Дім на вас чекає. Україна. Де б ви не були – це ваш дім». Розкрита проблема навчання в іноземній школі та труднощі в спілкуванні між однолітками іноземцями. Також в цій книзі пояснюються такі терміни як «тривожна валіза», «сирена», «повітряна тривога» [1].

Ще одна книга української авторки, яка говорить про смерть близьких людей, Ганна Осадко «Дубочок з війни». Головний герой – хлопчик Юрко. Перші сторінки розповідають читачу про смерть його дідуся, а мати хлопчика пояснила йому, що дідусь не повернеться та розповіла, що пам'ять про дідуся залишається всередині кожної людини, і в серці Юрка також. Таким чином зі смертю знайомлять на початку книги. Та ось прийшла війна. Змальовується життя багатьох людей, які не виїжджали за кордон: страх, безсонні ночі в безпечних місцях під час повітряної тривоги, допомога армії, неможливість зв'язку з рідними, які перебувають на фронті та смерть близьких. У Юрка загинув батько. В книзі вчинок батька розцінювався як героїзм. В лісі, де помер тато, сім'я вирішила викопати декілька молодих дубочків, забрати їх додому і чекати плодів з дерева.

Важливо те, що в цій книжці авторка пояснила, що війна почалася з 2014 року, коли захопили Донеччину, Луганщину та Крим. Дуже добре передаються негативні емоції, та труднощі подальшого життя з ними. Читаючи цю книгу, ми можемо побачити як із цим пораються головні герої, через що проходять та як допомагають один одному. Також наводиться приклад вирішення душевних проблем сім'ї хлопчика. Таким чином авторка показала, що навіть після великих втрат, яких не уникнути під час війни, можна продовжувати жити [2].

Достатньо нестандартна книга Олександра Шатохіна «Жовтий метелик». Це тиха книга. В ній зовсім немає тексту. Головний герой це дитина, яка проживає під час війни. Складність «читання» полягає саме у відсутності тексту, але за допомогою цієї книги можна дізнатись, що відчуває дитина в цей момент, та що відчувала раніше. У кожного вийде різна історія. При перегляді ілюстрацій, я згадувала події з власного життя, мій досвід виїзду з рідного міста та свої труднощі. Тут кожен може побачити себе, пригадати початок повномасштабного вторгнення та наслідки на особисте життя читача. За допомогою цієї книги дитина зможе розповісти про свої переживання, емоції, страхи та інше. Ще однією особливістю є малюнки. Деякі з них варто пояснювати дитині, адже не кожен з них юний читач може зрозуміти. В кінці книги головний герой все ж здолає всі труднощі, а сторінки книги повністю змінюються на яскраві кольори [3].

Під час читання з дитиною книг які стосуються війни потрібно створити максимально комфортні умови, а також показати, що ви готові до обговорення, та заохочувати дитину до цього. Потрібно слідкувати за станом дитини під час

читання, тому що деякі книги викликають важкі емоції, їх теж варто передбачити. Обов'язково покажіть дитині, що ви розумієте її почуття. Запевніть, що всі вони є природними. Нагадайте, що вона може будь-коли поговорити з вами чи іншим дорослим, якому довіряє. На основі такої роботи формуються основні складові національної самосвідомості: любов до рідної землі і свого народу, патріотизм і готовність захищати Українську державу, досконале володіння українською мовою, духовна культура, повага до батьків, культури та історії, традицій та звичаїв рідного народу, працелюбність, бажання працювати задля розвитку власної держави, культура міжособистісного спілкування, глибоке усвідомлення громадянської відповідальності, сформовані почуття гордості за свою Батьківщину.

Список використаних джерел

1. Мар'яна Савка, Марта Кошулінська «Залізницею додому», Л.: Видавництво Старого Лева. 2022. 32 с.
2. Ганна Осадко «Дубочок з війни». Л.: Видавництво Старого Лева. 2023. 48 с.
3. Олександр Шатохін «Жовтий метелик» Л.: Видавництво Старого Лева. 2023. 64 с.

Софія ШЕЙКО,
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Науковий керівник – Анастасія ГОРНИЦЬКА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ставлення та погляди щодо статевого виховання дітей і підлітків, які є основним предметом цього дослідження, завжди були й надалі залишаються досить суперечливими. Відкрите обговорення питань статевого розвитку та сексуальної поведінки, які тривалий час залишалися табу в нашій країні, сьогодні має як своїх прихильників, так і опонентів. Часто можна почути застереження: «Чи не зарано з ними про це говорити?», «Чи не заохочуємо ми підлітків до раннього початку статевого життя?», «Залиште це все батькам!» або «Чи потрібно їх ще чогось учити? Вони вже й так знають усе, що можна про це дізнатися».

Оскільки вчитель та вихователь повинен говорити про статеве виховання не тільки з дітьми, але й з батьками. Ми хочемо розкрити питання «Як поговорити про це на батьківських зборах та залучати батьків до статевого виховання своїх дітей?».

Статеве виховання дуже актуальна тема наразі, оскільки про це починають активно та відкрито говорити і це чудово. На жаль, дуже мало літератури, яка не тільки розповідає, що таке статеве виховання, але й допомагає вчителям, опікунам, вихователям правильно та вчасно розкрити ті чи інші теми, які стосуються статевого виховання.

Перший крок. Про що повинні проговорити вчителі/вихователі з батьками/опікунами, це про те, що таке статеве виховання, чому воно важливе, які теми охоплює.

Статеве виховання - це система медичних та педагогічних заходів виховання. Теми які охоплює статеве виховання: як влаштовані статеві органи (чоловіків та жінок); гігієна; ерекція; менструація; як правильно ходити в туалет; чому ми прикриваємо статеві органи білизною; яку білизну варто обирати; що треба знати про свою безпеку та особисті кордони; люди, яким ти довіряєш; звідки беруться діти; підлітковий період (зміни тіла за статевими ознаками); вагітність; методи контрацепції;[1] чому дітей іноді народжується більше ніж один; почуття дружби та кохання, як вони відрізняються;[2] орієнтація; стереотипи про чоловіків та жінок.[3]

Статеве виховання важливе для того, щоб в першу чергу убезпечити дитину від зґвалтування, домагань сексуального характеру, але якщо вже це трапилося, то як найшвидше отримати необхідну медичну та психологічну допомогу. Потім іде розуміння своїх особистих кордонів, гігієни, змін тіла і т.д.

Другий крок. Більше розкриття теми статевого виховання, тобто, на які вікові групи поділяється, які теми актуальні для окремої вікової категорії. Про що батьки повинні поговорити самі з дитиною, а що можуть покласти на плечі вчителя/вихователя. І чи готові вони до того, що їх дитина буде слухати таку інформацію від вчителя/вихователя.

Третій крок. Якщо ж батьки/опікуни згодні на те, щоб вчитель розповідав та розкривав тему статевого виховання, то розробити план, який затвердять на батьківських зборах.

Якщо батьки/опікуни не згодні на те, щоб вчитель/вихователь говорив про це з дітьми, тоді батьківський комітет або сам вчитель/вихователь, шукають експерта в цій сфері, який погодиться провести виховну годину (або декілька виховних годин) дітям початкової освіти на тему статевого виховання. Домовитися про зустріч/зустрічі, що там буде обговорюватися, які питання та теми будуть відкриті, на які запитання краще не відповідати або давати загальну відповідь і т.д.

Якщо батьки/опікуни не згодні на те, щоб їх дітям взагалі будь-хто розповідав про статеве виховання, то вчитель/вихователь рекомендує, яку тему треба розповісти дітям вдома, також літературу, яку можуть використовувати для своєї розповіді.

Четвертий крок. Створення плану статевого виховання. Які теми батьки хочуть бачити, які ж ні або частково розкрити ті чи інші питання. Рекомендуємо звернутися до подкасту «Сексуальна освіта для дітей: у якому віці і про що треба починати говорити з дитиною» на Громадському радіо[4], на якому Юлія Ярмоленко - українська експертка з сексуальної освіти та авторка декількох українських книг про сексуальну освіту, розкриває тему статевого виховання.

Юлія наголошує на тому, щоб був симбіоз розмов батьків з дітьми та виховних заходів в школі (садочку) про статеve виховання. «Велика проблема в тому, що люди не розуміють, що включає в себе статеve виховання» - зазначає експертка. Багато дітей лякається при першій ерекції або менструації, бо батьки/опікуни з ними на ці теми не говорять. Для них їхні діти досі «маленькі» або «не на часі» для цих розмов. Більшість вчителів та вихователів бояться говорити про це з дітьми, бояться брати на себе відповідальності за виховання чужої дитини, бояться реакції батьків на те, що розкаже вчитель/вихователь.

Як зазначає Ярмоленко, то статеve виховання починається з 2-3 років. Актуальні теми для дошкільного віку (2-5): гігієна, назви статевих органів, правило трусиків, дозвіл на дотики до себе (неважливо це мама, лікар чи ще хтось, вони повинні запитати і дочекатися дозволу дитини), що таке правильні та неправильні дотики, що таке погані та хороші секрети, рука допомоги (обговорити з дитиною 5 людей, до яких вона могла б звернутися в разі небезпеки: це може бути мама, тато, вихователька і т.д.). Ці знання допоможуть дитині дбати правильно про свою гігієну, зрозуміти свої особисті кордони та надасть мінімальну безпеку дитині в разі насилля. Якщо ж насилля вже сталося, то дитина зможе про це розказати батькам або іншим людям, яким вона довіряє та як найшвидше отримати допомогу.

В 3-4 роки саме період «чому?» в дітей частіше за все з'являється питання «Звідки беруться діти?». Це питання не про секс, оскільки діти скоріше, за все, навіть, слова такого не знають, а перше філософське питання дитини. В такому віці можна відповісти більш поверхнево, але правдиво. Рекомендується казати: «Клітина тата зустріла клітину мами у маминому животику». Скоріше за все, дітям вистачить такої відповіді.

В період з 2 до 5 років варто розкривати тему тіла, гігієни та ставлення до себе та інших. Юлія Ярмоленко рекомендує такі книги: «Моє дивовижне тіло», «Не в капусті й не лелека», «Звідки я взявся?».

У віці 5-8 років, піднімається тема порнографії, оскільки саме цей вік найпоширеніший серед першого перегляду відео 18+. Варто розказати дитині, що там все не правдиво, що це все постановка і що тіла, які там показуються, не є середньостатистичними. Люди з такими «ідеальними формами» велика рідкість, ніж звичайність.

Вік 9-11 років підготовчий. Тут вже піднімається тема ерекції, менструації, перехідного віку, більш розгорнутих відповідей про секс, контрацепцію, захворювання, які передаються статевим шляхом та нове поняття «орієнтація».

Цей вік є періодом, коли діти пізнають себе не тільки з фізичної точки зору, а вже й почуттів. Що я відчуваю до хлопців та дівчат, хто мені подобається, кому я подобаюсь. Тут виникають перші дитячі закоханості й вторинні ознаки обох статей. Також дітям варто знати хто такі «інтерсекс люди» (люди, які мають статеві органи або/та вторинні ознаки обох статей).

Питання про статеве виховання вважається одним із самих важких у педагогіці. І дійсно, ні в якому питанні не було стільки наплутано і стільки висловлено неправильних думок. Потрібно вибудувати серйозний підхід і поглиблені знання в цьому питанні. Необхідно використовувати у статевому вихованні різні форми та методи. Це й включення відповідних відомостей у різні навчальні предмети, і бесіди класного керівника та фахівців різного профілю (шкільні психологи, медики, соціальні працівники, працівники правоохоронних органів тощо) з учнями.

Список використаних джерел

1. «Малечі про інтимні речі» Юлія Ярмоленко, художниця Мар'яна Гілевич.
2. «Енциклопедія статевого життя 7-9 років» Вердун Крістіан, Коен Жан, Кан-натан Жаклін, художниця Легіма Марі.
3. Книга, яка нарешті пояснить тобі про дівчаток та хлопчиків. Франсуаза Буше.
4. <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylya/seksualna-osvita-dlya-ditey-u-yakomu-vici-i-pro-shcho-treba-pochynaty-govoryty-z-dytynoyu>
5. Посилання на тестування для батьків. https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScTyiueWXMGM0f_urXBzuC9LplSMOL2AzfgFU_3zp4oZHKnxA/viewform?usp=sf_link

Софія ШЕЙКО,
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Науковий керівник – Олена ПОЛІНОК,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ В УМОВАХ НУШ

Аутизм – це порушення розвитку, яке трапляється приблизно в 1% населення земної кулі. Це стан, який пов'язаний із порушенням навичок соціальної поведінки і спілкування, сенсорним сприйняттям, рухом і дрібною

моторикою, мовою та інтелектуальними здібностями. Фахівці рекомендують використовувати термін не «аутизм», а «розлад аутистичного спектру (РАС)». Адже існує широкий спектр симптомів і ступенів тяжкості, які дуже різняться в кожному окремому випадку.

Здебільшого причина виникнення аутизму невідома. Можливо, через те, що в цьому процесі беруть участь, як генетика, так і довкілля. Дослідження вчених із цього питання також спрямовані на вивчення відмінностей у структурі та функціях мозку, оскільки в людей із аутизмом мозок більший і вони інакше обробляють інформацію. У 90-х роках ХХ століття була популярною теорія про те, що РАС може спровокувати щеплення проти кору, краснухи та паротиту. Проте пізніше цю думку було спростовано. Деякі ліки, які жінки вживають під час вагітності, можуть підвищити ризик аутизму, і це частіше відбувається за деяких генетичних синдромів. Проте це питання досліджено недостатньо [1].

Завдяки підтримці державою осіб з ООП та впровадженню НУШ вдалося забезпечити їм доступність навчання в закладах загальної середньої освіти, а не в спеціальних. Діти з аутизмом, як і інші діти відвідують школи, дружать, навчаються, розвиваються. Для них відкривається новий світ, який допомагає їм бути кращими.

Прийоми роботи з дітьми з аутизмом:

1. Система заохочень. Через порушення соціальної взаємодії часто дітей з аутизмом складно мотивувати до навчання соціальним схваленням, похвалою, гарними оцінками. Педагог повинен знати, що мотивує дитину із зовнішніх чинників. Це можуть бути іграшки, улюблені речі, предмети дитини. Зокрема діти з аутизмом можуть захоплюватися темою транспорту, тварин. Ми маємо вводити в систему заохочення дитини те, що їй цікаво.

Це може бути система жетонів. Коли дитина збирає певну кількість жетонів і потім обмінює на будь-який приз. Ми можемо видавати ці жетони, коли дитина має хорошу поведінку, демонструє свої навички або знання під час уроку, взаємодіє з іншими дітьми чи не проявляє проблемної поведінки.

2. Максимальна візуалізація. Усі діти з аутизмом – різні, але вони переважно візуали, тож наочна підтримка працює для них добре.

- Візуалізація розкладу.

Коли в малюнках чи піктограмах (або текстом) написаний розклад на весь навчальний день. Це не тільки уроки, а й активності, що відбуваються на перервах.

- Візуалізація правил поведінки або правил навчання.

Ми зображуємо, як потрібно сидіти на уроці, виконувати певні завдання. Адже коли ми говоримо, що ти маєш поводитися гарно, то кожен розуміє це по-своєму. Візуалізуючи, ми конкретизуємо вимоги до дитини і наші очікування до її поведінки: наприклад, на уроці сидітиме спокійно, підноситиме руку, якщо хоче щось сказати чи хоче перепочити.

Розміщуючи це в полі зору дитини, ми надаємо їй підказку і допомогу, щоб вона не забувала про правила.

3. Моделювання. Коли ми просимо дитину про певну поведінку, ми дуже рідко конкретизуємо думку, на яку саме поведінку ми очікуємо.

Тому вчитель моделює, як у рольовій грі, бажану поведінку дитину. Не пояснює словесно, а показує. Тому що після кількох слів дитина перестає сприймати пояснення вчителя. Ми кажемо: «Треба підносити руку ось так», – і показуємо, як це робити. Потім просимо: «Покажи, як ти будеш підносити руку», – і дитина з нашою допомогою підносить руку. Так ми формуємо в дитини нову поведінку. Паралельно можемо додати це до візуальних правил.

4. Під час роботи з дітьми з аутизмом учитель повинен урахувати їхні особливості сприйняття й сенсорної роботи. У класі дитина перебуває в просторі високого сенсорного навантаження – довкола є багато шумів, однокласники говорять, шепочуться, рухаються, рухають предмети, щось впало, щось стукає, паралельно вчитель пояснює тему уроку, додатково може показувати інформацію візуально. Водночас дитині ще й треба утримувати себе в просторі, тобто спокійно сидіти тут і зараз за партою.

Для дитини з аутизмом це може бути важко, тому ми маємо використовувати різні техніки. Наприклад, дитина може носити шумопоглинальні навушники. Якщо дитині складно одночасно слухати й переглядати інформацію в презентації або на дошці, яка швидко змінюється, учитель повинен демонструвати аналогічний візуальний матеріал, який вона буде переглядати у своєму темпі паралельно з тим, що говорить учитель. Також можемо дати тезовий текстовий конспект.

Учитель повинен зважати на роботу тіла дитини. Для кращого відчуття опори під час сидіння дитині можна прикріпити будь-які обтяжувачі на ноги. Для покращення концентрації уваги дитині можна дати стискати або перебирати пальцями певні предмети (це актуально не тільки для дітей з аутизмом, а й із синдромом дефіциту уваги й гіперактивності).

Як долучати дитину з ООП до діяльності класу. Наприклад, якщо це дитина з інтелектуальними порушеннями, звісно, буде складно її, особливо з віком, долучити до спільної діяльності. Але її робота на уроці повинна бути максимально схожою на завдання, які виконують діти. Тобто якщо діти працюють самостійно в зошитах, ця дитина так само має виконувати завдання в зошиті. Навантаження для такої дитини буде меншим за обсягом, спрощеним, можливо, взагалі не схожим на завдання, яке роблять інші діти, але вона так само буде працювати в зошиті.

Під час усного опитування будь-яка дитина з ООП має брати в ньому посильну участь. Учитель добирає питання такої складності, щоб дитина їх зрозуміла і дала на них відповідь. Такі питання повинні стосуватися цього предмета й теми (або максимально до неї наближені), та будуть відповідати рівню сформованості знань із цієї дисципліни або теми, які будуть заздалегідь заготовлені [2].

Поради вчителям для роботи з учнями, в яких є РАС.

1. Прочитайте уважно індивідуальні плани та шукайте дітей, яким потрібний контроль близькості або візуальне підкріплення (візуальні

підказки). Продумайте, як можна організувати класну кімнату так, щоб ви мали можливість перемістити дітей без стресу для збереження візуального контакту з учителем. І навпаки, рекомендуємо не змінювати часто робоче місце дитини в класі.

2. Візьміть до уваги, що не треба сприймати істеріку дитини на свій рахунок. Нагадайте про те, щоб учень був терплячим (тут теж допоможуть візуальні підказки) і що новий процес може викликати стрес. Дійте на випередження у будь-якій ситуації.

3. Оприлюдніть конкретні соціальні правила та процедури в класі. Нагадайте всім вашим дітям про особисте місце та чергу.

4. На початку навчального процесу багатьом дітям з аутизмом потрібна присутність їхніх батьків, щоб згладити перебування в нових незвичних умовах. Поступово зменшуйте участь батьків на уроці. Наприклад, нехай батьки допомагають дітям на своєму робочому місці, та нагадуйте батькам надавати більше самостійності дитині. Тьютор, звісно, лишається.

5. Якщо ви ставите питання дитині з аутизмом, а отримуєте лише «порожній погляд», спробуйте змінити своє запитання. Іноді такій дитині потрібна допомога та час на відповіді.

6. Уникайте сарказму та ідіом. Дитина може сприйняти ваш сарказм серйозно або думати, що ви щось хочете зробити буквально. Наприклад, багатозначне слово «вирізати» (вирізати з паперу, вирізати з тексту тощо).

7. Надайте класу чіткий щоденний графік та нагадайте дітям про зміни в рутині. Розміщення візуального чи письмового розкладу на дошці є корисним.

8. Повторіть вказівки учням та надайте інструкції. Поетапність має значення і може допомогти дітям, які мають проблеми з виконанням багатоступеневого завдання.

9. Уникайте надмірної стимуляції довкілля в навчальному закладі. Треба обладнати зону відпочинку для уникнення перевантаження дітей (це дуже часто трапляється).

10. Якщо є труднощі із залученням дитини до групової та ігрової діяльності, поступово участь дитини в них збільшуйте поступово. Попросіть її спочатку спостерігати за іншими дітьми, а потім взяти участь у спільних активностях. Якщо все ще дитина чинить опір, спробуйте дізнатися про її зацікавлення та створіть гру, яка охоплюватиме їх. Це дуже важливо для розвитку соціальних навичок. Наприклад, дитина може впоратися з грою в м'яч краще, якби м'яч був синього кольору [3].

Отже, діти з аутизмом мають свої особливості, які можуть їм допомагати або загальмовувати процес навчання. Але ці проблеми розв'язують за допомогою різних інструментів та підходів. Такі діти потребують більше уваги та часу вчителя, проте вони такі самі здобувачі освіти, як й інші. НУШ допомагає нам більше розуміти потреби дітей з ООП та полегшувати їхнє життя в школі.

Список використаних джерел

1. <https://goncharenkocentre.com.ua/shho-take-autizm-i-chim-taki-ljudi-vidriznyajutsya-vid-inshih/>
2. <https://nus.org.ua/articles/yak-navchaty-ditej-z-autyzmom-v-inklyuzyvnyh-klasah-chastyna-1/>
3. <https://autism.ua/about-autism/23-navchannia/dopomoha-vchyteliam/807-10-porad-dlia-vchyteliv-iaki-pratsiuiut-z-ditmy-z-autyzmom>

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ

*Ярина АНДРІЙКІВ,
студентка спеціальності 014 Образотворче мистецтво,
Науковий керівник – Юлія ВЕНЦ,
викладач вищої категорії,
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)*

СУЧАСНА ПОШТОВА ЛИСТІВКА ЯК МОТИВАТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні дуже актуально поширювати різного типу інформацію за допомогою великого вибору художніх засобів.

До прикладу це може бути інформаційний постер, плакат, графічний малюнок або ж рекламний буклет. Та пропоную придивитися до всім відомої поштової листівки. Хоч в сучасному світі вона втратила свою популярність, адже на заміну прийшли медіаресурси, залишились люди, які досі надсилають один одному листівки, щоб подарувати емоції та хороший настрій. Та крім привітань листівки можна застосовувати ще для іншого призначення.

Поштова листівка – це не просто шматочок паперу чи картону, а справжній поштовий артефакт, який протягом століть використовувався для спілкування між людьми, що не були в змозі побачитися особисто. Листівки мають багату історію, а також особливі характеристики, які роблять їх популярними й сьогодні.

Поштова листівка — це лист із відкритим текстом на цупкому прямокутному аркуші паперу, що містить зазвичай адресу, поштову марку та зображення з одного боку і текст повідомлення — з іншого.

Точна дата появи на світ першої листівки донині невідома. Приблизно це сталося 150-200 років тому. Перша знаменита друкована листівка з малюнком на одному боці була створена у Франції в 1870 році в таборі Конлі Леоном Бенардо. На ній був зображений літографований малюнок зброї та герб герцогства Бретань.

Кількість ілюстрованих листівок стрімко збільшувалася протягом 1880-х років. Цей період в Європі ознаменували як «Золотий вік» листівки. Першими, хто оцінив практичну цінність поштових карток, були підприємці. Вони зрозуміли, що ілюстрована поштівка – найкраща реклама.

Перша українська листівка була надрукована у Львові 1896 року. Це була біла поштова картка з фіолетовим облямуванням, а також угорі зображений «герб русинів». Поштові картки використовувалися як рекламні матеріали, а також як спосіб спілкування під час Першої та Другої світових воєн.

Після Другої світової війни виробництво листівок у всьому світі продовжилося, проте вже в іншому форматі. У міру того, як змінювалися смаки суспільства, видавці стали приділяти більше уваги мальовничим краєвидам, гумору та моді. Сучасна ера листівок Photochrom (часто скорочено її називають «хром») почалася в 1939 році й набрала обертів приблизно в 1950 році. Ці глянцеви, барвисті картки були прототипами тих, які ми найчастіше зустрічаємо і сьогодні [1].

Отож, хоча поштівки відійшли у минуле, вони мають велике історичне значення: завдяки зображенням на них історичним об'єктам, а деколи й текстам та адресам, поштові картки служать дослідницьким матеріалом для істориків і краєзнавців. Крім того, поштові картки, як і раніше, збирають колекціонери-філокартисти, і треба зауважити, що це задоволення не з дешевих! Ціни поштівок на аукціонах вагаються залежно від унікальності, стану тощо і можуть сягати декількох сотень і навіть тисяч доларів. Наразі зареєстровано найвищу ціну за поштівку – 710 000 доларів!

Розгляньмо творчість відомого чи як ви могли почути «маловідомого» українського живописця та графіка Ярослава Пстрака. Цей чоловік є одним із найбільш продуктивних художників, які працювали для української оригінальної листівки. За його малюнками (період 1904 - 1914 рр.) видано 170 листівок. Їх випускали видавництва Я. Оренштайна (Коломия), «Русалка» (Львів), «Сучасне мистецтво» (Перемишль), «Кракус» (Краків), «Світлодрук та графічне мистецтво» (Будапешт). Це серії різдвяних та великодніх карток, «Галицькі народні типи», «Види Львова», ілюстрації до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», «Краєвиди Прикарпаття», «Львівські типи», «Портрети на білому фоні».

У 1900-х роках мистецтво було рушійною силою для поширення національно — патріотичної свідомості серед людей. Бо, власне, таке впровадження в життя людей створювало якісну інформаційну бульбашку навколо них, сприяло згуртованості та міцності нації. Ярослав Пстрак, чий твори були окрасою листівки, подарував нам такі роботи, як «Колядники», «З Різдом Христовим» (діти з ялинкою), «Многая літа» (урок співу), «Бог предвічний» та інші [2].

У 1903 р. Я. Оренштайн видав серію з 10 кольорових листівок, на яких подано ілюстрації до творів Миколи Гоголя «Майська ніч», «Зачароване місце», «Сорочинський ярмарок», «Загублена грамота», «Ніч перед Різдом» та інші. Того самого року видано серію з 16 поштових листівок, присвячених повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба». Згодом обидві серії перевидано у кольорових варіантах. Яків Оранштайн у 1904 р. також видав серію із 16 листівок за романом Пантелеймона Куліша «Чорна рада». На цих листівках відтворено малярські роботи художника Амвросія Ждахи. Крім згаданих серій, відомі інші

серії поштових листівок на літературно-історичну тематику, які видав Яків Оренштайн. Особливе місце серед них належить листівкам із зображенням діячів кінця XIX- початку XX століття. Так, 1902 р. видано серію з 12 листівок «Історія Руси- України».

Серії листівок «Історія Руси - України» та «Рідне слово» сприяли поширенню знань про історію України, діячів української культури. Таким чином у людей вироблялася стійка думка, яка стосувалася подій в Україні.

Фотолітописцем Гуцульщини справедливо називають Миколу Сеньковського, автора декількох тисяч світлин гуцульських типів, гірських краєвидів, зображення побуту та народного мистецтва гуцулів. Його відомий фотопортрет старої гуцулки 1931 р. здобув гран-прі на виставці в Парижі. За його знімками видали велику кількість поштових листів.

Варто розглянути сучасні надбання за участі поштової листівки. 12 квітня 2022 року «Укрпошта» ввела в обіг марку, на якій зображені український воїн та російський військовий корабель. Марка відсилає до всім відомої фрази «Русській военний корабль, іді...». Це — відповідь українських солдатів з острова Зміїний, яку під час російського вторгнення в Україну 24 лютого отримав окупаційний корабель на пропозицію здатися. За 5 днів «Укрпошта» продала пів мільйона марок з російським кораблем.

А 23 травня 2022 року «Укрпошта» почала продаж нової марки зі знищеним російським крейсером «Москва». На ній додали слово «DONE», яке означає потоплення корабля. На основі марки було випущено і листівки, які розлетілися по куточках України й за її межі.

«Укрпошта» не зупинилась на марках, а ще й випустила 12 листівок з 14 історіями сучасних героїв, записаних їхніми голосами. Зокрема це розповіді бійців, волонтерів, музикантів, журналістів та працівників критичної інфраструктури. Серед героїв — командир полку «Азов» Денис Прокопенко, волонтерка Тата Кеплер, бійчиня Катерина «Пташка» Поліщук, журналіст Ігор Лаченков, військовий Олександр Будько з позивним «Терен» та інші [3].

«6 міст — 6 історій» - нова ініціатива «Укрпошти» [4]. Малюнки миколаївської художниці Анни Максименко прикрасили нові листівки від Укрпошти, присвячені українським містам. Основною метою їхнього створення є підтримка українських митців у часи війни та поширення любові до України.

Навесні 2023 року було випущено серію листівок на національно-патріотичну тематику, дизайнеркою яких була Юлія Венц. Листівки та їхні мотиваційні надписи породжували в людей віру та надію на краще майбутнє. Листівки кожен міг придбати та долучитись до збору для Збройних Сил України.

18 квітня 2024 року в місті Коломия за участі студентів відділення образотворчого мистецтва Коломийського педагогічного фахового коледжу відбулася виставка народних ікон в кав'ярні «Кабінет». Студенти стали авторами 6 листівок, на яких відображено святих з образів народної ікони, які демонструють національну культуру. Такі листівки є хорошим поширенням національно-патріотичної свідомості серед молоді.

Отже, поштова листівка — це, в першу чергу, пам'ятка та артефакт, який несе в собі історію, це хороший мистецький інструмент для поширення національно-патріотичної свідомості особистості.

Список використаних джерел

1. URL: [https:// Історія поштової листівки - Аксесуари для колекціонування і колекціонерів Violity.Shop](https://www.violity.com.ua/ukr/istoriya-pochtovo-lystivki-akcesuari-dlya-koлекціонування-i-koлекціонерів)
2. Ярослав Пстрак у старій листівці. Комплект листівок. Видання листівок Якова Оренштайна., Коломия, Вік 2006.
3. URL: <https://suspilne.media/477568-ukrposta-vipustila-listivki-z-istoriami-sucasnih-geroiv-zapisanih-ihnimi-golosami/>
4. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua/marky-voiennoho-chasu>

*Дар'я БЄЛІКОВА,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Тетяна ЛОВЕЙКО,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЗЛА У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЖОНА МІЛЬТОНА, ЙОГАНА ВОЛЬФГАНГА ГЕТЕ ТА БРЕМА СТОКЕРА

Постановка проблеми. Значна роль у з'ясуванні сутності поняття «зло» відведена літературі. Вона демонструє трансформацію негативних персонажів та їх специфічну адаптацію до змін літературних та історичних епох.

Мета роботи – дослідити особливості трансформації образу зла у творчості Джона Мільтона, Йогана Вольфганга Гете та Брема Стокера.

Актуальність роботи полягає у постійних змінах того, як автори різних історичних епох зображують негативних персонажів. Це відкриває широкий простір для наукових досліджень цього феномену як в літературному, так і соціальному аспектах.

Аналіз останніх досліджень. Проблему зла у суспільстві й літературі досліджував соціолог і письменник Рональд Паульсон. Він пропонує поділ зла на три види: моральне – навмисне заподіяння страждань однією розумною істотою іншій; природне зло – спричинення страждань природними явищами й метафізичне зло – нестача досконалості [1]. Також є класифікація за масштабом: особисте – лихо заподіює одна особа або істота; трансперсональне

– у злочині беруть участь декілька осіб або істот і трансгенне зло – масова причетність до лиха [1].

Виклад основного матеріалу. У літературних творах барокової епохи було популярне моральне зло. Приклад цьому – поема Джона Мільтона «Втрачений рай». У ній зло постає в образі Сатани, ангела, вигнаного Богом з небес за зверхність і непослух. Сатана – неоднозначний герой. Цього персонажа можна трактувати як образ бунтівника. Він не хоче підкорюватися Богові, на відміну від інших ангелів, адже бачить у ньому не доброго й справедливого правителя, а тирана, який бажає вічно володарювати над своїми підданими.

Сатана прагне рівності з Богом, у певному сенсі ревнує його до Адама та Єви. Він почувається приниженим, бо люди забрали частину любові правителя, яка до їхньої появи цілковито належала ангелам. Таким чином Сатана викликає у читача співчуття до нього.

При цьому не варто забувати, що це негативний персонаж. Він визнає свою злу природу й навіть не прагне викоринити її. Сатана, як і належить злу, намагається ввести всіх в оману, замаскувавшись під незалежного борця за свободу. Таким чином Мільтон показав історію зла, його хитрість та підступність.

Неоднозначно зло зображує Йоган Вольфганг Гете у трагедії «Фауст». Головний антагоніст твору – Мефістофель. Цей персонаж, як і Сатана Мільтона, не приховує своєї злої сутності. Він також зневажає людство, а саме його обмеженість. За допомогою парі з Фаустом Мефістофель прагне довести, що світ створений Богом безнадійний та нікчемний. Але злий дух, на відміну від Сатани з «Втраченого Раю», не використовує людину як знаряддя для помсти. Він взагалі нікому не мстить.

Стосунки зла з добром у трагедії Гете виходять на новий рівень. Мефістофель не лише не змагається з Богом, а ще й належить до його дому. Злий дух – «слуга, який виконує доручення свого господаря» [3]. Мефістофель хоч і поводить з Богом доволі сміливо, що підтверджує суперечка про нікчемність людства, але все ж живе за законами небес. Наприклад, він не покидає будинок Фауста через пентаграму, намальовану на порозі: «А звідси вийти як? Завадою постане під ногами біля порога тайний знак?» [4, с. 43]. Мефістофель приймає існування Бога і ніколи не посягає на його місце.

Злий дух постає розчарованим у світі скептиком, що глузує з людей. Його вчинки не заслуговують на похвалу, але і не викликають відрази. Мефістофелеві не притаманні істеричність та відчайдушне бажання виправдати себе. Цей персонаж – метафізичне зло, суть якого полягає у нестачі досконалості. Сам він характеризує себе як «заперечення усього» [4, с. 41]. Він вважає, що жодна річ не варта існування, тому що ніщо у світі неідеальне. Злу в «Фаусті» вдається налагодити зв'язки з Богом, чого не зміг зробити Сатана Мільтона.

З розвитком світової літератури негативні персонажі більше віддаляються від Бога і стають частиною світу людей. Це демонструє Брем Стокер у романі «Дракула». У цьому творі зло постає в образі вампіра, що живе у старовинному

замку в горах Трансильванії. Вже на початку твору можна зрозуміти, що Дракула – негативний персонаж. На це вказують багато факторів: атмосфера у замку – «Тут не було навіть ознаки дзвоника чи дверного молотка. Навряд чи мій голос міг би проникнути крізь ці похмурі стіни й темні вікна» [5, с. 11]; ставлення місцевих до вампіра – «Коли я запитав у нього, чи знає він графа Дракулу і, чи може щось розказати про його замок, вони з дружиною перехрестилися, сказавши, що вони нічого не знають, і раптом урвали розмову» [5, с. 3]; і поведінка власне Дракули – «Коли граф нахилився до мене, я мимоволі здригнувся. Можливо, це через його смердюче дихання, але мене охопило відчуття відрази, якого я не зміг приховати» [5, с. 13].

Зовнішність Дракули, на перший погляд, звичайна: «високий старий чоловік із гладко виголеним обличчям і з довгими білими вусами» [5, с. 11]. Саме таким граф постає перед Джонатаном Гаркером. Але з часом повірений у справах помічає цікаву, навіть моторошну деталь, у зовнішності вампіра: червоні очі, у яких подекуди з'являється демонічний блиск.

Також Дракула надзвичайно розумний. Він бездоганно володіє декількома мовами, знає історію, філософію, літературу та мистецтво й уміє спілкуватися з людьми. А з щоденників Ван Гелсінга та його друзів можна дізнатись, що граф був талановитим правителем, який боровся за свободу свого народу.

Попри надзвичайні здібності вампіра, добру, представниками якого є звичайні люди, вдається перемогти Дракулу. Цьому є декілька причин. По-перше, добро підпорядковується Богові, який завжди сильніший за зло. На відміну від Мефістофеля Гете та Сатани Мільтона, Дракула не лише не змагається з Богом, а й остереігається тих явищ і речей, що стосуються християнства. Ван Гелсінг та його друзі до фатального бою з Дракулою відганяють його від себе за допомогою розп'яття, Біблії та інших атрибутів релігії.

По-друге, розум Дракули несформований. Про це говорить Ван Гелсінг: «Він також має дитячий розум, і те, що він скоїв, також дитяча робота. Маленька пташка, маленька рибка, маленька тваринка навчаються не за якимись правилами, а емпіричним шляхом. Коли він навчився робити те, що робить, у нього з'явилася підстава для ширшого спектра дій» [5, с. 264]. Тобто усі спроби Дракули стати повелителем світу ґрунтуються лише на його вдалому досвіді.

Висновки. Між Сатаною Мільтона та Дракулою Стокера можна провести паралелі. Вони прагнуть влади, проте в різних масштабах. Сатана хоче стати володарем небес, а Дракула – володарем світу людей. Обидва персонажі мають образи, що приховують їхню справжню природу. У Мільтона це образ бунтівника проти тиранії, у Дракули – образ загадкового аристократа.

У світовій літературі помітна тенденція з'єднання зла з добром. Часто прагнення довести, що негативні персонажі мають свою історію, перетворюється на часткове виправдання їх дій. Не менш важливу роль у цьому

відіграє наділення образів зла позитивними рисами, що породжує неоднозначність у їх сприйнятті.

Список використаних джерел

1. Ronald Paulson. Sin and evil : moral values in literature. London : Yale University Press, 2007. 403 p.
2. Утрачений рай : поема / Джон Мільтон; пер. з англ. О. Жомнір. Київ : Видавництво Жупанського, 2019. 360 с.
3. Gleich Sigismund von Barton, Matthew, The transformation of evil and the subterranean spheres of the Earth. Forest Row : Temple Lodge, 2005. 68 p.
4. Фауст : трагедія / Йоганн Фольфганг фон Гете; пер. з нім. М. Лукаша, 2024. 439 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=145> (дата звернення 05. 05. 2024).
5. Дракула : роман / Брем Стокер; пер. з англ. Л. Дзери, 296 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=11485> (дата звернення 05. 05. 2024).

*Лілія БЛОКРИНИЦЬКА,
студентка спеціальності 122 Комп'ютерні науки
Науковий керівник – Тетяна БОЙЧУК,
викладач циклової комісії філологічних дисциплін
Відокремлений структурний підрозділ
«Тернопільський фаховий коледж
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя»
(м. Тернопіль, Україна)*

РОМАН ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Роман Івана Багряного «Тигролови» – це не тільки захопливий твір, сповнений динамічних подій та драматичних сюжетних поворотів, а й глибоке філософське осмислення людської сутності, боротьби за свободу та пошуку сенсу життя в умовах тоталітарного режиму.

Одним із ключових аспектів, які роблять «Тигролови» настільки привабливими для молоді, є тема боротьби за свободу та самовизначення. Герої роману, опинившись у важких умовах, виявляють сміливість та відвагу виступати проти несправедливості. Григорій Многогрішний веде безперервну боротьбу за свою фізичну свободу. Він тікає з радянського концтабору, переховується від переслідувачів, ризикує життям, щоб здобути волю. Для нащадка гетьмана Дем'яна Многогрішного фізична свобода – це не просто

можливість пересуватися без обмежень. Це шанс жити своїм життям, робити власний вибір, не підкорятися жорстокому режиму.

«Проблема свободи – наріжний камінь будь-якої світоглядної системи, нею починаються і нею завершуються всі спроби з'ясувати стосунки людини зі світом, а сенс усіх революційних перетворень, трансформацій і перебудов цього світу полягає в досягненні максимально можливого для людини рівня свободи» [2].

Варто розуміти, свобода – це багатогранне поняття, яке може включати в себе фізичний, духовний, творчий та інші аспекти життя. Але в основі будь-якого розуміння свободи лежить почуття власної гідності, незалежності та можливості робити власний вибір.

«Зі зростанням популізму, націоналізму та гібридних форм авторитаризму права та свободи людини зазнають утисків в багатьох куточках земної кулі. Через властиву їм цінність та внесок у добробут ці свободи заслуговують найсильнішої оборони», – зауважила Таня Порчник, старша наукова співробітниця Fraser Institute та співавторка Індексу свободи людини (HFI) [1].

Ще одним важливим уроком роману є те, що навіть у найскладніших обставинах не можна занепадати духом. Григорій Многогрішний, незважаючи на всі тортури та знущання, не здається і не втрачає віри в себе. Він знаходить сили, щоб боротися за життя і за те, у що вірить. Його стійкість та сила духу слугують прикладом того, як не здаватися навіть у найскладніших ситуаціях. Навіть у темні часи завжди є вихід, і віра у себе та свої ідеали робить людину непереможною.

Григорій Многогрішний вписується у модель сильного духом ніцшеанського героя. В його образі відтворена боротьба між «божевільною» сміливістю, волонтаризмом і фаталістичним відчуттям «зайвості» у світі, ненависті до тієї системи, що так несправедливо позбавила його права на нормальне життя. Григорій Многогрішний також протиставляє радянській системі справжні цінності: патріотизм, людські взаємини, романтичне кохання. Родинні цінності тісно переплетені з національними, виражаються крізь них, зокрема крізь знаки давньої козацької культури. У фільмі «Тигролови» образ головного персонажа переосмислений, його пригнічений стан є результатом тих подій, що відбувалися з ним у перших частинах фільму. Сучасна молодь, яка живе у світі, де постійно виникають нові виклики та проблеми, повинна вчитися у Григорія Многогрішного стійкості та сили духу. Важливо пам'ятати, що навіть у найскладніших ситуаціях завжди є вихід і що ніколи не можна здаватися» [3].

Сила духу українського народу – це незламна життєва сила, яка проявляється у моменти випробувань і труднощів. Народ, багатий історією та культурою, завжди демонстрував свою рішучість і витривалість [4].

Список використаних джерел

1. Рівень свободи у світі продовжує повільно знижуватися, - дослідження. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/riven-svobodi-u-sviti-prodovzhue-povilno-znizhuvatisya--doslidzhennya.html> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Гусев В. Метафізика свободи (з історії філософії Нового часу). URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f1c7491d-57d8-46a3-a3ad-e62bcc323876/content> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Ідеологічний дискурс романів Івана Багряного. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/makaradze/Makaradze_diss.pdf
4. https://www.facebook.com/photo/?fbid=831171062344850&set=a.524138276381465&comment_id=302334812751112&paipv=0&eav=AfacSDsJLF3bUu04R0xjO73ZJBLnmHejujeN458gIJ90CZNz4QP1lXrZ_rMH45Fx8mM&_rdr

*Поліна ВЛАСЕНКО,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Олена ГРУЗДЬОВА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

БУККРОСИНГ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПАПЕРОВИХ КНИГ

Мета роботи: дослідити роль буккросингу у популяризації паперових книг; проаналізувати історію та сутність буккросингу як способу обміну книгами між людьми, з'ясувати вплив руху на читацьку аудиторію й книжкову культуру; переваги та недоліки буккросингу як інструменту популяризації паперових книг.

Актуальність. Запропонована тема є мало досліджена, український читач надає перевагу паперовим книгам, але їм загрожує конкуренція з поширенням електронних, дешевших. Буккросинг може стати важливим інструментом у підтримці інтересу до паперових книг серед читацької аудиторії, зберегти культурне значення традиційного читання.

Основний виклад. Буккросинг (з англ. Bookcrossing – книгообмін) – громадський рух, що полягає в «звільненні книги» та має на меті дати книзі так зване «друге життя» після її прочитання кимось [5]. Загальноприйнятий рух буккросингу здійснюється вже вживаними, прочитаними книгами, але зараз у

зкладах (кафе, книгарні, клуби тощо) все частіше з'являються спеціальні полиці з новими книжками, створені з ідентичною до буккросингу метою.

Загалом, цей рух реалізується таким чином: людина прочитує книгу; усвідомлює, що тепер та стоятиме на полиці та просто пилитиметься; бажаючи продовжити життя книжки, залишає ту в багатолюдному місці, де її зможе підібрати раптовий перехожий, що цікавиться читанням. З полицями (а також спеціальними скляними будками, що вже іноді трапляються в Україні) для книгообміну ще легше. Заклад розміщує на них книжки, які гості мають змогу взяти почитати, а також принести свої. Головний принцип буккросингу: «Бери, якщо хочеш; віддай, якщо можеш» [1], і він якнайкраще описує рух.

Нині буккросинг об'єднує читачів усього світу. Є 1993343 буккросерів і 14419162 книг, які подорожують 123 країнами [2]. За даними сайту <https://bookcrossing.com/about> книгообмін набирає розвитку в таких країнах, як США – 29%, Німеччина – 16%, Великобританія – 13%, Нідерланди – 11%, Фінляндія – 10%. Але рух зазнає нападок з боку авторів, які стверджують, що його діяльність впливає на продаж книг. Джессіка Адамс, авторка антологій «Дитина війни», стверджує, що діяльність буккросингу знецінює книжки, оскільки він розширює видачу в такий спосіб, що автору не виплачується гонорар [6]. Зараз буккросинг має 150 000 учасників і понад 500 000 найменувань, зареєстрованих на вебсайті. Bookscrossing.com. Засновник сайту Рон Горнбейкер зазначає: опитування 4000 учасників показало, що 81% його користувачів після приєднання витрачали на книги стільки ж, скільки й раніше - 15% витрачали більше і 4% менше [6]. Таким чином, сайт заохочує до читання, даючи багатьом, хто не купує нових книг, ще один спосіб отримати їх.

Щодо України, то рух буккросингу почав набирати популярності ще у 2011 році, але й досі це явище відоме в обмеженій кількості інформаційних спільнот. Зараз це передусім практикують в таких містах України як Київ, Дніпро, Харків, Миколаїв, Херсон, Одеса, Львів, Луцьк, Тернопіль, Івано-Франківськ, Чернівці та ін. З українським буккросингом співпрацює велика кількість кафе, ресторанів, клубів, книгарень тощо. Вони, власне, і створюють полиці, про які згадувалось вище. А також зараз, з початком масового відкриття книгарень та книгарень-кав'ярень, засади книгообміну з'являються в ще більш людних місцях: торговельні та торговельно-розважальні центри, заклади освіти. Наприклад, не так давно на офіційному сайті київського ТРЦ «Караван Outlet» з'явилася новина про запуск нового соціального проєкту «БУККРОСИНГ: обмін прочитаними книгами». І, як зазначили на вищезгаданому сайті, буккросинг формує спільноту, де література отримує друге життя, а свідомість екологічного споживання росте з кожним новим обміном [3].

Спостерігаючи за розвитком книжкової індустрії в Україні, можна зазначити два співзалежні аспекти: чим більше з'являється закладів, що надають можливість придбати чи обміняти книги, тим більше людей залучаються до цього; і навпаки: чим більше людей зацікавлені у створенні

таких закладів, тим відповідно глобальна тенденція їх формування. Така ж система працює і з буккросингом. Більше місць для обміну — більше охоплено людей, але без попиту споживача не буде розвитку. Тож така невелика, але важлива ніша книжкової індустрії, як буккросинг, нерозривно пов'язана із загальними тенденціями літературного ринку, потребами та вимогами читача.

Окрім фактора популяризації паперових видань, книгообмін також якоюсь мірою згладжує фінансовий аспект. У 2023 році в Тернополі було створено місце для книгообміну в приміщенні «Просвіти». Як зазначила Марта Гриб в інтерв'ю для “Суспільне. Новини”, книжки значно подорожчали, і не у всіх є можливість придбати новий екземпляр. Також нерідко є потреба в книгах, тиражі яких давно закінчились, що майже унеможлиблює ознайомлення з ними наживо [4].

Отже, рух буккросингу в Україні почав набирати популярності. Серед причин розвитку є:

- популяризація читання, обмін книгами стимулює інтерес до літератури;
- налагодження комунікації серед людей, які діляться спільним інтересом до книг;
- створення відчуття спільноти та взаємодії між людьми, які долучаються до цього руху.

В умовах воєнного часу буккросинг забезпечує доступ до книг людей, які опинилися в скрутному становищі. Він може надати психологічний відпочинок та втіху, допомогти вистояти. Крім того, сприяє взаємодії серед людей у складних умовах, дає можливість обмінюватися думками та ідеями.

Список використаних джерел

1. Блог Рахівської публічної бібліотеки. URL: https://rakhivcrb.blogspot.com/2016/02/blog-post_27.html
2. Про буккросинг. URL: <https://bookcrossing.com/about>
3. Сайт київського ТРЦ «Караван Outlet». URL: <https://kyiv.karavan.com.ua/bukkrosing-obmin-prochitanimi-knigami/>
4. Суспільне Тернопіль: у Тернополі організували буккросинг. URL: <https://suspilne.media/ternopil/511589-ternopilski-prosvitani-popularizuuut-obmin-knizkami/>
5. Український екологічний клуб «Зелена Хвиля» про буккросинг. URL: <https://ecoclubua.com/state/rozpovidayemo-pro-bukkrosyng/>
6. Як буккросинг вплинув на витрати грошей на книжки? URL: [https://www.writersservices.com/news_review/2003/september/1/bookcrossing-under-attack\](https://www.writersservices.com/news_review/2003/september/1/bookcrossing-under-attack/)

*Поліна ВЛАСЕНКО,
студентка спеціальності 061 «Журналістика»
Науковий керівник – Ольга ПЕРЕВЕРТУН,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фахового коледжу «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ ЗА КОРДОНОМ

Постановка проблеми. Популяризація українських книжок за кордоном є важливим фактором розвитку книжкової індустрії в Україні. Вільний доступ до українських проєктів дозволить у майбутньому уникнути поширенню хибних думок, тез про Україну, дає можливість проінформувати іноземного читача про наш культурний регіон без дезінформації. Запропонована тема дозволить виокремити основні тенденції поширення українських видань за кордоном та визначити ситуацію в індустрії зараз.

Виклад основного матеріалу. Через війну та широкий розголос попит і цікавість до української книжкової продукції за кордоном суттєво зросли [7]. Українських книжок потребують не лише іноземці, а й велика кількість біженців з України, які через війну були змушені виїхати за кордон. Цьогоріч з 21 по 24 березня відбувся Лейпцизький книжковий ярмарок в Німеччині. «Книжкові ярмарки стають для українців, які мешкають за кордоном, можливістю втамувати свій культурний голод і закупити українських книжок» – зазначає міжнародний онлайн-журнал для жінок Sestry [10].

У столиці Литви з 22 по 25 лютого відбувся Вільнюський книжковий ярмарок – найбільша літературна подія серед країн Балтії. Організатором українського національного стенда став Український інститут книги з гаслом «Крихкість існування». Участь взяли такі видавництва: Залізний тато, Видавництво Старого Лева, Балтія-Друк, Віват, АССА, АДЕФ, Парасоля, Саміт-Книга та Tіanachі. Окремі стенди мали видавництва Ранок та Залізний тато [11].

Український інститут книги (далі УІК) – державна установа при Міністерстві культури та інформаційної політики України, покликана формувати державну політику у книжковій галузі, провадити промоцію книгочитання в Україні, підтримувати книговидавничу справу, стимулювати перекладацьку діяльність, популяризувати українську літературу за кордоном. Вони активно співпрацюють з іноземними культурними інституціями, підтримують та виконують переклад і друк українських видань за кордоном, тим самим репрезентують Україну, книжки українських авторів та авторок, ініціюють створення та поширення українських полицок [13].

Значний сплеск книговидання за кордоном спостерігався вже у 2020 році. За даними дослідження УІК «Ukrainian Book Market: Prospects and Opportunities» («Український книжковий ринок: перспективи та можливості») [1, с. 41] саме протягом цього року було здійснено понад 160 перекладів. А звертаючись до опитування УІК в січні 2020 року [9] бачимо зростання продажу прав за кордон (було продано права на понад 850 видань).

Також команда УІК, як ініціатор перекладів українських видань, започаткувала Translate Ukraine. Це програма, в рамках котрої видавцеві частково компенсуються витрати на переклад та видання української літератури іншими мовами коштом Державного бюджету України. «Мета програми – збільшення видимості України та української літератури у міжнародному культурному просторі, зростання впізнаваності голосів українських авторів за кордоном, забезпечення доступу іноземних читачів до творів української літератури» – зазначають на сайті УІК [2]. За підтримки Translate Ukraine було видано переклади книжок Сергія Жадана, Андрія Любки, Наталі Гуменюк, Софії Яблонської, Оксани Забужко, Артема Чеха та ін.

Для зручного пошуку українських перекладів у межах проєкту Ukrainian Bookshelves Worldwide [8] було створено інтерактивну мапу осередків українських книжок, розташованих у 22 країнах: Бельгія, Італія, Канада тощо.

Популяризація українських книжок активно підтримується і нинішньою владою. Олена Зеленська, перша леді України, започаткувала проєкт «Українська книжкова полицка», що зараз функціонує в провідних бібліотеках світу. «Проєкт із поширення української книги налічує вже понад 190 полицок у 46 країнах, а також у штаб-квартирі міжнародної організації ЮНЕСКО. В асортименті полицок понад 47 тис. книг» – оприлюднено на офіційному сайті Президента України [12]. У лютому цього року було заявлено, що полицки поповнилися «Історією України-Руси» Михайла Грушевського.

«Інформація про Україну – не лише з новин, а й із книжок, із нашої літератури, історії, філософії – першоджерел для довгого вдумливого читання й розуміння» – зазначила Олена Зеленська в дописі в Instagram.

Важливим фактором стрімкого зростання продажів прав за кордон є бажання наших авторів та авторок іти на співпрацю та активна взаємодія з аудиторією. Наприклад, Світлана Тараторіна ділиться у своїх соціальних мережах успіхом перекладу її книжок. Так за відносно короткий проміжок часу (близько двох років) авторка опублікувала низку дописів про переклади її книжок за кордоном: восени 2023 року в Польщі видали антологію української фантастики «Мова Вавилону», у квітні Світлана анонсувала про вихід книжки «Лазарус» польською, а незабаром з'явилася інформація про вихід «Дому солі» в Азербайджані і публікація перекладу оповідання «Бункер» у журналі «Nowa Fantastyka» [6].

Таким чином протягом останнього часу стабільний розвиток українського книжкового ринку за кордоном. На це вказують такі ознаки:

1. Зацікавленість іноземної спільноти до України.
2. Активна участь у міжнародних книжкових ярмарках, фестивалях.

3. Виявлення авторками/авторами, видавчинями/видавцями та іншими дотичними до книжкової індустрії людьми бажання співпрацювати з іноземною спільнотою.

Українські книжки – власне українською та в перекладі – мають бути доступними за кордоном. Це напряду впливає на культурний розвиток, сприяє культурному обміну між країнами, закріплює місце України на міжнародному книжковому ринку.

Список використаних джерел

1. Ukrainian Book Market: Prospects and Opportunities. URL: https://drive.google.com/file/d/1hiCokhR6yVOvp3WILiTKuhG8a_2zQ0ds/view

2. Translate Ukraine. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/programa-pidtrimki-perekladiv>

3. Допис Світлани Тараторіної в Instagram про підсумки 2023 року. URL: https://www.instagram.com/p/C1ghxUhNsv9/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA==

4. Журнал Forbes Ukraine про попит на українські книги за кордоном. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/kvantoviy-stribok-ukrainskoi-knigi-za-rik-zakordonni-vidavtsi-kupili-vdvichi-bilshu-kilkist-prav-na-prodazh-ukrainskikh-knig-yaki-groshi-prinosit-ekspansiya-22022023-11895>

5. Мапа в межах проєкту Ukrainian Bookshelves Worldwide. URL: <https://www.dw.com/uk/v-ukraini-sklali-mapu-oseredkiv-ukrainskikh-knizok-za-kordonom/a-64993898>

6. Огляд українських перекладів за кордоном. URL: <https://drive.google.com/file/d/10OII01Zclzt19RisGxWeMnWjCmaR1r9c/view>

7. Онлайн-журнал для жінок Sestry про Лейпцизький книжковий ярмарок. URL: <https://www.sestry.eu/statti/meni-duzhe-brakuie-chitannya-ukrayinskoju-ukrayina-na-leypcizkomu-knizhkovomu-yarmarku-2024>

8. Посольство України у Литовській Республіці. URL: <https://lithuania.mfa.gov.ua/news/ukrayina-na-vilnyuskomu-knizhkovomu-yarmarku-2024>

9. Сайт Президента України про проєкт Олени Зеленської. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayinski-knizhkovyi-polichki-v-mezhah-proyektu-oleni-zelens-89153>

10. Український інститут книги. URL: <https://ubi.org.ua/uk/organization>

*Дарія ГОРДІЄНКО,
студентка спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)
Науковий керівник – Світлана ДЕХТЯРЬОВА,
викладач циклової комісії технологічної освіти
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий
коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
(м. Глухів, Україна)*

ВПЛИВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Соціально-активну та духовно-багату особистість майбутнього вчителя технологій неможливо уявити сьогодні без глибокого знання національних і культурних традицій рідного краю. Кожне наступне покоління має виховуватися в народному дусі, на ідеях та засобах декоративно-ужиткового мистецтва, краєзнавства, звичаїв та обрядів, символіці, природі рідного краю.

Декоративно-ужиткове мистецтво відіграє провідну роль у формуванні творчої особистості саме майбутнього вчителя технологій, у розширенні знань про духовно-моральну та історично-культурну спадщину свого народу. Виховання молоді засобами ужиткового народного мистецтва спрямоване на формування в здобувачів освіти національної самосвідомості, загальнолюдських цінностей, усвідомленого збереження та примноження мистецьких цінностей, поваги до історичного минулого.

Головним завданням вивчення декоративно-ужиткового мистецтва у коледжі є формування в майбутніх учителів технологій загальнолюдських цінностей, виховання здатності художньо-творчого самовираження в практичній діяльності. Саме тому вивчення різних видів декоративно-ужиткового мистецтва спрямоване на:

- розвиток індивідуальних якостей творчої, всебічно розвиненої особистості;
- засвоєння основних понять про різні види декоративно-ужиткового мистецтва;
- оволодіння технічними навичками та техніками різних художніх ремесел;
- використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва в національно-патріотичному вихованні особистості майбутнього вчителя технологій;
- розширення знань здобувачів освіти про мистецьку спадщину свого народу, про традиції та символіку свого народу;
- уміння самостійно виготовляти твори декоративно-ужиткового мистецтва;
- уміння самостверджуватися при виготовленні виробів декоративно-ужиткового мистецтва;

- уміння орієнтуватися в безмежному мистецькому просторі й застосовувати необхідний конструкційний матеріал у своїй роботі;
- уміння сприймати та відображати реальність під відповідним кутом зору, тобто у контексті стилістичного спрямування, певної культури тощо;
- уміння оперувати зображально-виражальними засобами декоративного мистецтва: композиційними закономірностями декоративного мистецтва, засобами символіко-орнаментальних стилістичних порядків, фактурно-текстурними особливостями матеріалів тощо;
- уміння застосовувати теоретичні знання під час проходження педагогічних практик (пропедевтичної, пробні уроки, на робочому місці вчителя технологій).

На часі декоративно-ужиткове мистецтво є складовою частиною освіти вчителя технологій, постійно зростає зацікавлення до нього. Організуються курси, гуртки, студії з різних видів народної творчості, зокрема у нашому Відокремленому структурному підрозділі «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» працює студентський науковий гурток «Майбутні вчителі технологій. Педагогічний пошук» метою якого є організація наукової діяльності студентів, залучення їх до виконання науково-дослідних робіт, розвитку наукового мислення і творчого підходу до вирішення теоретичних і прикладних проблем. Основними завданнями студентського наукового гуртка є:

- поглиблене вивчення досягнень сучасної науки з обраної галузі, впровадження їх у практику;
- розвиток навичок самостійної творчої пошукової роботи, накопичення досвіду проведення наукових досліджень;
- виховання творчого ставлення до наукового пошуку, потягу до самоосвіти, підвищення власної наукової активності;
- застосування результатів наукових досліджень, розробка рекомендацій щодо їх реалізації;
- сприяння вдосконаленню навчально-виховного процесу, застосуванню сучасних прийомів та методів навчання;
- підвищення рівня фахової майстерності;
- сприяння самовираженню особистості студентів у процесі професійної підготовки.

Результатом наукової роботи студентів у складі студентського наукового гуртка є наукові публікації, доповіді на наукових і науково-практичних конференціях, творчі звіти, курсові роботи, участь у всеукраїнських мистецьких конкурсах, всеукраїнських конкурсах декоративно-ужиткового, прикладного та образотворчого мистецтва, участь у студентських олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт коледжанського, регіонального, усеукраїнського та міжнародного рівнів.

Таким чином, декоративно-ужиткове мистецтво має великий позитивний вплив на формування якостей особистості майбутнього вчителя технологій. За

допомогою засобів декоративно-ужиткового мистецтва вдосконалюються уява як засіб образно-чуттєвого відображення навколишньої дійсності, почуття як основа ціннісно орієнтаційної діяльності, мислення як інструмент пізнавальної діяльності, комунікативні якості як засіб духовного й ділового спілкування та творчі здібності як основний засіб самореалізації.

Список використаних джерел

1. Гулей О.В. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 152 с.
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2004. № 10. С. 3–9.
3. Моляко В. О. Стратегії творчої діяльності. Київ: Освіта України, 2008. 702 с.

*Євгенія ЖАДАН,
студентка спеціальності 211 Ветеринарна медицина
Науковий керівник – Ірина ФЕДОРЕНКО,
викладач циклової комісії спеціальної
(професійної та практичної) підготовки
ВСП «Козелецький фаховий коледж ветеринарної медицини
Білоцерківського національного аграрного університету»
(с - ще Козелець, Україна)*

РОЛЬ ПИСАНКАРСТВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

В умовах сьогодення в суспільстві відбувається зміна ціннісних орієнтирів особистості, формування яких тісно пов'язане з творчим розвитком учнівської молоді. Фундаментальним завданням в закладах освіти на цьому етапі є - формувати всебічно гармонійно розвинену особистість, виховувати в ній зацікавленість до культурної спадщини свого регіону, розвивати творчі здібності здобувачів через залучення їх до історії розвитку українського мистецтва, знайомити їх з традиціями та джерельними витокami національної культури різних регіонів нашої держави та зарубіжжя.

Одним із найдавніших видів народного декоративно-прикладного мистецтва є писанкарство – традиції якого передаються з покоління в покоління і існують як частина української ідентичності. В українському писанкарстві яскраво відобразились усі сторони життя народу — історія, звичаї, вірування, естетичні уявлення, поетичне бачення, мрії про довершеність життя.

Писанки — душа українського народу, це «шедеври мініатюрного живопису, в яких український народ виявив свій мистецький геній, свою

здатність до творчого мислення, художнього узагальнення навколишнього світу» [1].

Писанка - український різновид великодніх яєць, що вважається традиційним оберегом. Кожен намальований на писаночці символ щось означав: один благополуччя, інший родинний затишок, ще якийсь народження дитини чи хороший урожай цього року. Усі писанки створювалися з побажанням добра і з чистою душею. Вони були своєрідним оберегом у хаті, тому їх намагалися зберегти до наступної весни. Малюючи його, минулі покоління залишали символічний текст, який оберігав від хвороби, допомагав у нещасті, захищав від злого ока.

Символи повторюються у різних регіонах, але писанки різняться за кольорами та технікою розпису [2].

В процесі дослідження основних видів і особливостей Великодніх писанок в Україні здобувачі освіти Козелецького фахового коледжу дізналися багато цікавих фактів про них. Особливу увагу було приділено традиційним писанкам, символам і технікам писанкарства на Чернігівщині. Так, наприклад, студенти відвідали пасхальну виставку чернігівських майстринь у м. Чернігові (2023р.), фестиваль української писанки в м. Києві (2024 р.), є постійними учасниками майстер – класів з писанкарства, які відбуваються напередодні Великодня. У 2023 році брали участь у фотоконкурсі «Зроби фото з Великоднім кошиком», а вже у 2024 році в етнографічній світлиці коледжу відбувся «Конкурс пасхальних композицій» з презентацією Великоднього кошика по групам.

Педагогічний колектив та здобувачі освіти ВСП «Козелецький фаховий коледж ветеринарної медицини БНАУ» долучилися також у минулому році онлайн до ВЕЛИКОДНЬОЇ ПОДОРОЖІ УКРАЇНОЮ, яку проводив Науково-методичний центр ВФПО. Під час подорожі ознайомилися з історією петриківського розпису на писанках, з унікальністю та неповторністю писанок українських регіонів, більше дізналися про опішнянський посуд, котрий традиційно використовували українські господині на великодні свята, який виготовляли вручну й прикрашали різноманітними оберегами та символами оселі.

Такі заходи традиційно проходять в коледжі з метою поглиблення знань здобувачів освіти про свято Великодня, народні традиції, атрибутику, виховання молоді в пріоритеті духовної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури. Проведення дозвілля, у вільний від навчального процесу час, розширив кругозір молоді в спілкуванні, розвитку та самовдосконаленні через цікаві та корисні події, отримавши при цьому, заряд бадьорості.

За результатами проведеного дослідження традицій Поліського писанкарства здобувачі дізналися, що на Чернігівщині зазвичай використовували білий, червоний і чорний кольори. Тутешні писанки мають ніжний солярний або рослинний орнамент. Солярна символіка – знак сонячної стихії, самого Бога-Сонця і є символом єднання життя та рівноваги, крім того, символізує вічне оновлення природи. Дуже рідко тут можна зустріти

геометричні мотиви. Найбільш розповсюджені символи: хмелики, польові квіти, ружі, грабельки, «жучки», жіночу фігуру з піднятими догори руками, трикутники. Іноді, для основного орнаменту замість фону зображають безконечники або хвилясті лінії.

Ще на Чернігівщині в м. Сосниця місцевий житель Анатолій Семенцов 7 років збирав орнаменти писанкарток по всій області і видав збірку. До книжки увійшло 180 малюнків. В Чернігівському історичному музеї цю роботу називають науковою.

Треба зауважити, що кожна місцевість, а іноді і кожне село мають свої особливості і традиції не лише у виборі орнаментальних мотивів, а й у розміщенні елементів та забарвленні яєць. До прикладу, у Новгород-Сіверському розписують яйця на Великдень за особливою технікою Кудлаївського розпису так, як це робили в їхньому селі багато поколінь поспіль. П'ять років тому техніку Кудлаївського розпису внесли до переліку нематеріальної спадщини Чернігівської області.

Поряд із розписуванням яєць традиційно існував також спосіб одноколірного фарбування яєць у відварі з лушпиння цибулі або в анілінових фарбниках.

Цей 2024 рік може стати особливим для української писанки - українське великоднє яйце бореться за місце в переліку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Проведене дослідження доводить, що українське писанкарство, як елемент народної культури – це традиції, які формують ціннісні орієнтири особистості у ракурсі взаємодії та взаємозбагаченні національної культури, завдяки чому особистість стає більш готова до розуміння трансформаційних процесів, які відбуваються в країні.

У народі кажуть: «Світ існує доти, поки живе писанка». Минають часи, спливають десятиліття й віки, а українські традиції й обряди, такі як Великдень, писанкарство переходять від покоління до покоління. Їх бережуть, тому що український народ шанує свою віру та поважає традиції.

Список використаних джерел

1. Мистецтво українського писанкарства // Укр. етнокультурол. енцикл. : у 5 т. Київ, 2013. Т. 3: Л – Н. С. 133–134.
2. Колесник Н. Є, Пантус Н. Ф. Писанкарство: Історія, досвід, техніка та методика виконання. Житомир, 2004. 80 с.

*Тетяна ЖДАНОВА,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Науковий керівник – Тетяна РОМАНОВА,
голова циклової комісії музики та хореографії
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Загальною тенденцією педагогічної думки протягом останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століть є визнання провідної ролі творчих здібностей у розвитку особистості та їх впливу на рівень культури і професійної самореалізації. Розвиток музичних здібностей – одне з найважливіших завдань, що стоїть перед учителем музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти. Розвиток музичних здібностей є важливою складовою процесу навчання учнів, спрямованою на формування художньо-естетичних смаків та здатності до художньо-творчої, креативної діяльності. Кропітка робота вчителя над розвитком музично-творчих здібностей дозволяє школярам успішно проявляти себе в різних видах музичної діяльності й забезпечує усвідомлення особливостей музичної мови, що є основою для формування музичного смаку, інтересів та потреб сучасних учнів. У дослідженнях відомих філософів, психологів та педагогів безпосередньо чи опосередковано розкриваються певні аспекти процесу розвитку здібностей людини (Я. Коменський, І. Песталоцці, Ж. Руссо, З. Фрейд та ін.). В пошуку ефективних шляхів розвитку музично-творчих здібностей дітей великої ваги набуває використання народної педагогіки. Особливу роль в цьому процесі відіграє музичний фольклор, який є основою формування музичної культури та розвитку музично-творчих здібностей молодших школярів. Фольклор, тобто народне мистецтво (англ. folk – народ, logic – знання), у науці розглядається як особлива сфера буття народу, прояв його духовної культури. Цінності музичного фольклору співпадають із виховними завданнями сучасного суспільства, із процесами виховання творчої особистості. Головним завданням сучасної школи на уроках музичного мистецтва є формування вміння глибоко сприймати, естетично повноцінно осмислювати музично-фольклорні твори. Також важливо співвідносити почуте чи самостійно виконане школярами з власними уявленнями та загальнолюдськими цінностями, що є одним із стрижневих завдань навчання школярів на матеріалі українського музичного фольклору.

Особливості дитячих фольклорних творів, такі як простота та музичність мелодій у різних жанрах, сприяють розвитку сприймання музики дитиною, формуванню естетичних смаків та легкому запам'ятовуванню їх структури.

Пісенний фольклор виявляє надзвичайну здатність стимулювати творчий підхід та фантазію у школярів, сприяючи повному розкриттю їхніх творчих здібностей.

Теоретико-методологічні аспекти використання народних музичних традицій для розвитку музично-творчих здібностей дітей були широко вивчені в ХХ столітті видатними зарубіжними вченими, такими як Б. Барток, З. Кодай, К. Орф, Б. Трічков. Вони розглядали роль творчого музикування у формуванні музичного слуху та визначали значення класичної, сучасної та народної музики для гармонійного розвитку особистості.

Наприклад, К. Орф, визначний німецький композитор і педагог, наголошував на важливості використання найдавніших мовних форм у дитинстві, що відповідають раннім ступеням розвитку свідомості дитини. Він вважав, що виховання особистості неможливе без використання народної словесної творчості, такої як колискові пісні, лічилки, дражнили.

Важливим внеском у музичну педагогіку була діяльність З. Кодая, угорського композитора і фольклориста, який вбачав, що народні пісні повинні стати спільним надбанням усього народу. Його погляди, разом із поглядами Б. Бартока, визнавали роль фольклору, народних ладів і ритмів у музичному вихованні дітей та підкреслювали важливість вивчення та використання народної музики та пісень, що передають високі культурні і мистецькі цінності. З. Кодай наголошував, що спів ефективно розвиває ладовий слух, що є основою музикальності.

Особливо слід відзначити музично-просвітницьку діяльність Миколи Леонтовича, Василя Верховинця, Кирила Стеценка, яка стала вагомим поштовхом подальшого розвитку української музичної педагогіки. Їхня теоретична спадщина представляє науково-методичні посібники, підручники та інші роботи, в яких відображається найбільш ефективна методика навчання музиці, співу, естетичного виховання молоді засобами музичного мистецтва.

Микола Лисенко надавав великої уваги справі збирання і вивчення народних пісень. Для нього кожна народна пісня була цінним надбанням загальнонародної культури. Він закликав любити Батьківщину, національну культуру, реалізм і народність.

Доречно зауважити, що розроблені Василем Верховинцем театралізована пісня й вокально-хореографічна композиція стали жанровими формами, які зумовлюють новий напрямок музичного навчання школярів, синтезуючи музичне, хореографічне та драматичне мистецтво. Вони сприяють формуванню інтересу до української народної творчості, опануванню етнографічним фольклором, які є важливими чинниками розвитку музичних здібностей школярів.

Найважливішим жанром у дитячому музичному фольклорі є колискові пісні, які взаємодіють із практикою виховання, одночасно створюючи передумови для розвитку музичних здібностей вже з самого раннього віку дитини і формуючи сприятливі умови для подальших виховних впливів. Колискові, як форма народної музично-поетичної творчості, мають значний

потенціал для розвитку фонематичного сприймання завдяки своїй особливій інтонаційній організації, яка включає співуче виділення голосних звуків, повільний темп, протягування звуків при виконанні, ритмічне погойдування тощо.

Дитячі пісні, зазвичай, тісно пов'язані з різноманітними іграми та хороводами. Тут відбувається синтез слова, руху і музики, що сприяє трудовому, розумовому, моральному та фізичному вихованню молодого покоління. Гра є формою широкого спілкування, де діти взаємодіють не лише з музикою, але й один з одним через звуки, інтонації, поетичний текст та рухи.

Жартівливі пісні також мають важливе виховне значення. Вони допомагають дітям краще засвоювати правила хорошої поведінки, навчають терплячості та відучують від вередування. Завдяки своїй динаміці та різноманітності, жартівливі пісні стимулюють розвиток ритму та спонукають до активних дій.

Український дитячий музичний фольклор включає в себе різноманітні форми, такі як музичні загадки, казки, пісні з казок і пісні-казки. Музичні загадки, як короткі вирази усної творчості, сприяють розвитку музичних здібностей дітей через їх відгадування та створення. Казки, у свою чергу, представляють собою народний жанр художньої прози з різноманітними варіаціями. Застосування музичних казок сприяє розвитку різних аспектів музичної діяльності та позитивно впливає на розумовий розвиток дитини.

Дитячий фольклор є важливим засобом розвитку різних аспектів. Крім формування розумових та емоційних навичок через ігри та дитячі пісні, він задовольняє потреби дітей у спілкуванні. Ще одним важливим етапом музичних ігор є спрямованість на розвиток музично-слухових уявлень. Гра є формою широкого спілкування, де діти взаємодіють не лише з музикою, але й один з одним через звуки, інтонації, поетичний текст та рухи.

Важливо, щоб вчитель враховував вікові та рівневі особливості кожного учня при виборі завдань на уроках музичного мистецтва. Використання дитячих ігор може значно збагатити процес розвитку музичних здібностей, акцентуючи увагу не лише на додатковому матеріалі, але й на відповідній орієнтації вчителя на музичний фольклор, що передає досвід багатьох поколінь.

У підсумку можна сказати, що належно організоване музичне виховання дітей на основі українського дитячого фольклору, зокрема за допомогою народних пісень та ігор, сприяє розвитку їх музичних здібностей, стимулює творчість та акторські навички, а також сприяє формуванню інтелектуального розвитку. Основними компонентами педагогічного потенціалу української народної музики є наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, емоційність, глибокий виклад думки, поетичність, високохудожній і правдивий зміст, відтворення історії життя народу, його думок та почуттів. Музичне навчання школярів на матеріалі фольклору завжди було і є одним з найпотужніших засобів морально-естетичного виховання та розвитку, оскільки сила впливу народної музики на людину випробувана століттями.

Список використаних джерел

1. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання: навч.-метод. Посібник / Людмила Аристова. Миколаїв: Іліон, 2018. 404 с.
2. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання ч.2: навч.-метод. Посібник / Людмила Аристова. Миколаїв: Іліон, 2021. 444 с.
3. Людмила Воевідко. Музична педагогіка : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 240 с.
4. Ройченко І. В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах. Навчально-методичний посібник / І. В. Ройченко. Вінниця: ММК, 2016. 54с.
5. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. / В.Ф.Черкасов. К.: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.
6. Шеретько І. Г. Потенціал українського музичного фольклору у формуванні ціннісного ставлення до Батьківщини в молодших школярів. 2020. 5 с.

*Юлія ЗЕЛЕНКО,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
Науковий керівник – Тетяна КОРМАКОВА,
викладач циклової комісії
образотворчого мистецтва і дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕЙЗАЖУ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ КРИМУ

Природа породжує емоції, що супроводжують людину все її життя. Своєю дивовижною чарівністю природа непомітно, але надзвичайно дієво впливає на дитину, підлітків. Звідти, саме з дитячого віку треба вчити дітей помічати красу природи в будь-яку пору року, милуватися нею, розвивати естетичне сприйняття всього живого.

У квітах, красі дерев і листя, у співі пташок, грі світла на водоймах, річках, у кольорах зорі, далеких краєвидів півдня і гір Карпат у дитини з'являється розуміння неповторності та особливостей української природи, що тісно пов'язана з географією краю. Процес розуміння і відтворення пейзажу рідної природи процес багатогранний і передбачає безпосередній вплив на людину природи при прямому контакті (спостереження, дослідження, прогулянки, екскурсії), так і опосередкований - через матеріал навчальних

предметів природничих дисциплін (пейзаж в літературі, музиці, образотворчому мистецтві). Якщо малюнок, зображення не спирається на живі спостереження, то воно втрачає свій зміст.

Естетичне сприйняття природи поглиблює і збагачує почуття патріотизму, любові та шани до своєї Батьківщини. Екологічне виховання в контексті вивчення жанру пейзаж - це не тільки захоплення природою, її кольорами і змінами, але збереження, популяризація, просування творчих проєктів, де б можна було донести до громадськості актуальні проблеми стану екології в Україні та світі.

Забрудненість водойм, повітря, вичерпні природні ресурси, скорочення чисельності диких птахів, тварин, рослин, дерев, аварія на Чорнобильській АЕС, катастрофа на Каховському водосховищі, війна Росії з Україною, заміновані території та постійні обстріли - все це призводить до екологічної катастрофи не тільки в нашій країні, але і впливає на екологію країн у світовому масштабі.

Особливо важливо донести зараз ці думки до молоді, коли в Україні війна і ворог не шкодує ні коштів, ні зброї, щоб знищувати все національне, автентичне. Серед цієї культурної спадщини і наша унікальна природа, яка має залишитися в мистецтві та надихати на творчість всі наступні покоління.

Першим і важливим компонентом є виховання екологічної культури, що виступає як складова загальної культури особистості, що проявляється в конкретних знаннях, уміннях, навичках.

Успіх екологічного виховання знаходиться у тісному зв'язку з системою знань, отриманих учнями на уроках з таких предметів як: біологія, зоологія, література, музика. Отже, тільки у системі мають проходити уроки образотворчого мистецтва, де використовується місцевий матеріал, знання з географії, особливостями природи України.

Естетичні цінності підкріплюються моральними нормами поведінки та утворюють екологічні імперативи в моральній свідомості школярів.

«Тільки в духовній сім'ї, серед соціально-національного оточення свого народу зароджується, формується національна свідомість», де б дорослі «уважно стежать за тим, щоб діти сприймали мораль, етику, естетику, мистецтво, культуру рідного краю, щоб з ним були пов'язані різноманітні форми вияву спільної свідомості». Останні роки до початку війни в Україні були пов'язані з активною діяльністю педагогів у розробці програм експериментального спрямування з екологічного виховання від молодшої до старшої школи. Більшість тем, внесені в програму мали на меті поєднати краєзнавчий і природний матеріал. Такі теми як: «Екологія дозвілля», «Екологія і культура», «Природа навколо нас», «Різноманітність зв'язків у природі», «Дім», «Матеріальна культура», «Духовна культура» дають можливість задіяти матеріал на інших предметах у контексті досить поширеної форми у сучасній школі - це інтегроване навчання. Через сучасні підходи такі як: квест, пазли (для поповнення і оновлення абетки образотворчого мистецтва), ей ай герд (метод домальовування), перегляд тематичних фільмів, майстер - класи

викладача образотворчого мистецтва чи запрошених художників, презентації в Internet - мережі.

Маючи справу з поколінням технологічного прогресу, інноваційних комп'ютерних технологій, нанотехнологій, сучасний вчитель образотворчого мистецтва має використовувати їх в мотивації учнів до навчання і це можливо лише тоді, коли академічна база знань поєднується з інноваційними формами і методами роботи.

Шкільна програма побудована так, що у молодших класах учні знайомляться з абеткою мистецтва, видами, жанрами. Мистецькі предметні компетентності передбачають здатність учнів до пізнавальної та практичної діяльності в певному виді чи жанрі мистецтва, зокрема, пейзажі чи мариністиці, засобами художньої мови.

Пейзажний жанр у творчості митців, які працювали на теренах Криму, є важливою складовою культурної спадщини. Крим завжди вражав художників своєю мальовничістю та різноманітністю пейзажів, що містить гори, море, степи та пляжі.

Історія розвитку пейзажного жанру в Криму має глибокі коріння, які сягають давніх часів. У візантійських іконописах можна побачити перші спроби передати кримську природу. Протягом століть пейзажний жанр в Криму еволюціонував, відображаючи зміни в художніх течіях та стилістичних перетвореннях.

У XIX столітті, коли Крим став популярним місцем відпочинку для артистичних гуртків і митців, пейзажний жанр отримав особливу популярність. Міжнародно відомі художники, такі як І. Айвазовський та А. Куїнджі, знайшли в Криму натхнення для своєї творчості. Вони відобразили в своїх полотнах неповторну красу моря та гір, зачаровуючи заходи та непередбачувані зміни світла.

У XX столітті пейзажний жанр в Криму продовжував розвиватися, привертаючи увагу як місцевих, так і іноземних митців. Він став важливим елементом місцевої культурної ідентичності та туристичної привабливості регіону.

Сьогодні пейзажний жанр в Криму продовжує жити і розвиватися, зберігаючи свою унікальність і привабливість для митців та глядачів. Він залишається важливою частиною художньої спадщини регіону, що відображає його красу, магію та різноманіття.

Лише такі знання під час практичних завдань з образотворчого мистецтва здатні формувати ціннісне ставлення, сформувати світоглядну позицію особистості, якій в недалекому майбутньому стати «послом естетичного виховання» та вирішувати проблеми екології в нашій країні.

Досить перспективними є творчі, ігрові, дослідницькі проєкти, орієнтовані на збір інформації, практичну діяльність і входять до предметно-змістової галузі.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Н. Нові тенденції в емоційному сприйнятті природи краю митцями Криму другої половини ХХ ст. (на прикладі акварельного живопису) [Текст] / Н. Бондарчук // Народознавчі зошити: науковий журнал Інституту Народознавства НАН України. Львів: ВД «Академперіодика» НАН України, 2015. № 4. С. 954-974.
2. Бондарчук Н. О. Безперервність пейзажної традиції у творчості кримських татар [Текст] / Н.О. Бондарчук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. праць: наук, записки Рівненського державного гуманітарного університету. У 2-х т. Вип. 17. Рівне: РДГУ, 2011. Т.1. С. 113-120.
3. Бондарчук Н. О. І. К. Айвазовський і А. І. Куїнджі (до питання витоків традиції «кіммерійського пейзажу») [Текст] Н.О. Бондарчук // Актуальні питання мистецтвознавства: виклики ХХІ століття»: збірник статей Міжнародної науково-практичної конференції 13 жовтня 2016. Харків: ХДАДМ, 2016. С. 28-31.
4. Бондарчук Н. О. Імпресіоністичні принципи в пейзажах кримських митців ХХ ст. [Текст] / Н.О. Бондарчук // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. / за ред. В.Я. Даниленка. Х.: ХДАДМ, 2010. №1. С. 81-86.
5. Бондарчук Н. О. Кримський варіант модерну та його прояви в пейзажному жанрі (К.Ф. Богаєвський, М.О. Волошин) [Текст] Н.О. Бондарчук // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. пр. / за ред. В.Я. Даниленка. Х.: ХДАДМ, 2011. №1. С. 14-22.

Юлія КОБРИН,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Тетяна ЛОВЕЙКО,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ЛІТЕРАТУРНИХ ПРЕМІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ. АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ

У роботі розглянуто вплив літературних нагород на формування кар'єри письменника, їх вплив на творчий процес, сприяння розвитку культурної ідентичності та розширенню читацької аудиторії.

Актуальність: зважаючи на очікувані зміни в літературній та журналістській сферах, стаття буде важливою для виявлення тенденцій у винагородженні та впливу літературних нагород на професійну діяльність письменників і журналістів у майбутньому. Аналіз таких аспектів може відкрити нові можливості для розвитку сучасної культурної динаміки та нові напрямки у галузі літератури та журналістики.

Постановка проблеми: літературні премії були та залишаються важливим елементом видавничого ринку. Вони віддзеркалюють становище літератури у державі та загалом вказують на рівень культурного розвитку. Тому питання стосовно впливу літературних премій на діяльність відомих літераторів та журналістів залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням впливу літературних премій на діяльність відомих людей, а також загальними аспектами функціонування літературних конкурсів займалися Ольга Боднар, Анастасія Бессараб, Александра Дейн, Стіві Марсден та ін. Зокрема у науковій праці Ольги Боднар «Маркетингові аспекти функціонування літературних конкурсів та премій» проаналізовано вплив таких нагород на видавничу промоцію, окремо на діяльність лауреатів з маркетингової точки зору.

Також серед дослідників варто виокремити Александру Дейн (Alexandra Dane) та її працю «Право на отримання премії, доступ до неї та закони» («Eligibility, access and the laws of literary prizes»). У науковій роботі розглянуто загальну інформацію про літературні премії та основні вимоги щодо їх отримання. Досліджено також і закони, що регулюють нагородження та їх вплив на твори лауреатів.

Важливою є наукова праця Стіві Марсден (Stevie Marsden) «Літературна премія культури: справедливе майбутнє» («Literary prize cultures: a fair future?»). У роботі розглянуто питання актуальності літературних премій у майбутньому та надані рекомендації для покращення якості нагороджень. Обґрунтовано також вплив літературних конкурсів на белетристику. Виявлено, що вони відіграватимуть важливу роль для розвитку культурного середовища та видавничого ринку.

Мета: проаналізувати вплив літературних премій на діяльність відомих літераторів та журналістів у контексті сучасної культурної динаміки.

Виклад основного матеріалу: літературні премії, будучи одним із визначальних факторів сучасного літературного ринку, мають великий вплив на діяльність відомих літераторів та журналістів. Вони не лише акцентують увагу на письменниках з винятковим талантом, а й впливають на літературні тенденції, визначають комерційний успіх та громадський попит на творчі доробки літераторів.

Літературні премії та конкурси формують конкурентне письменницьке середовище, спонукають до вдосконалення та дають змогу дослідити рівень майстерності окремих авторів, що частково формує читацький попит.

Конкурси й премії у сфері белетристики привертають увагу до імен письменників, що здобувають перемогу або беруть участь у змаганні. Про

позитивний вплив літературних премій на діяльність письменників та журналістів можна говорити на основі дослідження стосовно лауреатів Шевченківської премії за останні роки. Так у 2024 році лауреатами з літератури стали Дмитро Лазуткін за книгу поезій «Закладка» і Ярина Чорногуз за книгу поезії «[dasein: оборона присутності]». Важливо зауважити, що обидва автори популярність та можливості для професійного розвитку отримали після нагородження.

Дмитро Лазуткін в інтерв'ю Суспільному на питання про Шевченківську премію та ставлення до неї висловився так: «Ми бачимо, що немає жодних скандалів чи суперечок із приводу цьогорічних переможців. Це, як на мене, говорить про те, що Євген Нищук як голова Шевченківського комітету вибудував правильну систему, яка не стільки залежить від персоналій у комітеті, як ідеться про концептуальні підходи. Концепція вірна та зрозуміла зараз під час війни. Жодних претензій до жодних авторів ми не чуємо. Тому що, мабуть, їх не може бути в цьому випадку, бо всі дуже талановиті» [2].

Ярина Чорногуз в інтерв'ю звернула увагу на доцільність премій: «Абсолютно переконана, що такі заходи потрібні. Якщо ми припинимо говорити про літературу, про досягнення людей у цей час, це означає, що нас вже перемогли, що нас вже немає. Поки ми боремося, ми повинні жити життям, оскільки війна та боротьба давно стали нашим життям і ми маємо їх поєднувати з усім» [2].

Минулого року Шевченківською премією була удостоєна Калитко Катерина за книгу поезій «Орден мовчальниць». Після цього п'ять її збірок переклали англійською, німецькою, польською, вірменською, литовською, словенською, сербською, болгарською, італійською мовами та на іврит. А у 2023 році вона стала автором тексту національного диктанту єдності. У номінації публіцистика в тому ж 2023 році нагороду отримав відомий журналіст та політолог Портников Віталій за публіцистичні статті та виступи останніх років. Після нагородження він продовжив працювати та публікуватися [2].

У 2022 році Шевченківською премією була нагороджена Дуда Тамара за роман «Доця». Після цього вона видала книгу «Мотанка», що стала не менш успішною. Її тираж продовжили, а також почали продаж за кордоном. У номінації «Публіцистика, журналістика» нагороду отримав Рябчук Микола за книгу «Лексикон націоналіста та інші есеї». Після цього автор почав публікувати матеріали у закордонних джерелах, відвідав міжнародні університети, де виступив із промовами, що мали світове значення та продовжив свою успішну кар'єру у сфері журналістики. [2]

Висновки. Літературні премії — важливий інструмент розвитку для авторів та журналістів. Вони дають досить багато можливостей для популяризації творчого доробку письменників. Попри те, що сьогодні не можна говорити про повністю політичну незаангажованість премій, на процес нагородження і долю лауреатів це не впливає. Авторам важливо скористатися

можливостями, які їм пропонують та не втрати ту якість творів, з якою вони здобули перемогу на літературному конкурсі.

Список використаних джерел

1. Боднар О. В. Маркетингові аспекти функціонування літературних конкурсів та премій. *Науковий журнал «Держава та регіони». Серія: Соціальні комунікації.* № 2. С. 92–94.
2. Боднар О. В. Політика і літературна премія: автономія, адаптація чи альянс? *Наукове фахове видання «Поліграфія і видавнича справа».* № 2. С. 153–155.
3. Dane A. Eligibility, access and the laws of literary prizes. *Australian Humanities Review.* 2020. No. 66. P. 129–131.
4. Marsden S. Literary prize cultures: a fair future?». *Journal Wasafiri.* 2023. V. 38. No. 1. P. 68–70. DOI: 10.1080/02690055.2023.2133859 (date of access: 22.04.2024).
5. Харчук Р. Б. Літературні премії: навіщо вони потрібні? Стаття Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/109278> (дата звернення 22.04.2024).
6. Чиркова Люда Поезія — це кутюр літератури: поет і військовий Дмитро Лазуткін про те, як різна література реагує на війну. URL: <https://suspilne.media/amp/culture/704798-poezia-ce-kutur-literaturi-poet-i-vijskovij-dmitro-lazutkin-pro-te-ak-rizna-literatura-reague-na-vijnu/>
7. Віталій Портников став лауреатом Шевченківської премії-2023. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.radiosvoboda.org/amp/shevchenkivska-premiya-laureat-nahorodzhennya-borodyanka/32555954.html>
8. Микола Рябчук і Григорій Грабович – лауреати Шевченківської премії 2022 року. URL: <https://pen.org.ua/grygorij-grabovych-i-mykola-ryabchuk-laureaty-shevchenkivskoyi-premiyi-2022-roku>

Кирило КОЛОМІЄЦЬ,
студент спеціальності 061 Видавнича справа та редагування
Науковий керівник – Олександр КАЗАКОВ,
кандидат історичних наук, доцент
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ПОЛІТИЧНИЙ СКАНДАЛ ТА ЗАБОРОНА ФІЛЬМУ «НА ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ БЕЗ ЗМІН»

«На західному фронті без змін» як фільм отримав велике визнання, як і однойменна книга: успіх, ентузіазм критиків та великі суперечки. У жодній

країні, де проходили показ фільму, робота не залишилася недоторканим. В основному були зроблені невеликі за величиною купюри, але вони не були незначними змінами: будь-які вилучення були серйозними, оскільки вони нівелювали реалізм роботи Луїса Майлстоуна – режисера молдовського походження[4]. У більшості країн фільм був сильно цензурований, а згодом — заборонений. У Веймарській Республіці та Австрії він став центром політичних скандалів, з демонстраціями та втручанням уряду. Навряд чи були фільми до або після, що мали міжнародний скандал. За кілька місяців фільм був знищений у первісному вигляді; протягом 54 років фільм був втрачений. Робота над повною англійською версією розпочалася лише у 1997 році і лише 2006 року фільм було повністю відновлено [2].

Коли у липні 1929 року Карл Леммле, президент «Юніверсал», відвідав Німеччину, щоб придбати права на екранізацію роману Еріха Марії Ремарка «На Західному фронті без змін», він не очікував на такі труднощі. Роман, опублікований у січні, мав величезний успіх у Німеччині, продавшись накладом понад півмільйона примірників, і був також популярним за кордоном. Хоча Леммле знав, що роман зазнав жорсткої критики в німецькій пресі, це не вплинуло на його ентузіазм щодо екранізації. Зазвичай публічна полеміка сприяла збільшенню касових зборів, а критика йшла переважно від правих видань, тому він не бачив особливих ризиків.

Повернувшись до Голлівуду в серпні, Леммле передав права на виробництво фільму своєму синові Карлу-молодшому, який був призначений керівником виробництва на «Юніверсал». Молодший Леммле бачив у цьому романі ідеальну можливість перетворити студію з невеликої, що спеціалізувалася на малобюджетних вестернах і комедіях, на серйозного гравця, здатного конкурувати з MGM, Paramount і Warner Bros. Однак це рішення зустріло опір керівництва «Юніверсал», яке скептично ставилося до запуску такого амбітного проекту під час "реcesії". До того ж з досвіду було відомо, що фільми про війну не приносять касових зборів, тому всі, крім Леммле-старшого, проголосували проти [1, с. 43].

Леммлі вважали, що роман Ремарка - це не просто воєнна історія, а й унікальний людський елемент, який торкнеться глядачів у всьому світі. Попри заперечення співробітників, вони наймали режисера Льюїса Майлстоуна з високою зарплатою і розгорнули проект, який пізніше назвали "найпотужнішим актом проти божевілля, марнотратства, різанини, болю і безладу війни в історії кінематографа". Для досягнення максимальної достовірності було вжито ряд заходів, таких як будівництво німецького села на території студії, імпорт автентичної уніформи та спорядження Першої світової війни, а також перетворення ранчо на південь від Лос-Анджелеса на копію полів бойових дій [1, с. 42].

Враховуючи значні фінансові ресурси, Леммле звернулися до Голлівудського офісу зв'язків зі студіями (SRO) щодо вилучення цензурованого матеріалу зі сценарію. У 1929 році SRO функціонував як дорадчий орган при студіях, допомагаючи передбачати реакцію різних цензурних комісій. Хоча

Джеймс Джой, голова SRO, попередив про можливу цензуру деяких сцен у США та Франції, Леммле все ж проігнорували деякі з порад і розпочали зйомки фільму в листопаді 1929 року, що завершилися у січні 1930 року.

На той час у Universal ніхто не висловлював занепокоєння щодо можливої реакції іноземців на фільм. Це було очікувано, оскільки голлівудські фільми орієнтовані насамперед на американський ринок. Однак цей фільм ніс важливий меседж, який міг вплинути і за межами внутрішнього ринку, а продюсери завжди шукають фільми для продажу за кордоном. Адже третина доходів Голлівуду надходить з-за кордону, тому цей ринок був предметом основного занепокоєння. Наближаючись до дати релізу наприкінці лютого, Леммле почали оцінювати закордонний потенціал «На Західному фронті...». У них не було сумнівів, що фільм привертатиме увагу широкої міжнародної аудиторії, але вони турбувалися реакцією іноземних цензорів. За порадою Джоя, вони попросили Валентина Мандельштама, колишнього французького дипломата, переглянути чорновий монтаж. Мандельштам попередив, що образливі згадки про військові обов'язки Франції та сцени з дівчатами можуть спровокувати протести і навіть заборону показу фільму у Франції.

Прем'єри в США (21 квітня 1930 р.; у Нью-Йорку фільм показували в кінотеатрі "Централ" протягом 23 тижнів) та Британії (липень 1930 р.), а також успішне вирішення патентних суперечок щодо показу звуку в Німеччині ще більше розвіяли побоювання про реакцію у Веймарській республіці. Леммле дублювали фільм німецькомовними акторами, щоб уникнути негативної реакції німців на субтитри. Це заклало підвалини того, що називають сьогодні дубляжем. Показ фільму німецькому посольству у Вашингтоні також не виявило істотних проблем. Хоча посол зауважив кілька незначних зауважень, продюсери зробили невеликі зміни і подали фільм на розгляд німецької цензури.

Однак після закритої прем'єри в Берліні 4 грудня 1930 року ситуація набула несприятливого розвитку. Німецькі критики, особливо правого спрямування, різко розкритикували фільм. Вони звинуватили стрічку в «єврейській брехні» та «ганьбі німецьких солдатів»[3]. Націоналісти проігнорували кінематографічні достоїнства, зосередившись на антивоєнних темах та зображенні німецьких військових. На їхню думку, показ німецьких солдатів, наляканих і розчарованих, підриває мужність і довіру суспільства до армії.

Наступного вечора, 5 грудня, спалахнули нацистські заворушення під час показу фільму у Моцартхоллі - на цей раз для усіх охочих. Було зірвано показ завдяки сморідним гранатам та щурам [2]. І Йозеф Геббельс зрозумів, що це ідеальна можливість підбурювати своїх прихильників, залучати нових і критикувати уряд канцлера Брюнінга. На тлі успіхів нацистів на виборах у Рейхстаг у грудні 1930 року та зростання економічних проблем Німеччини в умовах Великої депресії цей інцидент став додатковим тягарем для хиткого кабінету Генріха Брюнінга - прем'єр-міністра Веймарської Республіки. Геббельс продовжував зусилля, спрямовані на те, щоб не допустити

подальшого показу фільму, використовуючи його як привід для політичної боротьби.

Геббельс та його нацисти не припиняли підтримувати демонстрації проти показу фільму. Брюнінг намагався перешкодити резолюціям про відсутність довіри уряду. Цензурна рада, яка мала консервативний склад, заборонила покази фільму після вуличних демонстрацій. У публічному заявленні голова ради виправдав заборону для збереження репутації Німеччини за кордоном.

Питання фільму стало проблемою для уряду канцлера Брюнінга. В звичайних умовах це могли б ігнорувати - нацистські демонстрації були місцевим питанням, хоча й шумними та безладними, і поліція Берліна могла утримувати порядок. Але у грудні 1930 року ситуація була далекою від ідеалу.

Уряд Брюнінга був нестабільним, позбавлений більшості в Рейхстазі і змушений проводити політику через надзвичайні укази. Ці політики зазнавали жорсткої критики від розширеної делегації нацистів. Тим часом Німеччина потерпала від поглиблення Великої депресії - банкрутства підприємств, зростання безробіття, чого звинувачували тогочасний уряд. Крім того, нацисти та їхні ультранаціоналістичні союзники критикували зовнішню політику Брюнінга. Тож уряд і без того був у оборонній позиції. Нацисти використовували показ фільму, щоб підбурювати своїх прихильників і критикувати вразливий кабінет Брюнінга. Під тиском зацікавлених сторін (Міністерства внутрішніх справ, Міністерства закордонних справ) уряд вирішив заборонити фільм.

Коли Вища Кіноцензурна рада, що складалася переважно з правих, заборонила фільм, нацисти оголосили це своєю перемогою. Уряд пішов на поступки під тиском, віддавши перевагу прагматизму над принципами.

Намагання Universal змінити рішення виявилися марними, адже фільм став символом для німецької праворадикальної опозиції. Навіть дипломатичні зусилля MPPDA (Американська асоціація кінопродюсерів і дистриб'юторів) у Державному департаменті США також не вплинули на ситуацію.

Скандал навколо «На Західному фронті без змін» загрожував інтересам MPPDA в Німеччині. Її представник передбачав, що впливові німецькі компанії UFA та Hugenberg використають цей інцидент, щоб посилити обмеження на американські фільми. Тому MPPDA відмовилася тиснути на Держдепартамент США, щоб той допоміг Universal оскаржити заборону, побоюючись спровокувати нові проблеми.

Невдовзі виникла ще одна криза – в Австрії. Там також нацисти та праві організації влаштовували протести проти показу фільму. Незважаючи на спроби дистриб'юторів Universal умовити владу та їхнього дистриб'ютора – Kiba, дозволити показ, австрійський уряд в кінцевому підсумку заборонив фільм через побоювання політичних наслідків.

Після заборон у Німеччині та Австрії, Universal зіткнулася з труднощами в інших країнах. Однак найбільша втрата була в Німеччині, яка мала найбільший кіноринок в Європі. Але попри заборону, глядачі прагнули

подивитися фільм, тому він незаконно демонструвався, зокрема, в німецьких прикордонних регіонах.

А як було в інших країнах? Наприклад, в США цензурні вимоги різнились по самих штатах: в Огайо прибдали сцени оголених чоловіків та діалогів з французженками, а в Пенсильванії – лайку та деякі діалоги. Майор Франк Піса, проводячи антипацифістську кампанію, намагався взагалі заборонити показ фільму, але без успіху. В Канаді фільм вийшов у цензурованій версії, де вирізали діалоги про повернення додому, сцени насильства та зустріч з французькими жінками [5, с. 115].

Першою країною, яка заборонила фільм була Нова Зеландія. Цензурна комісія вважала, що фільм «збуджує» і не підходить для показу, оскільки «пропагує мир». Однак після апеляції та внесення правок (вирізання деяких діалогів та сцен) Апеляційна рада дозволила показ з позначкою «тільки для дорослих». Також забороняли в Китаї, Югославії, Угорщині та Болгарії, а в Радянському Союзі ніколи не демонстрували публічно. У Чехословачині, Сінгапурі та Польщі фільм сильно цензурували, вирізаючи чимало ключових сцен, що робило його важкозрозумілим для глядачів. У Великій Британії стрічка показувалася з мінімальними купюрами - лише сцена у спальні стала причиною цензурування. Британська рада з цензури фільмів заявила, що вважає його «дивовижно реалістичним зображенням війни з мінімальною національною упередженістю». Критики також високо оцінили стрічку. І це в часи, коли британська цензура була найпотужнішою в тогочасному кіно [5, с. 128].

Усвідомлюючи потенціал німецького ринку, Universal шукала способи скасувати заборону. Вони знайшли союзників серед пацифістських груп та німецьких соціал-демократів, які критикували цензуру. Коли в березні нацисти вийшли з Рейхстагу, соціал-демократи стали домінуючою силою і прийняли резолюції, що вимагали перегляду рішення про заборону. Це дало Universal надію на скасування заборони, але їхній оптимізм виявився передчасним.

Цього разу нацисти та цензори не заважали планам Universal. Після того, як соціал-демократи стали домінуючою силою в Рейхстазі, Universal сподівалася скасувати заборону. Однак американський посол Фредерік Сакетт виступив проти, побоюючись, що це спровокує нові нацистські акції та антиамериканські настрої в Німеччині. Офіс Хейза також не підтримав зусилля Universal.

Врешті-решт Universal вдалося добитися показу фільму в Німеччині в 1931 році. До того часу умови стали сприятливішими – кабінет Брюнінга відчував себе більш впевнено, а суспільна увага до фільму зменшилася. Цього разу Universal пішла на компроміс - погодилася на деякі зміни в монтажі, щоб отримати дозвіл цензурної ради. Ні Офіс, ні Держдепартамент США не заперечували, і рада дозволила показ фільму після незначних редакційних правок.

Фільм вийшов на екрани без інцидентів. Хоча нацисти висловлювали обурення, не було жодних заворушень. Фільм втратив своє символічне

значення і, хоч і не досяг рівня касових зборів 1930 року, все ж мав прийнятний комерційний успіх.

Список використаних джерел

1. Simmons J. Film and International Politics: The Banning of All Quiet on the Western Front in Germany and Austria, 1930-1931. *The Historian*. 1989. Т. 52, № 1. С. 40–60. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6563.1989.tb00773.x> (дата звернення: 05.05.2024).

2. Contributors to Wikimedia projects. All Quiet on the Western Front (1930 film) - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/All_Quiet_on_the_Western_Front_\(1930_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/All_Quiet_on_the_Western_Front_(1930_film)) (дата звернення: 05.05.2024).

3. Szabó M. From Protests to the Ban: Demonstrations against the ‘Jewish’ Films in Interwar Vienna and Bratislava. *Journal of Contemporary History*. 2017. Т. 54, № 1. С. 5–29. URL: <https://doi.org/10.1177/0022009417712112> (дата звернення: 05.05.2024).

4. Contributors to Wikimedia projects. Lewis Milestone - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Lewis_Milestone (дата звернення: 05.05.2024).

5. Kelly A. *Filming «All Quiet On the Western Front» (Cinema and Society)*. I. B. Tauris, 1998. 256 с.

*Анастасія КУПРІЄНКО,
здобувачка освіти спеціальності 061 «Журналістика»
Науковий керівник – Ольга ПЕРЕВЕРТУН,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ ВІЙНИ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ

Постановка проблеми. Війна, як трагічна подія людської історії, завжди знаходила відгук у літературі. Твори, написані на військову тематику, виконують важливі функції: вони не лише фіксують історичні події, а й мають значну соціокультурну цінність, досліджуючи вплив війни на людину та суспільство в цілому. Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році і триває досі, стала потужним стимулом для розвитку нової української літератури. Авторами текстів про цю війну стали як досвідчені письменники,

так і дебютанти, чий досвід війни вилився у творчість. Особливу цінність серед численних творів про війну мають тексти, написані безпосередньо учасниками бойових дій – комбатантами.

Метою цієї розвідки є визначення особливостей творів, присвячених темі війни, а саме «100 новел про війну» Бориса Гуменюка, «Точка нуль» Артема Чеха, «Життя P.S.» Валерії Бурлакової, «Окопні історії» Дмитра Степаненка.

Аналіз досліджень проблеми. Вивченню сучасної української літератури про російсько-українську війну присвячені праці таких науковців як, Марина Рябченко, Оксана Пухонська, Ніна Головченко, Ніна Герасименко, Ганна Скоріна, Лариса Горболіс, Оксана Щур, Галина Білик, Богдан Пастух, Тарас Пастух та ін.

Виклад основного матеріалу. Питання про те, чи доречна література про війну під час самої війни, завжди було предметом бурхливих дискусій. 2022 рік, з його повномасштабним вторгненням Росії, загострив цю тему ще більше. Тексти, створені за 10 років війни, стали способом осмислити жахливу реальність війни, що вторглася в життя людей. Ці твори дали можливість висловитися, бути почутими, поділитися болем та переживаннями з іншими.

Письменники з давніх часів зверталися до теми війни, щоб дослідити її жахливі наслідки, психологію людей на війні та вплив на цілі суспільства. Художня література про війну не лише фіксує події, а й творить нові виміри війни, розкриває її з різних ракурсів. [3]

Існує два основних погляди на війну в літературі:

1) з точки зору цивільної людини. Цей ракурс ґрунтується на свідченнях та переживаннях людей, які не брали безпосередньої участі у бойових діях. Їхні твори описують війну ззовні, через призму емоцій, страхів та втрат тих, хто став її заручником;

2) з точки зору учасника. Цей напрямок представлений творами, написаними людьми, які безпосередньо воювали.

Важливо зазначити, що жоден з цих двох ракурсів не є вичерпним. Війна – це складне явище, яке неможливо зобразити лише з одного боку. Тому в літературі часто поєднуються різні точки зору, що дає можливість створити більш об'ємне та глибоке розуміння теми. [2]

В українському літературознавстві досі немає усталеного терміну для позначення творів, написаних учасниками війни. Серед варіантів – «фронтowa література», «ветеранська література», «література учасників бойових дій» або «комбатантська література». Жодне з цих визначень не є повним. Термін «фронтowa література» може охоплювати твори, написані не лише солдатами, а й іншими людьми, які перебувають у зоні бойових дій. «Ветеранська література» зазвичай стосується творів, написаних після закінчення війни. «Література учасників бойових дій» є більш нейтральним терміном, але він не розкриває специфіку творів, написаних саме на війні. [2]

З огляду на те, що війна в Україні ще не закінчилась, а її учасники не є ветеранами, пропонується використовувати термін «комбатантська література».

Цей термін підкреслює зв'язок творів з реальними бойовими діями та людьми, які безпосередньо їх переживають. [4]

Комбатантська література дає уявлення про війну зсередини, про те, що відчувають і переживають солдати на полі бою. Ці твори розкривають психологічну складність війни, показують жорстокість та героїзм, з якими стикаються люди. [4]

Кожен автор по-різному досліджує історичні, екзистенційні та політичні витоки конфлікту. Яскраво виражений наратив осмислення причин війни можна знайти у збірці Бориса Гуменюка «100 новел про війну». Автор пропонує власну художню візію причин конфлікту, «природи» росіян, які постійно прагнуть до чужого, не культивуючи своє. У новелах він осмислює поняття української колективно-історичної пам'яті, свободи, гідності воїна та громадянина. [3]

Борис Гуменюк деконструє протиставлення «російського» сходу та «українського» заходу країни. Автор стверджує, що національність визначається не за географією, а за світоглядом. Земля та дім у його творах – це не просто матеріальні об'єкти, за які бореться воїн на фронті, а одна з головних засад морального духу на війні. [1]

Артем Чех у есеях «Точка нуль» більше зосереджується на самоусвідомленні на війні. Він досліджує, за кого комбатанти стоять на позиціях, чому обирають йти на фронт у молодому віці.

Журналістка і військовослужбовиця Валерія Бурлакова у щоденнику «Життя P.S.» також торкається цієї теми, хоч і фрагментарно. Вона стверджує, що причиною перебування комбатантів на фронті є не лише військовий обов'язок, але й «поклик предків», які просять завершити національну тяглість боротьби.

Окрім осмислення реалій війни, авторка веде відвертий діалог з власною душею, намагаючись опрацювати та пережити емоційний біль, завданий втратою коханого та побратима. Щоденник стає для неї формою автотерапії, способом пережити горе та знайти сили йти далі. Записи пронизані щирим болем за втратою, почуттям провини за те, що не змогла вберегти коханого, та глибокою тугою за ним.

Дмитро Степаненко у збірці оповідань «Фронтний щоденник» використовує гумор, іронію та сарказм, щоб піднятися над жахом війни. Комічне стає для нього способом впоратися з емоційним навантаженням, зберегти душевну рівновагу у критичних ситуаціях. Автор описує трагічні події з часткою абсурду, парадоксальності, що робить його оповіді динамічними та непередбачуваними. Зовнішня форма цих текстів схожа, адже це коротка проза: есеї, новели, історії, нотатки зі щоденника. Більшість із них спочатку були дописами в соціальних мережах, а згодом перетворились у цілісний текст. [5]

Тексти комбатантів про російсько-українську війну дають унікальну оптику фронту, де вирує справжня війна, зображуючи світогляд та емоційний стан воїна. Автори-комбатанти не романтизують жахи війни, не уникають зв'язку з реальністю, не насичують свої тексти пафосом. Їхні твори – це,

передусім, детальна фіксація подій та почуттів, доповнена художніми вкрапленнями.

Отже, тексти українських комбатантів мають спільні ознаки. У них не відображено війну поза фронтом, що можна простежити у творах цивільних авторів. Тексти зосереджуються на фіксації реальності війни. Мова текстів комбатантів зазвичай проста та лаконічна, без метафор, семантичної чи синтаксичної ускладненості. Це відображає жорстокість та суворість реального фронтового життя.

Література комбатантів дає читачам можливість по-новому поглянути на війну, відчути емоції людей, які безпосередньо зіткнулися з її жахом. Такі твори руйнують стереотипи про фронтову літературу, змушуючи нас замислитися над складністю людської психіки та способами впоратися з екстремальними ситуаціями.

Список використаних джерел

1. Білик Г. Фронтowa творчість Бориса Гуменюка. *Рідний край*. 2016. № 2. С. 88-95.
2. Галич О. Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник / За наук. ред. Олександра Галича. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2005. 272 с.
3. Пухонська О. Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі. Брустури : Дискурсус, 2022. 288с.
4. Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і Час*. 2019. №6. С. 62-73.
5. Чорновол-Ткаченко О. До вивчення гумору у політичному дискурсі. *Вісник ХНУ*. 2010. № 928. С. 75-79.

Валентина ЛИТУС,
студентка спеціальності 015 Професійна освіта
Науковий керівник – Тетяна БИКОВА,
доктор філософії, викладач циклової комісії професійної освіти
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
(м. Глухів, Україна)

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА НА ОСОБИСТІСНІ ОРІЄНТИРИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Сучасний світ характеризується збільшенням негативних факторів існування. Проблеми, спричинені природними катастрофами та техногенними аваріями доповнюються реаліями тривалої війни, створюють складні умови формування особистості. З-поміж людей поширюється думка, що мистецтво не на часі. Однак, історія розвитку людства доводить, що саме феномен мистецтва

є специфічним способом пізнання навколишнього світу, який крізь призму духовності сприяє зціленню та «очищенню» людського єства [1, с.146]. навіть у складних умовах культурні цінності, що пронизують мистецтво, стають важливим фактором у формуванні гармонійної особистості.

Загальновідомо, що культура є проявом життя людини, вираженим не лише в ідеях, ідеалах, нормах та цінностях, а й у моделях поведінки, засобах і продуктах діяльності [2]. Безперечно, саме ідеали, норми та цінності впливають на творче відображення дійсності у творах мистецтва.

Не випадково мистецтво відіграє виняткову роль у житті кожної людини, надаючи можливості виразити свої почуття та думки. Мистецтво не лише надихає, відкриває нові горизонти та допомагає зрозуміти глибини почуттів, а й має свою унікальну силу цілющого впливу на особистість. Мистецтво надає можливість навіть у важкі часи зануритися в світ фантазій, відчути радість та смуток, пережити найрізноманітніші емоції. Саме через призму творчості, ми вчимося зрозуміти самих себе та чуйно ставитися до інших.

Роль мистецтва як ключового чинника у формуванні культурно обдарованої особистості простежується у творчості видатних українських діячів. Так, наприклад, Іван Котляревський, використовуючи елементи народного мистецтва у своїх творах, демонстрував його виховний потенціал; Тарас Шевченко, підкреслюючи важливість мистецтва для розвитку емоційної сфери особистості, вбачав у ньому мову душі та голос серця; Леся Українка, наголошуючи на значенні народних традицій, спонукала вчитися прекрасного, що збереглося у творчості народу.

Значний потенціал мистецтва у розвитку особистості вбачали й видатні вітчизняні педагоги. Костянтин Ушинський, досліджуючи шляхи всебічного розвитку особистості, підкреслював важливість знань з мистецтва для гармонійного виховання молоді. Василь Верховинець, вивчаючи українську народну творчість, побут, традиції, систематизуючи українські народні танці [3], розробив спеціальні методики, що базувалися на музиці, для гармонійного розвитку особистості.

Окрім сказаного, мистецтво є важливим чинником у формуванні культурної ідентичності суспільства. Не викликає сумніву, що народ, нація, суспільство, громада і кожна людина є продуктом культури, її носієм [4]. Знаходячи прояв у щоденній поведінці, мові, одязі, культурна ідентичність є не лише своєрідним містком між різними цивілізаціями й поколіннями, а й засобом створення, збереження та передавання загальнолюдських і особистісних цінностей, традицій, історії. Таким чином, мистецтво стає не лише способом вираження індивідуальності, але й механізмом спілкування та об'єднання людей. Оскільки культура здебільшого визначає контекст нашого життя, створюючи унікальну палітру цінностей, які відображаються у нашій поведінці та мисленні, вона не просто впливає на наші дії, а стає частиною нас, нашого світогляду.

Опису впливів культури суспільства на індивідуальні цінності його членів і впливів цінностей на їх поведінку значну увагу приділяв розробник

теорії культурних вимірів Герт Хофстеде [5, с.80]. Відповідно до цієї теорії, такі показники як індекс дистанції влади, ступінь інтеграції людей у систему суспільних відносин на основі співвідношення індивідуалізму і колективізму, соціальна роль протилежних статей у суспільстві, дистанціювання влади, ставлення до невизначеності, довгострокова орієнтація та поблажливість проти самообмеження покликані не лише ідентифікувати особливості національних культур, а й сприяти пошуку спільних інтересів та шляхів вирішення конфліктів на глобальному рівні.

У процесі дослідження особливостей впливу культури та мистецтва на побудову орієнтирів окремої особистості та суспільства стає очевидним значимість опанування майбутніми педагогами основ культурології, етнографії, соціології, філософії та суспільствознавства. Хоча зазначені дисципліни не є обов'язковими компонентами більшості освітніх програм фахової передвищої освіти, вони широко представлені у каталогах вибіркового освітніх компонентів. На нашу думку, вибір відповідних дисциплін не лише дозволяє майбутнім педагогам опанувати основи культури та мистецтва в процесі їх тривалого становлення та розвитку, а й навчитися використовувати їх потужний потенціал у своїй майбутній трудовій діяльності, що безпосередньо спрямована на гармонійне формування всебічно розвиненої особистості. Оскільки саме молодому поколінню, здатному до сприйняття різноманіття культур буде надана можливість вибудовувати безпечний, толерантний світ майбутньої людської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Левицька О. Мистецтво як засіб гармонійного розвитку та соціалізації особистості. URL: <http://www.journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/110/113> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Культура. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-51449> (дата звернення: 25.04.2024).
3. «Чародій українського танцю». Василь Верховинець. URL: <https://istoriya.com.ua/charodij-ukra%D1%97nskogo-tanczyu-vasil-verhovinecz/> (дата звернення: 25.04.2024).
4. Кришук Д., Бакланова Н. М. Роль культурних цінностей у формуванні особистості. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2992/1/Kryshhuk%20D.%2C%20Ba%20klanova%20N.%20M..pdf> (дата звернення: 25.04.2024).
5. Пришляк, О. Ю. Аналіз теорії культурних вимірів Г. Хофстеде. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів* : матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород 27.9.2019 р.). Ужгород, 2019. С. 80-81. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/27699> (дата звернення: 25.04.2024).

*Ксенія МОСКАЛЕНКО,
студентка спеціальності «Журналістика»
Науковий керівник – Олена ГРУЗДЬОВА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ТВОРЧИСТЬ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ» І СУЧАСНІСТЬ

Запропонована тема є актуальна, оскільки допомагає зрозуміти вплив історичних подій на сучасне суспільство, культуру; сприяє усвідомленню наслідків та значення цього періоду на шляху до незалежності в умовах повномасштабного вторгнення.

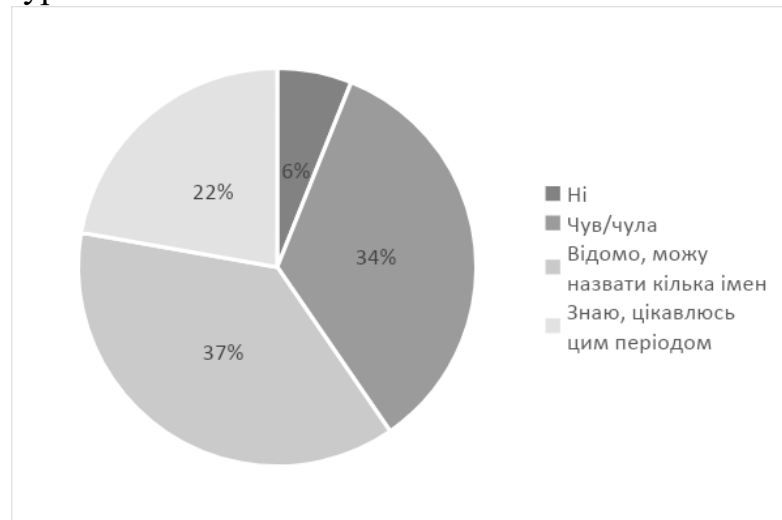
«Розстріляне відродження» – це українська культурна інтелігенція 1920-30-х років ХХ століття, яка зазнала репресій з боку радянської влади. Сам термін належить Єжи Гедройцу. Він запропонував Юрію Лавріненку так назвати антологію української літератури 1917-1933 років. Нині неможливо уявити сучасний курс української літератури без вивчення творів Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, Миколи Куліша, Миколи Зерова, Григорія Косинки та багатьох інших представників цього періоду. Частина митців, що жили і творили в зазначений період, під впливом масових репресій зреклися власних переконань, стали писати на замовлення, але це не применшує їх ролі в розвитку культури, літератури, державотворенні. Наприклад, головними рисами періоду 1920-30-х років ХХ століття, що прослідковуються у творчості різних митців, є свобода мислення, віра у власні ідеали та постійний бунт; активно розвивається неоромантизм та експресіонізм (в цьому жанрі працювали Микола Хвильовий, Юрій Яновський, Микола Куліш та багато інших); з романом Валер'яна Підмогильного «Місто» в українську літературу проникає філософія екзистенціалізму; новела Миколи Хвильового «Я (Романтика)» показує реалії роботи радянського трибуналу та роздвоєності в душі головного героя: «він чекіст, але й людина»; Михайль Семенко стає основоположником українського футуризму, створює об'єднання «Нова генерація» та однойменний журнал, де сам є головним редактором; Лесь Курбас організовує театр «Березіль», зазначає, що його завдання «на театральному фронті спрямовувати хід культурно-творчого процесу в Україні на буржуазно-націоналістичні рейки» [3].

Більшість з репресованих письменників проживали за однією адресою – Червоних письменників, 5, або будинок «Слово». Точна кількість репресованих у ті роки митців не відома, але в 1930 році друкували 259 українських письменників, а через вісім років їх кількість зменшилася до 36.

Помилкою було б вважати, що «Слово» було збудоване (хоч і за дозволом уряду) з мотивів створення сприятливих житлових та побутових умов для творчої української еліти, до речі, за гроші уділовців на кооперативних засадах. Причини були, звичайно, важливіші - контроль. «НКВД мало тут свої вуха і очі, за допомогою яких знало дуже докладно про все, що діялось у будинку», - через роки напише Володимир Куліш, син репресованого драматурга Миколи Куліша [4].

Щоб дізнатись ставлення молоді до цього періоду української літератури та культури, нами було проведено опитування на базі фахових коледжів. В ньому взяло участь 194 людини від 15-23 років, серед них 81% (157 людей) – жінки, а 19% (37 людей) – чоловіки.

На запитання, чи знають вони що таке «розстріляне відродження», всього 6 респондентів сказали, що ні; натомість 32% зазначили, що чули про цей період, а 35% можуть назвати кілька представників, 21% респондентів знають та цікавляться митцями «розстріляного відродження». З усіх опитаних, 94% (182 людини) вважають, що цей період важливий для формування української літератури та культури загалом.

Ключовою постаттю «розстріляного відродження», на думку більшості респондентів, є Микола Хвильовий (письменник, публіцист, лідер ВАПЛІТЕ) і його новела «Я (Романтика)», тему якої, опитані нами люди, визначають як «гімн антикомунізму, що написав найбільший із комуністів». Також респонденти вказували й інші твори Миколи Хвильового, такі як «Камо грядеші» та памфлет «Україна чи Малоросія», з яких і розпочалася літературна дискусія 1925-1928 років. Акцентували увагу на абсолютно новому стилі в українській літературі, називали «Сонячні кларнети» Павла Тичини, «Місто» Валер'яна Підмогильного та «Місто» Михайля Семенка.

На питання щодо осучаснення спадщини митців «розстріляного відродження» думки респондентів розділилися: 63% вважають, що адаптація творів митців 20-30-х років – це добре, оскільки сприяє поширенню їх творчості серед молодого покоління; натомість 33% опитаних підтримують думку, що ці твори мають лишатися у тому вигляді, в якому вони були написані.

Щодо сучасних проєктів, присвячених митцям «розстріляного відродження», більшість респондентів зазначали історичний альбом-мюзикл «Ти (Романтика)» від проєкту МУР, назва якого є алюзією на твір Миколи Хвильового «Я (Романтика)». У цьому альбомі є доволі чіткі паралелі з сучасністю: Володимир Сосюра служить у Третньому Гайдамацькому піхотному полку; Лесь Курбас зі своїм театром «Березіль» ставить вистави, навіть коли ворожі полки вже наближаються до Києва, адже «Театр має бути таким, яким суспільство має бути завтра» [6]; Павло Тичина, як людина, що опинилась на окупованій території і заради того, щоб вижити, мусить піддатися обставинам та служити окупаційній владі, хоча, навіть в таких обставинах, він намагається нести українське слово в школи; Микола Хвильовий, що не витримує «потоків інформації, жахів та смертей» та вважає себе винним: «За Генерацію Ялового відповідаю перш за все я, Микола Хвильовий» [1].

Багато хто з респондентів зазначали документальний фільм Тараса Томенка «Будинок «Слово»» та художнє, ігрове кіно «Будинок «Слово»: Незакінчений роман». Також згадували про інтернет-ресурс «PROSLOVO». Це інноваційний сайт про мешканців будинку, який зберігає його історію від моменту виникнення ідеї створення до кінця життя кожного його мешканця. Сайт має 3D модель самого приміщення, де можна подивитися, де саме жили митці, літературна мапа Харкова, де зазначені всі важливі місця, що пов'язані з літераторами 1920-30-х років: будинки Миколи Хвильового, Еллана Блакитного та Остапа Вишні, редакція ВАПЛІТЕ, видавництво «Червоний шлях» та сам будинок «Слово» [3].

Як бачимо, сучасна молодь не лише цікавиться роллю «розстріляного відродження» в розвитку української літератури, культури, а й намагається винести уроки минулого. «Як у 1930-х, українських митців убивають, рукописи зникають, пам'ять стирається. Здається, часи змішуються і застигають в очікуванні розв'язки: я шукаю у Слобожанському чорноземі не лише нотатки одного з нас, а одразу всі загублені українські тексти» - написала в передмові до видання «Щоденника» Володимира Вакуленка Вікторія Амеліна [1], письменниця, що загинула під час ракетного удару по Краматорську. Сам Володимир Вакуленко писав: «Збувається мій найгірший страх: я всередині нового «розстріляного відродження» [1].

Організація ПЕН з початку повномасштабного вторгнення веде перелік людей культури, що забрала війна. За моніторингом створеним цим ресурсом, з 24 лютого загинуло 101 людина, що створювали нашу сучасну культуру. Також разом з медіа The Ukrainians створили серію словесних портретів «Люди культури, яких забрала війна» [5]. Цей проєкт має подвійну мету: зберігати пам'ять про людей, яких українська культура втратила у війні, та водночас свідчити про геноцидальні наміри Росії.

Список використаних джерел

1. Вакуленко-К В. «Я перетворююсь... Щоденник окупації. Вибрані вірші». Харків: Віват, 2023. 192с.

2. Електронний архів українського визвольного руху. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/30136>
3. Інтернет-ресурс «PROSLOVO» URL: <http://proslovo.com/3d>
4. Куліш В. «Слово про будинок «Слово»». URL: <http://proslovo.com/kulish-slovoproslovo>
5. Люди культури, яких забрала війна. Спільний спецпроект з PEN UKRAINE URL: <https://theukrainians.org/spec/peopleofculture/>
6. Шість театрів, вісім мов і одна куля в грудях. URL: <https://suspilne.media/culture/593315-sist-teatriv-visim-mov-i-odna-kula-v-grudah-istoria-zitta-nepereversenogo-lesa-kurbasa/>

Ксенія МОСКАЛЕНКО,
*студентка спеціальності 061 «Журналістика»
Науковий керівник – Ольга ПЕРЕВЕРТУН,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Однією з перших феміністок української літератури можна назвати Ольгу Кобилянську. Саме з її подання до української літератури проникає нова проблематика: статус жінки в суспільстві та проблема долі освіченої дівчини, яка не може змиритися з бездуховністю міщанського середовища [3].

Мета цієї розвідки полягає у виявленні феміністичних мотивів у творах Ольги Кобилянської та специфіки зображення нової жінки на противагу усталеним жіночим образам.

Перші прояви феміністичного руху в українському суспільстві з'являються наприкінці XIX століття. У цей час жінки почали активно відстоювати право на освіту та самореалізацію, прагнули отримати можливість працювати, щоб забезпечити власну матеріальну незалежність, але тодішні заклади освіти готували дівчат переважно до посади гувернанток [2]. У 1884 році Наталія Кобринська засновує «Товариство руських жінок» на Буковині, згодом почали виникати інші товариства. Вони були об'єднані ідеями фемінізму в поєднанні з національною ідеєю. У рамках жіночого руху проводились акції, спрямовані на розширення громадянських прав жінок (виборчі права, право на вищу освіту) та створення навчальних закладів для дівчат.

У 1887 р. Наталія Кобринська спільно з Оленою Пчілкою видають перший жіночий альманах «Перший вінок». Для багатьох авторок «Першого вінка» феміністичні ідеї стали провідними впродовж усієї творчості.

Найпошлідовніші феміністки виявилися й найпошлідовнішими модерністками. Ольга Кобилянська – одна з перших письменниць української літератури, яка змалювала образи жінок-інтелігенток, які прагнуть вийти за межі стереотипів щодо жінки у суспільстві [2].

Твори Ольги Кобилянської висвітлюють проблему зіткненням класичного, традиційного патріархального ладу та нових для тогочасної української літератури та суспільства феміністичних ідей. Класична українська література ХІХ століття розкриває палітру жіночих образів у патріархальному суспільстві. У творах Тараса Шевченка («Наймичка», «Катерина»), Марко Вовчок («Інститутка») висвітлено тяжку долю жінки-кріпачки, тоді ж як Ольга Кобилянська центральним образом своєї творчості обрала жінку, яка не потерпала від кріпацтва, а зіштовхується з викликами повсякдення кінця ХІХ століття. Ці жінки зазвичай з незаможних родин, але попри все вони прагнуть здобути освіту та працювати, а отже отримати матеріальну незалежність, стати корисними для суспільства та розвивати його на рівні з чоловіками.

Героїні творів частково є проекцією самої Ольги Кобилянської, оскільки вона також була «новою» жінкою, яка хоч і не заперечувала шлюб як соціальну інституцію, але не вбачала сенс життя лише в заміжжі та побудові родини, а прагнула нарівні з чоловіками здобути освіту та реалізувати себе у суспільному та культурному середовищі.

У новелі «Valse melancolique» Ольга Кобилянська зображує трьох жінок-інтелігенток, що мають три різні життєві позиції: Марта – вчителька французької та англійської мов, яка вбачає щастя у міцній родині, Марта страждає від кохання до професора, який не відповідає їй взаємністю; Ганнуся – артистка, художниця з багатой родини, яка малює образки та мріє написати шедевр, вона і є образом тієї «нової» жінки, що не має на меті класичне «жіноче» щастя; Софія – піаністка, яка прагне вступити до Віденської консерваторії і має трагічну історію кохання.

У «Меланхолійному вальсі» вибудовується ідеальний замкнений простір жіночого спілкування, що має свій внутрішній естетизм, він має бути відділений від зовнішнього світу, але на відміну від задушливого простору п'єси «Ляльковий дім» Генріха Ібсена, Ольга Кобилянська не протиставляє зручні умови побуту і свободу. Її героїні створюють власну зону комфорту. [1]

Наталку Верковичівну з повісті «Царівна» пригнічує становище жінки в тогочасному суспільстві. Вона мріє вчитися, але для неї як для жінки це неможливо. Тож єдиний її вихід – заміжжя. В образі Муньо, сина професора Івановича, утверджується стереотипна думка суспільства: «Мужчина – то все, а жінка – то нічо». Наталка починає вивчати жіноче питання та пише статтю на цю тему, поки нікого з родичів немає вдома, адже література не жіноче заняття: «З дому вийшли всі на прогулку, і я лиш сама осталася. Хутко настала в хаті тишина. Користуючись із супокою, як звичайно, я взялася писати. Вже давно почала я писати статейку про положення жінок найнижчої і середньої верстви, а цього вечора хотілося більше, ніж іншим разом, списати придуманого». Проте коли до кімнати повертається донька професора, Лена, з

якою дівчина живе в одній кімнаті, зчинився скандал: «по двох годинах вернулися з прогулки. Лена, розстроєна чогось, лягла раніше спочивати. Склавши руки під голову, лежала неподвижно в постелі. Я вийняла знову зошит і пробувала перший раз в житті писати при ній, хоч її присутність впливала на мене завсіди лише пригноблююче. Мені хотілось нині конче докінчити першу частину».

Однак закінчити роботу Наталка так і не змогла і розірваний зошит полетів на підлогу. Героїня гостро відчуває нестачу особистого, приватного простору, де б вона могла писати не ховаючись від родини [1]. У фіналі повісті розкривається спроба виокремити цей простір. Наталка виходить заміж за лікаря Марка, який підтримував її захоплення літературою, тобто це і є той простір, який так потребувала героїня протягом твору. Через три роки після основних подій Наталка стає успішною письменницею.

У творах Ольги Кобилянської різнобічно висвітлюються проблеми соціальної нерівності, прав жінок у консервативному суспільстві кінця XIX століття. Письменниця розкриває персонажів через призму етичних, моральних переживань та психологічних випробувань. Важливе місце відводиться утвердженню жінки як особистості, здатної до самостійного вибору життєвого шляху та творчої і професійної реалізації. У розглянутих творах можна простежити шлях становлення особистості жінок у різних життєвих обставинах. Ці твори були написані під впливом хвилі феміністичних ідей та мали важливе значення, оскільки висвітлювали потрібні проблеми соціального становища жінок кінця XIX століття.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. П. Жіночий простір. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Aheieva_Vira/Zhinochyi_prostir.pdf (дата звернення: 06.05.2024).
2. Агеєва В. П. Українки у війні статей. *Український тиждень*. 2021. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainky-u-vijni-statej/> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Крамарська О. Ольга Кобилянська – новатор у просторі жіночої прози. Науковий блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/olha-kobylyanska-novator-u-prostori-zhinochoji-prozy/> (дата звернення: 06.05.2024).

*Марина ОСАДЧЕНКО,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Людмила ГЛУХЕНЬКА,
викладач циклової комісії природничих дисциплін
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЦІННОСТЕЙ ТА ОРІЄНТИРІВ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі спостерігається динамічна зміна цінностей та орієнтирів. Це пов'язано з розвитком технологій, глобалізацією та іншими соціальними процесами. У цій ситуації саме культура і мистецтво можуть стати орієнтиром та опорою для особистості, допомогти їй зберегти свою ідентичність та моральні принципи.

Як вважає Крищук Д.С., залучення особистості до культури є, насамперед, процесом формування індивідуальної системи цінностей. У процесі освоєння культури індивід стає особистістю, що дає людині можливість жити в суспільстві як повноправному і повноцінному його члену, взаємодіяти з іншими людьми і розгорнути діяльність зі створення предметів культури [1].

Культура і мистецтво відіграють фундаментальну роль у формуванні цінностей та орієнтирів особистості. Вони надають нам систему координат, яка допомагає нам зрозуміти світ, наше місце в ньому та те, ким ми хочемо бути. Здобувачам освіти потрібно прищеплювати любов до прекрасного в природі, творах мистецтва, формувати в них уміння спостерігати, розуміти й оцінювати прекрасне у вчинках людей (мужність, скромність, чуйність, доброта, чесність тощо), розвивати інтерес до творчої діяльності, бажання брати участь в інсценівках, у хоровому співі, танцях, організації виставок, концертів тощо. Саме культура робить людину особистістю. Громадянин стає членом суспільства в міру засвоєння знань, мови, цінностей, норм, звичаїв, традицій свого народу, своєї соціальної групи і всього людства. Культура – це засіб вираження творчості, формування індивідуальної самобутності та зміцнення відчуття себе в суспільстві.

З цією метою використовують різні джерела: а) твори образотворчого мистецтва. Під час спостереження картини або скульптури, яка відображає життя людини, природи, в людини розвивається не лише сприйняття, а й фантазія: вона мислить, уявляє, «домальовує» зображене, бачить за картиною події, образи, характери; б) музику, яка, відображаючи дійсність за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, впливає на емоційно-почуттєву сферу людини, на її поведінку; в) художню літературу. Головним виразником естетики в літературі є слово. г) театр, кіно, телебачення, естраду, цирк. Цінність їх у тому, що, крім змістової частини, вони об'єднують у собі елементи багатьох видів мистецтв

(літературу, музику, образотворче мистецтво, танець); г) поведінку і діяльність людини. Достойні вчинки студентів і молоді повинні стати предметом обговорення з естетичних позицій; д) природу, її красу в розмаїтті та гармонії барв, звуків, форм, закономірно зміні явищ, які мають місце в живій і неживій природі; е) факти, події суспільного життя. Героїчні вчинки людей, краса їхніх взаємин, духовне багатство, моральна чистота й фізична досконалість часто є предметом обговорення з учнями; є) оформлення побуту (залучення дітей до створення естетичної обстановки в школі, класі, квартирі).

Кожна культура має свій набір цінностей, які передаються з покоління в покоління через різні форми культурного вираження, такі як казки, легенди, пісні, танці та ритуали. Ці цінності формують наше уявлення про те, що добре, а що погано, що важливо, а що ні. Важливе значення мають культурні норми – це правила поведінки, які вважаються прийнятними в рамках певної культури. Вони регулюють нашу взаємодію з іншими людьми та визначають, що вважається ввічливим, шанобливим та етичним.

Культура дає нам відчуття приналежності та ідентичності. Вона допомагає нам зрозуміти, хто ми такі, звідки ми родом і що нас відрізняє від інших.

«Музика – уява – фантазія – казка – творчість – то є стежинка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили», – наголошує В. Сухомлинський [2, с. 66].

Мистецтво включає в собі великий потенціал для розвитку особистості. Мистецтво може відображати реальний світ, в якому ми живемо, з усіма його радощами, печалями, конфліктами та красою. Це може допомогти нам краще зрозуміти світ навколо нас і наше місце в ньому.

Культура та мистецтво формують наш світогляд, тобто те, як ми бачимо світ і наше місце в ньому. Вони можуть допомогти нам зрозуміти сенс життя, наше місце у Всесвіті та нашу відповідальність перед іншими.

Мистецтво як джерело натхнення, може надихати нас на творчість, співпереживання та дії, пробудити в нас нові ідеї, допомогти побачити світ по-новому і мотивувати нас до позитивних змін.

Мистецтво може бути потужним інструментом самовираження. Воно може допомогти нам дослідити наші емоції, думки та цінності, а також поділитися ними з іншими. Ось кілька прикладів того, як культура та мистецтво можуть формувати цінності та орієнтири особистості: роман «Злочини і кара» Ф. Достоєвського може допомогти нам зрозуміти важливість морального вибору та безпеку егоїзму; картина «Герніка» Пабло Пікассо може допомогти нам усвідомити жах війни та важливість миру; пісня «Imagine» Джона Леннона може надихнути нас уявити світ без війни, бідності та голоду. На думку А. Тараканової, можливості мистецтва, різноманітність видів і жанрів в освітньому процесі невичерпні. Саме взаємозв'язок між ними забезпечує цілісність і гармонійність особистості, створює специфічну художню атмосферу для її естетичного сприйняття, є вагомим фактором, що поєднує фізичний та естетичний розвиток [3].

Отже, мистецтво має непередбачуваний вплив на формування особистості. Воно не тільки надає можливість розкрити свої таланти та здібності, але й сприяє розумовому, емоційному та соціальному розвитку. Взаємодія з різноманітними видами мистецтва, будь то живопис, музика, театр і література, допомагає людині осмислити світ навколо неї, розкрити свої почуття та емоції через мистецькі форми.

Список використаних джерел

1. Крищук Д. Роль культурних цінностей у формуванні особистості URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2992/1/Kryshhuk%20D.%2C%20Ba%20klanova%20N.%20M..pdf>
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. / В.О. Сухомлинський. К.: Рад. школа, 1976. 670 с.
3. Тараканова А. Мистецька освіта та її значення у формуванні творчої особистості. URL: <https://barvinok.edu.vn.ua/%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D1%97%D1%97-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%83-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC/>

*Дарина ПАЛАМАРЧУК,
студентка спеціальності 022 Дизайн
Науковий керівник – Олена КАЗІМІРЕНКО,
викладач образотворчого мистецтва і дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОСТІ ФУТУРИСТІВ ПІД ЧАС ПРОЄКТУВАННЯ ПЛАКАТІВ

Футуризм здійснив неабиякий вплив на сферу плакатного дизайну. Зародившись ще на початку минулого століття, він і донині залишається на плаву та надихає тисячі дизайнерів та дизайнерок у всьому світі.

Це авангардний напрям у мистецтві, що розвинувся здебільшого в Італії й відстоював крайній формалізм, пропагував культ індивідуалізму, відкидав загальноприйняті мовні та поетично-мистецькі норми.

Його творцем вважають італійського письменника Філіппо Марінетті, який 1909 року опублікував «Маніфест футуризму» у французькій газеті «Ле

Фігаро». Головне завдання нового напрямку Марінетті бачив у нищенні панівних у ХІХ столітті мистецьких форм, особливо реалізму і класики, та в безконтрольному індивідуалізмі, який у малярстві виявився фантастичними формами й кольорами.

У живописі та скульптурі італійський футуризм став предтечею багатьох наступних художніх відкриттів і течій. Так, Умберто Боччоні, який використовував у своїй роботі одразу кілька матеріалів, став попередником стилю поп-арт. У своїх футуристичних роботах Джакомо Балла прагнув до об'єднання форми, кольору, руху і звуку.

Спрямування футуризму можна виразити трьома «М»: місто, машина, маса.

Цікавим представником цього мистецького напрямку є Фортунато Деперо – італійський дизайнер, художник, скульптор та ілюстратор.

У 1913 році він відкрив для себе італійський журнал «Lacerba», який надихнув його почати рухатися в бік футуризму. Незважаючи на те, що спочатку Деперо розпочав свою кар'єру у мистецькій сфері як образотворчий художник, він досяг значного успіху після свого розвитку на сцені комерційного мистецтва, зрештою ставши одним із найуспішніших графічних дизайнерів-футуристів.

Футуризм був відзначений ненавистю до всього, що репрезентує минуле, і тому такі люди, як Деперо, мало любили музеї та галереї, вважаючи їх аристократичними та старовинними. Футуристів сильно надихали швидкість і потужність машин, технологій майбутнього, тому футуристичні роботи створювалися з геометричними елементами та динамічною композицією, кольором. Реклама розглядалася як важливий засіб, який дозволив футуристам поширити їхні ідеї на ширшу аудиторію.

У своєму шедеврї графічного дизайну «Depero Futurista» 1927 року Фортунато говорить про нові футуристичні стилі дизайну реклами. Сторінки були скріплені гайками та болтами, а також заповнені геометричними фігурами у стилі вирізання з чорно-білого паперу, що створило унікальний, сучасний і, впливаючи з цього, футуристичний дизайн. Крім того, простота дизайну дозволила легко відтворити зображення за допомогою рядкового блоку в газетах і в кольорі за допомогою літографії для плакатів. Після виходу цієї книжки Деперо переїхав до Нью-Йорка, де продовжував створювати дизайни для театру та працювати незалежним дизайнером реклами. Він створював обкладинки для таких журналів, як «Vanity Fair», використовуючи свої роботи для популяризації футуризму, а також його самого як графічного дизайнера. У 1929 році Деперо написав нарис для «Il Futurismo e l'arte pubblicitaria» («Футуризм і мистецтво реклами»), в якому говорилося про неминучий вплив реклами на мистецтво в майбутньому.

Згодом Деперо почав працювати над серією реклами аперитиву Campari, включаючи дерев'яну скульптуру та кілька плакатів. Його роботи були зібрані в книзі під назвою «Numero unico futurista Campari 1931». Крім того, у 1932 році він створив характерний дизайн пляшки для газованої води Campari, який використовується у виробництві й сьогодні.

Цей митець вразив мене своїми роботами, ці форми та кольори глибоко закарбувалися у моїй пам'яті, тому, шукаючи натхнення на створення серії плакатів на технологічну практику в коледжі, я згадала про нього. Метою цієї практики стало створення проєкту серії чотирьох постерів для друку та розповсюдження у соціальних мережах на тему «Стратегія сталого розвитку ЦІЛЬ 16 Мир, справедливість та стали інститути». Одним із критеріїв щодо виконання став вибір одного з мистецьких напрямів ХХ століття, тому мій вибір пав на футуризм.

Напрямок футуризм було використано для привернення уваги до незвичної подачі інформації, особливо для молодшої аудиторії. Незвичні форми, креативна композиція, незвичне розміщення текстів та картинок, а головне яскраві кольори привертають увагу глядача. Знаходячись поряд з стриманим дизайном, сучасною лаконічністю та наслідуванням комп'ютерної графіки та суворої шрифтової композиції такі плакати захоплять погляд, людина почне розглядати незвичну композицію, що дасть змогу ознайомитись і з ідеєю плаката.

Сама тематика досить складна для реалізації та розуміння, оскільки люди слабо знайомі з існуванням Стратегії сталого розвитку. Прямуючи до Євроінтеграції українці мають сформувані своє бачення світу з урахуванням прагнень західного світу, саме про це йдеться в Стратегії.

Саме це робить тематику плакатів актуальною і привернення уваги до них глядачів, а особливо молодого покоління є дуже важливим. Віднаходження цікавого, сучасного дизайну та підходів до формування композиції має на меті краще донести інформацію, що в свою чергу буде сприяти розвитку нашої країни.

У процесі створення власних плакатів роботи Фортунато Деперо допомогли мені ознайомитися та зрозуміти головні риси футуризму. Тому цей напрям дійсно можна вважати безсмертним та історичним, адже він все ще крізь часи надихає митців на створення чогось нового, неповторного.

Список використаних джерел

1. Гапон А. В. Футуризм як інноваційне рішення у графічному дизайні / А. В. Гапон, О. В. Колісник, Т. В. Струмінська // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 18 листопада 2021 року. Т. 1. Київ : КНУТД, 2021. С. 49-53.

2. Геллер С., Кваст С. Графічні стилі від вікторіанців до хіпстерів/Стівен Геллер, Сеймур Кваст, пер.з англ.Журавльова О., Пінчук Д. Київ: ArtHuss, 2019, 296с (Серія Креативна кар'єра).

3. WikiArt енциклопедія візуальних мистецтв Футуризм <https://www.wikiart.org/uk/artists-by-art-movement/futurizm#!#resultType:masonry>

4. Офіційний сайт Fortunato Depero <https://depero.it/en/>

*Анастасія САЛТАНОВА,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Тетяна ФОКІНА,
кандидат педагогічних наук,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ КРОСМЕДІЙНОГО ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ

У сучасному інформаційному суспільстві, де дитячі книги вже давно перетинають межі паперових сторінок і виходять за рамки традиційного видання, актуальність вивчення особливостей художньо-технічного оформлення крос медійних видань для дітей надзвичайно висока. Зростання доступу до різноманітних мультимедійних технологій потребує нового рівня аналізу та розуміння впливу ілюстрацій на сприйняття та розвиток юного читача. Кросмедійні видання, які об'єднують у собі різноманітні формати, від друкованих сторінок до аудіо- та відео елементів, потребують глибокого розуміння їхнього ілюстративного наповнення.

Ілюстрації є ключовим елементом комунікації для дітей, впливаючи на їхню уяву, творчий розвиток та загальне розуміння світу [3, с. 221]. Дослідження ілюстративного оформлення кросмедійних видань у контексті дитячої літератури є необхідним для вивчення нових тенденцій у сприйнятті тексту та подальшого покращення якісного виробництва таких видань.

Схарактеризуємо ключові особливості кросмедійних видань:

1. Мультиплатформеність та консистентність.

Однією з ключових особливостей кросмедійного видання є його здатність до адаптації та представлення на різних платформах [4, с. 154]. Це потребує уважного планування художнього оформлення з урахуванням особливостей кожного медіасередовища. Водночас необхідно дотримуватись консистентності у дизайні та використанні елементів, щоб забезпечити єдність та впізнаваність бренду чи продукту [1].

2. Інтерактивність та динаміка.

Художнє оформлення кросмедійного видання може містити елементи інтерактивності та динаміки, такі як анімації, відеоролики, спеціальні ефекти тощо. Це дозволяє залучити аудиторію та зробити вміст більш цікавим та привабливим.

3. Адаптація до різних аудиторій.

Під час розробки художньо-технічного оформлення кросмедійного видання важливо враховувати потреби та вподобання аудиторії на різних

платформах. Наприклад, для користувачів мобільних пристроїв важлива адаптивність та зручність використання, а для користувачів друкованих видань – чіткість та естетичність макета.

4. Використання медійних можливостей.

Кросмедійне видання надає можливість використовувати широкий спектр форматів, зокрема тексти, фотографії, аудіо, відео, графіку тощо [2, с. 8]. Вміле поєднання цих елементів дозволяє створювати багатогранний та ефективний засіб комунікації.

5. Тестування та аналіз результатів.

Після розробки художнього оформлення важливо протестувати видання на різних платформах та серед аудиторії, а також проаналізувати відгуки та результати взаємодії з вмістом. Це дозволить виявити можливі недоліки та вдосконалити дизайн для досягнення оптимального ефекту.

Проаналізуємо складові художньо-технічного оформлення кросмедійного видання для дітей.

Дизайн. Виділення та організація текстових блоків, використання шрифтів, колірної гами та композиційних рішень для створення привабливого та зручного для читання візуального контенту з урахуванням специфічної аудиторії.

Ілюстративний матеріал. Якість ілюстрацій, їхній стиль, виразність та відповідність сюжету твору. Використання малюнків для створення емоційного зв'язку з читачем та допомоги у розумінні тексту. Організація ілюстрацій відповідно до тексту, створення гармонійної композиції.

Технічні засоби. Використання цифрових інструментів, програмного забезпечення та платформ для створення мультимедійних елементів, що використовуються в кросмедійному виданні.

Брендинг та логотип. Розробка унікального стилю та логотипу для проекту для підвищення його впізнаваності. Застосування єдності в кольорах та елементах дизайну для створення образу.

Інтерактивність та UX/UI дизайн. Розробка інтерфейсів, що забезпечують зручність користування та взаємодію з кросмедійними елементами.

Креативність та індивідуальність. Оригінальність та унікальність графічних та технічних елементів для створення атмосфери видання.

Тематичне оформлення. Відповідність оформлення твору тематиці, використання спеціальних ефектів та стилістики, що підкреслюють загальний настрій оповіді.

Галузеві стандарти. Дотримання норм та правил ілюстративного оформлення видань для дітей та цифрових платформ для дітей.

Тестування та зворотний зв'язок. Здійснення перевірки ефективності дизайну, взаємодії з користувачами та отримання відгуків для подальшого вдосконалення проекту.

Отже, художньо-технічне оформлення кросмедійного видання для дітей визначається як важливий елемент для залучення уваги та створення позитивного враження від продукту. Ретельне планування і врахування

зазначених вище особливостей та складових гарантує успішну реалізацію концепції та досягнення поставлених цілей видання.

Список використаних джерел

1. Калінін В. Консистентність та стандарти дизайну. UX PUB. URL: https://ux.pub/vadim_kalinin_34e420c896a/konsistentnist-ta-standarti-dizainu-380f (дата звернення: 01.04.2024).

2. Підручник з кросмедіа / видавці: Іоанна Нарчіса Крецу, Міхаїл Гузун, Любов Василик ; пер. Ана Лехінтан та ін. Sibiu : Schiller Publishing House, 2015. 140 с.

3. Токар М. Художньо-естетичні особливості дитячої книжкової ілюстрації. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2018. № 35. С. 220–233.

4. Шевченко Г. О. Кросмедійна комунікація: конвергенція світоглядів. Молодий вчений. 2019. Т. 3, № 67. С. 153–156.

*Анастасія СВЯТЕЦЬ,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – Лариса ПЕРЕВОЗНИК,
викладач циклової комісії української мови і літератури,
зарубіжної літератури
КЗ СОЗ «Лебединський педагогічний
фаховий коледж імені А. С. Макаренка»
(м. Лебедин, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО - ЧУТТЄВОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ

Життя у світі прекрасного породжує в людині бажання й прагнення самій стати красивою, духовно багатою. Емоційно-чуттєво розвинена й вихована людина більше бачить, тонше відчуває, глибше розуміє і світ, в якому вона живе, й інших людей, з якими вона спілкується, і саму себе. Відомо, що виховати культуру почуттів можливо лише в процесі багатогранного духовного життя, емоційного сприймання навколишньої краси. Емоційно-чуттєве сприймання формує спостережливість, стимулює мислення, розвиває вміння оцінювати та висловлювати відповідне судження.

Проаналізувавши різні підходи до визначення понять «емоції» та «почуття», суть емоційно-чуттєвої сфери можемо трактувати як комплекс емоційних, психологічних і соціальних аспектів, пов'язаних із виявленням і вираженням емоцій. Вона включає в себе всі аспекти людського життя, що відображають настрій, емоційні реакції та сприйняття інших людей. Ця

сфера охоплює широкий спектр емоційних станів, включаючи радість, сум, гнів, емпатію тощо.

Формування емоційно-чуттєвої сфери здобувачів початкової освіти є важливим завданням вивчення мовно-літературної освіти, на якому наголошується в Державному стандарті початкової освіти (2018), Типових освітніх програмах для учнів 1–4 класів О. Савченко і Р. Шияна: «Метою уроків літературного читання є розвиток особистості молодшого школяра засобами різних видів читацької діяльності; формування читацької, комунікативної та інших ключових компетентностей; збагачення емоційно-ціннісного, естетичного, соціального та пізнавального досвіду...» [3].

На уроках літературного читання молодші школярі ознайомлюються з художніми творами, які сприяють розумінню ними змісту найважливіших загальнолюдських і національних цінностей. Усвідомлення значення цінностей на таких уроках відбувається в процесі бесіди, аналізу художнього твору, під час розкриття теми твору, створення власного висловлювання, переказу тощо.

Література – мистецтво слова, здатне передавати звуки, як музика, барви й відтінки, як живопис, доносити до читача найрізноманітніші людські почуття. Але замінити інші види мистецтва повною мірою слово не може, оскільки його сприйняття залежить від досвіду читацької діяльності, індивідуального бачення художніх образів. Тому для більш глибокого й емоційного сприймання змісту тексту дитиною, розвитку її емоційно-почуттєвої сфери доцільно використовувати на уроках літературного читання засоби мистецтва, які є джерелом формування справжнього художнього смаку, розширення кругозору, духовного збагачення особистості, яка вчиться творчо переосмислювати художні доробки минулого, формувати власну думку.

На ціннісну складову емоційно-чуттєвого досвіду на уроках читання в початковій школі звертається увага в розвідках О. Вашуленко, О. Новікової, О. Петрик, Я. Кодлюк. На думку науковців, використання на уроці читання різних видів мистецтв дозволить урізноманітнити аналіз твору, долучити школярів до таємниць творчого процесу, активізувати пізнавальну діяльність учнів. Адже кожен вид мистецтва має свої особливості відображення реальності: багатобарвність світу може передати саме живопис, література описує конкретні події, музика виражає людські почуття [1, с.280].

На необхідність розвитку інтеграційних художньо-освітніх процесів під час навчання в школі вказують науковці: С. У. Гончаренко, І. М. Козловська, О. Я. Савченко, Я. М. Собко та ін. На їхню думку, використання на уроці різних видів мистецтв дозволить урізноманітнити зміст виучуваного матеріалу, долучити школярів до таємниць творчого процесу, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти [2].

Розглянемо дидактичні можливості використання засобів живопису для емоційно-образного аналізу літературного твору на різних етапах уроку читання.

Традиційно розглядання репродукцій картин та їх оцінювання стає своєрідним способом зосередження читацького сприйняття на конкретно-

наочній основі й сприяє виникненню потреби в аналізі тексту, створюючи проблемну ситуацію: зіткнення читацької думки й трактування образів твору художниками-ілюстраторами.

На етапі підготовки до сприйняття літературного твору за допомогою художніх полотен можна викликати в учнів певні емоції. Спочатку діти переглядають картини, а потім розповідають, які настрої та почуття в них виникли. Такий прийом особливо ефективний у роботі над ліричними творами. Важливо, щоб цей етап був безпосередньо пов'язаний з текстом, який учні опрацьовуватимуть: вибір репродукції картини має здійснюватися на основі спільної емоційної палітри порівнюваних творів.

На етапі аналізу змісту тексту використання зразків образотворчого мистецтва допомагає педагогові керувати асоціаціями, які виникають у дітей, стимулювати формування в них певних уявлень. Зіставлення літературного твору, окремих його частин з творами інших видів мистецтва дає можливість акцентувати увагу на своєрідності позиції письменника, що допомагає учням осмислити зміст прочитаного твору.

Зіставлення картини з текстом допомагає виявити специфіку кожного виду мистецтва, уточнити настрої і почуття читача й персонажів твору. Вибір із запропонованих ілюстрацій, виконаних різними художниками, тієї, яка сподобалася, передбачає пояснення свого вибору, а отже, зіставлення з текстом усіх ілюстрацій, увагу до його змісту.

На етапі узагальнення використання творів різних видів мистецтва допомагає створювати проблемні ситуації та ситуації вибору, коли учні мають самостійно застосувати набуті на уроці знання і пояснити своє рішення (вибір ілюстрацій, створення власних малюнків, які відображають внутрішній світ сприйняття літературного твору).

Комплексний вплив різних видів мистецтва на учня підвищує його мотивацію до навчання, сприяє розвитку пізнавального інтересу, спонукає до власної творчості, привчає вільно висловлювати свою думку. Завдяки використанню мистецтва на уроках літературного читання є можливість залучити кожного до співпраці й здатності вільно висловлюватися, виховувати розуміння краси й цінностей у житті кожної особистості.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Емоційно-ціннісний розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство». Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Київ). Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. С. 277–283.
2. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. – 3-тє вид., без змін. – К.: Богданова А.М., 2009. 226 с.

3. Типові освітні програми для учнів 1–4 класів URL: <http://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna> (дата звернення: 02.05.2024).

*Ульвіє СЕЇТОСМАНОВА,
студентка спеціалізації «Народна хореографія»
Науковий керівник –Тетяна БОРИСЕНКО,
голова предметно-циклової комісії «Народна хореографія»,
викладач-методист
КЗВО Київської обласної ради
Академія мистецтв ім. Павла Чубинського
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ГРЕЦІЇ

Греція – це країна, яка ще з античної епохи вважається джерелом ідеї та цінностей існування в сучасному світі західних країн. Греція відома своїм великим внеском в сфери мистецтва: літератури, музики, архітектури, філософії, театру та ін.

Проте, Греція зробила й свій внесок в хореографічне мистецтво. Ще з історичних часів, танцювальне мистецтво відображає культурну спадщину та втілює важливі цінності, що стали невід'ємною частиною життя грецького народу.

Від самого початку свого існування, грецьке хореографічне мистецтво втілює гармонію, що допомагає формувати не лише тіло, а й душу людини. Тобто, вивчення та практика грецької хореографії не лише розвивають фізичні здібності, але й сприяють розкриттю внутрішньої гармонії та самовираженню. Тому, в нашій презентації ми розкриємо як і через, що танцювальне мистецтво Греції стало мати широкий зміст в житті людини, як особистості.

Танець (або «хорос») протягом тисячоліть займав дуже важливе місце в грецькій культурі. З часом він розвивався, щоб задовольнити потреби різних груп греків, які створювали власні танці, що призвело до великого регіонального розмаїття цього найбільш фізично виразного мистецтва. [1]

В Греції Людина вважалася освіченою, якщо вона вміла танцювати, а її моральний кодекс визначався танцями, які вона виконувала. Чоловіки та жінки в грецькому суспільстві танцювали, хоча те, що вони виконували, сьогодні не можна вважати танцем. Це була впорядкована форма, інтегрована з музикою та поезією як частина ритуалів, релігії та суспільного життя.

Гомер (бл. 750 р. до н. е.), перший з багатьох античних авторів, який торкається танців, у своїй «Іліаді» описує щит Ахілла, прикрашений трьома групами танцюючих хлопчиків і дівчат. У матеріальній культурі названі грецькі танцівниці вперше з'являються на вазі Франсуа.

Народні танці Греції були основною традицією з давніх часів. Греція — одна з небагатьох країн, де народні танці сьогодні так само популярні, як і на

початок свого існування. Від островів Крит до Фракії, кожен регіон має свої унікальні народні танці, одні більш популярні, ніж інші.

Народні танці є одним з найцікавіших аспектів Греції. Багато інтерпретацій народних танців існують з самого початку грецької цивілізації. Жителі Стародавньої Греції вважали, що народні танці мають духовний характер. Сам Платон писав, що «танець, з усіх мистецтв, є тим, що найбільше впливає на душу. Танець божественний за своєю природою і є даром богів». Цю форму мислення дотримувалися багато греків, і це одна з головних причин, чому вона все ще така популярна сьогодні. [2]

Танець завжди відігравав важливу роль у житті грека. Це вираження людських почуттів і повсякденного життя. Греки танцювали на релігійних святах, церемоніях; вони танцювали, щоб забезпечити родючість; готуватися до війни і святкувати перемоги; танцювали на весіллях; для подолання депресії та лікування фізичної хвороби. Майже кожен танець має свою історію. Танець вважався одним із найвищих видів мистецтва. Платон погоджувався зі своїм наставником Сократом, що кожна освічена людина повинна вміти граціозно танцювати, під чим він мав на увазі мужні вправи, які зберігають тіло сильним і гнучким і готовим виконувати свій обов'язок на полі бою. Ідеалом був піррів, або танець зі зброєю (форма імітаційного бою), узятий з Криту та вдосконалений у Спарті.

У традиційному грецькому танці є дві різні категорії; стрибаючий танець і перетасування/перетягування, відомий як *sirtos*; останній є найдавнішою формою танцю. Більшість танців є танцями по колу, починаючи з правої ноги і рухаючись проти годинникової стрілки. Кожен танцюрист пов'язаний хусткою або тримається за руки, зап'ястя чи плечі. У змішаних танцях чоловік веде танець, що дозволяє йому імпровізувати або відірватися, з метою виразити себе серед інших. Таке було притаманне в багатьох регіонів країни. [3]

У давні часи танець високо цінувався, зокрема, за його виховні властивості. Танець був важливим для розвитку особистості, а також для підготовки до бою. Танець разом з музикою, письмом і фізичними вправами був основою системи освіти. У великих містах/королівствах Стародавньої Греції чоловіків навчали танцювати. За словами Афінея в Аркадії, витрати покривалися з державного гаманця, а учні щорічно влаштовували показ своїх досягнутих навичок, на якому були присутні всі громадяни. Класичні письменники, такі як Платон, Лукіан і Афіней, рекомендували танці як важливу частину розвитку хороших громадян, чоловіків і жінок, завдяки його конструктивному впливу на тіло і розум. [4] Як і в багатьох стародавніх культурах, танці відігравали фундаментальну роль у давньогрецькому суспільстві протягом тисячоліть.

Висновок: Народні танці Греції займають важливу роль у формуванні особистості, які стали не лише способом розвитку фізичних якостей, але й формуванню духовного збагачення населення країни.

Список використаних джерел

1. The Magic of Greek Dancing: The Greatest Traditional Dances <https://greekreporter.com/2023/11/16/greek-dancing-greece-dance/>
2. Portrait of the Greek Dance, URL: <https://www.nostos.com/dance/>
3. A Brief History Of Greek Dancing <https://www.lemonandolives.com/brief-history-greek-dancing/>, URL: <https://www.lemonandolives.com/brief-history-greek-dancing/>
4. Ancient Greek Dance https://www.worldhistory.org/Greek_Dance/

Софія-Богдана ТАТАРЧУК,
студентка спеціальності 022 Графічний дизайн
Науковий керівник – Олена КАЗІМІРЕНКО,
викладач циклової комісії
образотворчого мистецтва і дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ВІЗУАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ДИТЯЧОЇ КНИГИ

Книги відіграють ключову роль у формуванні уявлень про національну культуру та ідентичність. Малюк вбирає інформацію навколо себе з перших днів життя. Книги для дітей з візуальним наповненням є одним з початкових джерел, із яких вони засвоюють знання про світ, малюнки сприяють легшому та приємнішому сприйняттю інформації. Ілюстрації можуть робити складні концепції більш доступними та зрозумілими для дітей.

Ілюстрації, що відображають національні символи, традиції, свята, обряди, обрядовий одяг та історичні події можуть допомогти дітям зрозуміти та відчувати зв'язок зі своєю культурою та національною спадщиною, розширити розуміння про культурні особливості своєї нації. Візуальні образи можуть бути використані для передачі певних ідей та моральних повчань. Важливо, щоб художнє наповнення книг для дітей було відповідним віковій групі читачів та відображало різноманіття та багатство культурної спадщини. Такий підхід може стати важливим інструментом у формуванні національної свідомості та ідентичності молодших поколінь, розширюючи світогляд. Зображення традицій та історичних подій сприяють формуванню почуття гордості за свою культурну спадщину. Привабливе візуальне оформлення книг має зацікавити дітей та спонукати їх дізнаватися більше про свою національну історію. Добре оформлені книги можуть відображати не лише власну культуру, а й культури інших народів. Це сприяє вихованню в молодому поколінні поваги до різноманітних культур та розумінню, що кожна культура має свою цінність.

Здебільшого, в оформленні книг для дітей в українському стилі використовують теплу гаму кольорів із різними комбінаціями, що асоціюється із домашнім затишком та дитинством. Присутня продумана деталізація, з рослинними та геометричними орнаментами, із сюжетними зображеннями, що доповнюють літературний текст. При створенні зображень враховується досвід старих майстрів, в роботах яких простежується зв'язок із художніми образами народної творчості. Такі образи подаються делікатно, без нав'язування стереотипів.

Коли дитина ще маленька, вона не до кінця розуміє, що таке Україна, читати не вміє, і порівняти текстову інформацію їй важко. Маленькій дитині не вистачає життєвого досвіду, щоб зрозуміти, що це круто — бути українцем, знати минуле своєї країни і її багату історію. Дивлячись на казкові, кольорові ілюстрації, дитині стає легше сприймати інформацію, їй подобаються візуальні ряди, сповнені емоцій, і це формує її свідомість. Дитина сприймає інформацію без високоінтелектуального аналізу, без поділу на українське і запозичене. Саме перед митцем стоїть задача наповнити образи українським духом!

Українські митці використовували різні методи для оформлення та ілюстрування видань для дітей. Олена Кульчицька створювала гравюри за мотивами народних писанок. Олена Яблонська виписувала яскраві та атмосферні акварелі, стилізовані під дитячі малюнки. На її ілюстраціях виросло не одне покоління українців. Одна із найвизначніших робіт в оформленні книги була збірка народних легенд «Як Довбуш карав панів», створена Георгієм Якутовичем. Його графічні роботи дуже характерні та потужні, чим підкреслюють героїчність образу Довбуша. Видатним художником у сфері дитячої ілюстрації є Володимир Голозубов, який з 60-х років минулого сторіччя працював у дитячому видавництві «Веселка». Його роботи можна ставити у приклад сучасним митцям, бо хоча ілюстрації детальні, кожен елемент має своє значення, що доповнює та збагачує основний текст. Декоративність книги побудована на графічних орнаментальних мотивах народної вишивки. Голозубов захоплювався полтавською та чернігівською вишивкою, а також керамікою, що відобразилось на його творчості. Традиційні та орнаментальні ілюстрації розвивають наближеність до народної культури.

Потужний художній вплив мала на формування багатьох митців і художниця Вікторія Ковальчук. Ілюстрація з книжки «Бузинова сопілка діда Всевіда». Якщо придивитися пильним поглядом, то усю історію «Бузинової сопілки...» можна прочитати вже з обкладинки. Чотири пір'їни, які несе на собі дід, вочевидь є порами року. З ними ж слід пов'язувати й трьох дівчат, які сидять над пір'їнами. А відсутність четвертої є зав'язкою оповіді. А як приглянутися до дрібніших образів – розв'язку теж можна віднайти. Для ілюстраторки казка – не законсервований, а відкритий світ: Вікторія Ковальчук творить сама і запрошує до співтворчості.

Використання народної української символіки не має бути шаблонним, однаковим, так званою «шароварщиною». За прикладом сучасних видатних

ілюстраторів, стає зрозуміло, що українські мотиви треба вводити сюжетно, вишукано та делікатно, поєднувати кольори відповідно до атмосфери, експериментувати із нетиповими образами, створюючи щось нове, що буде зацікавлювати не тільки дітей, а й дорослих. Звісно, діти не можуть сприймати важке змістовне навантаження в ілюстрації, тому деталі треба поєднувати гармонійно й зрозуміло, не втрачаючи зв'язок із самим текстом книги. В теперішній час українська культура набуває все більшої популярності, тому коли, як не зараз, треба розвивати індустрію книги загалом, враховуючи й дитячу, бо саме діти надалі будуть формувати нашу країну. Зараз нам треба накопичувати багато матеріалів, щоб насичувати ринок книгами, які будуть плекати розуміння української культури, створювати унікальне та цікаве оформлення літератури для дітей. Треба демонструвати високий рівень своєї культури всьому світові, щоб надалі розвиватись і вдосконалюватись.

Новітнє оформлення формує сучасне бачення українських реалій. Ілюстраційна книга відображає сьогодення, тому навіть в наші дні є книги, створені на основі сучасних подій. Події Майдану та війни стали великим поштовхом для розвитку ілюстраторів. Багато сучасних митців працюють з цією темою. Будь-який період відображається в книгах як для дорослої, так і дитячої аудиторії. Створюються розповіді та історії, які дають дітям розуміння про те, що відбувалося.

Це позитив, подорож в інші країни. Вплив інших культур на українську може бути двобічним, взаємозбагачувальним. З одного боку ми насичуємось іншими культурами й додаємо щось до своєї, з іншого боку ми маємо не цуратися свого коріння та не втрачати свою ідентичність, повторюючи за іншими. Ми працюємо у творчому пошуку, знаходимо спільні риси між нашими культурами, перебуваючи навіть на іншому кінці світу, а також маємо можливість поділитися своїми традиціями. У зв'язку з євроінтеграцією України люди більш вільно пересуваються світом, навчаються та привозять європейські стандарти в нашу країну. Через війну дуже велика кількість людей виїхала за кордон, і там продовжує розвиватись. Зараз з'явився великий попит на українську культуру, історію, люди хочуть знати більше про Україну. Книга більш ілюстративна, її легше зрозуміти всім, тому для неї є чудова можливість розвиватись і вдосконалюватись також за кордоном. Війна — це негатив (руйнування та часткове знищення ворогом людей і культури), але одночасно це величезний поштовх до активного розвитку культури як старшими, так і молодшими поколіннями. Відображення сучасних подій в Україні через ілюстрації формує розуміння дітьми сьогодення, в якому ми живемо. Війна — це не щось далеке, написане в підручнику, а набагато ближче і страшніше, що можна уявити. Тому, тільки знаючи історію і захищаючи свою культуру, об'єднавшись, ми зможемо виграти.

Маючи свою історію розвитку, талановитих сучасних художників та гарну освіту, народна книжкова графіка пройшла важку дорогу від розквіту до занепаду, а потім до відродження. Донедавна українська дитяча ілюстрація розвивалась більш шаблонно, особливо не виходячи за межі країни, через

утиски та обмеження видавництва. Але зараз книжкове оформлення виходить на європейський рівень. Українська книжкова ілюстрація існує окремо від інших образотворчих мистецтв, вона є повноцінною та індивідуальною, але її подальший розвиток здебільшого залежить від старань сучасних художників.

Список використаних джерел

1. Бутник-Сіверський Б. С. Принципи ілюстрування дитячих книжок. Київ: Культура, 1929. 44 с.
2. Здражко А. Є. Відтворення ілюстративних елементів у дитячій літературі URL:
http://philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_36/351
3. Олійник В. А. Сучасний погляд українського художника-ілюстратора на оформлення дитячої книги (на прикладі творчості Костя Лавра)/ Вісник ХДАДМ. 2011. № 4. С. 63– 66.

*Анастасія ТКАЧ,
студентка спеціальності 181 Харчові технології
Науковий керівник – Ольга КРАВЧЕНКО,
викладач циклової комісії загальноосвітніх та
соціально-гуманітарних дисциплін
Відокремлений структурний підрозділ
«Краматорський фаховий коледж
Донецького національного університету
економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського»
(м. Кривий Ріг, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЛЮДИНИ Й ЛЮДСТВА ХХІ СТОЛІТТЯ

У ХХІ столітті значення художньої літератури для людини та людства залишається важливим і актуальним, відображаючи складність сучасного світу та сприяючи розвитку ідей, культурного розмаїття та особистісного зростання.

Художня література – вид мистецтва, що є одним із наймогутніших засобів пізнання людини, інструментом впливу на дійсність. Художня література – це безмежний світ, у якому постає безліч проблем для розв’язання.

Знання літератури є важливою ознакою освіченої, культурної, інтелектуальної людини. Саме література розвиває свідомість людини, її почуття, волю, психіку, формує людський характер – отже, створює особистість.

Воночас художні твори містять своєрідну шкалу духовних і моральних цінностей, накопичених людством упродовж тисячоліть, знайомлять нас із життям, побутом, звичаями, світоглядом і культурою різних народів.

У цьому контексті, художня література стає могутнім інструментом культурної спадщини, сприяючи збереженню і трансляції цінностей, ідеалів та традицій. Література підтримує людей у тяжкі миті життя, надихає на подвиги заради інших, додає сили у доланні життєвих негараздів, вказує шлях до розв'язання важливих проблем. Цим вона і цінна для кожної нації. Вона відкриває для читача вікно у світ різноманітних переживань, допомагаючи зрозуміти та співпереживати розмаїття людських життів і перспектив. З літературної спадщини ми дізнаємося про минуле, про сучасне, бачимо мрії людини. В нашій уяві формуються нові поняття, в душах народжуються не знані досі почуття.

Саме літературні твори ми сприймаємо насамперед серцем, а вже потім практичним розумом. Складно переоцінити роль літератури в житті людини, в тому числі сучасної. Лише начитаного, грамотного члена суспільства можна вважати освіченою людиною.

Крім того, начитана людина завжди є цікавим співрозмовником, адже в неї завжди багатий словниковий запас і широкий кругозір. Саме читання сприяє особистому розвитку людини – вільної, освіченої, здатної критично мислити та створювати креативний продукт.

Крім того, художня література ХХІ століття є платформою для висловлення нових ідей, критики соціальних проблем та розгляду сучасних викликів. У ХХІ ст. нерідко можна почути думку про те, що сьогодні важливіші інформаційно-цифрові технології, а книгу навіть називають анахронізмом, що повільно відійшов у минуле... Хіба можна погодитися із цим твердженням?

Книга — це терплячий учитель, наш друг і порадник, що готовий знову й знову пояснювати та відповідати на будь-які питання.

З книг можна й потрібно черпати нову інформацію, яка обов'язково стане в пригоді у повсякденному житті, дозволить краще його зрозуміти.

Книга робить нас мудрішими та духовно багатими. Для цього потрібно лише взяти її в руки та спробувати усвідомити весь той сенс, який закладений мудрецем, що писав її.

Майстерний письменник грає на читацькому сприйнятті тексту та стимулює уяву, щоб за допомогою фантазії читач сам вибудовував ті сцени, які він змалював у тексті, самі «розфарбовували його малюнок». В цей саме момент читання перетворюється на насолоду. Ось як багато може Книга!

У ХХІ столітті художня література залишається не лише джерелом естетичного задоволення, але й потужним інструментом впливу на формування особистості, культурного розвитку та соціальної інтеграції. Вона має важливе значення як для кожної окремої людини, так і для всього людства, сприяючи розвитку глибокого та змістовного життя в сучасному світі.

Художня література залишається не лише простим засобом розваги, але й ключовим фактором у формуванні культурного, емоційного та інтелектуального світогляду кожної людини у ХХІ столітті. Її значення для індивіда та суспільства надзвичайно велике.

Вона не лише допомагає нам краще зрозуміти світ та інших людей, але й стимулює до рефлексії над власним життям, вчить нас емпатії та співчуттю, розширює межі нашої уяви та дозволяє нам відчувати себе часткою чогось більшого за нас самих. У ХХІ столітті відкритість до різноманіття художніх творів, активна читацька діяльність, розвиток літературної критики та творчих груп стають важливими факторами, які сприяють розвитку культури та мистецтва. Таким чином, художня література продовжує залишатися важливою складовою культурного життя і має величезний потенціал у впливі на наше світосприйняття, розвиток як індивідуумів так і суспільства в цілому.

Художня книга й високе письменницьке слово живе в середині душі, тому вона буде актуальна не тільки сьогодні чи колись, але й надалі в далекому майбутньому. Отже, потрібно читати книги, цікавитися новинками, насичувати свій мозок для того, щоб згодом мати можливість вигадувати щось неповторне, а потім реалізувати це в реальному житті.

Література – це скарбниця, яку ми повинні берегти й за можливості наповнювати різними прикрасами та дорогоцінностями. «Тільки одна література не підвладна тлінню. Вона одна не визнає смерті». Я вірю в це висловлювання, тому що багато майстрів слова давно вже покинули цей світ, а їхні твори і досі продовжують чарувати не один мільйон читачів з різних країн світу.

Список використаних джерел

1. Наєнко, Михайло К. Художня література України. Від міфів до модерної реальності [Текст] / Михайло Наєнко. Вид. 3-тє, з допов. й уточненнями. К. : Просвіта, 2012. 1087 с.
2. Наливайко, Дмитро С. Теорія літератури й компаративістика [Текст] : статті-розвідки / Д. С. Наливайко. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 348 с.
3. Теорія літератури [Текст] : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / О. А. Галич [та ін.]; наук. ред. О. А. Галич. 2.вид., стер. К. : Либідь, 2005. 488 с.
4. Яценко, Т. Художня література в контексті світової культури [Текст] : посібник / Т. Яценко, З. Шевченко. К. : Педагогічна думка, 2012. 136 с.

*Олександра ХАЛЬЗИНА,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Тетяна ЛОВЕЙКО,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

АНАЛІЗ ІМІДЖУ ЛОРДА БАЙРОНА В СВІТЛІ ЕПОХИ РОМАНТИЗМУ

Видавнича справа є одним з найбільш важливих напрямків діяльності суспільства. Проте в сучасних ринкових умовах їй досить важко конкурувати з іншими складовими медіасфери. Таким чином збільшується значення промоції книги, важливим елементом якої є створення образу автора.

Постановка проблеми. Імідж письменника суттєво впливає на читацьку аудиторію. Існують різні причини, через які реципієнт купує книгу, однією з них є медійний образ творця тексту, якому, на жаль, не приділено достатньо уваги серед досліджень як у сфері літературознавства, так і видавничої справи та маркетингу. Зокрема привертає увагу історія цього явища, особливо досвід лорда Байрона у створенні власного іміджу.

Актуальність роботи обумовлена як цікавістю до літературного доробку Байрона, так і необхідністю нових підходів до промоції книги, одним з найбільш ефективних елементів якої є брендинг та формування іміджу письменника.

Любов Філатова у своїй праці підкреслює дослідження взаємозв'язку між зовнішнім виглядом й поведінкою людини та її психологічний бік. Найбільш важливим вона висуває те, що інші люди можуть розкривати психологічні якості особи завдяки її зовнішньому вигляду, який охоплює не тільки візуальні аспекти, а й вираження емоцій, дій та поведінки [6, с. 180].

Виклад основного матеріалу. На вибір книги частково впливає особистість автора. Так Читомо підбили підсумки за 2023 рік. Українці найбільше купували твори таких письменників: Артем Чеха, Сергій Жадан, Максим Кідрук, Юрій Андрухович, Сергій Сингаївський тощо [7]. Усі автори є досить відомими в нашій країні. Це дає можливість зробити висновок, що сучасна читацька аудиторія приділяє більше уваги відомим письменникам, медійний образ яких уже сформовано. Проте у науковій літературі важко знайти інформацію про те, як створювати цікавий для реципієнтів образ автора.

Виразним прикладом власного брендингу є письменники-романісти. Вони є представниками доби Романтизму (рубіж XVIII століття — перша половина XIX століття), котра принесла разом із собою зміну не тільки літературного стилю, а й суспільства.

Одним із найбільш відомих представників англійського романтизму був Джордж Гордон Байрон. Цей поет вирізняється з-поміж інших авторів старанним піклуванням про свій образ романтичного героя, який відповідав би власним літературним персонажам [2, с. 19–20].

Науковці активно досліджують письменницьку спадщину Байрона, аналізують його стиль, тематику, вплив творчості на книжковий ринок того часу та наступних епох. Проте складно знайти дослідження про те, наскільки активно Байрон займався власним брендингом.

Поети епохи Романтизму багато уваги приділяли індивідуальності людини. Руденко Тамара зазначає: «Образ героя у романтизмі наділений великою творчою силою. Він здатний не тільки досягти дійсне, а й творити у своїй уяві нові світи, де його душа знаходить саму себе» [8, с. 68].

Створюючи незвичайного героя, поети-романтики мали й самі відповідати уявному образу, адже їх успіх залежав від читачів. Персонажів епохи Романтизму створювали за визначеними зовнішніми ознаками, які залежать від їхньої ролі, як зазначила Ксенія Сізова: «Протагоніст завжди або красень з блідим обличчям, високим чолом та незвичайним поглядом, або потвора (на обличчя жахливий, проте добрий душею); наївна або легковажна красуня завжди білявка, а фатальна жінка з чорним волоссям та з темними очима; антагоніст має огидний вигляд тощо» [5, с. 43]. Кожен з романтичних героїв має певну функцію у сюжеті, а їхні дії та почуття заздалегідь передбачені.

Байрон намагався відповідати образам, зображених ним персонажів. Майже всі біографи поета згадують його боротьбу із зайвою вагою та прискіпливе піклування про власну зовнішність. Попри постійне надходження втішних компліментів, Джордж Байрон мав вразливе місце, а саме хвору від народження ногу. Коли Кетрін Гордон, мати Байрона, була вагітною, то вона сильно стягувала корсет, стискаючи кістки немовляти. В результаті Байрон народився кульгавим. Він соромився цього, тому завжди намагався вести малорухливий спосіб життя, а при невідомих людях взагалі не вставав [1, с. 1].

У 1798 році помер двоюрідний дідусь Джорджа, п'ятий лорд Байрон, котрий залишив йому у спадок Ньюстедське абатство та титул Лорда. Коли спадкоємець прийняв свою нову власність, він був настільки вражений красою маєтку, що на наступний же день прийшов до матері та запитав, чи не змінилася його зовнішність [1, с. 2].

Байрон багато читав. Перед тим як вступити до Кембриджу він прочитав чотири тисячі книг, в основному романів. Будучи прихильником Шекспіра, він наслідує та бере приклад з Гамлета: складний, глибокий та загадковий персонаж, який без упину обмірковує вічність [4].

У 1805 році майбутній поет вступив у Кембриджський університет. Він поставив собі за мету стати центральною постаттю серед студентів. Для цього Байрон починає пити та грати в азартні ігри, що на той час вважалося модним. Хоча такі розваги зовсім не приваблювали поета. Коли йому заборонили, покликаючись на правила університету, взяти з собою у гуртожиток собаку, він

привів ведмедя. Адже про цю тварину в правилах навчального закладу нічого не сказано [3, с. 68].

Згодом після публікації першої збірки поезій, Байрон починає особливо активно займатися створенням образу поета-романтика. Він прискіпливо стежить за власним зовнішнім виглядом. Ще з дитинства він був схильний до надмірної ваги (при зрості 172 см Байрон важив 101 кілограмів). Щоб це виправити, поет практикував численні дієти. Як стверджує найбільш відомий біограф Байрона Андре Моруа, вони часто були досить дивними: харчувався лише бісквітами, запиваючи оцтом, що й спричинило у майбутньому розлад харчової поведінки. Також він відмовився від вживання м'яса та риби [3, с. 138–140]. Байрона запрошували на всі світські заходи. Він піклувався про свій зовнішній вигляд: чорний костюм та байдужість до всього, що блискуче.

Важливим елементом творів епохи Романтизму є екзотика. Незвичайний герой має бути в незвичайних ситуаціях. Тож Байрон, маючи достатні статки, активно подорожує, навіть бере участь у повстанні в Греції.

Висновки. На сьогодні важко сказати, наскільки образ лорда Байрона є правдивим. З численних біографій поета ми знаємо про його активне піклування як про свій зовнішній вигляд, так і про його інформаційну складову. Байрон був майстром сторителінгу і активно поширював про себе різні пікантні історії. На жаль, ми не маємо можливості переконатися, чи це були спонтанні дії егоцентричної творчої особистості, чи медійна кампанія, спрямована на популяризацію власного образу. У будь-якому випадку такі дії принесли результат. Байрон став автором, якого важко не помітити, як його сучасникам, так і нащадкам.

Список використаних джерел

1. Byron in Love by Edna O'Brien Genre. URL: <https://bookreadfree.com/all/392293>
2. Kenyon Jones C. Byron: The Image of the Poet: підручник. U.S.: University of Delaware Press, 2008. 129 p.
3. Maurois A. Byron. U.S. : D. Appleton and Co, 1930. 464 p.
4. The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark. URL: https://www.opensourceshakespeare.org/views/plays/play_view.php?WorkID=hamlet&Scope=entire&pleasewait=1&msg=pl
5. Зображення людини як художній вимір літературного напрямку. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18469/05-Sizova.pdf>
6. Імідж як предмет наукового дослідження в різних галузях наукових знань. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/45060575-b3ed-4d6c-919e-b095824d3fc3/content>
7. Найпопулярніші художні книжки українських авторів у 2023 році. URL: <https://chytomo.com/najpopuliarnishi-khudozhni-knyzhky-2023-roku/>

8. Особистість у художній творчості романтизму. Взаємозв'язок філософії і літератури. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/21a70632-a96b-495f-9551-e0ef49278da5/content>

9. Специфіка романтизму в творчості письменників Англії. URL: <https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/190/157>

*Аліна ЧЕРЕПІНСЬКА,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
Науковий керівник – Людмила СОЧЕНКО,
викладач циклової комісії
образотворчого мистецтва і дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ

Українські художники мають важливу роль у формуванні ціннісних орієнтирів, як у внутрішньому, так і в зовнішньому контексті. Вони є не тільки свідками часу, а й активними учасниками культурного діалогу, який відбивається в їхніх творах.

Ціннісні орієнтири - є відображенням та збереженням культурної спадщини, створення актуального сучасного мистецтва, що відображається через передачу пережитих емоцій та почуттів митців під час війни.

Відображення культурної спадщини. Багатовікова історія України та її культурна спадщина надихає художників на створення творів, які відображають та пропагують українську культуру. Митці використовують мотиви народної творчості, історичні події та образи у своїх роботах, що сприяють утвердженню та розширенню цінностей та традицій.

Сашко Корбан – відомий український мураліст родом із Донбасу. Його картини прикрашають міста України, Італії, Грузії, Туреччини.

У спільному проєкті «Запоріжсталі» та Сашка Корбана «Кожен з нас – герой!» представлені розроблені майстром унікальні картини доповнять та естетично увиразнять Запоріжжя та промислові будівлі комбінату «Запоріжсталь». Мета проєкту – зберегти національну пам'ять про українських героїв та підкреслити, що кожен з наших сучасників, як і видатні історичні постаті століття тому, створює незалежне, суверенне та мирне майбутнє України. В межах проєкту планується зображення на муралах знакових історичних постатей, державних та культурних діячів, науковців, а також нових героїв – українців, які зараз наближають перемогу України. «Сьогодні вкрай важливо цінувати, пам'ятати та примножувати внесок кожного українця в

створення новітньої історії та, за прикладом великих українців, будувати Україну майбутнього: сильну, вільну та незалежну. Визнання та поваги заслуговує кожен запоріжсталівець, який своєю працею зміцнює країну та наближає Перемогу, підтримує героїв сучасної Української держави – оборонні сили України. Сьогодні вкрай важливо цінувати, пам'ятати та примножувати внесок кожного українця в створення новітньої історії.» - Олександр Корбан

Відповідь на сучасні виклики. Українські художники також активно реагують на сучасні соціальні, політичні та екологічні виклики. Вони використовують свої твори як засіб виразу емоцій. Мистецтво один із способів висловити свої погляди на проблеми та виклики, з якими стикається сучасне українське суспільство.

Марія Проніна - художниця, колажистка. Художниця, яка через свої твори показує біль та актуальність подій, які відбувалися навколо. Марія ділиться спогадами: «В Маріуполі напруга була ще до нового року. Командою «Платформи ТЮ» ми декілька разів збирались і проводили «червоні лінії» – обговорювали, що має статись, щоб ми поїхали з Маріуполя. А після погроз Путіна, що він нам покаже справжню декомунізацію, визнання «ЛДНР» та початку провокацій ми вже чекали, що буде штурм міст в Донецькій та Луганській областях. А потім ми дізналися, що обстрілюють не тільки нас, а купу міст по Україні. Я стала якоюсь лютою, категоричною у багатьох питаннях, мій мозок почав працювати бистріше. Постійно потрібно кудись скидати агресію до окупантів. Почала робити колажі з газет, які купляю у різних містах. Всі дні війни розв'язую купу квестів, про існування яких раніше навіть подумати не могла. Тому мені здається, що у мозку з'являються нові нейронні зв'язки – і дуже багато болю.»

Світлана Гавриленко – художниця з Ялти, займається живописом. «Мене розбудив мій хлопець о п'ятій ранку 24 лютого. Ще було темно, він сказав: «Света, Росія бомбить Київ». Я не повірила – думала цього ж не може бути. З початку війни у мене почуття тотального безсилля і без гласності, і хоча я відчуваю себе трохи чужою в рідному Криму, при цьому ніби ще сильнішим став зв'язок із цією землею. Я зараз боюся думати про майбутнє.

Будь-які спроби спланувати своє життя далі, ніж на кілька днів, жахають, тому я звузила горизонт планування до мінімуму. Але я вірю, що після найбезпросвітнішого кошмару завжди приходять ранок. Я зробила серію картин, написаних у змішаній техніці олійними та акриловими фарбами на полотні без підрамників, розміщених на манір килимів на моїх стінах. Тільки замість захопливих візерунків з дитинства вони зображують німий крик. Я не можу знайти слів, щоб передати жах того, що відбувається, але я можу знайти візуальну мову.» – розповіла Світлана.

Мар'яна Микитюк - Ілюстраторка з Києва, працює у змішаних техніках.

Мар'яна також розповіла свою історію: «У перший день повномасштабного вторгнення здавалося, що це надто абсурдно, щоб тривати довго, що все закінчиться за кілька днів, бо такого не може бути зараз посеред Європи. Згодом стало зрозуміло, що може бути що завгодно, і ядерна війна – це

цілком собі варіант. Треба готуватися до всього і намагатися повернутись до якоїсь подоби нормального життя.

Війна загострила відчуття вдячності. Уже нічого не вдається сприймати як належне. Щодня, коли вмикаю воду, світло чи купую їжу, думаю про людей, які роблять це можливим. У спокійний стабільний настрій досі важко потрапити: частіше емоції або викручені на максимум, або за щільною пеленою апатії. Малювання допомагає відчуті трохи контролю і користі від себе. Мені здається, ми зараз у процесі ще одного культурного відродження, і сподіваюсь, цього разу ніщо не завадить йому.»

Висновок. Українські художники відіграють ключову роль у формуванні ціннісних орієнтирів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Їхнє мистецтво відображає не лише красу та різноманіття української культури, а й пережиті емоції та почуття, зберігаючи культурну спадщину та перетворюючи її на актуальне сучасне мистецтво. Художники відтворюють мотиви народної творчості та історичні події, що сприяє утвердженню та розширенню цінностей і традицій, наше розуміння світу та сприяє гармонійному розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. <https://zaborona.com/ukrayinski-hudozhnyky-pokazuyut-svoeye-mystecztvo-pro-vijnu/>
2. <https://zprz.city/news/view/u-zaporizhzi-vidomij-muralist-sashko-korban-stvorit-seriyu-unikalnih-artobektiv#:~>

*Олександра ШАПОВАЛ,
студентка спеціальності «Журналістика»
Науковий керівник – Олена ГРУЗДЬОВА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ТЕМА ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Одна з актуальних тем сьогодення – війна. Вона докорінно змінила життя українцям, з нею пов'язані глибокі емоційні переживання, вона змушує стикатися з важкими реальностями життя. В цей час важливо розуміти, що для багатьох писати про війну - це спосіб розкрити правду, привернути увагу до проблем, які часто залишаються непоміченими, або висловити свої почуття і думки щодо подій, які впливають на життя багатьох людей. Завдяки публікаціям, новинам, картинам і віршам про війну, люди можуть передавати

не лише почуття, а й виражати своє співчуття та підтримку. Не варто забувати, що життя продовжується, і варто зберігати баланс і знаходити час на інші теми, які також мають важливе значення для нашого розвитку і розуміння світу. Багато авторів, які пишуть про війну, часто стикаються з виснаженням, емоційним вигоранням і навіть почуттям безсилля перед тим, що відбувається. Тому важливо для них знаходити способи самовираження, які допомагатимуть зберегти емоційний баланс і підтримувати їхню психічну та емоційну стійкість.

Актуальність творів патріотичного характеру завжди була і буде важливою для будь-якої нації, допоможе зберігати та підсилювати національну свідомість, підтримувати гордість за свою країну та її досягнення, а також підкреслювати важливі цінності та ідеали. Від Тараса Шевченка до Василя Стуса та Сергія Жадана. Різні історичні періоди, а тематика творів подібна. В центрі уваги – Україна, її історія, боротьба за незалежність.

Патріотизм може виявлятися в різних формах - від вірності своїй країні і народу до активного боротьби за їхнє благополуччя та свободу. Спробуємо проаналізувати тему патріотизму в сучасному мистецтві.

Ірина Онуфріївна Стасів-Калинець продемонструвала свій патріотизм через свою діяльність у різних сферах життя – в літературі, освіті, громадській діяльності та політиці [4]. Вона віддавала своє життя боротьбі за ідеали, у які вірила, і не зупинялася перед перешкодами чи загрозами. Свого часу вона мала надії на відновлення культури, не лише сподівалася, але й робила для цього все можливе. Тісно спілкуючись з В. Стусом, В. Чорноволом та С. Шабатурою, поставила підпис проти ув'язнення В. Мороза, разом з чоловіком, Ігорем Калинцем, ходила на судові процеси, писала листи О. Косигіну в Раду міністрів СРСР. За погляди була ув'язнена на 6 років .

Іншою представницею того часу є Алла Горська — художниця, роботи якої примушують зупинитися і замилуватися. Вона любила життя і творчість, знаходила волю в собі, а красу у всьому навколо. Стала учасницею «Сучасника», брала участь у протестах проти дій радянського керівництва та переслідувань, залишила великий доробок картин, ескізів. Вбита режимом. Вбивство приписують КДБ і можна вважати, що воно було запланованим замахом, адже кому в СРСР було вигідно мати лідера думок патріотично налаштованих українців? Нині її творчість повернулася до нас.

Від шістдесятників до сучасності. Варто згадати Ліну Костенко, що була представницею шістдесятників, але пережила ті часи і досі продовжує творити. Раніше вона також підписувала листи проти арештів, писала всупереч утискам і заборонам, захищала В. Чорновола, за що потрапила до «чорних списків» партії. Зараз пише вірші, романи, відстоює погляди вільної та незалежної України. З початку повномасштабного вторгнення російської армії вона регулярно приймає участь в благодійних акціях та пише на воєнну тематику. Її творчість і активна громадська позиція є невичерпним джерелом натхнення для багатьох людей, які прагнуть бачити свою країну сильною, незалежною та справедливою. Ліна Костенко - це приклад справжньої патріотки, яка не

зупиняється ні перед якими випробуваннями та завжди залишається вірною своїм переконанням й ідеалам. Актуальними є слова поезії:

Захлинаються кров'ю і димом світанки. Вигинає імперія хижий хребет.

По дорогах повзуть розчепірені танки. Причаїлася свастика в літері Zet [3].

Одним із символів сучасної України став Сергій Жадан. Він зміцнює дух нації своєю творчістю, активним ставленням до подій у країні та участю в обороні нашої землі. Його слова та дії надихають та підтримують нас у найважчі моменти. Нині його твори отримують нагороди, видаються по всій країні. Сам Сергій є фронтменом групи «Жадан і Собаки», багато пісень вміщують тексти з його віршів і розповідають про близькі кожному речі. В 2014 році Жадан був учасником Євромайдану, отримав травми, але продовжив боротися. В сучасних реаліях активно підтримує Україну в боротьбі проти окупанта, є учасником підрозділу «Хартія». Жадан – волонтер фронту і волонтер поранених душ українців водночас, його слова підтримували тоді, коли духу ставало мало. Письменник казав: «Це війна Пушкіна проти Шевченка» [2]. Важко не погодитись, адже і справді бій не лише автоматами, а й поглядами та культурою.

В сфері музичного мистецтва заслуговує на увагу за свою відданість і відверту творчість, яка переконливо відтворює глибину і складність української історії та культури, гурт «МУР». Їхні тексти вражають своєю прямою і відкритістю, а музика додає сили та емоційного навантаження кожному слову. Альбом «Ти(Романтика)» – це справжній творчий шедевр, який розповідає про важливі події і постаті в українській історії. Альбом потрібно слухати в хронологічному порядку, адже композиції перетікають одна в одну, змінюючи лише описану в тексті постать. З метою правдивої подачі інформації музиканти опрацювали наукову літературу, архівні матеріали. Їх музика має велике значення в наш час, коли багато хто прагне зрозуміти й відчути історію своєї країни, зрозуміти її коріння та значення. Гурт «МУР» своєю творчістю звертає увагу на важливі теми, які залишаються актуальними і сьогодні, і в майбутньому.

Художники Анжела Куцик і Андрій Синюк використовують мистецтво, щоб висловити свої емоції та відданість батьківщині під час війни. Їхні роботи стають свідченням та спогадами про страждання, які переживають український народ у ці важкі часи. Наприклад, художниця Анжела Куцик почала створювати, щоб відпустити біль. Вона малювала обстріляний Київ, Ірпінь, зруйновані будинки, намагалась передати страждання тих, хто тікає від обстрілів. До війни Анжела жила в Німеччині і тому з початку подій в Україні намагалась доносити німцям правду про те, що відбувається, а згодом взагалі вирішила в такий небезпечний час повернутися додому і бути поруч із співвітчизниками. Вражає картина «Закрийте небо», в яку вона вклала мотив-прохання закрити небо над Україною. Тема патріотизму є провідною в роботах Андрія Синюка. Наприклад, «Герої ДСНС», де зображений рятувальник з

дівчинкою на руках, що вийшов з-під завалів; «Окопна свічка», в якій відтворений воїн, що гріється в окопі малесенькою свічкою.

Мистецтво цих талановитих художників допомагає нам усвідомити істинне значення війни та подяку тим, хто ризикує своїм життям заради нашої свободи та безпеки. Вони надихають нас до вдячності, співчуття та активної підтримки тих, хто переживає війну на передовій.

Варто згадати Гліба Бабіча, відомого поетичною творчістю під псевдонімом «Лентяй». Він став справжнім символом відданості своїй країні та боротьби за її свободу. Його загибель у липні 2022 року під час оборони країни від російської агресії - велика втрата для української культури та літературної спільноти. В спадок Бабіч залишив понад 500 віршів. Його останній пост за 4 дні до смерті був таким:

Коли смерть присяде на бруствер, питає – «Ну що тут ти?» Коли нас, як тісто, місить вогняний вал,

Я не стану смикати Бога - вийду в канал арти.

У піхоти з артою і Богом - завжди прямий канал [1].

Він вийшов, не повернувся, але рядки його повертатимуться ще довго.

Історія нашої країни - це історія боротьби за свободу і незалежність. Росіяни продовжують бити по нашій культурі і по нашій країні, як було і за часів кріпацтва, і за часів СРСР. Наше життя і життя наших думок — найбільша поразка росії. Наше завдання – зберігати і розвивати українську культуру, творити, споживати і підтримувати творчість українських митців. Кожен з нас може внести свій внесок у цю боротьбу, дотримуючись своїх цінностей, підтримуючи українську культуру та виступаючи проти агресії та знищення національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Бабіч Гліб Коли смерть присяде на бруствер. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/7454941.html>

2. Жадан Сергій. Це війна Пушкіна проти Шевченка, хочемо ми цього чи ні. / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/04/25/7399252/index.amp>

3. Сайт Освіта України. URL: <https://ouk.com.ua/statti/nemaye-chasy-na-porazky-virshi-lini-kostenko-za-2022-rik>

4. Стасів-Калинець Ірина Онуфріївна. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Стасів-Калинець_Ірина_Онуфріївна

*Олександра ШПАК,
студентка спеціальності 022 Графічний дизайн
Науковий керівник – Олена КАЗІМІРЕНКО,
викладач циклової комісії
образотворчого мистецтва і дизайну
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ СТИЛЮ ШКОЛИ БАУГАУЗ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЛАКАТІВ З АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТІ

Дослідження і використання стилістичних ознак історичних стилів та напрямів у графічному дизайні дає можливість розвинути власне бачення краси, мистецтва та розвитку професії. Базуючись на знахідках відомих дизайнерів, сучасні молоді фахівці розвивають свою професійну компетентність, створюючи цікаві на насичені сенсом проекти.

Дослідження фахівців Баугаузу активно використовують в сучасному дизайні інтер'єрів, графічному дизайні та архітектури. Його візуальний стиль відрізняється чіткою геометрією, мінімальним використанням предметів та декору гарно вписується в сучасне місто.

У 2019 році, Німецька школа дизайну відсвяткувала своє 100-річчя. Ця подія сколихнула світ дизайнерів, ще раз привернувши уваги до діяльності Баугаузу. На Всеукраїнській науково-практичній конференції «100 років сучасності: ідеї Баугаузу та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті» було представлено багато робіт, в яких автори та авторки досліджували культурно-мистецьку спадщину баугаузу, утопічну складову ідей баугаузу та авангарду, вплив баугаузу та конструктивізму на формування мови сучасної інфографіки та багато іншого.

Bauhaus був заснований у 1919 році у місті Веймар німецьким архітектором Вальтером Гропіусом (1883–1969). Його основною метою була радикальна концепція: переосмислити матеріальний світ, щоб відобразити єдність усіх мистецтв. Гропіус пояснив це бачення союзу мистецтва та дизайну в Проголошенні Баугаузу (1919 р.), де описано утопічну ремісничу гільдію, що поєднує архітектуру, скульптуру та живопис у єдине творче вираження.

Розширюючи увагу мистецтв і ремесел до гарного дизайну для кожного аспекту повсякденного життя, перспективний Баугауз відкинув акцент мистецтва і ремесел на індивідуально виконаних предметах розкоші. Розуміючи, що виробництво машин мало бути передумовою дизайну, якщо ці зусилля мали якийсь вплив у 20 столітті, Гропіус спрямував зусилля школи дизайну на масове виробництво. На прикладі ідеалу Гропіуса сучасні дизайнери з тих пір думали про створення функціональних і естетично привабливих предметів для масового суспільства, а не окремих предметів для багатії еліти.

Характерними рисами стилю баугауз є порядок, асиметрія та базова прямокутна структура схеми. Переважно використовувалися прості геометричні фігури. Кольорова палітра обмежена, складалася з трьох основних кольорів – червоного, синього та жовтого, – чорного та білого. Хоч шрифти з засічками мали неабияку популярність, в 1925 році усі схвально прийняли пропозицію Баєра відмовитися від великих літер у друкованих виданнях. Гротескні шрифти і текст з маленької літери стали невід’ємною частиною стилю баугауз. Предмети, виготовлені в цьому стилі, було зорієнтовано насамперед на функціональність, а не оздоблення. Форма слідує за функцією.

Сьогодні рух Баугауз можна побачити майже всюди. Його прагнення до пошуку простих, раціональних і функціональних рішень – це підхід, якому досі вчать художників і дизайнерів. Дизайн Баугаузу простий і корисний, і саме простота робить повсякденні предмети красивими. Баугауз також значно вплинув на сучасний графічний дизайн і топографію. Багато сучасних дизайнерів надихаються керівними принципами шрифтів Баугаузу для створення успішних і естетично привабливих дизайнів завдяки акценту на читабельності та простоті. У сферах графічного дизайну та візуальної комунікації основні принципи функціональності, читабельності, експериментування та креативності залишили тривалу спадщину. Зверніть увагу на плакати, геометричне мистецтво та навіть одяг, який спирається на яскраві геометричні форми, простоту, елегантність дизайну та основні кольори. На той час це було революційно, але сьогодні сприймається лише як хороший дизайн. Сама школа Баугауз навіть змінила те, як студенти вивчають мистецтво.

Сучасні студенти художніх спеціальностей повинні відвідувати заняття з різних дисциплін для цілісного вивчення мистецтва, будь то графічний дизайн чи образотворче мистецтво, і їх заохочують створювати речі, які підходять для людини, яка цим користується, роблячи їхні потреби пріоритетними.

Для створення власних соціальних плакатів було обрано тему «академічна доброчесність». Порушення авторських прав, хабарництво, недостовірні інформація – це все є актуальними проблемами нашого суспільства, які зароджуються зокрема в навчальних закладах і переходять у всі галузі нашого життя. Таким чином у людей формується світогляд, в якому подібні речі є нормою. Метою проекту було проінформувати учасників і учасниць освітнього процесу про правила академічної доброчесності та донести важливість їх дотримання. Задачею було створити цікаву та яскраву композицію з простих елементів, в якій акцент буде на тексті. Для цього за основу було взято характерні риси баугаузу - асиметричність, основні кольори, прості фігури, шрифти тощо. За допомогою фігур було передано певні образи, що асоціюються з текстом на плакатах (лупа – джерела інформації, рука – авторські права тощо). Щоб трохи відійти від канонів стилю і цим додати сучасності, а також зробити плакати більш орієнтованими на Фаховий коледж «Універсум», в кожному плакаті один колір був замінений на корпоративний.

Актуальність проблеми підкреслюється тим, що цей стиль перегукується з сучасними поглядами на дизайн (функціональність, лаконічність тощо).

Баугауз здійснив великий вплив на подальше мистецтво, зокрема на графічний дизайн, і продовжує надихати й зараз. Його переосмислюють й використовують як в навчальних роботах, так і безпосередньо в професії графічного дизайну.

Список використаних джерел

1. Геллер С., Кваст С. Графічні стилі від вікторіанців до хіпстерів/Стівен Геллер, Сеймур Кваст, пер.з англ.Журавльова О., Пінчук Д. Київ: ArtHuss, 2019, 296с (Серія Креативна кар'єра)

2. The Bauhaus, 1919–1933 | Essay | The Metropolitan Museum of Art | Heilbrunn Timeline of Art History. The Met's Heilbrunn Timeline of Art History. URL: https://www.metmuseum.org/toah/hd/bauh/hd_bauh.htm (date of access: 07.05.2024).

3. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Bauhaus | definition, style, artists, architecture, art, & facts. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Bauhaus> (date of access: 07.05.2024).

4. Bauhaus - art, architecture & design | HISTORY. HISTORY. URL: <https://www.history.com/topics/art-history/bauhaus> (date of access: 07.05.2024).

5. Nagle T. Why the Bauhaus movement was important for modern design. Medley. URL: <https://medleyhome.com/blogs/gather/why-the-bauhaus-movement-was-so-important-for-modern-design> (date of access: 07.05.2024).

6. Типографіка Bauhaus: революція в графічному дизайні. Creativos Online. URL:<https://www.creativosonline.org/uk/типографіка-bauhaus-революція-в-графічному-дизайні.html> (дата звернення: 07.05.2024).

7. 100 років сучасності: ідей Баухауз та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 2 – 3 квітня 2020 р. / МОН України, Київ. нац. ун-т к-ри і мист; редкол.: Удріс-Бородавко Н., Болтенков А., Чистіков О. К.: КНУКіМ, 2020. 180 с.

*Анастасія ШУТЕНКО,
студентка спеціальності «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник – Людмила МИРОНЕНКО,
викладач циклової комісії з педагогічної освіти
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ КІНО ТА КІНОМИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

В часи, коли життєвий темп та розвиток все прискорюється і набирають нових обертів, надзвичайно важливо знайти той вплив та спосіб за допомогою якого підліток може визначити для себе життєві орієнтири, цінності та приклади для наслідування. Один з таких прикладів і формувальних чинників може виступати кіно та кінематограф.

Кіно та кіномистецтво мають значний вплив на формування особистості підлітка. Це може відбуватися через візуальні образи, які вони бачать на екрані, а також через історії та емоційний зв'язок з персонажами. Багато фільмів розглядають важливі теми, такі як дружба, кохання, справедливість і самоідентифікація, що може стимулювати підлітків задуматися про власні цінності та переконання.

Кінематограф – це великий винахід, який справив величезний вплив на формування світогляду людини ХХ століття. [2]

Кіно – найбільш «передовий» вид мистецтва, де використовують багато наукових відкриттів. [2]

Кіномистецтво (від кіно... і мистецтво) – вид мистецтва, який за допомогою кінематографічної техніки, оперуючи рухомим зображенням і звуком, відтворює реальну дійсність у художніх та художньо-документальних образах. Основні види К.: художнє (ігрове) кіно, кіно документальне, мультиплікаційне кіно (анімація), кіно науково-популярне. Із зародженням кіно виникло чітке розмежування жанрів – комедія, мелодрама тощо. Нині в кіно не існує єдиної класифікації жанрів, більшість фільмів мають ознаки кількох з них. [3]

Кіно включає в себе різноманітні жанри, техніки та стилі, що дозволяє створювати широкий спектр фільмів для різних аудиторій та цілей.

Кіно, як форма мистецтва, має потужний вплив на формування особистості та цінностей у людини. Перш за все, воно є не лише засобом розваги, але і засобом сприйняття світу. Фільми можуть викликати різноманітні емоції, спонукати до задумів і змінювати погляди на життя.

Кіно впливає на формування особистості через різноманітні аспекти.

По-перше, фільми є візуальними творами мистецтва, які відображають сюжети, персонажів і конфлікти, що відбивають різні аспекти людського життя.

Це дозволяє глядачам відчутися та співпереживати долі персонажів, вчитися розуміти їх мотивації та дії.

По-друге, кіно може впливати на уявлення про світ і моральні цінності. Фільми, що пропонують глибокі сюжети та моральні дилеми, можуть стимулювати глядачів задуматися над власними переконаннями і виборами. Наприклад, фільми про соціальні проблеми або моральні дилеми можуть спонукати до обговорення та роздумів про справедливість, толерантність та етику.

Крім того, кіно може впливати на розвиток емпатії та сприяти розумінню різних культур і поглядів. Глядачі можуть відчувати співчуття до персонажів з інших країн або культурних середовищ, розширюючи свої горизонти та відчуваючи більшу зв'язаність зі світом.

Кіно та кіномистецтво є потужними засобами формування особистих цінностей у людини та в суспільстві. Через візуальну та емоційну силу кінематографу, люди отримують можливість сприймати й усвідомлювати різноманітні моральні, етичні та соціокультурні концепції. За допомогою кінематографу та його здатності до відтворення різних аспектів життя, глядачі вчаться емпатії, співчуттю та розумінню інших, що сприяє формуванню толерантності та соціальної взаємодії. Крім того, кіноіндустрія впливає на формування особистих цінностей через презентацію різних життєвих сценаріїв та моральних дилем, що стимулює глядачів до саморефлексії. Таким чином, кіно та кіномистецтво є не лише розважальними формами мистецтва, а й важливими інструментами для формування цінностей у людини та суспільстві.

Згідно з психоаналітичним підходом, кінематограф, як зазначає Зигмунд Фрейд, має два типи естетичного впливу підсумковий та попередній. У кіно є безліч жанрів та напрямків які по-своєму впливають на формування особистості підлітка. [1]

Наприклад якщо фільми жахів можуть викликати негативні наслідки такі як агресивність, безсоння або тривожність. То з іншого боку дають відчутися весь спектр емоцій або ризику без безпосереднього ризику для життя. Так можемо і казати про те, що ті ж самі фільми жахів, на думку психологів здійснюють, ефект за допомогою якого людям легше справлятися та долати стрес страх та фобії. [1]

Кіно має великий вплив на формування цінностей і орієнтирів особистості. Фільми можуть відображати різноманітні сценарії та ідеї, які впливають на переконання та перспективи глядачів. Вони можуть стимулювати сприйняття соціальних проблем, емпатію до інших людей і культур, а також формувати певні моральні та етичні стандарти.

У підсумку, кіномистецтво та кіно мають величезний потенціал у формуванні особистості та цінностей. Вони не лише розважають, але й надихають, стимулюють креативність і сприяють розвитку емоційного і інтелектуального сприйняття світу.

Список використаних джерел

1. Вікторія Предко, Катерина Кордубан, Денис Предко. Вплив кінематографа на емоційну сферу особистості підлітка. // Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing and Polygraphic Center «Kyiv University», 2022. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/9%20(1).pdf)
2. Олена Денисенко. Що може кіно. // Національний університет «Києво-Могилянська академія». URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1351
3. Енциклопедична стаття. Кіномистецтво. URL: <https://esu.com.ua/article-6942>

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

*Антоніна ДМІТРІЄВА,
студентка спеціальності 081 Право
Науковий керівник – Алла ТАРАСЮК,
викладач циклової комісії
суспільних дисциплін та правознавства
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації (далі – РФ) на території нашої держави питання продовольчої безпеки набуло надважливого значення. Продовольча безпека держави є однією зі складових її національної безпеки.

В умовах правового режиму воєнного стану продовольча безпека держави необхідна для забезпечення виживання населення.

Питання продовольчої безпеки висвітлювали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: В. Андрійчук, В. Богачова, П. Борщевський, В. Балабанов, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, І. Дроздяк, І. Кушнір, Ю. Лузана та інші.

Зважаючи на складність питання та фактори, що можуть збільшувати необхідність у зміні певних правових аспектів продовольчої безпеки, тема залишається актуальною та потребує висвітлення.

Міжнародне законодавство закріплює поняття «продовольча безпека» у тексті Римської декларації про світову продовольчу безпеку 1996 року. Римська декларація визначає «продовольчу безпеку» як становище, у якому люди постійно мають фізичний, соціальний та економічний доступ до їжі у необхідній кількості та поживній якості, яка задовольняє їхні потреби у харчуванні для здорового і активного життя [3, с.285].

У сучасній юридичній літературі до визначення поняття «продовольча безпека» не існує єдиного підходу. Аналіз наукових праць, що визначають зміст досліджуваної категорії, дозволяє зробити висновок про існування 4 концептуальних підходів до визначення сутності даного поняття, зокрема: стан системи, рівень доступу, механізм забезпечення та ієрархічний рівень [1, с. 41].

Більшість авторів виділяють подібні елементи продовольчої безпеки, а саме: забезпечення коштом власних агроекономічних потужностей, не застосовуючи імпорт продовольства.

І хоч науковці не мають одного підходу щодо визначення поняття «продовольча безпека», закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» закріплює, що продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, що виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [4].

Тобто поняття «продовольча безпека» можна розуміти як обов'язок держави щодо захисту інтересів людини, виражений у безперешкодному доступі людини до продуктів для її життєдіяльності.

Відповідно до Глобального індексу продовольчої безпеки (англ. Global Food Security Index, GFSI), за допомогою якого оцінюються сильні й слабкі сторони та загрози для національних продовольчих систем країн світу, Україна за даними 2022 року посідала 71 місце серед 113 країн світу (у довоєнний період Україна посідала 58 місце у світі) [7]. Індекс складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість.

Порівняно з довоєнним періодом погіршилося значення Глобального індексу продовольчої безпеки, а також значення всіх його базових компонентів. Зокрема, найбільше знизився рівень економічної доступності (з 73,9 у 2021 році до 66,6 у 2022 році; за цим показником у 2022 році Україна посідала 65 місце у світі) [6].

Проблема продовольчої безпеки в нашій країні набуває значної важливості, що пов'язано з обставинами, які зумовлені повномасштабним вторгненням РФ на територію України. До них слід віднести: скорочення посівних площ, неможливість зібрати врожай, знищення сільськогосподарської техніки, відсутність умов для зберігання врожаю та його збуту, знищення аграрної інфраструктури, знищення продукції тощо. Саме тому в умовах війни для подальшого розвитку держави необхідні точні заходи, спрямовані на належне правове регулювання відносин відповідних до сьогоденних реалій, у тому числі прийняття нормативно-правових актів для забезпечення життєдіяльності в умовах війни [2, с. 114].

Прикладом належного правового регулювання щодо забезпечення збереження безпеки продовольства є закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Закон вносить зміни до деяких законодавчих актів щодо надання у користування земельної ділянки сільськогосподарського призначення державної чи комунальної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, передумов для ведення сільськогосподарського виробництва на землях державної чи комунальної власності. Закон також передбачає поновлення договору на один рік у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно договорів оренди,

суборенди, суперфіцію, емфітевзису, земельного сервітуту щодо сільськогосподарських ділянок; договори оренди сільськогосподарської землі укладаються в електронній формі без проведення земельних торгів [5].

Дії спрямовані на швидке збільшення ділянок вирощування сільськогосподарської продукції для забезпечення, в першу чергу, суспільного інтересу в умовах воєнного стану. Водночас Закон обмежує виконання певних статей, що захищають приватні інтереси окремих осіб.

На нашу думку, продовольча безпека в умовах воєнного стану має забезпечуватись плануванням виробництва з урахуванням потреб військових та цивільного населення, залученням місцевих виробників продовольчої продукції, збільшенням площі посівів та укладенням додаткових угод щодо співпраці в межах можливості. В умовах, в яких на даний час перебуває наша держава, для збереження продовольчої безпеки необхідні стратегії невідкладних заходів щодо забезпечення доступу до базових продуктів, врегулювання цінових пропозицій та пристосування сільськогосподарського сектору до сьогодення.

У висновку зазначимо про те, що теоретико-правові аспекти продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану включають розробку і реалізацію законодавства, що регулює виробництво, транспортування, зберігання та розподіл продовольства під час збройного конфлікту.

Продовольча безпека повинна гарантувати та забезпечувати базові потреби населення. Варто констатувати, що забезпечення продовольчої безпеки є одним з першочергових завдань нашої країни в умовах збройної агресії РФ.

Список використаних джерел

1. Бабич М. М. Продовольча безпека України: теорія, методологія, практика: дис. 2019. 515 с.

2. Земко А. М. Продовольча безпека в умовах війни: правовий аспект. Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доп. міжнародної наук.-практич. онлайн/офлайн конф. м. Київ, 16 вересня 2022 р. С. 114.

3. Пащенко О. М. Проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 283-291.

4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004, № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187715/ed20231231#Text>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2024, № 2145-IX: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

6. Прояви економічної нерівності населення в Україні в контексті забезпечення стійкості. Національний інститут стратегічних досліджень: веб-

сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/proyavy-ekonomichnoyi-nerivnosti-naselennya-v-ukrayini-v-konteksti>

7. Global Food Security Index. 2022. Economist Impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>

*Анна КАТЕЛЬНИЦЬКА,
студентка спеціальності 081 Право
Науковий керівник – Тамара КЛЮЧНІКОВА,
викладач циклової комісії
суспільних дисциплін і правознавства
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ЗАХИСТ СВОБОДИ ЛЮДИНИ: БОРОТЬБА З НЕЗАКОННИМ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ВИКРАДЕННЯМ ТА ВЗЯТТЯМ ЗАРУЧНИКІВ

Доречно розпочати з правового аналізу поняття «свобода», у міжнародному праві «свобода» визначається як юридична можливість особи чи групи діяти певним чином без зовнішніх обмежень, за винятком тих, які встановлені законом. Згідно зі ст. 21 Конституції України «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Відповідно до ст. 29 Конституції України «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» [1]. Це означає, що держави зобов'язані поважати та захищати свободи своїх громадян та інших осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією.

Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» зазначено що, кожен громадянин України, а також іноземець та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, мають право вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися в будь-якому напрямку по території України [3, ст. 3].

Проаналізувавши статті Кримінального кодексу України. Відповідно до ч. 1 ст. 146 КК України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини - караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк», та згідно з ч. 1 ст. 147 «Захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника - карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років» [2].

Позбавлення волі включає в себе: утримання особи там, де вона не хоче перебувати, або поміщення її в місце, звідки вона не може самостійно піти. Застосування насильства, або погроза його застосування, а також знерухомлення і неможливість залишити певну територію, факти які вводять людину в безпорадне становище. Позбавлення волі є незаконним у всіх випадках, окрім тих, які встановлені законом.

Викрадення може здійснюватися шляхом таких дій, як: застосування примусу, насильства, погрози насильства, обману або використання безпорадного стану особи.

Кримінальний і суспільно шкідливий характер діянь, передбачених нормотворцем у статтях 146 та 147 чинного ККУ, полягають у тому, що вони порушують можливість здійснення таких прав:

- Право на невтручання в особисте людське життя;
- Право особистої недоторканності та свободи;
- Право на вільний вибір місця проживання й перебування;
- Право на свободу пересування, та інші.

Особливо хочемо звернути увагу на злочини, які вчинили та вчиняють досі військові РФ, на різних окупованих територіях нашої країни. Вчинені правопорушення в Київській, Чернігівській, Харківській, Сумській, Херсонській областях, які наразі деокуповані є вічним жахом для осіб, які перебували там. Багато людей були зачинені в підвалах будинків, без змоги вільно пересуватися та виходити з будівель, деяких свавільно без їх згоди депортували на інші території країни загарбника.

У своїй промові Генеральний прокурор відмітив: «Розслідуванням встановлено, що під час окупації міста Буча впродовж березня 2022 року російські військові *тримали у заручниках* цивільних людей, які не брали участі у бойових діях і не мали зброї. Вони не забезпечували утримуваних продуктами харчування та водою. Обвинувачені позбавляли людей можливості вільно пересуватися, ставили їх на коліна, зав'язували очі липкою стрічкою та ганчірками, руки зв'язували пластиковими хомутами. Потерпілим погрожували вбивством і цілеспрямовано стріляли у їх напрямку, мирним мешканцям завдавали тілесні ушкодження. Людей били кулаками по тілу, а також прикладом зброї по ногах, пальцях ніг та грудній клітині. Крім того, окупанти грабували місцеве населення, забираючи особисті речі та побутову техніку» [4].

У березні 2022 року в селі Ягідне Чернігівської області, зафіксували, що росіяни розміщували військову техніку між будинками та обстрілювали українські позиції з підвір'їв людей: «Крім того, солдати *утримували 365* мирних жителів у підвалі школи, а свій штаб розташували на першому поверсі тієї ж будівлі. Російські збройні сили атакували українські позиції, у тому числі з території школи, піддаючи значній небезпеці сотні цивільних осіб, які перебували в одній будівлі», – йдеться у звіті Комісії ООН [5].

Омбудсман Дмитро Лубінець розповів про досвід України у звільненні військовополонених та поділився свідченнями тих, хто був під окупацією. Він

висвітлив тему повернення *викрадених* українських дітей та цивільних *заручників*, які зараз утримуються Росією, наголосивши на ролі міжнародних організацій у механізмі їх повернення в Україну. Пресконференцію можна переглянути на сайті https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-dmitro-lubines-proviv-veliku-preskonferenciyu-dlya-ukrayinskih-ta-mizhnarodnih-zhurnalistiv-diplomaticchnogo-korpusu.

Наведені приклади відображають меншість місць скоєння злочинів. Кожне село, місто, область в цілому, які були під окупацією, зазнали багато тортур від загарбників, статті 146 та 147 не є вичерпними видами правопорушень, які були вчинені на території України. Варто підкреслити слова Генпрокурора: «Розраховуємо на підтримку в створенні Міжнародного трибуналу для притягнення керівництва РФ до відповідальності. Справедливість для жертв війни – це справедливість для світу».

Сподіваємось, що кожна винна особа, яка вчинила правопорушення, понесе не тільки кримінальну відповідальність, а й інші, які визначені нашим та міжнародним законодавством в максимально можливій мірі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 р. №1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>

4. Били, катували та погрожували вбивством мирним мешканцям Бучі – судитимуть 10 військовослужбовців РФ. Головна - Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/bili-katuvali-ta-pogrozuvali-vbivstvom-mirnim-meskancyam-buci-suditimut-10-viiskovosluzbovciv-rf>

5. Комісія ООН зафіксувала злочини військових РФ на Чернігівщині. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/chernihiv/298568-zgvaltuvanna-trimanna-v-neludskih-umovah-strati-komisija-oon-zafiksuvala-zlocini-vijskovih-rf-na-vernigivshini/>

*Ірина КУЛЬБАКО,
студентка спеціальності 081 Право
Науковий керівник – Тамара КЛЮЧНІКОВА,
викладач циклової комісії
суспільних дисциплін і правознавства
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, розпочата росією проти України 24 лютого 2022 року, стала переломним моментом для всього українського народу та вплинула на всі сфери суспільного життя. В цей час Україна вперше за роки своєї незалежності опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив усю її територію та став причиною обмежень прав і свобод людини [1, с. 95].

Обмеження прав людини в умовах воєнного стану – це складна та неоднозначна тема, яка ґрунтується на балансі між забезпеченням національної безпеки та збереженням базових прав і свобод людини.

Під час дії воєнного стану можуть бути обмежені деякі права і свободи громадян з метою забезпечення оборони країни та збереження її безпеки. Однак ці обмеження не можуть стосуватися всіх прав громадян. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини й громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Необхідно зазначити, що в законодавстві передбачені механізми та гарантії, які спрямовані на захист прав людини навіть в умовах воєнного стану. Так, міжнародне право та Конституція України [3], в умовах воєнного стану допускають тимчасове обмеження певних прав людини, але лише з дотриманням наступних принципів:

1) Законність. Такі обмеження повинні бути чітко визначені в законі та відповідати положенням міжнародного права.

2) Необхідність. Обмеження повинні бути необхідними для забезпечення національної безпеки та пропорційними цій меті.

3) Тимчасовість. Обмеження повинні діяти лише протягом того часу, який необхідний для подолання загрози.

4) Ефективність. Обмеження повинні бути дієвими та сприяти досягненню мети, для якої вони запроваджені.

5) Судовий контроль. Застосування цих обмежень повинні підлягати судовому контролю.

В Україні перелік прав, які можуть бути обмежені під час воєнного стану, передбачений Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2]. Так, може обмежуватися право людини на вільне пересування шляхом запровадження комендантської години, обмеження на виїзд з населених пунктів, встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду.

Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Однак примусове відчуження майна можливе тільки в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації. Також воєнний стан може обмежувати права людей на вільний вибір праці. Громадяни під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт. Впровадження трудової повинності регламентується законом.

Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема, можуть бути застосовані контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла людей тощо. Крім того, під час війни заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежує права громадян на участь в управлінні державними справами. Також можуть бути заборонені масові заходи, мітинги, демонстрації, чим обмежується право на мирні зібрання.

Важливо відзначити, що не всі права людини можуть бути обмежені під час воєнного стану. Відповідно до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод до таких прав належать: право на життя (окрім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій); право на свободу від катувань; право не бути у рабстві або в підневільному стані; право не бути підданим покаранню без закону [4]. Проте Конституція України значно розширює перелік прав і свобод, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Так, відповідно до ч. 2 ст. 64 Основного Закону, «не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» [3].

Таким чином, в умовах воєнного стану захист прав людини є особливо важливим та актуальним. Законодавство України передбачає механізми, які допускають обмеження здійснення окремих прав громадян. Проте обмеження прав людини в умовах воєнного стану в демократичній державі є крайнім заходом, який має застосовуватися лише у виняткових випадках. Держава повинна вживати всіх можливих заходів для мінімізації таких обмежень та забезпечення їх пропорційності загрози, що виникла.

Список використаних джерел

1. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 95-99.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.04.2024).

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

4. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод: Міжнародний документ Ради Європи від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 29.04.2024).

Федір МАНОЛОВ,
*студент спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)*
Науковий керівник – Олександр МОСКАЛЕНКО,
*викладач циклової комісії
суспільних дисциплін і правознавства
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ

Свого часу англійський письменник Джордж Орвелл правильно зауважив, що той, хто має контроль над минулим, має владу над майбутнім, а хто керує сучасністю, той контролює минуле. Ця ідея наочно демонструється в контексті вивчення і дослідження історії України під час Другої світової війни. Через 79 років після перемоги над нацизмом можна відзначити відсутність єдиної думки й спільної національної пам'яті про минулу війну в Україні. Суспільство розділене у поглядах і в аналізі драматичних історичних подій [1.с.1].

Окупація (у військовій справі та міжнародному праві) - це тимчасове заняття озброєними силами території супротивника, що регулюється четвертою Гаазькою конвенцією (1907 р.). У 1949 році четверта Женевська конвенція була додана до законів, що регулювали військову окупацію території ворожої держави. Але, попри зміну часу та покращення світу, окупаційний режим та його складові не змінюються, а в теперішній війні ще й погіршуються, не дивлячись на давно прийняті й узгодженні правила стосовно окупації чужої землі. Так, у Протоколі I (1977 р.) зазначено: «додатковий протокол до Женевської конвенції 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів має додаткові статті стосовно військової окупації» [1, с.2]. Також у 1948 році військовий трибунал США у Нюрнберзі зазначив, що під час військової окупації окупаційна влада не може претендувати на власність ворожої території згідно з будь-яким законним правом. Натомість вона тимчасово здійснює лише фактичний контроль, який може бути скасований.

Це підтверджується статтею 42 Гаазького положення, яка визначає обмежені права воєнного окупанта тільки на території ворожої країни, яка

перебуває під його фактичним контролем. Так, наприклад, Німецька окупація почалася з 1941 року, коли поразка Німецьких сил під Москвою та численні зтяжні бої до цього призвели до того, що було «розвіяно» мрію Бліцкригу та змусило нацистів перейти до зтяжної війни. Ця війна потребувала значних людських та фінансових затрат, впоратись з якими Німеччині не вдалося б самотужки, тому треба було поповнювати ці ресурси коштом окупованих територій. Впродовж 1942 року німцям вдалося захопити Донбас, Кубань і нафтові родовища Північного Кавказу, що давало пальне для нацистських танків та іншої техніки.

Окупаційний режим на території України німці називали «Новий порядок», який мав на меті створення так званих білих рабів з неповноцінного слов'янського народу, який мав обслуговувати арійців [4, с. 22].

«Новий порядок» – це по суті середньовічна расистська теорія, заснована на ідеях неповноцінних рас. Встановлюючи «новий порядок», окупанти залучали до співпраці місцевих мешканців, які відчували образу від радянської влади та виступали проти неї. Ці особи шукали захисту та підтримки своїх прав у нової влади й отримували різноманітні посади в різних установах, в тому числі у «українській допоміжній поліції» (призначалися бургомістрами міст і старостами сіл). Владу на місцях здійснювали в містах бургомістри, в селах — ландвіртшафтефюрери (сільськогосподарські керівники), скорочено «ла-фюрер». Впродовж окупації їх кількість досягла 14 тисяч, і кожний з них мав необмежену владу над майном і життям місцевого населення. Заборонялось користуватись електрикою, вільно пересуватись територією, всі заклади були для німців з надписами «Тільки для німців», «Українцям вхід заборонено». Також обмежували видачу продовольчих товарів для мешканців міст: для однієї людини відводилось 2,6 кг хліба, тобто 53 г на день. Окрім моральних знущань, були нестерпними й фізичні: розстріли, арешти та вивезення до Німеччини на примусові роботи. Проводилась жорстока політика знищення євреїв – Голокост.

Таким чином, зведення вищевикладеного дозволяє зробити висновок, що нацистська окупація, відома як «новий порядок», сильно вдарила по Україні, спричинивши майже 8,5 мільйона жертв (не враховуючи втрат на фронті) [1, с. 14]. Майже дзеркальна ситуація вийшла і з російською окупацією України у 2022 році, починаючи з повномасштабного вторгнення. Отже, у квітні 2022 року російське керівництво визнало, що їм не вдалося захопити Київ за три дні, тому вони замінили свої цілі на сході та півдні України на більш скромні. Наступ на Донбасі протікає мінімально, і росія очікує значної контратаки з боку України, що змушує їх активізувати окупаційні дії на українських територіях. За розвідувальними даними, у росії виникають проблеми з боєприпасами, технікою та персоналом. Бойова мораль в багатьох частинах її збройних сил низька, а армія зазнала значної деградації. Дипломатичний вплив країни зменшився, а довгострокові економічні перспективи є похмурими. Дворічна війна росії виявилася одночасно дорогою та «стратегічно шкідливою» – такі висновки зробили в Міністерстві оборони Великої Британії [2, с. 510]. Звісно,

що такий невтішний стан рашистських військ призводить до звірств на окупованій території. Наприклад, лише на Київщині (в Бучі, Ірпені, Гостомелі) окупаційна політика росії майже нічим не відрізнялася від німецької 1941-1944 років: це грабунок, депортації, фільтраційні табори, фізичне знищення місцевого населення.

Список використаних джерел:

1. Левітас Ф. Л. Друга світова війна: український вимір/ Фелікс Левітас. К.: Наш час, 2022. 300 с.
2. Мартинюк О. Г. Історія України. К.: «Ранок», 2020. 512 с.
3. Наконечний Б. В. «Хімічний трикутник» Луганщини під час окупації. К.: 2022. 58 с.
4. Рузвельт Ф. Розмови біля каміна. В.: 2022. 408 с.
5. Субтельний О. Україна: історія. К., «Либідь», 2021. 512 с.

*Денис ПАУТОВ,
студент спеціальності 081 Право,
Науковий керівник – Оксана ГОЛІНСЬКА,
викладач циклової комісії юридичних дисциплін
КЗ КОР «Богуславський гуманітарний фаховий коледж
імені І.С. Нечуя-Левицького»
(м. Богуслав, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Порушення та (або) обмеження прав і свобод людини та громадянина є неприйнятним і недопустимим явищем у демократичних країнах, до яких також відноситься і наша Батьківщина. 24 лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення в Україну, країна-агресор порушила багато нормативно-правових актів різних за юридичною силою, починаючи з Конституції України та завершуючи міжнародними документами. Тому серед багатьох сфер суспільного життя на які вплинув воєнний стан, найбільш суттєво це торкнулося обмеження прав і свобод людини та громадянина. Зазначені дії змусили українських нормотворців, а загалом державу в цілому створити нові норми, які б регулювали та реалізовували державну політику у сфері управління суспільством та захисту прав і законних інтересів людини й громадянина.

Такий інститут, як обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану, може застосовуватися, як вже було зазначено, лише в окремих випадках. Вони прописані в ст. 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Саме визначення воєнного стану знаходиться в ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII, означає особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень для протидії збройної агресії та відновлення національної безпеки та територіальної цілісності [2].

Розглядаючи права людини в умовах воєнного стану передусім необхідно з'ясувати, що ж закладено у зміст цього явища. Такий термін, як «обмеження прав і свобод людини», є несталим та дискусійним у доктрині національного права. Багато науковців, до яких входять Андрієвська О.В. [4, с. 85], Скрипнюк О. [5, с. 9], Савчин М. [8, с. 151-152], розкривають це поняття по-різному. Отже, проаналізувавши визначення науковців, ми пропонуємо Вам свою характеристику зазначеного явища: *це система правових дій, які ініціюються та впроваджуються з боку держави шляхом призупинення особистих та колективних прав і свобод у формі закону або іншого нормативно-правового акта, для врегулювання особливої ситуації, регулювання суспільних відносин, реалізації державної політики у цих сферах, захисту як самих громадян, так і їх прав, у випадках та умовах, визначених законодавством.*

Так, Указом Президента від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні було введено воєнний стан на 30 діб. На сьогодні цей режим продовжено до 13 травня 2024 року. Згідно з п. 3 цього Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини й громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, і вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [3]. Також треба згадати й про ті основоположні права, які не можуть бути обмежені ні в якому разі. Такі положення містяться у статтях 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції України (рівність прав і свобод громадян, право на життя, право на житло, право на шлюб, право на професійну правничу допомогу, презумпція невинуватості тощо).

Проаналізувавши згадані статті, їх можна поділити на декілька груп: індивідуально-особисті обмеження (недоторканість житла, таємниця кореспонденції, втручання в особисте життя, свобода думки, перебування на території України, вільне місце проживання, участь в управлінні державою, право на освіту) та соціально-економічні обмеження (право власності, підприємницька діяльність, право на працю, право на страйк). Саме завдяки цим обмеженням в сучасних умовах можна побачити та дослідити механізм конституційного обмеження прав і свобод людини й громадянина в період воєнного стану на території України.

Отже, яка б складна ситуація в Україні не була, обмеження прав і свобод людей і громадян у випадку воєнного стану залишається головним та пріоритетним для стабілізації суспільних відносин. Підтвердженням того

виступає ст. 3 Конституції України, яка визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Українська влада змогла в найкоротші терміни розробити та впровадити систему спеціальних норм, які не тільки повернули стабільне повсякденне життя народу, але й врегулювали найважливіші суспільні відносини, які визнано головними у своїй політиці. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Беручи до уваги все вищесказане, слід зрозуміти, що в період дії режиму воєнного стану обмеження прав і свобод людини й громадянина регулюються нормами спеціального законодавства, що включає Конституцію України [1], ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [2], Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [3]. Зазначені обмеження будуть діяти протягом усього воєнного стану та припиняться з моменту скасування такого режиму.

Список використаних джерел

1. Конституція України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.04.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 14.04.2024).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 14.04.2024).
4. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ : видавництво «Юрінком Інтер», 2019. 328 с.
5. Андрієвська О. В. Про конституційно-правовий механізм обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Альманах права*. № 7. 2016. С. 83–86.
6. Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану в Україні. *Наукова стаття*. Київ : видавництво «Часопис Київського університету права» №2, 2023. С. 45-48
7. Маркович Х. М. Права і свободи в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Наукова стаття*. Львів : видавництво «Національний університет «Львівська політехніка». С. 95-99
8. Скрипнюк О. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Публічне право*. № 3. 2011. С. 5-11

*Марія ПИЛИПЕНКО,
студентка спеціальності 061 Журналістика
Науковий керівник – Олена ГРУЗДЬОВА,
викладач циклової комісії з видавничої справи,
культури та української філології
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Мета роботи: опрацювати нормативні документи, якими керуються журналісти в умовах воєнного часу, з'ясувати виклики в роботі журналіста як загалом, так і в зонах бойових дій, на деокупованих територіях; розкрити питання важливості роботи журналіста в умовах воєнного часу, ризики професії, питання правдивості інформації.

Дослідження нормативних аспектів роботи журналістів в умовах воєнного часу залишається дуже актуальним у контексті сьогодення та розвитку медіасфери. Розуміння нормативних рамок, якими керуються журналісти в умовах воєнного часу, важливо для їхньої безпеки та для забезпечення достовірної та об'єктивної інформації. Журналістика в умовах воєнного часу відіграє критичну роль у забезпеченні прозорості, розуміння ситуації та захисту прав людини.

Журналістська діяльність є дуже важливою в нашому житті, не лише в період воєнного стану. Журналіст має прямий вплив на маси, формуючи громадську думку, за допомогою зібраного матеріалу. Дістати якісний та правдивий матеріал буває досить складно. Відомі випадки, де журналісти ризикували власною безпекою та життям, заради матеріалу. Варто згадати історію Георгія Гонгадзе, який «зник» ще в далеких 2000-х роках. Він опублікував відкритого листа до генпрокурора України Михайла Потебенька, в якому попередив, що за ним стежать. Гонгадзе підозрював, що стеження організували самі правоохоронці, але сподівався випередити їх. Востаннє його бачили 16 вересня 2000 року, коли він сідав у свій автомобіль на бульварі Лесі Українки. 2 листопада в Таращанському лісі за 70 кілометрів від Києва знайшли обезголовлене тіло Георгія [2].

З розвитком медіа, поняття журналістики стало більш розмитим. З'являються різні блогери, «інфлюенсери», тощо. Постає питання, хто є журналістом? Чи може блогер вважатись журналістом, а телеграм-канали - ЗМІ.

Якщо говорити мовою закону, то журналіст - творчий працівник суб'єкта у сфері медіа, який професійно збирає, одержує, створює, редагує, поширює і забезпечує підготовку інформації для медіа [1]. Ключове слово – професійно, тобто це має бути людина, яка офіційно працює журналістом та має

відповідний документ. Для журналіста це має бути незвичайним хобі, як для багатьох медійників сучасності, а саме професія [3].

В умовах воєнного часу в професійній діяльності журналісти керуються наступними документами: законом «Про правовий режим воєнного стану», а саме стаття 8 пункт 11, де зазначається, що «військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі» [1]; наказом головнокомандувача Збройних сил України Валерія Залужного «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану», в якому є алгоритм взаємодії з медіа для військових та перелік інформації, яку не можна розголошувати [1]. Додатками до наказу є порядок акредитації представників ЗМІ та правила роботи працівників медіасфери у зоні бойових дій. Вказівками і рекомендаціями від військового командування, які висвітлені невеличкими пам'ятками. Наприклад, пам'ятка про роботу оборонних підприємств та розпорядження про заборону користування відеореєстраторами, заклик не оголошувати місця влучання російських ракет і снарядів, прохання не публікувати особисті дані українських військових, заклик не розголошувати інформацію про військовополонених, заклик не розголошувати точні цифри втрат української армії. Разом з тим, були заклики та прохання не обговорювати перебіг бойових дій і не радіти передчасно успіхам на фронті.

Важливим для роботи журналіста є стаття 114-2 Кримінального кодексу України. Ця стаття запровадила кримінальну відповідальність за «несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [4]. Залежно від поширеної інформації, порушник буде позбавлений волі терміном від трьох до дванадцяти років. Згідно з законом України «Про надання додаткових гарантій захисту журналістам, які працюють у районах ведення воєнних (бойових) дій» [1], ЗМІ зобов'язані за свій кошт забезпечити своїх працівників засобами захисту від різних поранень та аптечками. Щобільше, закон передбачає обов'язкове страхування журналістів у разі отримання поранень під час висвітлення ходу війни та подій на окупованих територіях.

Розглянемо ризики роботи журналіста на практиці. Журналіст повинен бути на передовій, має розповісти нам про ситуацію, як в гарячих точках України, так і в деокупованих. Прикладом таких досліджень є проєкт Дмитра Комарова «Рік», де зібрано репортажі з міст та селищ, які були окуповані під час повномасштабного вторгнення. У першому випуску Дмитро разом з командою військових знайшов снаряд, що не розірвався. В цьому ж відеоролику, житель показав Дмитру одну з «пасток», яку зробили росіяни в його власному будинку: з'єднали двері погреба та східці нагору звичайною гранатою Ф1. При спробі зачинити двері граната б зірвалася. Дмитро сам говорить, що оглядаючись назад, це був один з найнебезпечніших моментів його журналістської діяльності [5]. З цим неможливо сперечатись, бо один необачний рух – і вся команда, разом з журналістом, вже не в змозі рухатись далі.

Якщо говорити про підготовку до роботи в зонах бойових дій, то вона має складатись із спеціального тренінгу з роботи у ворожому середовищі. Крім того, журналісту потрібно буде отримати особливий дозвіл від ЗСУ для роботи на територіях, де йдуть активні бойові дії, і за кілька днів до виїзду надіслати запит пресофіцеру бригади, де журналіст буде працювати. Щоб отримати вищезгаданий дозвіл, потрібно мати документ, який підтверджує журналістську діяльність людини. Таким чином, звичайний блогер не може отримати дозвіл на роботу в зоні бойових дій, і, зазвичай, такі люди працюють у волонтерських організаціях.

Пропонуємо розглянути частину з інтерв'ю, взятого в журналіста Євгенія Лешана, нині захисника України, в якому він пояснює особливості роботи справжнього журналіста в умовах воєнного стану:

Доброчесний журналіст не буде жертвувати достовірністю заради клікбейту. Він не візьме неперевірене повідомлення з анонімного, пропагандистського чи сміттевого каналу. Подія має бути підтверджена очевидцями, бажано з фото чи відео (так званий об'єктивний контроль), а якщо очевидців немає - то принаймні повинно бути офіційне повідомлення уповноважених органів (речники чи інші вповноважені особи силових відомств, військових підрозділів, органів влади і т.д.)

Споживачі інформації, якщо хочуть бути якісно інформовані, мають брати інформацію з медіа із прозорою структурою власності та бездоганною репутацією, а також на офіційних каналах органів влади, військових підрозділів і т.д. Відмовлятися від медіа з «кричущими» заголовками новин, і натомість більше цікавитися журналістикою даних, роботою відомих розслідувальних ресурсів, які зазвичай поважають аудиторію і дуже цінують власну репутацію.

Отже, можна сказати, що журналістика під час війни є дуже важливим аспектом формування суспільної думки. Адже інформаційне поле також є битвою, де ми маємо відстояти себе, свою історію та правду. Робота на передовій вимагає від журналістів не лише професійної підготовки та навичок, але й готовності ризикувати своїм життям та здоров'ям, аби розповісти світові

правдиву інформацію про події. Серед ризиків, з якими стикаються журналісти, є фізична небезпека, психологічний стрес, загрози безпеки від зброї та вибухів, цензура та обмеження свободи слова, а також безпека особистих даних. Однак, незважаючи на ці ризики, робота журналіста в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою права на інформацію та права на свободу слова, і вона важлива для забезпечення прозорості, інформованості та прав людини в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Детектор Медіа. Які обмеження та особливості роботи медіа діють в Україні під час великої війни. URL: <https://detector.media/infospace/article/203615/2022-10-11-yaki-obmezhennya-ta-osoblyvosti-roboty-media-diyut-v-ukraini-pid-chas-velykoi-viyny/>
2. Зникнення Георгія Гонгадзе. Автор: Український інститут національної пам'яті. URL: <https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/16/2000-znyknennya-georgiya-gongadze>
3. Комісія з журналістської етики. Роль професійних журналістів і блогерів під час війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3716082-rol-profesijnih-zurnalistiv-i-blogeriv-pid-cas-vijni.html>
4. Кримінального кодексу України. Стаття 114-2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3905>
5. РІК – авторський документальний проєкт Дмитра Комарова | Частина перша. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EhssmUtN874>

Олена ШЕТЕЛА,
студентка спеціальності 081 Право
Науковий керівник – Олександра КУШНІР,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач циклової комісії суспільно-юридичних дисциплін
КЗ КОР «Богуславський гуманітарний фаховий
коледж імені І.С. Нечуя-Левицького»
(м. Богуслав, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

День 24 лютого 2022 р. став переломним моментом для всього українського суспільства. Розпочата Росією війна проти України вплинула на всі сфери соціального життя нашого народу. Цілком очевидно, що за таких обставин в Україні було введено воєнний стан. При цьому такий стан зумовлює можливість суттєвого обмеження прав людини [2].

Проблема прав і свобод людини в умовах воєнного часу є актуальною для нас. Тож, правове регулювання має здійснюватися на конституційно-правовому

рівні. Відповідно до ст. 3 Конституції України, саме на державі лежить обов'язок забезпечувати права людини. При цьому відзначається, що саме права людини є тим явищем, що визначає напрям діяльності держави, її функціональну спрямованість і саме держава є відповідальною за реалізацію та утвердження прав людини. Проте існують випадки, коли їх обмеження є невідворотним і повинне здійснюватися виключно у законодавчо визначений спосіб. Згідно з Конституцією України підставою для таких обмежень виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану [1].

Тому, можна зробити однозначний висновок, що воєнний стан не може бути використаний для того, щоб «відмовитися» від свого обов'язку забезпечувати права людини. Окрім цього, у Конституції України викладено окремі положення, які визначають особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану. Ці приписи містяться у розділі II Основного закону.

У сучасному світі обмеження прав і свобод людини є необхідним елементом взаємовідносин між людьми та державою. Хоча ці обмеження не завжди сприймаються позитивно, але їх здійснення має раціональні мотиви, які виражаються у захисті прав і свобод людини від свавілля, збереженні громадської безпеки.

Військове комендування може обмежувати право людей, зокрема: введення комендантської години та заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів. Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема, контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла. Також воєнний стан може обмежувати права людей на вільний вибір праці, громадяни під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт [3].

Тож, які права людини найчастіше порушуються під час війни? В умовах військового стану практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, згвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність [4].

Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій [4].

Отже, підсумовуючи цю доповідь потрібно сказати, що в умовах воєнного стану захист прав людини є особливо ускладненим. Конституція України та інші нормативно-правові акти передбачають механізм, що допускає обмеження здійснення окремих прав громадян. Однак, такі обмеження повинні бути обґрунтованими, обмежені часом та ресурсами, використовуватися згідно з принципами демократії та правової держави з метою захисту інтересів суспільства, збереження громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 22.04.2024).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення 22.04.2024).

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/22 від 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (дата звернення 22.04.2024).

4. Гавриленко О.І. Дотримання конституційних прав та свобод в умовах воєнного стану. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/12345_6789/10307/1/10.pdf. (дата звернення 22.04.2024).

РОЗДІЛ 4

ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Юлія БОРИСОВА,
студентка спеціальності 231 Соціальна робота
Науковий керівник – Ольга НІКОГОСЯН,
кандидат політичних наук
Фаховий коледж Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова
(м. Одеса, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ ЗІ СТРЕСОМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасному світі, який швидко змінюється і повний стресів, питання управління стресом стає все більш актуальним [9]. Стрес може мати негативний вплив не тільки на емоційне та психічне здоров'я людини, а й на фізичне здоров'я людини [6, с. 15]. Постійний стрес підвищує ризик серйозних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання та депресія [2, с. 125]. Тому надзвичайно важливо розробити ефективні психологічні стратегії боротьби зі стресом.

Наслідки та фактори стресу

Сучасне життя сповнене багатьма факторами стресу: навантаження на роботі, проблеми в сім'ї, труднощі у фінансовому плані, інформаційний шум тощо [5, с. 41]. Хронічний стрес може призвести до втрати мотивації, емоційного виснаження, зниження якості стосунків та продуктивності праці [2, с. 210]. Також, довготривалий стрес є живильним середовищем для різноманітних захворювань і психосоматичних розладів [6, с. 95].

Психологічні стратегії боротьби зі стресом

Існує багато ефективних психологічних стратегій, які можуть допомогти людям боротися зі стресом та його наслідками:

1. Техніки релаксації: дихальна гімнастика (наприклад дихання квадратом: вдих 4 секунди, видих 4 секунди), прогресивне розслаблення м'язів, медитація та інші [3, с. 68]. Ці методи можуть допомогти відновити душевну рівновагу та зняти напругу;

2. Когнітивно-поведінкова терапія: визначає та коригує дисфункціональні моделі мислення та поведінки, які викликають стрес [2, с. 305];

3. Планування і управління часом: людині потрібно ефективно визначати пріоритети та дозувати навантаження, щоб підтримувати баланс між роботою та відпочинком [6, с. 220];

4. Здоровий спосіб життя і фізична активність: збалансоване харчування, достатній сон та регулярні фізичні вправи можуть допомогти зменшити стрес [2, с. 155];

5. Розвиток емоційного інтелекту: вдосконалення здатності розуміти, розпізнавати та керувати своїми емоціями [4, с. 325];

6. Пошук соціальної підтримки: спілкування з друзями та родиною і підтримка близьких людей є важливими факторами захисту від стресу [5, с. 175].

Вибір ефективних стратегій подолання стресу залежить від особистих характеристик, характеру стресора та наявних ресурсів [2, с. 395]. Отже, важливо підібрати кращу комбінацію методів індивідуально, регулярно стежити за собою та гнучко адаптувати свої стратегії до змін життєвих обставин [6, с. 310].

Психологічні стратегії є потужним інструментом для подолання стресу [1, с. 105]. Поєднання різних підходів і методів, профілактичних заходів і регулярні самостійні вправи допоможуть знизити рівень стресу і уникнути його згубного впливу. Впровадження та розробка ефективної програми управління стресом є важливим завданням психологічної науки у сучасному світі [7, с. 25].

Список використаних джерел

1. Борн Е. Дж. Робочий зошит з тривоги та фобій. 6-те вид. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2017. 216 с.

2. Грінберг Дж. Управління стресом. 7-ме вид. Київ : Наук. думка, 2004. 496 с.

3. Девіс М., Ешелман Е., МакКей М. Робочий зошит з релаксації та зниження стресу. 6-те вид. Львів : Вид-во УКУ, 2011. 200 с.

4. Кабат-Цінн Дж. Дж. Обличчя стресу, болю та хвороби завдяки мудрості тіла і розуму. Львів : Вид-во Старого Лева, 2018. 592 с.

5. Лазарус Р., Фолкман С. Стрес, оцінка та подолання. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 426 с.

6. Лерер П., Вулфолк Р., Сайм В. Принципи та практика управління стресом. 3-те вид. Харків : Вид-во "Гуманітарний центр", 2010. 448 с.

7. Мур Д. С., Нотц В., Флінгер М. Основна практика статистики. 6-те вид. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. 816 с.

8. Проктор К., Лінлі П. А., Молтбі Дж. Заходи задоволеності життям молоді: огляд. Журнал позитивної психології, 2017.

9. Стрес. *Американська психологічна асоціація. Керівництво з профілактики та зниження стресу.* URL: <https://www.apa.org/topics/stress/> (дата звернення: 02.05.2024).

10. Сапольські Р. Чому зебри не вразливі до виразки: визнаний путівник зі стресу, стрес-залежних хвороб та подолання. Київ : Вид-во Фабула, 2005. 400 с.

Ольга ВЛАСЕНКО,
студентка спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник – Анастасія ПАНДАЗІ,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Сьогодні питання соціальної інклюзії набули великого поширення у науковому та законодавчому дискурсі як на національному, так і на глобальному рівнях. Соціальна інклюзія входить у стратегічні завдання багатьох європейських країн загалом, та України зокрема. Розглянемо один з аспектів соціальної інклюзії – освіту. Останніми роками в Україні спостерігається тенденція щодо покращення якості та доступності до освіти людей з особливими потребами. У 2021 році до Закону України «Про освіту», який було ухвалено у 2017 року були внесені зміни, які гарантували право на отримання та навчання за індивідуальним планом в інклюзивному середовищі, основою якого стає урахування особистих потреб та можливостей кожного здобувача освіти [1]. Також варто зазначити, що кількість інклюзивних закладів освіти та інклюзивних класів в Україні за період 2019–2024 значно збільшилося.

Відповідно до даних Міністерства освіти і науки України, кількість інклюзивних груп станом на 01.12.2023 у закладах дошкільної освіти становить 6158, у них вихованців з особливими освітніми потребами – 11285; кількість інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти – 29321, у них учнів з особливими освітніми потребами – 40354; кількість спеціальних класів ЗЗСО – 807, в них учнів з особливими освітніми потребами – 7044. Здійснення системного моніторингу щодо забезпечення безперешкодного доступності закладів освіти у 2023 році забезпечено шляхом: проведення моніторингу з актуальних питань організації освітнього процесу та якості освіти в умовах воєнного стану (шляхом щоквартальних онлайн-опитувань здобувачів освіти та викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти України), зокрема у IV кварталі 2023 року. Зокрема, з 15 по 26 грудня 2023 року було проведено заключне четверте квартальне онлайн-опитування, анкети за яким містять блок питань щодо реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [2]. Відповідно до результатів

опитування четвертого квартального опитування участь взяли 10 834 респондента, із них 3 033 педагогічних та науково-педагогічних працівники та 7 801 здобувач фахової передвищої та вищої освіти. Щодо питання забезпечення у закладі освіти рівних можливостей та вільного доступу до освіти (від етапу вступу до завершення навчання) для всіх здобувачів освіти, зокрема для осіб з особливими освітніми потребами, думка респондентів є спільною, що вказує на належну увагу закладів фахової передвищої та вищої освіти до питання створення справедливого та інклюзивного освітнього середовища [3]. Проте варто враховувати той факт, що існує велика кількість проблем на шляху повного задоволення потреб осіб з інклюзією. По-перше, нестача кваліфікованого персоналу. В Україні не вистачає кваліфікованих педагогів, які можуть працювати з дітьми з особливими потребами, уникаючи дискримінації та створюючи сприятливі умови для постійного зростання в комфортному середовищі [4].

По-друге, недоступність інфраструктури. Більшість шкіл не мають пандусів, ліфтів та інших пристосувань для людей з інвалідністю, хоча відсоток доступності цієї категорії людей до аудиторії на різних поверхах становить: на першому поверху – 77,6 %, на другому поверху – 0,8 %, на третьому поверсі – 0,7 %, на четвертому поверху – 0,2 %. Також, через війну в Україні, велика кількість інклюзивно-ресурсних центрів знаходяться на тимчасово окупованих територіях (Донецька область – 7, Запорізька область – 22, Луганська область – 9, Херсонська область – 8) і були зруйновані або частково пошкоджені (36 центрів та 1 регіональний центр) [2].

По-третє, недостатнє фінансування. У зв'язку з воєнним станом в нашій країні, основні фінансові кошти йдуть на забезпечення обороноздатності країни, тому не вистачає коштів на забезпечення інклюзивного навчання, наприклад, на придбання спеціального обладнання або ж навчальних матеріалів. Проте, минулого року за рахунок державного бюджету було затверджено нову програму навчання для дітей з особливими можливостями і видано 21 новий підручник для 5, 6 та 10 класів шрифтом Брайля загальною кількістю примірників 30047 [4].

Загалом, незважаючи на існуючі труднощі на шляху досягнення необхідного рівня забезпечення соціальної інклюзії в Україні, спостерігаються значні зрушення та покращення як системи освіти з урахуванням особистих потреб кожної дитини при навчанні, так і самої доступності освіти для населення. Важливо зазначити, що доступність освіти є не лише можливістю людей навчатися, а й передусім ідеологією створення середовища, де кожна особистість буде відчувати себе цінною, отримуючи належний рівень поваги від свого оточення та маючи ресурси задля досягнення свого потенціалу [1].

Отже, не дивлячись на те, що ситуація з соціальною інклюзією у сфері навчання є доволі не до кінця адаптованою під сучасні реалії, Україна все є таки робить кроки вперед у створенні сприятливих умов для всіх членів суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 4 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Інформаційно-аналітична довідка щодо організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти України в умовах воєнного стану. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/IAD_IV_kvartal_opituvannya_FPO-ZVO_2023.pdf (дата звернення: 06.05.2024).
4. Перегудова Т. Соціально-трудова інклюзія: теоретичні основи визначення. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1223/1178> (дата звернення: 06.05.2024).
5. Розвад А. Явище інклюзії в освітньому середовищі. Наукові перспективи (Naukovі perspektivi). 2024. № 1(43). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8846/8893> (дата звернення: 06.05.2024).

Микола МИКИТЮК,
*студент спеціальності 231 «Соціальна робота»,
Науковий керівник – Наталія СОЛЕЦЬКА,
викладач психолого-педагогічних дисциплін,
викладач вищої категорії, викладач-методист,
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
(м. Коломия, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ЧИСЛА СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Збройна агресія росії змусила мільйони українців покинути свої домівки в пошуках безпеки всередині країни або за її межами. Водночас, поки триває війна, темпи міграції залишаються високими.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) - це люди, які були змушені залишити свої домівки через конфлікт, насильство, природні катастрофи або інші небезпечні обставини, але залишаються всередині меж своєї власної країни. Супровід дітей ВПО, тобто дітей, які знаходяться в цій ситуації, є особливо важливим, оскільки вони є особливо вразливими. Вони можуть зазнати травматичних подій, втратити рідний дім, близьких членів сім'ї та

друзів. Така ситуація може викликати стрес, тривогу та інші психологічні проблеми у дітей.

Супровід дітей ВПО охоплює різні аспекти, такі як:

1. **Безпека та захист:** надання безпечних умов для проживання дітей ВПО, захист від насильства та експлуатації.

2. **Освіта:** забезпечення доступу до освіти для дітей ВПО, навіть у нових місцях проживання.

3. **Медична допомога:** забезпечення доступу до медичної допомоги та психологічної підтримки для дітей, які можуть потребувати лікування після пережитих травматичних подій.

4. **Соціальна підтримка:** надання соціальної підтримки дітям ВПО та їхнім сім'ям, які можуть включати консультації, психологічну допомогу та підтримку для адаптації до нових умов життя.

5. **Повернення до нормального життя:** робота над тим, щоб діти ВПО могли повернутися до нормального життя, включаючи можливість повернутися до навчання та побудову майбутнього після пережитих труднощів.

Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Найгостріше це сприймається дітьми, які психологічно чутливі до ситуацій, що травмують. Саме тому проблема соціальної роботи з вимушеними переселенцями та їх сім'ями є не тільки політичною, а й соціальною, і вимагає комплексної соціально-педагогічної роботи [2].

Зауважимо, соціально-психологічний супровід дітей з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО) важливий з багатьох причин. ВПО є вразливою категорією населення, часто зазнають травматичних подій, таких як конфлікти, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації. Це особливо стосується дітей, які можуть потребувати особливої уваги та підтримки для того, щоб зростати фізично та психологічно здоровими.

Можемо визначити основні завдання закладів освіти та суспільства щодо соціально-психологічного супроводу дітей з-поміж ВПО:

1. **Створення безпечного середовища:** діти ВПО можуть відчувати стрес та тривогу через пережиті травматичні події. Важливо забезпечити їм безпечне фізичне та емоційне середовище.

2. **Психологічна підтримка:** діти можуть потребувати психологічної підтримки для подолання стресу, травм та адаптації до нових умов життя. Психологи та психотерапевти можуть надавати консультації та психологічну допомогу.

3. **Соціальна інтеграція:** важливо забезпечити можливості для соціальної інтеграції дітей ВПО, включаючи доступ до освіти, здоров'я та інших соціальних послуг.

4. **Підтримка сім'ї:** родини дітей ВПО також можуть потребувати підтримки. Програми підтримки сім'ї можуть допомагати їм у відновленні та адаптації до нових умов життя.

5. **Терапія травм:** для дітей, які зазнали серйозних травм, можуть бути корисні спеціалізовані програми терапії для подолання травм та відновлення психічного здоров'я.

6. **Підтримка особливих потреб:** Деякі діти ВПО можуть мати особливі потреби, такі як медичні чи психологічні. Важливо забезпечити доступ до відповідних послуг та підтримки для цих дітей.

Пам'ятаймо, що супровід дітей ВПО потребує комплексного підходу, який враховує їхні фізичні та психологічні потреби, а також умови їхнього середовища та сімейного контексту.

Список використаних джерел

1. Звіт про ситуацію в Україні № 55. ЮНІСЕФ. – 2017. URL:https://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_26268.html (дата звернення 04.04.2024)

2. Крутіков Д. О. Психолого-педагогічна допомога батькам з дітьми із сімей вимушено переміщених осіб : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник О. В. Пономаренко. Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 69 с.

3. Самойленко О. Ю. Соціально-психологічна адаптація дітей із сімей вимушених переселенці : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Н. О. Мосол. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 55 с.

4. Як організувати психологічну підтримку учнів в умовах війни https://znayshov.com/News/Details/Yak_orhanizuvaty_psykholohichnu_pidtrymku_u_chniv_v_umovakh_viiny (дата звернення 07.04.2024)

РОЗДІЛ 5

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ

Яна ВАКУЛЕНКО,
студентка спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник – Анастасія ПАНДАЗІ,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Київська область розташована в центральній частині України, в басейні середньої течії Дніпра, більшою частиною на Правобережжі. На сході межує з Чернігівською і Полтавською, на південному сході та півдні з Черкаською, на південному заході – з Вінницькою, на заході – з Житомирською областями України. Площа області – 28 131 км², населення станом на кінець 2022 року становить 1,8 млн осіб. Згідно з Державним балансом запасів корисних копалин України, на території Київської області обліковується близько 230 родовищ твердих корисних копалин та виявлено понад 200 проявів. Мінерально – сировинна база Київської області на 69% складається з сировини для виробництва будівельних матеріалів, близько 13% – це паливно-енергетичні корисні копалини (здебільшого торф), решта – це руди рідкісних металів, питні, технічні та мінеральні води.

Київська область розташована навколо столиці України, що сприяє розвитку логістики та транспортно-логістичних підприємств. У Київській області розташовані промислові підприємства, зокрема автомобільна, хімічна, машинобудівна та інші галузі. Щодо видобувної промисловості: геологічна структура регіону багата гірськими осадовими породами, що мають значення для будівельної індустрії нашої країни. Найбільше значення мають родовища: кварцового піску, облицювального каменю, зокрема граніту, керамзиту, глини, будівельного піску.

В області розвинутий енергетичний комплекс: у області функціонує Київська АЕС та до 10.04.2024 року функціонувала Трипільська ТЕС, однак внаслідок російської ракетної атаки вона була зруйнована. Провідними галузями промисловості є металообробна, хімічна і нафтохімічна,

деревообробна, землеобробна, целюлозно-паперова. Сільське господарство: індекс обсягу сільськогосподарського виробництва у січні – травні 2021 року становив 82,5% (4 місце серед регіонів). Провідними культурами в землеробстві є зернові: озима й яра пшениця, жито, озимий і ярий ячмінь, кукурудза, овес, гречка, просо та рис. Розвинені всі види транспорту, перше місце за вантажообігом та пасажирообігом займає залізничний транспорт.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій презентував спеціальний звіт «Бізнес під час війни: Київська область» за результатами Нового щомісячного опитування підприємств. Підприємці Київської області погіршили свої оцінки фінансово-економічної ситуації на підприємстві та загальноекономічного середовища. Водночас, прогнози на півроку є оптимістичними. Сфера послуг Київської області розвинена, різноманітна та охоплює безліч галузей. Фінансові і страхові послуги, медицина, торгівля та нерухомість складають основу фінансової сфери.

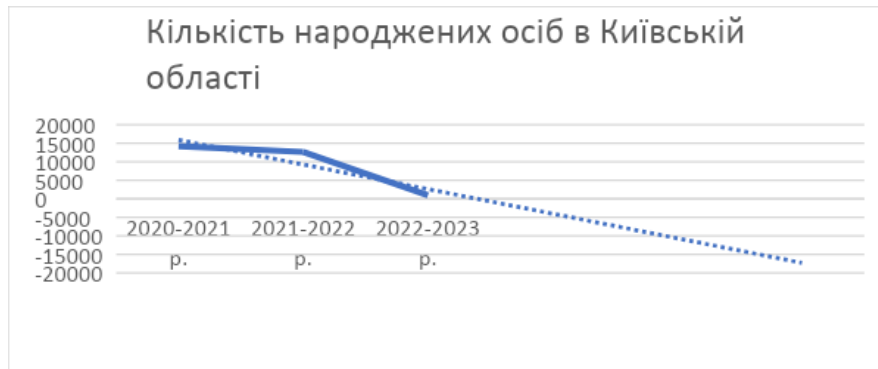
У ході виконання проекту мною було проведено дослідження щодо рівня зайнятості та безробіття, трудового потенціалу, чисельності населення, кількості народжених та померлих в Київській області.

На діаграмі 1 ми спостерігаємо, що рівень зайнятості населення Київської області значно перевищує рівень безробіття, це сприяє економічній стабільності, збільшення доходів населення, підвищення виробничого потенціалу.

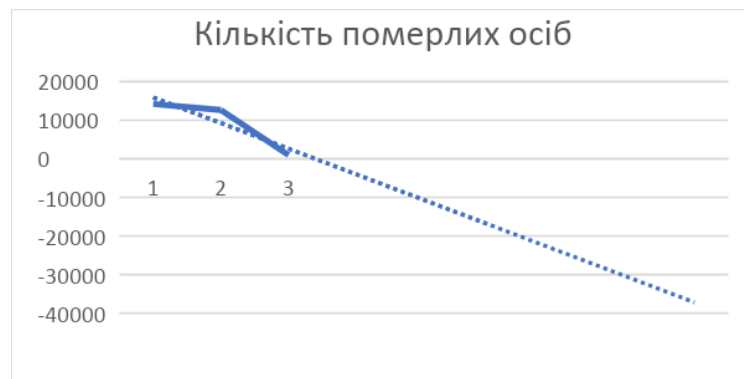
Діаграма 1. Рівень зайнятості та безробіття Київської області

Лінія тренду на діаграмі 2 демонструє нам, що чисельність народжених значно спадає, тому це несе загрозу чисельності населення Київської області. Зниження чисельності народжених в регіоні може мати серйозні наслідки, такі як демографічне старіння, зменшення робочої сили та навантаження на системи соціального забезпечення.

Діаграма 2. Кількість народжених осіб в Київській області

Ми бачимо, що кількість померлих спадає, зменшення кількості померлих може бути ознакою покращення якості життя регіону та ефективної роботи системи охорони здоров'я. Також це позитивно відіграє на демографічні ситуації.

Діаграма 3. Кількість померлих осіб в Київській області

Щодо трудового потенціалу, то тут немає значних спадів чи підйомів, трудовий потенціал збільшується, тому це добре впливає на рівень зайнятості населення.

Діаграма 4. Трудовий потенціал

Можна спостерігати як з 2014-2023 року чисельність населення Київської області практично не змінюється, подекуди лише трішки збільшується, що говорить про хорошу якість життя в регіоні.

Діаграма 5. Чисельність населення Київської області

Список використаних джерел

1. Каталог компаній України. URL: <https://catalog.youcontrol.market/khimichna-promyslovist/kyivska-oblast>
2. Онлайн-сервіс перевірки компаній. URL: <https://youcontrol.com.ua/>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Київській області. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/>

Анастасія ВЕРЕЩАКА,
студентка спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник – Анастасія ПАНДАЗІ,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ЛІДЕРСТВО В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Поняття «лідерство» означає – здатність людини впливати на поведінку інших співробітників в організації для досягнення спільної мети чи мети, щоб вони охоче співпрацювали один з одним для їх досягнення, а слово «лідер» – особа, яка має навички керівництва, така людина вміє впливати на інших, надихати, мотивувати, а також вести за собою і приймати рішення.

Лідери та їхні лідерські якості відіграють важливу роль у розвитку будь-якої організації. Лідерство стосується процесу впливу на поведінку людей таким чином, щоб вони охоче та з ентузіазмом прагнули до досягнення групових цілей. Лідер повинен мати здатність підтримувати хороші

міжособистісні стосунки з послідовниками або підлеглими та мотивувати їх допомагати в досягненні цілей організації.

Психологи, досліджуючи історії відомих лідерів виділили 10 якостей, які слід розвивати аби досягти успіху. Щоб удосконалити себе як лідера, важливо розвивати такі якості:

- Розуміння цілі. Лідери мають чітке уявлення про мету, цілі і напрямок, до якого прагнуть. Щоб розробити своє бачення мети, важливо вивчати біографії видатних лідерів та успішних особистостей, читати як нові, так і класичні книги з мотивації й управління бізнесом, а також спілкуватися з людьми, які мають розвинені лідерські якості.

- Можливість вирішувати або приймати рішення. Людина з лідерськими якостями може сміло приймати як легкі, так і складні рішення, адже такі люди завжди впевнені у своїх діях.

- Відповідальність за непередбаченість. Існують інциденти в яких немає шансів отримати хороший позитивний результат, тому доводиться ризикувати. У таких випадках людина показує свою відповідальність за скоєні вчинки, навіть, якщо вони не принесли користь. Такі лідери вміють навчити досягати вершин, відповідати за свої вчинки передаючи свій досвід.

- Заохочення інших. Лідери здатні надихати людей працювати заради спільної мети. Щоб мотивувати людей, важливо розуміти ті потреби, які призводять до неї. Одним із ключових етапів є вміння слухати і бути почутим. Важливо, щоб кожен робітник розумів, як саме його робота сприяє досягненню спільної мети.

- Вміння формувати колектив. Керівники формують команду з сильніших, а саме: висококваліфікованих спеціалістів. Такий колектив сприяє підвищенню дружелюбного духу, який спрямований на досягнення спільних цілей.

- Духовний розвиток. Як і кожна людина лідери мають свої недоліки, слабкі та сильні сторони. Аналізуючи це, вони роблять висновки, виходячи з яких готові удосконалювати себе, ставлячи не лише високі стандарти, а й підвищуючи планку.

- Збереження індивідуальності. Така якість особистості вказує, що людина наділена надійністю, і сама за нею будуть слідувати інші. Необхідно бути чесним, справедливим, контролювати свої емоції, вміти контролювати пориви гніву, в кращому випадку вони відсутні. Все це є ознаками цілісності. Цілісність дозволяє залишатися вірним своїм цінностям, навіть коли існує більш простий альтернативний шлях, який може здатися вигіднішим.

- Постійний розвиток і самовдосконалення протягом усього життя. Керівники завжди мають бажання навчатись, зростати і бути відкритими для нових ідей. Для того, щоб поповнити свій багаж знань, вони готові вдосконалювати свої професійні навички, ділитися новими ідеями з колегами, користуються досвідом більш досвідчених лідерів та читають відповідну літературу.

- Успішна комунікація. Лідерам властива така риса характеру, як знаходити спільну мову з кожним. Вони вміють передавати свої ідеї іншим, при цьому, знаходячи спільну мову з співрозмовником.

- Сприяння розвитку інших. Досвідчений лідер надає стимул розвиватись, усвідомлюючи, що це може надати перевагу організації, а також створить із команди єдине ціле.

Важливим елементом справжнього лідера є психологічні та особистісні характеристики, які необхідно розвинути, щоб стати успішним лідером, вони являють собою набір ключових якостей. Здатність розуміти цілі та приймати рішення, почуття відповідальності за непередбачувані обставини, вміння надихати інших та заохочувати до зростання, побудова команди та особистий розвиток – одні з ключових складових успішного лідерства. Кожна з цих якостей вимагає постійного самовдосконалення, особистісного розвитку та активних управлінських навичок. Цей комплекс дозволяє лідерам вести свої команди до досягнення поставлених цілей і створювати сприятливе робоче середовище для всіх членів організації. Було розглянуто 7 навичок ефективного лідера:

1. Про активність. Це активна життєва позиція людини і відчуття особистої відповідальності за те, що відбувається з ним і навколо нього. Ефективний лідер не посилається на обставини, щоб пояснити свої успіхи і невдачі, а бере відповідальність на себе. Він активно впливає на ситуацію, виходячи зі своїх внутрішніх цінностей. Лідер - це той, хто має проактивну діяльність, визнає і виправляє свої помилки; діє незалежно від обставин - усвідомлено і цілеспрямовано.

2. Формулювання мети. Починаючи діяти, лідер завжди уявляє собі мету і бажаний результат. Формулювання особистої місії дозволяє діяти в потрібному напрямку.

3. Визначення пріоритетів. Керування часом. Ефективний лідер діє на основі вибудованої системи пріоритетів. Він вміє розподіляти справи, виходячи одночасно з двох критеріїв – терміновості і важливості. Використовуючи довгострокове і короткострокове планування, лідер управляє своїм часом. Рішення про пріоритети засноване на постійному зверненні до цілей та очікуваних результатів.

4. Управління конфліктами. Керівник націлений на пошук таких рішень, при яких виграють усі сторони. Він не йде від спірних і конфліктних ситуацій, не пригнічує опонента – він знаходиться в активному пошуку рішення. Лідер налаштований на співпрацю, він цінує домовленості і угоди.

5. Ефективне спілкування. Основою ефективного спілкування є вміння слухати і розуміти співрозмовника. Висловлюючи свої думки на основі розуміння позиції, думок, почуттів співрозмовника, лідер здатний вибудовувати конструктивне спілкування. Цей навик використовується як в спілкуванні з партнерами, так і підлеглими. Ефективний лідер спочатку намагається зрозуміти, і тільки після цього приймати рішення.

6. Навичка організаційного розвитку. Лідер мислить категоріями організації, помічаючи кожну ланку в ній; він вкладається в кожного співробітника як в ресурс для розвитку загальної справи.

7. Навичка особистого розвитку. Ефективне лідерство завжди засноване на роботі над собою. Справжній лідер ніколи не зупиняється у своєму розвитку, він завжди готовий змінюватися і розвиватися. Навик особистого розвитку допомагає адекватно і оперативно реагувати на зміну ситуації.

Таким чином, зазначимо, що ефективне лідерство має на увазі велику чуйність лідера до бажань його послідовників. Ця чуйність проявляється в об'єднанні співробітників в команду, в допомозі при досягненні ними особистих цілей, в розвиток і навчання своїх співробітників. Ефективність лідерства проявляється в прагненні лідера максимально результативно використовувати різні комбінації наявних джерел влади.

Список використаних джерел

1. Dryamov R., Anastasiya R. Construction and Reproduction of Meanings of Gated Communities in Kyiv in Advertising Discourses. *NaUKMA Research Papers. Sociology*. 2019. Vol. 2. P. 35–45.

2. Fedynets N. Modern management model in ukraine and its influence on the mechanism of personnel management of the tourist enterprise. *Innovative economy*. 2020. № 5-6. С. 83–88.

3. Ключові стилі лідерства: як знайти свій шлях до успіху. URL: <https://blog.depositphotos.com/ua/stili-liderstva.html>

4. Якості лідера: що потрібно для успіху «School of Business & Management». URL: <https://sbm.pnu.edu.ua/2017/11/27/zagolovok-statti-sertyfikatna-programa-mini-mba/>

Ірина ДУПЕЩУК,
студентка спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник – Людмила БУРДЕЙНА,
кандидат економічних наук, голова циклової комісії
економічних та комерційних дисциплін
Чернівецький кооперативний фаховий
коледж економіки і права
(м. Чернівці, Україна)

РЕЄСТРАТОРИ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ. ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні ведення касової дисципліни формувалося в основному під впливом радянських стереотипів; при цьому не було передбачено повного та

вірогідного контролю за рухом коштів суб'єктів господарювання. Це призвело до того, що потрібні були кардинальні зміни щодо законодавства. Ці зміни, в першу чергу, були спрямовані на виведення з тіньової економіки суб'єктів бізнесу. Урядом країни було прийнято ряд законодавчих актів щодо запровадження обов'язкового ведення грошово-касових операцій з застосуванням реєстраторів розрахункових операцій. Зміни щодо ведення даних операцій впроваджені нещодавно, але це повністю змінило розрахункові операції та порядок їх ведення.

Ця ситуація щодо запровадження новітніх норм у законодавстві з ведення розрахункових операцій вимагає необхідного їх роз'яснення, а також нових правил здійснення облікової діяльності для підприємств та організацій. З огляду на ситуацію, багато науковців зацікавилися цією проблемою.

Зокрема дослідженням щодо застосування РРО/ПРРО у воєнний час займаються вітчизняні науковці: Купчик Т. [2], Шара О. вивчали документальне оформлення процесу реєстрації РРО і ПРРО [3]; Пилипенко Г. і Багнюк Б. узагальнювали питання з упровадження РРО/ПРРО в бізнес [4]. Розглянувши це питання та узагальнивши динамічні зміни економічної ситуації в Україні під час запровадження воєнного стану, тема залишається актуальною та вимагає подальших досліджень.

Наслідки війни, яку розпочав агресор, ніяк не можна повністю передбачити. Сьогоднішні реалії поставили всіх у скрутне становище, при цьому ніхто не застрахований від форс-мажорних обставин. Однак, незважаючи ні на що, життя продовжується; необхідно працювати та підтримувати економіку країни.

Відповідно суб'єкти господарювання мають продовжувати свою діяльність, при цьому виконуючи свою важливу функцію в системі оподаткування. Це стосується всіх сфер діяльності, адже саме податки змушують державний механізм працювати. Тому попри дію форс-мажорних обставин під час воєнного стану необхідно всіма силами забезпечувати продовження облікової діяльності на підприємстві, тим самим справно демонструючи свої результати діяльності, що є основою для нарахування податків. Все це безпосередньо впливає на висвітлення цієї теми. До воєнного стану органами державного управління було прийнято курс на виведення бізнесу із «тіні», внесено зміни до податкового законодавства ще з січня 2021 року [5].

Поряд зі змінами щодо обов'язковості застосування реєстраторів розрахункових операцій чи програмних реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО і ПРРО відповідно), економічна ситуація в країні стала дуже нестабільною, оскільки 24 лютого 2022 року в Україні здійснено повномасштабне збройне вторгнення з боку російської федерації, внаслідок чого цього ж дня Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан [1].

Ведення бізнесу в Україні зазнало кардинальних змін, значна частина українців були змушені покинути свої рідні домівки, багато людей залишили

Україну та виїхали за кордон, дехто переїхав у більш безпечні регіони. В результаті багато підприємств припинило свою діяльність, а в тих, що залишилися, обсяги оборотів значно впали, стандартні схеми роботи піддалися вагомим перетворенням. Попри це підприємці повинні й надалі використовувати РРО/ПРРО під час проведення розрахункових операцій. Під час дії воєнного стану не було запроваджено жодних скасування чи відтермінувань щодо ведення операцій з застосуванням реєстраторів розрахункових операцій.

До реєстраторів розрахункових операцій належать електронні контрольно-касові апарати, електронні контрольно-касові реєстратори, вбудовані електронні контрольно-касові реєстратори, комп'ютерно-касова система, електронний таксометр, автомат з продажу товарів (послуг) тощо.

Обов'язкове використання РРО/ПРРО для фізичних осіб – підприємців планувалося на серпень 2020 року, однак через впровадження карантинних обмежень в Україні, наслідком чого є нестабільна ситуація у бізнес-середовищі, уряд послабив податковий тиск, скасував окремі штрафні санкції.

З 01 січня 2022 року фізичні особи-підприємці – платники єдиного податку другої, третьої та четвертої груп згідно з вимогами Податкового кодексу України зобов'язані застосовувати реєстратори розрахункових операцій та програмні реєстратори розрахункових операцій при здійсненні розрахункових операцій незалежно від виду та обсягу доходу.

Платники єдиного податку, що провадять роздрібну торгівлю на території села, мають право здійснювати розрахунки без застосування РРО/ПРРО, але з використанням розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій, крім випадків:

- роздрібною торгівлю в торговельних об'єктах, в яких здійснюється також торгівля підакцизними товарами;
- дистанційної торгівлі, зокрема торгівлі через Інтернет;
- прийняття рішень сільськими радами та радами ОТГ про обов'язкове застосування на території села РРО/ПРРО. Але у разі перевищення річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів (надання послуг) суми 167 розмірів мінімальної заробітної плати на 1 січня податкового (звітного) року, на один структурний (відокремлений) підрозділ (пункт продажу товарів), застосування РРО/ПРРО стане обов'язковим [6].

З 1 жовтня 2023 року для більшості підприємців України стало обов'язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій та програмні реєстратори розрахункових операцій, яке мало бути запроваджено з січня 2022 року, проте через воєнний стан держава звільнила підприємців від цього навантаження. Однак у зв'язку з внесеними змінами до певних законодавчих актів вимога повернулася, але з відповідними змінами, які необхідно врахувати кожному підприємцю, щоб не наражатися на штрафи з боку фіскальної служби.

Починаючи з 01 жовтня 2023 року, підприємці не будуть нести відповідальність за порушення вимог законодавчих актів, вчинених ними під час реалізації продукції, товарів, надання послуг на:

1) тимчасово окупованих російською федерацією територіях України – по дату завершення тимчасової окупації відповідних територій;

2) територіях активних бойових дій – по дату завершення бойових дій на відповідних територіях;

3) територіях можливих бойових дій – по дату припинення можливості бойових дій на відповідних територіях.

Отже, застосування РРО/ПРРО стає обов'язковим для ведення бізнесу та надалі дасть змогу вивести економіку країни з «тіні».

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

2. Купчик Т. Є. Як працювати з РРО у воєнний час. Головбух. 2022. № 9342. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/9342-yak-pratsyuvati-z-rro-u-vonniy-chas>

3. Шара О. В. Форма № 1-РРО або Заява про реєстрацію реєстратора розрахункових операцій. Головбух. 2022. № 8776 URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8776-zayava-pro-restratsyu-restratora-rozrahunkovih-operatsiy-forma-1-rro>

4. Пилипенко Г. С., Багнюк Б. О. Проблемні питання РРО-2022. Що потрібно знати про розрахункові операції. Юридична Газета Online. 2022. №8776. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/problemni-pitannya-rro2022-shcho-potribno-znati-pro-rozrahunkovi-operatsiyi.html>

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (covid-19): Закон України від 29.05.2020 р. № 533-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#>

6. Податковий кодекс України: Закон України від 23.12.2011 р. № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Ярослав ЗАКРАВЕЦЬ,
студент спеціальності 075 Маркетинг
Науковий керівник – Ольга ШЕВЧЕНКО,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
ВСП «Слов'янський фаховий коледж
Національного авіаційного університету»
(м. Кропивницький (Слов'янськ), Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХХІ СТОЛІТТІ

В сучасному банківському світі почесне місце займають фінансові технології, особливу увагу приділяють саме новітнім технологіям, таким як FinTech.

Фінансові технології, або FinTech, включають в себе фінансові продукти та послуги, пов'язані з новітньою технологією, здатною конкурувати, надавати можливість або іншим чином співпрацювати з фінансовими установами. Взагалі FinTech поділяється на три різні напрями.

Перший напрям стосується того, що FinTech дає нові можливості та співіснує з традиційними фінансовими установами. Пропозиція систем FinTech охоплює інноваційні, ефективні та результативні технології у порівнянні з їхніми традиційними аналогами. Отже, фінансові установи прагнуть модернізувати вже існуючі та впровадити ці технології, щоб вони могли працювати з ними чи іншим чином замінити існуючі застарілі системи.

Другий напрям охоплює співпрацю між FinTech та фінансовими установами. У рамках ведення бізнесу до бізнесу фінансові установи виступають клієнтами, спонсорами або партнерами підприємства FinTech. Процес співпраці досягається за рахунок придбання, інвестування або спільної розробки FinTech-продуктів та послуги.

У третьому напрямі FinTech-підприємства конкурують з традиційними фінансовими установами, пропонуючи свої товари або послуги безпосередньо на ринку. Отже, ця FinTech-напрямок орієнтований на бізнес-споживача та представників фінансових установ, причому завоювання частки ринку відбувається за рахунок скорочення витрат, за участю економічно ефективних технологій, переосмислення традиційних продуктів та послуг тощо.

Після перетину рубежу тисячоліть людство та економіки країн світу пережили появу та поширення смартфонів та планшетів, які стали базою для появи мобільних фінансів. Фінансові послуги через різні гаджети, так зване, мобільне фінансування, полегшує доступ до фінансових послуг у будь-який час та в будь-якому місці. Так, у 2018 році вже існувало понад 3 млрд. активних користувачів смартфонів, при цьому кількість користувачів мобільного банкінгу досягла 2 млрд. наприкінці 2020 року. А це, відповідно, дорівнює більше третини світового дорослого населення [1].

Світова фінансова криза 2008 року суттєво зашкодила репутації та рівню довіри споживачів до сфери фінансових послуг. Це викликало посилення

громадського та політичного контролю за галуззю фінансових послуг. Через появу цієї недовіри до традиційних фінансових установ, уряди впровадили суворе регулювання та посилили вдосконалили законодавство. Але, незважаючи на прийняті заходи, традиційні фінансові установи не змогли повністю відновити довіру споживачів і залишаються неспокійними після її приборкання. Саме тому споживачі шукали альтернативні фінансові продукти та послуги, що пропонуються FinTech-бізнесом. Змінюючи ставлення та поведінку споживачів, FinTech змінив ситуацію в кращий бік в галузі фінансових послуг [2].

Отже, нові учасники ринку та FinTech-компанії змогли досягти паритету з традиційними банками, особливо, коли справа стосується довіри. Отже, наслідок цих недоліків стимулював появу та зростання FinTech як сприятлива альтернатива. Система FinTech в основному складається з чотирьох основних учасників: підприємців, урядів або регуляторних органів, фінансові установи та споживачі. Їх роль у FinTech-галузі взаємозалежна і взаємопов'язані.

Регулювання є актуальним питанням як для FinTech-бізнесу, так і для фінансових установ, які їх використовують. Оскільки фінансові інновації стають дедалі поширенішими, регуляторні органи обережно ставляться до ризиків, які можуть виникнути у фінансового сектору та його учасників. Багато з цих проблем викликані віртуальною валютою, кібербезпекою, порушенням конфіденційності, шахрайськими торговельними та кредитними операціями [1].

Оскільки багато фінансових установ намагаються прийняти FinTech, існуючі фінансові системи стикаються з перепонами при інтеграції цих технологій у свою бізнес-модель або бізнес-операцію. Найбільш очевидні питання виникають, коли FinTech-програми вимагають часткового або повного ремонту існуючих застарілих систем. Досвід світових компаній свідчить, що успішна інтеграція вимагає від організацій-користувачів створення необхідної культури [2]. Старі системи вимагають інноваційної та гнучкої культури управління, щоб повністю прийняти нові технології.

FinTech безпосередньо спирається на технологічні досягнення, які дозволяють йому мати конкурентоспроможність завдяки перевагам в дизайні, економічності та можливості перед аналогами. Технологічні досягнення включають, наприклад, збільшення обчислювальної потужності комп'ютера, що робить інформацію насиченою та аналітичні послуги набагато доступнішими. Це стосується не лише споживачів, а й підприємців, що займаються FinTech-технологіями. Ці цифрові користувачі отримують доступ до фреймворків з відкритим кодом, масштабованих хмарних обчислень і, зрештою, зниженого бар'єру для записів.

Таким чином, постійне зростання та успіх FinTech буде, як правило, залежати від інновацій з боку підприємців, сприятливі державні правила, фінансова інтуїція, що охоплює та підтримує FinTech і прийняття споживачами.

Список використаних джерел

1. Клевец А. Що таке FinTech? URL: <https://finacademy.net/materials/article/fintech>
2. 5 трендів FinTech. URL: <https://hightech.fm/2020/04/16/5-trends-fintech>

*Христина ІФТІМІЧУК,
студентка спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник – Наталка КУЧІНІК,
викладач обліково-фінансових дисциплін
Чернівецький фаховий коледж технологій та дизайну
(м. Чернівці, Україна)*

ЕЛЕМЕНТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах повномасштабної військової агресії, подальшої інтеграції України до європейської та світової спільноти, особливу роль відіграє релевантне інформаційне забезпечення системи менеджменту, складовою якого виступає управлінський облік. Сьогодні раціональна організація управлінського обліку сприятиме відновленню та розвитку бізнесу, підвищенню конкурентоспроможності підприємств й продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, залученню вітчизняних й іноземних інвестицій, а отже відновленню економіки України в цілому.

Так, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», внутрішньогосподарський (управлінський) облік – це система збору, обробки і підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [1]. Він має на меті забезпечити інформацією управлінський персонал підприємства, тому постійно актуальним питанням є пошук нових шляхів ведення обліку.

Збутова діяльність підприємств, зокрема хлібопекарних, є ключовою частиною бізнесу і вимагає постійного аналізу та адаптації до змін у ринкових умовах та у попиті споживачів. Збутова діяльність підприємства – це процес продажу та розповсюдження продукції (товарів або послуг) споживачам чи іншим організаціям [3, с.52]. Ця діяльність включає в себе різні етапи, включаючи маркетинг, рекламу, продаж та обслуговування клієнтів.

У процесі управління збутовою діяльністю підприємства досить вагомим інструментом для керівництва є управлінський облік. Він надає необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень та досягнення стратегічних цілей у сфері збуту. Управлінський облік збутової діяльності містить систему збору, аналізу та використання інформації для прийняття стратегічних та оперативних рішень у процесі збуту продукції чи послуг [3, с. 53].

Основними завданнями управлінського обліку в збутовій діяльності є: проводити моніторинг фінансових результатів, проводити аналіз ринку та конкурентів, планувати обсяги виробництва та запасів, проводити моніторинг ефективності маркетингової діяльності, планувати бюджет та рівень прибутковості, оцінювати ризики, контролювати витрати.

Для управлінського обліку збутової діяльності підприємства можна додатково використовувати сучасні аналітичні системи. Так, провести аналіз обсягів продажів у державних секторів ТОВ «Чернівецький хлібокомбінат» та їх структуру за контрагентами можливо з використанням відкритих аналітичних систем, таких як Clarity Project – однієї з найбільших українських аналітичних платформ, що спеціалізується на закупівлях Prozorro [2] (рис.1).

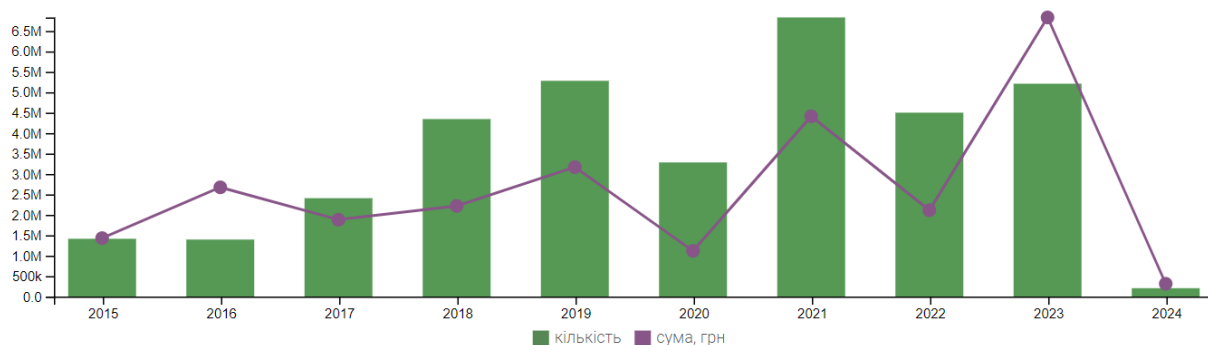

Рис. 2. Динаміка продажів в державному секторі ТОВ «Чернівецький хлібокомбінат» за 2015-2023 роки

Джерело: сформовано в аналітичній системі Clarity Project [2]

Облік витрат на збут хлібопекарного підприємства є важливою складовою ефективного управління діяльністю цього виду бізнесу. Для забезпечення успішного функціонування та оптимізації витрат Чернівецького хлібокомбінату необхідно вести систематичний облік різних видів витрат на збут хлібопродукції. Основними видами витрат на збут досліджуваного підприємства є:

– Реклама та маркетинг. Це витрати на створення та підтримку рекламних матеріалів, участь у ярмарках, виставках тощо.

– Зарплата та витрати на персонал. Містить витрати на заробітну плату та єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівників відділу збуту, водіїв, торгових агентів та інших співробітників, які також займаються збутом.

– Витрати на транспорт і доставку. Витрати на транспорт і доставку хлібопродукції до клієнтів включають: паливо, обслуговування автотранспорту, амортизацію автопарку тощо.

– Витрати на утримання торгових точок. Це орендна плата за торговельні приміщення, витрати на їх обслуговування, ремонт та інші пов'язані витрати.

– Витрати на упаковку. Це витрати на упаковку хлібобулочної продукції: мішки, коробки, етикетки тощо.

– Витрати на торгове обладнання. Включають у себе витрати на обладнання для торгових точок, касові апарати, поліси та інше обладнання.

– Інші витрати. Містить витрати на оренду торговельних приміщень, додаткові матеріали, комунальні послуги, телефон, Інтернет, інші витрати.

Динаміку змін обсягів витрат на збут протягом 2019-2023 років ТОВ «Чернівецький хлібокомбінат» наведено на рис.2.

Рис. 2. Витрати на збут ТОВ «Чернівецький хлібокомбінат» за 2019-2023 роки
Джерело: складено автором на основі фінансової звітності

Витрати на збут в складі операційних витрат підприємства у 2023 році становили 33,5%, у 2022 році – 30,6%, що свідчить про їх суттєву вагу та про необхідність управління й контролем над цим видом витрат.

З метою ефективного ведення управлінського обліку рекомендовано впроваджувати управлінську звітність на хлібопекарному підприємстві. При впровадженні управлінської звітності на підприємстві можна виявити коло недоліків чинної системи управління та підсистеми її інформаційного забезпечення [4, с. 65-66]. Тому, в процесі впровадження управлінської звітності доцільно вживати певні заходи організаційного характеру, а саме:

– удосконалювати організаційну та фінансову структуру підприємства та виділяти центри відповідальності, місця виникнення витрат, організаційні та звітні сегменти;

– удосконалювати облікову політику підприємства;

– створити підрозділ з підготовки управлінської звітності та регламенти його діяльності;

– покращувати систему документування і документообігу тощо.

Отже, управлінський облік виконує важливу роль у діяльності підприємства, допомагаючи досягти успіху та забезпечуючи ефективне управління комерційно-збутовою діяльністю.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 19.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

2. Аналітична система Clarity Project. URL: <https://clarity-project.info/edr/03293304/treasury> (дата звернення: 08.05.2024).

3. Гарматюк О. В. Сучасна система збуту продукції підприємств. Інтелект XXI, 2018. № 3. С. 52-55. URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/int XXI 2018 3 12>.

4. Пилипенко Л, Тивончук О. Розвиток методики формування управлінської бухгалтерської звітності в системі корпоративного управління. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, 2020. Випуск 2. С. 61-70. URL : <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.061>.

*Артем МАЛАЙ,
студент спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник – Анастасія ПАНДАЗІ,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Корпоративна культура – це система цінностей, переконань, норм поведінки, установок і символів, які є тими неписаними правилами, що визначають, як повинні працювати і вести себе люди в даній організації.

Корпоративна культура є важливою складовою будь-якої організації. Вона впливає на всі аспекти діяльності організації, включаючи її ефективність, конкурентоспроможність, привабливість для працівників і клієнтів.

Існування корпоративної культури допомагає підприємству налагодити процес роботи та мотивації персоналу. Це виходить завдяки важливим функціям організаційної культури, а саме: інтегруюча, мотиваційна, контролююча, іміджоутворююча. Завдяки переліченим функціям корпоративна культура допомагає об'єднати працівників в єдиний колектив і створити відчуття приналежності до організації, мотивувати працівників до високої продуктивності та досягнення результатів, контролювати поведінку працівників і забезпечувати дотримання корпоративних стандартів, формувати позитивний імідж організації в очах працівників, клієнтів і партнерів.

Розвиток корпоративної культури – це процес формування і вдосконалення культури організації. Цей процес може бути як плановим, так і спонтанним. Плановий розвиток корпоративної культури передбачає свідомі зусилля керівництва організації по формуванню і вдосконаленню корпоративної культури. Цей процес може включати в себе такі заходи:

- Розробка і поширення кодексу корпоративної поведінки. Кодекс корпоративної поведінки – це документ, який визначає цінності і норми поведінки, які підтримуються в організації.

- Проведення культурних заходів і програм – це заходи, які спрямовані на підвищення обізнаності працівників про корпоративну культуру і її цінності.

- Створення сприятливого робочого середовища – це середовище, в якому працівники відчують себе комфортно і мотивовані.

- Прийняття свідомих рішень про те, які цінності і норми поведінки будуть підтримуватися в організації.

Корпоративна культура має значний вплив на ефективність управління підприємством. Вона може впливати на такі фактори, як, ефективність роботи працівників, прийняття рішень, комунікація, залучення працівників.

Створення ефективної корпоративної культури в підприємстві може сприяти співпраці і командній роботі, може призвести до підвищення ефективності роботи працівників, інноваційності і творчості, відкритому обміну інформацією, почуттю приналежності і мотивації.

Корпоративна культура впливає на організацію в багатьох аспектах, включаючи поведінку співробітників (впливає на їхні цінності, переконання та норми поведінки), ефективність роботи (досягти своїх цілей, мотивуючи співробітників і створюючи атмосферу довіри і співпраці), клімат в організації (впливаючи на задоволеність співробітників роботою і їхню замученість), репутацію компанії. Корпоративна культура також впливає на репутацію компанії (приваблює клієнтів і інвесторів).

Необхідно зазначити, що КК є основою життєвого потенціалу підприємства: те, заради чого люди стали членами однієї компанії; то, як побудовані їх взаємовідносини; які стійкі норми та принципи життєдіяльності і діяльності підприємства вони поділяють; що для них добре, а що, погано. Всі ці положення не тільки відрізняють одне підприємство від іншого, але й істотно визначають успіх його функціонування і виживання в конкурентному середовищі. Підприємство з грамотно розвинутою корпоративною культурою має великий авторитет на ринку і цікаве як для потенційних співробітників, так і для бізнес-партнерів та акціонерів.

Отже, корпоративна культура виявляє значний вплив на ефективність управління підприємством через різноманітні аспекти, включаючи ефективність праці, прийняття рішень, комунікацію та залучення працівників. Створення ефективної корпоративної культури сприяє покращенню співпраці, командної роботи, інноваційності та забезпечує відкритий обмін інформацією. Приклади успішних корпоративних культур: Приклади компаній, таких як Google, Southwest Airlines та Toyota, свідчать про те, як корпоративна культура, орієнтована на інновації, обслуговування клієнтів чи якість, може позитивно впливати на їх ефективність та успішність на ринку.

Очевидно, що корпоративна культура є не тільки ключовим елементом успішної діяльності підприємства, але й стратегічною перевагою на конкурентному ринку. Розуміння, формування та управління цією культурою

стає невід'ємною частиною бізнес-стратегії, спрямованою на створення стійкого та ефективного підприємства.

Список використаних джерел

1. Гарматюк О. Корпоративна культура як ефективний інструмент управління.

URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31821/2/FAPMT_2020_Garmatiuk_O-Corporate_culture_as_245-246.pdf

2. Гриценко Н. Корпоративна культура як елемент системи управління персоналом. URL: <https://core.ac.uk/reader/161786780>

3. Офіційний сайт «Укр Трак». URL: <https://ukrtruck.ua/>

4. Стамбульська Х. Корпоративна культура: сутність, типи та роль у розвитку організації. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/206.pdf

*Аліна ОЛЕКСІЄНКО,
студентка спеціальності 073 «Менеджмент»
Науковий керівник - Валентина ГАЛЯМАР,
викладач циклової комісії торгівлі та підприємництва
Криворізький фаховий коледж
торгівлі та готельно-ресторанного бізнесу
(м. Кривий Ріг, Україна)*

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується значним рівнем глобалізації, високим рівнем невизначеності та ризику, в яких доводиться діяти організаціям і відповідно приймати управлінські рішення. Глобальна фінансова криза, пандемія COVID-19 та війна російської федерації проти України посилили кризові явища, що змінили соціально-економічні реалії. Тому роль антикризового управління як безпекової складової економічного розвитку постійно зростає та поступово стає невіддільною частиною управлінської діяльності організації [2, с. 5].

Завдання. Проблематика менеджменту з урахуванням нових економічних реалій.

Викладення основного матеріалу. Розвиток глобальної економіки сучасного світу свідчить про постійні кризові коливання, нарощування негативних тенденцій. Все це викликає необхідність постійних вдосконалень основних засад антикризового управління економікою країни в цілому та організаціями зокрема. Антикризове управління повинно базуватися на результатах наукових досліджень менеджменту, впровадження нових методик діагностики сучасних криз, антикризових стратегій.

Проблема менеджменту організацій в кризових ситуаціях є вкрай важливою й актуальною, оскільки саме менеджмент як одна із невіддільних функцій будь-якої організованої соціально-економічної системи покликаний забезпечити збереження і розвиток системи, вимагаючи адаптації організації до нового середовища і відповідно зміни логіки й принципів її функціонування.

Менеджмент – це ефективне управління підприємством. Професії, пов'язані з цим напрямком, були створені для того, щоб проводити якісне управління і здійснення контролю. Особисто менеджери — це люди з креативним мисленням і величезною працьовитістю.

Ця професія є дуже різнобічною і, як правило, допомагає людині, що її освоює, отримати величезний багаж актуальних знань. Одним з найголовніших переваг навчання менеджменту є те, що перед випускником з'являється чудова можливість досягти самої вершини кар'єрних сходів в найбільших компаніях світу.

Великі компанії, як і малі підприємства, залучені в абсолютно різні сфери діяльності, завжди мають потребу в ефективних менеджерах. В обов'язки такого керівника входить багато різних завдань, безпосередньо пов'язаних з майбутнім фірми. Професіонали менеджменту завжди працюють на результат і застосовують найбільш ефективні методики для досягнення поставлених перед собою завдань [3].

Особливістю сучасного менеджменту передусім є те, що однією з головних його функцій стає підприємницька функція. Підприємництво перетворюється в ядро менеджменту. Важливе завдання сучасного менеджменту — робити знання продуктивними. Основним капітальним ресурсом, головним об'єктом витрат розвинутої економіки є такий робітник, який володіє знаннями, тобто втілює у свою працю все те, що він набув у процесі систематичної освіти, а не такий, який використовує в роботі ремісничі навички або фізичну силу.

Крім зазначених особливостей сучасного менеджменту, слід також підкреслити, що нині відбувається його інтернаціоналізація, колективне осмислення нових реальностей, породжених поглибленням міжнародного поділу праці, зростанням конкуренції й взаємозалежності у світовій економіці, створенням міжнародних систем інформації, інших структур з інтеграційними властивостями.

В цілому сучасний менеджмент характеризується:

- зміною змісту планування;
- всебічним дослідженням факторів успішної діяльності;
- орієнтацією управління на досягнення стабільних успішних результатів;
- розвинутою теорією і практикою маркетингу;
- розробкою ефективних технологій прийняття рішень;
- широким застосуванням математичних методів і досягнень інформатики в управлінні на базі персональних ЕОМ;
- розвинутою мережею розрахункових систем і засобів комунікацій;
- активною участю персоналу в управлінні;

• дедалі більшим зверненням до здорового глузду, простих істин, які доступні для розуміння і використання широкими масами.

Менеджмент сьогодні повинен робити здібності й можливості робітника продуктивними. Однією з передумов успішного розв'язання цього завдання є подолання відчуження робітника від засобів виробництва, виховання у нього почуття господаря [1, с. 311-388].

Застосовуючи основні засади управління, слід пам'ятати, що організація діє як відкрита система, тому на її діяльність суттєво впливають фактори зовнішнього середовища. В період воєнного стану в Україні, менеджер повинен весь час моніторити всі зовнішні фактори, оскільки вони змінюються, практично, щодня: законодавчі акти, техногенні катастрофи, потужність військової агресії, окупація територій, міграція населення, економічні санкції, та миттєво реагувати на ці зміни й швидко приймати відповідні рішення.

Не виключенням є і фактори внутрішнього середовища: плинність кадрів, у зв'язку з призовом до лав ЗСУ, перекваліфікація кадрів, навчання тощо. Внутрішнє середовище істотно впливає на результативність організації, відсутність продуктивного менеджменту організації може спровокувати виникнення кризових явищ всередині.

У зв'язку з вищевикладеним, можна прийти до висновку, що організаціям в сучасних умовах необхідні антикризові менеджери, які б мали індивідуальний підхід до побудови кадрової політики, перебудови логістики, освоєння нових видів діяльності, проектної роботи. Окрім цього, в умовах воєнної агресії з боку російської федерації відбулося переосмислення соціальної відповідальності організацій: гуманітарна допомога, вчасна або дострокова сплата податків, організація фінансової підтримки Збройних сил України, налаштування додаткових ліній виробництва для потреб армії, підтримка мирного населення тощо. Все це потребує спеціальних навичок від менеджера, якими він не володів до повномасштабного вторгнення.

Але кризи несуть не тільки загрози, для ефективних менеджерів – кризи можуть стати вікном можливостей. Наприклад, криза COVID-19 для багатьох підприємств світу стало потужним поштовхом до диджиталізації, дистанційної освіти, нових форм роботи, відкривши доступ до досвіду найпотужніших організацій світу.

Висновки. Все вищевикладене дає змогу зробити висновки, що сучасний менеджмент повинен враховувати економічний аспект своєї діяльності разом з політичними, воєнними, соціальними факторами. Менеджмент повинен впроваджувати основні методики антикризисного управління, нові форми диджиталізації, моніторинг зовнішнього середовища, трансформовані виклики соціальної орієнтації бізнесу, засвоїти принципи мобільності та реінтеграції.

Список використаних джерел

1. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку. Тернопіль, 2001. С. 311-338.

2. Гобела В. В., Живко З. Б., Леськів Г. З., Мельник С. І. Управління кризовими ситуаціями: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 228 с.

3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://onestep.consulting/ua/aktualnist-menedzhmentu/>

Марія РОМАНЕНКО,
студентка спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник – Анастасія ПАНДАЗІ,
викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дніпропетровська область розташована в центральній і східній частинах України, у середній та нижній течії Дніпра. Річка Дніпро поділяє область майже на дві рівні частини. За площею Дніпропетровська область займає 2 місце в Україні, адже складає 31,9 тис. км². Межує з 7 областями: Полтавською, Харківською, Донецькою, Запорізькою, Херсонською, Миколаївською, Кіровоградською. Дніпропетровська область є однією з найбагатших на корисні копалини там видобувають кам'яне вугілля, залізні та титанові руди, марганець, а також уран. Ця область є національним лідером за кількістю сонячних електростанцій в області їх налічується понад 4000 тис. У сільському господарстві переважає рослинництво, а саме вирощування зернових культур. Провідними галузями промисловості області є машинобудування, металообробка та харчова промисловість. Станом на 2024 в області зареєстровано 2081 машинобудівних компаній та 2607 харчових підприємств. Розвинені всі види транспорту, крім морського. Загальна протяжність доріг області становить 9144 км. У регіоні до повномасштабного вторгнення функціонував аеропорт. Зокрема, важливе значення має трубопровідний транспорт, який забезпечує район нафтою, нафтопродуктами, газом, що надходять в основному з інших регіонів.

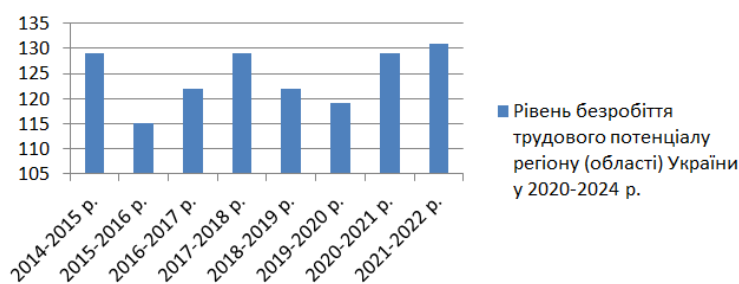
Наявність промислових центрів, таких як Дніпро та Кривий Ріг, створює умови для розвитку важкої та металургійної промисловості. Зручне розташування щодо транспортних мереж (залізниця, автомобільні шляхи) сприяє розвитку логістичних та транспортних підприємств. Важка промисловість тісно пов'язана з металургійною галуззю та гірничодобувною промисловістю, що створює міжгалузеві зв'язки та сприяє взаємному розвитку

цих секторів. Сільське господарство забезпечує сировиною харчову та переробну промисловість області.

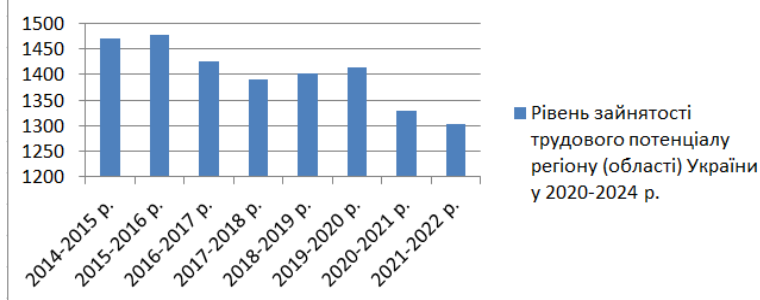
Авторкою було проведено дослідження демографічної ситуації в Дніпропетровській області і аналіз ринку праці. У ході цих досліджень виявлено, що з 2014 року відбулося суттєве скорочення населення, збільшується рівень смертності та знижується народжуваність, також знизився трудовий потенціал та рівень зайнятості, відповідно зростає безробіття. Це зумовлено економічною кризою 2014 року внаслідок якої серйозно постраждала економіка області та в країні у цілому.

Рівень безробіття трудового потенціалу регіону (області) України у 2014-2021 р.

У 2020 році у світі почалася пандемія COVID-19 під час та внаслідок якої велика кількість підприємств припинили свою діяльність тимчасово або назавжди. Ці події спричинили різке зростання рівня безробіття серед населення.

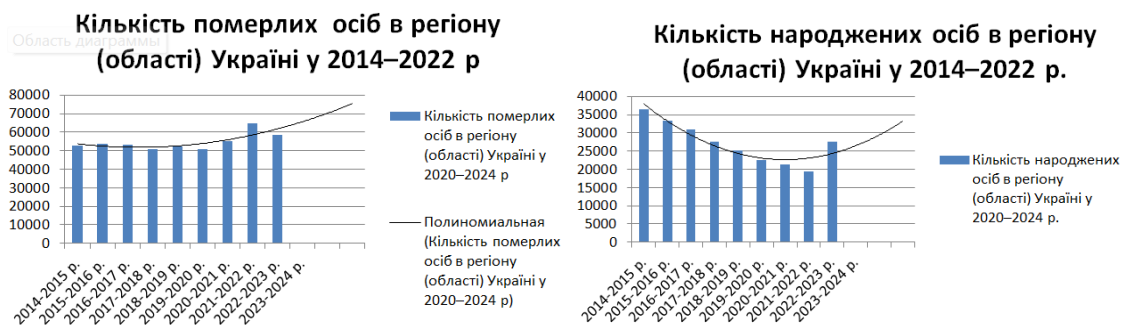
Рівень зайнятості трудового потенціалу регіону (області) України у 2020-2024 р.

З 2022 року початок повномасштабного вторгнення. Люди починають масово мігрувати на захід країни, скорочується населення, зростає смертність серед населення через обстріли, ракетні атаки та військові дії на території України. Люди не наважуються народжувати дітей, багато сімей розділені кордоном, а також у багатьох не витримують стосунки – зростає кількість розлучень.

Станом на 2023-2024 рр. кількість померлих переважає над кількістю народжених осіб в регіоні, але рівень народжуваності порівняно з 2022 роком збільшується.

Проблеми розвитку Дніпропетровської області полягають у зменшенні населення через міграцію, старіння населення та низьку народжуваність; забруднення повітря, води та ґрунтів, особливо у зв'язку з важкою промисловістю та економічною диверсифікацією, залежністю від окремих галузей, особливо важкої промисловості, може створювати вразливість у випадку кризових ситуацій або змін на світовому ринку.

Серед перспектив розвитку регіону необхідно виділити наступне:

- розвиток альтернативних енергетичних джерел, за допомогою яких можна зменшити залежність від імпортованих джерел енергії;
- модернізація промисловості з урахуванням екологічних стандартів, яка полягає в удосконаленні технологій, що зменшують викиди та забруднення, використанні вторинних ресурсів, підвищенні енергоефективності та впровадженні стратегій кругової економіки;
- розвиток транспортної інфраструктури для забезпечення логістичних потреб.

Отже, проаналізувавши розвитку економіки Дніпропетровської області можна стверджувати, що у регіону є потенціал у покращенні промисловості та транспортної інфраструктури після закінчення воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dneprstat.gov.ua/>
2. Паспорт Дніпропетровської області. URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti>
3. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/rozvitku-dnipropetrovskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku.pdf>

*Дарина СКОРОПЛЯС,
студентка спеціальності 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Науковий керівник – Вікторія КАЗАКОВА,
кандидат економічних наук, викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Цифрова трансформація фінансового сектору стала однією з ключових тенденцій останніх років. Впровадження інноваційних технологій, таких як мобільний та інтернет-банкінг, цифрові гаманці та електронні платежі, дозволило фінансовим установам підвищити якість обслуговування клієнтів, розширити доступ до послуг, знизити операційні витрати та вийти на нові сегменти ринку. Однак повномасштабне російське вторгнення в Україну у 2022 році сформувало безпрецедентні виклики для прискорення діджиталізації банківських та фінансових послуг.

Воєнна агресія проти України спричинила руйнування інфраструктури фінансової системи. Внаслідок бойових дій та обстрілів цивільних об'єктів значна частина відділень банків, банкоматів та пунктів самообслуговування клієнтів була виведена з ладу або зруйнована. Паралельно із цим понад 6 мільйонів громадян були змушені евакуюватися з гарячих точок ведення бойових дій, залишивши місця постійного проживання.

В таких екстремальних умовах відбулася кардинальна зміна споживчих пріоритетів щодо використання фінансових сервісів. Виникла об'єктивна необхідність переорієнтації на безготівкові розрахунки через цифрові канали дистанційного банківського обслуговування задля забезпечення безперервності критично важливих операцій.

Дані Національного банку України засвідчують значне зростання попиту на мобільний та інтернет-банкінг. Так, кількість транзакцій в додатках для смартфонів/планшетів та веб-сервісах банків зросла на 24% порівняно з довоєнним періодом. Крім того, регулятор відзначає підвищення на 15% річних обсягів безготівкової оплати товарів та послуг через термінали еквайрингу [5].

Українські підприємці все частіше вибирають для прийому оплати за товари та послуги зручний банківський сервіс, який дозволяє використовувати у якості POS-терміналу власний смартфон. Зі слів керівника напрямку торгового еквайрингу ПриватБанку Сергія Макаренка, за останній рік кількість торговців, що завантажили додаток «Термінал» ПриватБанку та зробили щонайменше одну транзакцію зросла майже у п'ять разів з 14 до 48 тисяч, а загалом додаток встановили 83 тисячі клієнтів [1].

У 2023 році за допомогою «Терміналу» українці оплатили 7,8 мільйонів покупок на суму понад 3,2 млрд грн. При цьому середній чек у торговців, що користуються додатком «Термінал» на iPhone становить 681 грн, а на Android пристроях - 415 грн [1].

За кількістю оплат через «Термінал» та смартфон лідирують продуктові крамниці - майже 600 тис за рік, та заклади громадського харчування - 420 тис. Найбільший середній чек - у салонах краси (1550 грн) та магазинах електроніки (1520 грн).

Кожний четвертий з активних користувачів «Терміналу» - понад 12 тисяч підприємців - підключив та постійно користується сервісом програмного реєстратора розрахункових операцій ПРРО «Каса», який працює безпосередньо в додатку. Такий сервіс вже врахований до тарифу з еквайрингу: 1,3% від транзакції для користувачів додатку «Термінал» [1].

Для забезпечення безперебійних грошових переказів всередині країни в умовах воєнного часу НБУ запровадив зручну систему переказів між картками через QR-коди та спеціальний мобільний додаток «Дія». Це дозволило швидко та безпечно здійснювати розрахунки без відвідування відділень.

Для забезпечення фінансових потреб внутрішньо переміщених осіб банки суттєво розширили можливості дистанційного відкриття рахунків, замовлення платіжних карток, а також віддаленої ідентифікації клієнтів шляхом використання відеозв'язку та спеціальних цифрових додатків.

Через масштабне залучення фінансової допомоги з-за кордону для підтримки України зросла роль фінтех-сервісів грошових переказів через мобільні додатки та інтернет-платформи. Обсяги таких переказів зросли на 68% порівняно з довоєнним періодом. Окремим каналом надходження коштів стали криптовалютні перекази.

Згідно з дослідженням аналітичної компанії Chainalysis, опублікованим у жовтні 2022 року, обсяг криптовалютних надходжень в Україну зріс більш ніж удвічі після початку повномасштабної війни з Росією [3].

За даними Chainalysis, з початку російського вторгнення 24 лютого 2022 року до кінця вересня того ж року в Україну було переказано понад \$212 млн у

різних криптовалютах. Це більш ніж удвічі перевищує близько \$92 млн, переказаних у криптовалюті протягом всього 2021 року.

Найбільшими донорами були США, звідки в Україну було переказано криптовалюти на \$62 млн. Далі йдуть Великобританія (\$33 млн), Німеччина (\$19 млн), Франція (\$12 млн) та Нідерланди (\$11 млн) [5].

Основними одержувачами цих коштів були некомерційні організації, волонтерські ініціативи та державні установи України. Криптовалютні перекази допомогли мобілізувати швидко фінансову підтримку для постраждалих від війни, українських військових, а також забезпечити закупівлю необхідного обладнання та ресурсів.

Зокрема, початку повномасштабного російського вторгнення в Україну криптоспільнота пожертвувала понад \$125 млн в криптовалютах станом на 12 травня 2022 р. для підтримки української армії та допомоги цивільному населенню [4].

У зв'язку з різким зростанням кількості кібератак з боку російських хакерських угруповань на фінансові установи та їх цифрову інфраструктуру, НБУ ініціював комплекс додаткових заходів безпеки. Зокрема, банки зобов'язані були посилити багаторівневий захист мобільних та інтернет-банкінг систем, впровадити додаткові засоби автентифікації користувачів тощо.

Згідно з офіційним звітом НБУ про фінансову стабільність за грудень 2022 року, регулятор ініціював комплекс додаткових заходів кібербезпеки для протидії загрозам з боку російських хакерських угруповань [2].

Банки були зобов'язані посилити багаторівневий захист систем дистанційного банківського обслуговування - мобільних додатків та інтернет-банкінгу. Це включало впровадження додаткових засобів криптографічного захисту даних, процедур виявлення кіберінцидентів тощо.

НБУ закликав банки активізувати співпрацю з професійними CERT/CSIRT командами, задіяними у протидії кіберзагрозам та реагуванні на інциденти інформаційної безпеки. Ці заходи були вжиті на тлі значного зростання кількості кібератак, зокрема DDoS-атак, спрямованих на паралізацію роботи банківських систем та веб-сайтів. Джерела загроз були пов'язані з російськими кіберзлочинними угрупованнями [6].

Таким чином, НБУ вжив невідкладних заходів для захисту критичної фінансової інфраструктури від руйнівного впливу російських кібератак в умовах війни.

Загалом стрімка діджиталізація фінансового сектору під час війни засвідчила життєздатність та стійкість інноваційних бізнес-моделей, заснованих на інформаційних технологіях. Незважаючи на значні проблеми, впровадження цифрових рішень дозволило адаптуватися до екстремальних умов, забезпечити доступ до фінансових ресурсів та послуг навіть у найскладніших ситуаціях.

Список використаних джерел

1. В Україні стрімко набирає оберти прийом платежів через смартфони: за рік кількість активних користувачів додатку «Термінал» зросла у 5 разів. URL : <https://privatbank.ua/news/2024/2/19/2143>
2. Звіт Національного банку України про фінансову стабільність. Грудень 2022 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7
3. Звіти Chainalysis про дослідження. URL : <https://www.chainalysis.com/reports>
4. Мельник Т. Від початку війни Україна отримала понад \$125 млн пожертв у криптовалюті. Більше ніж 50% коштів ідуть на армію. URL : <https://forbes.ua/news/ukraine-otrimala-ponad-125-milyoniv-dolariv-pozhertv-u-kriptovalyuti-16052022-6028>
5. Річний звіт національного банку України за 2022 р. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=6
6. Трусова Н.В., Чкан І.О. Кіберзахист банківської системи України в умовах цифрових трансформацій. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №1(47). С. 151-163.

Віталій УНГУРЯН,
*студент спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»*
Науковий керівник – Світлана ДУШЕНКО,
*викладач-методист циклової комісії
обліково-фінансових дисциплін
Чернівецький фаховий коледж
технологій та дизайну
(м. Чернівці, Україна)*

ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВОЄННОГО ЧАСУ

У період війни держава входить в особливий фінансовий режим, що вимагає невідкладного фінансування оборони та забезпечення стабільності економіки. Державні цінні папери є ключовим інструментом для мобілізації ресурсів у цих умовах, а найефективнішими видом таких цінних паперів під час війни, є облігація внутрішньої державної позики (ОВДП), що випущена урядом.

Військові облігації - це цільові фінансові інструменти, які уряд випускає для залучення грошових коштів на фінансування військових операцій та інших важливих потреб економіки.

Після початку повномасштабної війни росії проти України 24 лютого 2022 року, у березні Міністерство фінансів України (МФУ) розпочало проведення аукціонів з продажу перших ОВДП «Військові облігації», які

представляють собою інвестиційний засіб, що сприяє фінансуванню державного бюджету та відкритий для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів [1].

Облігації є двох видів – купонні (зі строком погашення більше року та купонними платежами) та дисконтні (зі строком погашення менше року, продається за ціною нижче номіналу). Вони мають номінальну вартість 1 тис.грн, 1 тис. дол. США або 1 тис. євро й визначений строк дії. Придбавши облігацію її власник фактично стає кредитором держави і може заробити на цьому, отримуючи в день погашення на картку еПідтримка номінальну вартість облігації та дохід у вигляді відсотків. Загальний дохід буде залежати від виду та вартості облігації, а також від дохідності станом на день придбання.

Розміщення військових облігацій здійснюється на аукціонах, які проводить Національний банк за ініціативою Міністерства фінансів України. Учасниками розміщення облігацій є банки-первинні дилери та партнери, які купують облігації, а під час продажу виставляють свою ціну на них.

Залучені від продажу облігацій кошти, що надходять до Державного бюджету України, використовуються для безперервного забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану, включаючи соціальні та оборонні витрати.

У застосунку Дія передбачена можливість купити онлайн військові облігації громадянами. Саме тут, через банки-первинних дилерів МФУ та ліцензованих брокерів, реалізуються іменні облігації, названі на честь тимчасово окупованих територій: Крим, Донецьк, Луганськ, Маріуполь, Енергодар, Бердянськ, Херсон, Севастополь і Мелітополь, придбання яких наближає ці території до звільнення [2].

З 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року для фінансування загального фонду державного бюджету України за допомогою розміщення ОВДП (включно із військовими облігаціями) залучено 15,482 млн. дол. США (566,116 млн. грн). За 4 місяці 2024 року вдалось залучити 3,841 млн. дол. США або 148,034 млн.грн. [3].

Динаміка розміщення військових облігацій з березня 2022 року по квітень 2024 року в розрізі їх власників наводиться у таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка військових облігацій

№ з/п	Власність	На 01.01.2023	На 01.01.2024	На 01.05.2024
1.	Юридичні особи та фізичні особи:			
	- млн. грн	20 248,8	42 588,8	50 920,6
	- млн. дол. США	300,5	1 011,3	1 340,6
	- млн. євро	86,8	102,8	109,9
2.	Нерезиденти			
	- млн. грн	2 681,3	14 779,3	14 607,4
	- млн. дол. США	9,0	24,2	23,6
	- млн. євро	0,0	0,1	0,1

Джерело: систематизовано і представлено автором на основі джерела [4]

За інформацією Національного банку України, з початку повномасштабної війни найбільший обсяг військових облігацій сконцентрований банками–первинними дилерами. Другим за обсягом є портфель військових облігацій у власності громадян та бізнесу України. При цьому, в середньому, гривневі військові ОВДП в їхньому портфелі становлять біля 25%, військові ОВДП, номіновані у доларах США складають 47,4%, в номіновані військові ОВДП у євро - близько 17,6%.

За даними Міністерства фінансів України, станом на 01 травня 2024 року розміщено наступні інструменти (таблиця 2).

Таблиця 2. Розміщені військові облігації

№ з/п	Валюта	Термін до погашення	Дата погашення	Ставка
1.	Гривня	від 6 місяців до 2 років	від 13.03.2024 до 28.01.2026	min 15,39% max 18,35%
2.	Долар США	1 рік	від 21.03.2024 до 24.04.2025	min 4,60% max 4,85%
3.	Євро	від 9 місяців до 1 року	від 15.05.2024 до 13.03.2025	min 3,11% max 3,25%

Джерело: систематизовано і представлено автором на основі джерела [5]

Перевагами військових облігацій є:

1. Доступність як по ціні, так і по механізму придбання.
2. Відсутність комісій продавцю та при внесенні платежу при купівлі.
3. Не утримується податок з інвестиційного доходу відповідно до підпункту 165.1.2 статті 165 Податкового кодексу України.

Як аргумент на користь інвестицій у військові облігації, проаналізуємо відсоткові ставки по військовим облігаціям та відсотки по банківському депозиту в розрізі валют та термінів (таблиця 3).

Таблиця 3. Порівняльна характеристика ставок станом на 01.05.2024 року

№ з/п	Валюта	Термін до погашення	Ставка по військовим облігаціям	Ставка по банківському депозиту
1.	Гривня	від 6 місяців до 2 років	min 15,39% max 18,35%	min 6,5% (Райффайзен Банк) max 17,0% (Глобус банк)
2.	Долар США	1 рік	min 4,60% max 4,85%	min 0,01% (Приватбанк) max 2,9% (Бізбанк)
3.	Євро	від 9 місяців до 1 року	min 3,11% max 3,25%	min 0,01% (УБРР) max 1,75% (Таскомбанк)

Джерело: систематизовано і представлено автором на основі джерела [6]

Як видно з наведених даних, відсотки за військовими облігаціями в рази більші за депозитні відсотки комерційних банків, а отже й більший інвестиційний дохід за ними. Крім того, на відміну від доходу за військовими облігаціями, відсотки по депозиту оподатковуються на загальних підставах податком на доходи фізичних осіб (18%) та військовим збором (1,5%), що зменшує, у підсумку, суму заробленого доходу (пункт 170.4 статті 170 Податкового кодексу України).

Отже, зробити свій внесок в поразку можна у різний спосіб. Один з них – це купити державні військові облігації, оскільки вони є надійним інвестиційним інструментом воєнного часу. В свою чергу, залучені гроші підтримуватимуть Збройні Сили України та сприятимуть наближенню Перемоги України.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» від 25.02.2024 року №156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text>
2. Застосунок Дія. URL: <https://militarybonds.dia.gov.ua/>
3. Міністерство фінансів України. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: [https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines state budget financing since the beginning of the full-scale war-3435](https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines%20state%20budget%20financing%20since%20the%20beginning%20of%20the%20full-scale%20war-3435)
4. Статистика НБУ щодо продажу та погашення ОВДП. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all?tags=war_bonds&page=1&perPage=5
5. Міністерство фінансів України. Військові ОВДП. URL: https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572
6. Український портал про фінанси та інвестиції [Minfin.com.ua](https://minfin.com.ua/). URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/?amount=1270&term=365>

*Дарина ФЕДОРЕНКО,
студентка спеціальності 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Науковий керівник – Вікторія КАЗАКОВА,
кандидат економічних наук, викладач циклової комісії
економіко-математичних дисциплін і менеджменту
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інфляція є одним з найбільш руйнівних макроекономічних явищ, яке знецінює грошові одиниці та знижує купівельну спроможність. Процес супроводжується зростанням загального рівня цін, порушує рівновагу на ринках та в економіці загалом. Причини інфляції мають різноманітний характер - від надмірної грошової емісії до диспропорцій між галузями виробництва та сферами споживання.

24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабна війна російської федерації проти України, яка стала безпрецедентним випробуванням для українського народу, спричинивши численні людські втрати. Військова агресія призвела до масштабних руйнувань промислових потужностей, енергосистем, транспортної інфраструктури, логістичних шляхів тощо [1]. Війна спричинила вагомий негативний вплив на економіку України, зокрема, активізувавши потужні інфляційні процеси. Саме тому надзвичайно актуальним є дослідження особливостей інфляції в умовах воєнного стану.

Збройні конфлікти та їх вплив на інфляційні тенденції розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними економістами. Зокрема, науковці аналізували перебіг військових дій різної інтенсивності у країнах Африки, Азії та Європи в ХХ-ХХІ ст. [2; 5; 7].

За даними національного банку України, рівень інфляції в Україні у 2021 році становив лише 10% [10]. Однак уже в березні 2022 року після початку воєнної агресії темпи зростання споживчих цін перевищили 13,7%, а до кінця року інфляція сягнула критичної позначки 26,6% [11].

За 6 місяців війни випереджаючими темпами зростали ціни на продукти харчування, паливо, транспортні послуги:

- продукти харчування подорожчали на 19% (в річному вимірі +31%);
- автомобільне паливо та мастила – на 48% (в річному вимірі +68%);
- транспортні послуги – на 25% (в річному вимірі +31%) [3].

Серед продуктів харчування за час війни найбільше подорожчали хлібопродукти (+25%), риба (+30%), фрукти (+52%), цукор (+29%). Однак, окремі товари через надлишкове виробництво та логістичні обмеження – навіть подешевшали: яйця (-15%). Ціни товарів, що тимчасово не користуються

попитом, суттєво не зростали. Наприклад, одяг і взуття здорожчали лише на 6% [3].

Немонетарні чинники пропозиції складають домінуючу частину річного приросту інфляції (83%). На думку Богдана Данилишина, економіка пристосовується до нових умов функціонування, змінюються ланцюги постачання, ринки збуту, відбувається перепрофілювання бізнесу. Частину товарів на ринку доводиться замінювати імпортом (наприклад, сіль, автомобільне паливо), що здійснює додатковий тиск на обмінний курс та призводить до імпорту інфляції. Вагома частина приросту споживчих цін пов'язана з передвоєнним підвищенням цін в промисловості (+66%) [3].

Пріоритетним завданням Національного банку України є підтримка цінової стабільності. Після сплеску інфляції у 2022 році ціновий тиск вдалося суттєво знизити – до 5,1% наприкінці року.

До переліку чинників, що посилювали інфляційний тиск, входять як відновлення споживчого попиту, так і значні диспропорції на ринку праці, що підживлювали зростання зарплат, а це, зі свого боку, відображалося на цінах через виробничі витрати підприємств [9].

Національний банк України поліпшив прогноз інфляції до 8,2% на 2024 рік та очікує її закріплення у цільовому діапазоні $5\% \pm 1$ в. п. упродовж наступних років. Як і раніше, НБУ прогнозує помірне посилення інфляційного тиску цього року з огляду на очікуване вичерпання ефектів більших врожаїв попереднього року, подальше відновлення споживання та підвищення витрат бізнесу в умовах війни [6].

Водночас, ураховуючи кращу фактичну інфляційну динаміку та ліпші інфляційні очікування, прогноз інфляції на кінець цього року знижено з 8,6% до 8,2% (рис. 1).

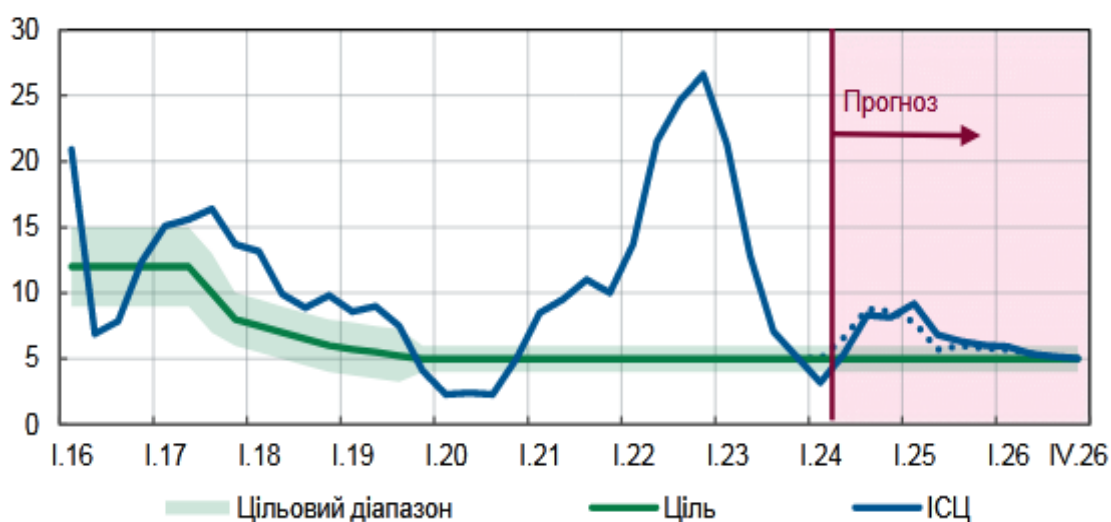

Рис. 1. Динаміка зміни індексу споживчих цін (станом на кінець періоду, % р/р) та інфляційні цілі [6]

На стрімке зростання цінового тиску вплинули такі фактори:

- вимушене обмеження або повна зупинка виробництва на численних промислових підприємствах, сільгоспугіддях, фермах, харчових заводах тощо внаслідок їх пошкодження чи руйнації під час бойових дій або через логістичні труднощі;

- дефіцит багатьох імпортованих товарів через торговельні обмеження, складнощі з міжнародним транспортним сполученням через морську блокаду та надзвичайну ситуацію;

- нарощування бюджетних витрат на військові потреби, озброєння, забезпечення армії та допомогу постраждалим регіонам за рахунок грошової емісії;

- стрімка девальвація гривні з рівня близько 27 грн за долар США у січні 2022 року до 37 грн у листопаді того ж року, що різко здорожчило імпорт та паливно-енергетичні товари [4].

Водночас високі ціни на енергоносії та базові продовольчі товари разом з падінням реальних доходів громадян на 16,8% протягом 2022 року суттєво погіршили рівень життя населення [8]. Внаслідок цих та інших руйнівних чинників пропозиція багатьох товарів на внутрішньому ринку України суттєво скоротилася, викликавши стрімке зростання цін через дефіцит.

Для стримування інфляційної спіралі та запобігання подальшому зниженню життєвого рівня населення необхідно вживати комплексні заходи:

- 1) жорстка монетарна політика НБУ для обмеження грошової емісії;
- 2) фіскальна консолідація та оптимізація бюджетних витрат;
- 3) відновлення виробництва та логістики для нарощування пропозиції товарів;
- 4) стимулювання експортоорієнтованих галузей для зміцнення курсу гривні;
- 5) субсидування критичного імпорту та адресна підтримка вразливих верств населення.
- 6) залучення міжнародної фінансової допомоги для зменшення тягаря воєнних витрат.

Лише комплексний підхід, який поєднує монетарні, фіскальні та структурні реформи, дозволить Україні подолати інфляційну кризу, забезпечити макроекономічну стабілізацію та створити підґрунтя для відбудови національної економіки після перемоги.

Список використаних джерел

1. Аврамчук Л. А., Сіднева Л. С., Бронішевська А. І. Особливості інфляції в Україні під час воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. №26. С.50-53.
2. Голубяк Н. Збройні конфлікти у сучасному безпековому просторі: особливості та тенденції. Актуальні проблеми політики, інформації та безпеки: колективна монографія [за ред. Марчука В.В.] ; Прикарпат. нац. ун-т ім.

В. Стефаніка ; Факультет іст., політол. і міжнар. від-н. Івано-Франківськ : Ярина, 2022. 310 с.

3. Данилишин Б. Інфляція: причини зростання цін. URL : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/529108_inflyatsiya_prichini_zrostannya_tsln.html

4. Девальвація української гривні 2022 р. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/devaluation/2022/>

5. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України / Economy of Ukraine*. 2019. №1 (686). С. 75-89.

6. Інфляційний звіт Національного банку України. Квітень 2024. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7

7. Лоуренс В. Рід. Як Сполучені Штати перемогли інфляцію після громадянської війни. URL : <https://fee.org/articles/how-the-united-states-conquered-inflation-following-the-civil-war/>

8. Мигаль М. Подорожчання товарів та послуг в Україні: вплив війни на зростання цін. URL : <https://iaa.org.ua/articles/the-rise-in-price-of-goods-and-services-in-ukraine-the-impact-of-the-war-on-price-growth/>

9. НБУ презентував Інфляційний звіт та прогнози щодо відновлення економіки України. URL : <https://forinsurer.com/news/24/02/06/43487>

10. Оцінка інфляції. Грудень 2021 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CPI_2021-12.pdf?v=4

11. Оцінка інфляції. Грудень 2022 року. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2022-rotsi>

Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
Фаховий коледж “Універсум”

пр-т Леоніда Каденюка, 16
м.Київ, Україна

<https://fku.kubg.edu.ua/>